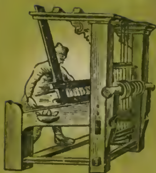

AMPHITHEATRVM ÆTERNÆ PROVIDENTIÆ DIVINO-MAGICVM.

CHRISTIANO-PHYSICVM, nec non ASTROLOGO-CATHOLICVM.

Aduersus veteres Philosophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, & Stoicos.

Autore IVLIO CÆSARE VANINO, *Philosopho, Theologo, ac Iuris vtriusque Doctore.*

Ad Illustrissimum, ac Excellentiss. Dominum, D. Franciscum de Castro, Comitem Castri, Ducem Taurisani, &c Serenissimi Hispaniarum Regis ad Summum Sacerdotem, Sacerdotumque Principem Legato amplissimo.

LVGDVNI,

Apud Viduam ANTONII DE HARSY, ad insigne Scuti Coloniensis.

M. DC. XV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE

ILLVSTRISSIMO,

EXCELLENTISSIMOQVE DOMINO, DN. FRANCISCO

de Castro, Castri Comiti, Taurisani Duci, &c. Potentissimi atque inuictissimi Catholici Regis, ad summum sanctissimumque Patrem Christianorum Pontificem Legato dignissimo.

IVLIVS CÆSAR VANINVS à Taurisano, subditus humillimus. S. D.

TAM eximia Sapientiæ species est & pulchritudo (Princeps Illustrissime) tanta nobilitas, excellentia tanta, tanta denique iucunditas & dulcedo, vt quoduis hominum genus ad sui amorem pelliciat ac pertrahat, adeoque vt qui vel primoribus labris cupedias ipsius & delitias degustarunt, tanquam loti

baccis inescati, à iucundissimo musarum consortio auelli nequeant. Quas admirabiles huiusce Reginæ Dominæque mortalium dotes maiores nostri secum animo depingentes, vt illius amplexibus Nectare & Ambrosia suauioribus perfruerētur, omnes labores suscipiendos, omnes molestias exhauriendas, omnes difficultates calamitatesque exorbendas, omnia denique pericula pretiosa duxerunt. Pythagoras ex Samo in Ægyptum, ex Ægypto in Cretam, ex Creta in Lacedæmonem, vt sapientes vbique terrarum & gentium audiret differentes, longissimis iuxta & difficillimis itineribus proficisci non dubitauit. de Platone quid dicam? qui Athenis relictis, Italiam, Ægyptum, aliasq; regiones sibi putauit esse peragrandas: de Thebit Bencorat Arabe quid memorem? qui quadraginta annorum spatio in editissimi cuiusdam

montis

montis velut ſpecula continuis in excubiis verſatus eſt, vt octaui orbis motum deprehenderet, nec tamẽ poſt tot exantlatos labores, poſt tot & tantas deuoratas moleſtias, poſt tot inſomnes noctes voti ſui cõpos fieri potuit. Omitto hic Democritum, qui ſeipſum ſponte ſua ſtultitiæ inſimulare non verecundatus eſt, vt animalium interſecare ac rimari viſcera liceret. Nihil dico de Dioſcoride, qui vt plantarum inſitam à natura vim agnoſceret, quæ non terrarum ſpacia pedes dimenſus eſt? quas non regiones oberrauit? Attamẽ piaculum putarem tacere Diuinum illum & ſupremũ ſapiẽtię Dictatorem Ariſtotelem, qui quantam pecuniarum ſummam vt animalium hiſtoriam ſcitè conſcriberet, ſubminiſtrãte Alexandro impenderit manifeſtum eſt. Te verò Plini qua obliuione prætermitto? qui vt Veſuuij montis conflagrationem introſpiceres, præ-

ſentiſſimo vitæ diſcrimini exponere te minimè tergiuerſatus es, tanti tibi perire fuit dum diſceres. Quid vero Hieronymus noſter Eccleſiæ & columen firmiſſimum, & lumen clariſſimum? nũquid ille ſeſe ab omni hominum ſocietate ſubduxit? in ſolitudinem ſeceſſit? vt commodius tranquilliuſque ſtudiis inhiare, heluari libros, chartisque poſſet impalleſcere? Nonne idem vt hebræa & Chaldaica facilius & aptius proferret, dentes lima detriuit poliuitque? Hæc ego cum cogitatione repeterem altiori, cupiditate quadam & dulcedine, neſcio an deceptus, captus certe ſum imitãdi: Itaq; Iuris prudẽtię ac Theologiæ ſtudiis in Parthenopæo & Patauino Circo decurſis, reliqua fere omnia literarum exercitationũ per totũ Europæum orbẽ erecta Theatra, Amphitheatra Circoſque duxi frequentandos; Nec me ſuſcepti pænitet laboris. Nã licet corpus

pus quidē crebris infirmitatibus morbiſque fuerit exhauſtū, & eneruatum. Animus tamen in ſupremæ & vulgò philoſophantibus incognitæ Philoſophiæ arcanis inueſtigandis validior factus eſt & robuſtior, vt Phyſico-magicum noſtrum, quod mox ex vmbra in lucem prodibit pellegens æqua poſteritas facile eſt diiudicatura. Veruntamen vt aduerſæ fortunæ vulnera aut perſanarem, aut ſaltem aliquo pacto delinirem. Diuinæ prouidentiæ (cui nos & omnia noſtra pariter ſubiecta ſunt) Myſteria enucleare explanereque aggreſſus ſum, non ex obſoletis illis quidem Tullianis declamationibus, neque ex popularibus illis & anilibus fere Platonicis deliriis & inſomniis, neque etiá ex putridis ſcholaſticorū quiſquiliis, ſed ex abditiſſimis hauſta Philoſophiæ fontibus vt curioſam ſitim facilè queant explere. Quas noſtras (Dux inuictiſſime) lucubratio-

nes tuo nomine plurimis de causis præfulciendas censui & cohonestandas. Primum quidem ob nominis tui splendorem & excellentiam singularem, quæ iam totum orbem quasi lumen quod πάμφαες illustrauit. nihil enim dicam de antiqua generis prosapia, de maiorum imaginibus, & cęteris quæ vulgo bona fortunæ vocitantur: hæc enim & si ad honorem tuum pertineant, magnoque tibi ornamento sint, longè tamen illud me magis in admirabilitatem rapit, quod ea in ipsis adolescentiæ rudimentis edidisti documenta, quæ vel tum omnes commouebant, adeo vt nostri Sæculi te Phœnicem futurum plerique palam pronunciarent; Admodum adolescés Neapolitano Regno PROREX admirabili cum laude præfuisti, iuuenili quidem specie, sed adulta & corroborata iam prudentia Regias Vices ita gessisti, vt ex eo, quem è maximi viri

omni

omni laude sublimioris Lemēsiū Comitis in eodē regno per multos annos Principatum administrantis Patris tui obitu ceù Solis occasu perceperant subditi mœrorem, tanquam lucifer quidem denuo recreares.rapiebat nimirum omnes tua in tribuendo cuique suum iustitia, illa in frequentandis templis colendoque Deo pietas trahebat omnes, quam Themidis antiquissimum illud & verissimum oraculum Basin esse dixit firmissimá, cui facile quælibet regni moles innitatur. admirabantur vniuersi tuam in regno custodiendo vigilantiam, in propugnando fortitudinem, in administrando sapientiam, in componendo fœlicitatem, grauitaté in stabiliendo cæterasque virtutes vel multitudine innumerabiles,magnitudine præstantissimas, specie pulcherrimas, genere singulares, excellentia ipsa admirandas, Atque ita aliquando inter se lo-

quebantur, est hic, est hic qui ad maxima genitus, ad summa natus est, Hic est qui ad Homericam illam perfecti Regis Ideam fictus factusque est.

Ἀμφότερον βασιλῆ' ἀγαθὸν κρατερόν τ' αἰχμητήν.

Nonnulli etiam literatiores vetera Historiarum monumenta repetentes comparationem instituebant, bellandi sciētia cum Iulio Cæsare, Reipub. administrandæ peritia cum Augusto, fœlicitate conficiēdarum rerum cum Pompeio, Clementia vero & facilitatē cum Tito, pietate cum Antonino, Cæterisque denique virtutibus cum omnibus omnium ætatum Principibus comparabant, imò etiam anteponendum existimabant: Deinde vero ad Clarissimam Venetorum Rempub. orator missus à Potentissimo Rege nostro, non modo opinionem vicisti omnium quā de virtute tua iam multo ante conceperant, sed etiam

gloriam

gloriam ſuperiorũ. Poſt ad Sanctiſſimũ Ouilis Dominici Paſtorẽ Legatus deſtinatus, ita te geſſiſti, & geris vt diligentiá tuam admirẽtur omnes, ingenium deoſculẽtur; Hęc ego omnia & ſingula cũ cogitarem ſæpius ita me rapuerunt, vt nõ potuerim quin nomẽ tuũ aliqua ratione pro virili parte conarer deuenerari. Veruntamen & alia me ratio mouit vel certè par reliquis, vel non inferior, cur ad tuam Excellentiam animum conuerterim meum, nimirum quia & ego ditioni tuæ ſubjectus, & eo patre natus, qui Comitatus tui gubernaculũ ſingulari fide, prudentiaque per multos annos rexit, & eius ſum frater, quem tu innumeris pro incredibili tua munificentia beneficiis cumulaſti. Grati igitur & obſequentis animi pignus tuæ Excellentiæ exhibeo, quare munus hoc, licet exhile, ſi cum nominis tui amplitudine conferatur, meá excuſabit temeritatem

tatem

ritatem, nam quantum tibi debeam intelligo, adeoque à te veniam deprecari gratus malui, quàm culpa carere iners ignauus & ingratus. Præterea etiam quæ à me ſcribuntur quo à vulgo ſunt remotiora, eò propinquiora calumniæ: In clientelam autem tuam dum ſe tradunt, virulentos deprauatorum hominũ morſus non pertimeſcent. Quod ſupereſt (Legate Ampliſſime) humillimè deprecor vt eo animo accipias, quo multorũ qui ad te ante me ſcripſerunt, accepiſti, quoq; ego licet indignus præſento & offero. Deũ immortalem oro & obteſtor vt te publico bono natũ cũ nobiliſſima coniuge Domina Lucretia Gattinara Lignana, ſingularis exẽpli Heroina, ac ſuauiſſimis pignoribus veſtris Dominis meis multis nominibus colendiſſimis omni bonorum genere cumulatum quàm diutiſſimè præſtet incolumem. Vale rerum tutela mearum.

VANI

I. C. VANINVS CANDIDO LECTORI. S.

QVÆ adhæc conſcribenda animum noſtrum impulerit ratio & cauſa, Candido Lectori aperiendum duxi. Quanquam plurimæ hac deplorata tempeſtate graſſentur vbique hæreſes depopulentur & funeſtent totum terrarum orbem, paulatim tamen concidunt, & conflaueſcunt. Ἀθεότητο autē Secta peſtilentiſſima quotidie latius & latius vires acquirit eundo. Viget enim non ſolùm in quibuſdam orbis angulis, non ſolùm in Iapoviæ, Synarum, Indiæ, Tartariæque anguſtiis dominatur, ſed emerſit etiam è latebris illis in hanc Europæi orbis lucem, & viget, & non modo apud eos qui ſeſe à communione Catholica & Societate in interitum ruentes voluntarium ſegregarunt, ſed etiam qui ſe-

se Christiano-Catholicos nominari volunt, re ipsa tamẽ & opere Machiauello-Politicos sese profiteri non exhorrescunt: qui eò etiam errorum miseri reciderunt, vt nullam prorsus in orbe regendo prouidentiam agnoscant diuinam, sed humanam tantummodo, ex qua originem traxisse sibi planè persuadent opiniones de Superis atque Inferis, ad concionariam plebeculam in officio seruitioque continendam. Concidunt, inquam, & pessum feruntur hæreses, quia militantis Ecclesiæ fortissimi Heroes ij, quos è Societate Iesu dicimus, ad illas profligandas excindendasque omnes animi & corporis adhibent machinationes. Bella, arma fulmen illud Christianæ militiæ Bellarminus R. Cardinalis meritissimus minatus est: cuius in hæresibus consternandis intercidendisque ardorem & robur cum Augustini zelo & doctrina, cum Hieronymi feruore & eruditione comparare non dubitarim. Valentia verò Becanus, Ducæus, Suarez, alijque cõplures eiusdem Sanctissimæ Religionis commilitones quoties pro

Catho

Catholica fide quàm gloriosis aduersus hæreses quàm periculosis dimicationibus decertarunt? quàm ipsos aduersarios cruentarunt, quàm profligarunt? atque ego hæc, grauissimisque alijs persuasus argumentis, crebris hoc vsurpo sermonibus, Cæteros quidem variarum religionum ordines qua vitæ integritate, qua disciplinarum cognitione, qua denique virtutum omnium excellētia exornatos elegantißimè & grauissimè stabilitos, ipsam verò Iesu Societatem pietatis & eruditionis parentem atque altricem, Romanæ Ecclesiæ & splendori fuisse & ornamento, ipsamque Dei immortalis munere, tanquam Romanæ Ecclesiæ Palladium, Cæterarum Religionum Columen, totius vniuersitatis Anchoram hominibus esse concessam, quare desinant Limbolarij quidam & Atellani hominibus de Catholica, & literaria Repub. præ cæteris omnibus optimè meritis obstrepere & obgannire, ne dicam calumnias falsissimas imponere: sed pace & voluntate vestra (Doctissimi Religiosißimiq; viri) nostra parum

rum

rumper euagata ſit oratio, nunc ad propoſitum reuertamur: Ipſe verò Atheiſmus tanquam in molliſſimo terræ gremio cõſitus herbeſcentem quotidie elicit viriditatem, & magis magiſque indies profligatiſſimorum hominum corruptiſſimis deprauatiſſimiſque moribus tanquam fibris quibuſdam ſtirpium nixus adoleſcit, & rari, prô dolor, vel nulli omnino ſunt, qui ſarmentis pernicioſiſſimis ſylueſcentem & per totum fermè orbem ſeſe diffundentem falce putent coërcẽdum. Multa Aquinas in opuſculo contra Gentes eruditiſſimè, vt omnes fatentur, ſcripſit, nec ego inficias iuero, quando ſummus ille olim Romanæ Eccleſiæ Antiſtes diuinæ voluntatis interpres, & doctor omnium gentium Ioannes 22. in illius Diui conſecratione plenus Deo hæc verba protulit, tot miracula fecit, quot quæſtiones determinauit, nec vnicam tamen ille propoſuit, nedum reſoluit Atheorum rationem, neglexiſſe eas ſanctiſſimum virum ſuſpicari mihi certè religio eſt. ſcripſerunt alij perplebei in Rep. literaria homun-

homunculi, qui ex sacra pagina & Gregorianis apparitionibus Dei prouidentiam, & animæ immortalitatem statuentes, Atheis irridendi sui facultatem dederunt: Aduersariorum verò tela iam olim hebetata, quia nunc nescio à quibus Cyclopibus ad incudem reuocata; atque exacuminata, infringenda obtūdendaq; sunt (vt aiunt) Solido. *Nobis igitur, non popularis auræ rumusculos quosdam, & vanæ gloriolæ choragia aucupemur, sed vt Christianam religionem à sceleratissimorum hominum ne dicam beluarum incursionibus propugnemus, post crebras diuturnasque cū hæreticis decertationes habitas in* 18. *nostris libris pro SS. œcomenico Concilio Tridentino conscriptis, Atheorum modò conatus retundere, reprimere impudentiam, libidinem frænare in votis est: Quare primū hunc librum de Dei Prouidentia tanquam aciem quandam composuimus, & aduersus veteres Philosophos direximus, vt qui illorum præsidio innituntur moderni Athæi, eodem impetu perfracti & labefactati concidant.*

† †

dant. Pertimeſcebam quidem in communi Theatro Sapientum ſub oculis veritatis exponere hanc ingenioli mei ſuppellectilem nec nitidam, nec opulentam: Amicorum tamen præcibus perſuaſus, ne dicam coactus, non potui facere, quin, licet mihi maximè aduerſarium eſſet, in publicum emitterem. Laboris autem mercedem à Candido lectore hanc mihi ſaltem liceat exorare, vt aduertat, notetque omnia & ſingula verba Romanæ Eccleſiæ iudicio & cenſuræ à nobis humillimè ſubiici. inſuper ne ipſe me ſequatur in omnibus, ſed in iis tantum, in quibus me rectè ſenſiſſe, nec à vero putarit exorbitaſſe. Vale Lector Candide, & munuſculo illo fruere, dum aliud tibi maius & ſublimius paramus opus, ſitque tibi hoc alterius tanquam teſſera. Si quem verò interea fructum ex hoc opuſculo perceperis, totum ampliſsimo Mæcenati meo acceptum referre memineris. Vale iterum.

APPROBATIO.

JOan. Claudius de Ville in ſacra Theologia magiſter, & diuini verbi Prædicator, in Sancti Pauli huiuſce ciuitatis Canonicus, & in hac Lugdunenſi Diœceſi à Domino de Marquemont, Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Archiepiſcopo, librorũ Cenſor deſignatus. fidem facimus, Nos hoc opus, cui inſcriptio eſt *Amphytheatrũ prouidentiæ Æternæ, Diuino-magicũ, Christiano-Phyſicũ, nec nõ Aſtrologo-catholicũ, aduerſus veteres* P*hiloſophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, & Stoicos, Autore Iulio Cæſare Vanino Philoſopho, Theologo, ac Iuris vtriuſque Doctore*, euoluiſſe, nihilque in eo à Catholica & Romana fide alienũ, ſed cùm peracutas, tùm perualidas rationes iuxta ſanam ſublimiorum in ſacra Theologia Magiſtrorum doctrinam (ô quam vtiliter) contineri. Lugduni apud Sanctum Paulum Prid. Non. Iunij, M. DCXV.

DEVILLE.

R. D. D. FRANCISCI DV SOLEIL HVIVS LIBRI Imprimendi facultas.

F*Ranciscus* du Soleil *Officialis ordinarius*, & *metropolitanus*, *nec non Vicarius Generalis substitutus Illustrissimi & Reuerendissimi Domini Archiepiscopi Lugdunensis Galliarum Primatis, Liber qui inscribitur.* Amphitheatrum Prouidentiæ Æternæ, Diuino-magicum, &c. Authore Iulio Cæsare Vanino Philosopho, Theologo & Iuris vtriusque Doctore: *vt in lucem edatur facultatem concedo. Lugduni Die* v I. *Iunij*. 1615.

DV SOLEIL.

HAs Exercitationes partim Philoſophicas, partim Theologicas. Ego IACOBVS DAVEYNE, Regis Procurator, typis mandari, tum demùm in lucem edi conſentio.

DAVEINE. P. Reg.

TYpis mandari concedimus, idque ſoli *Viduæ de Harſy*. Actum die. 23. Iunij. 1615.

SEVE. L. General.

IOANNES GONTERIVS Archiatrus Regius in Iulij Cæſaris Vanini Philoſophi ſubtiliſſimi Amphitheatrum.

Pompeium infeſtis deuicit Iulius armis:
Cæſar hic ingenio vicit Ariſtotelem.
Fortuna & vario ſtipatus milite vicit
Iulius: hic ſolo vicit ab ingenio.
Ingenium quanto præſtat furialibus armis,
Tanto hic plus laudis Cæſare Cæſar habet.

IN

IN

CLARISSIMI, DOCTISSIMIQ.
Viri D. Iulij Cæsaris Vanini Amphitheatrum.

EPIGRAMMA.

Nunc mihi Tarpeiæ cedant miracula Romæ
Celsaque septenis Amphitheatra iugis
Nobilius tandem sese extulit Amphitheatrum
Maius Vanini suspicit orbis opus
Vtpote Romuleis nisi mors funesta theatris,
In solo hoc sola est, certaq; vita viget,
Amphitheatrū ergo hoc tot clarius Amphitheatris
Quô vita est melior nobiliorq; nece.

Obseruantiæ ergo

IOANNES SCHEFFER Rhetor.

IN
ACVTISSIMI DOCTORIS
Iulij Cæſaris Vanini Amphitheatrum.

Iulius hoc noſtro Cæſar ſi viueret æuo
Diſceret vt quondam vincere debuerat.

F. V. Poſuit amicitiæ ergo.

IN IVLII CÆSARIS VANINI
Theologi Præſtantiſſimi Amphyth.

Fleuit Alexandri ſtatuam cùm cerneret olim
Iulius, & tantùm vincier erubuit,
Cæſaris hæc noſtri quod ſi ſimulacra videret
Quos poſſet fletus ducere quas lacrymas?

Venerationis & obſeruantiæ teſſeram
Vitalis Carles φιλομύσοι poſuit.

Quos olim Cæſar peperere tibi arma triumphos?
Quos, Cæſar, parient Amphitheatra tibi?
Perpetuam pariunt vitam Amphitheatra Saleuco,
Hoc tibi perpetuò fama perennis erit:
Ingenio cedunt vires, ſublimibus ima:
Horum ſic ſuperas Amphitheatra tuo.

Hæc in Autoris Viri de quacunque ſcientia
optimè meriti obſeruantiam.
Scripſit Gabriel de Prades Philoſophus.

IVLII CÆSARIS VANINI

AMPHITHEATRVM PROVIDENTIÆ ÆTERNÆ, ADVERSVS VETERES Philoſophos.

EXERCITATIO PRIMA.

Probat Deum eſſe.

A Motu, ſcribit Auerrois, accipit philoſophus cognitionem hanc: Deus eſt.perabſurdè tamen,non enim primi mobilis motor Deus eſt; ſiquidem primum mouens finitum eſt eſſentiæ circumſcriptione, & finitum potentia: comprehendi namque poteſt intellectione vbi ſit, atque vbi non ſit: præterea ex eiuſdem Auerrois opinione in tertio de Anima,ipſa intelligentia,cuius vi primum rotatur Cœlum, habet aliquid ſimile materiæ, & aliquid ſimilè formæ. Deus autem ſimplex eſt,vt idem teſtatur ibi. com. 5.

& 5.Metaph.com.21.hinc asserit & rectè sanè, in Deo nihil in potentia, sed in actu omnia: in prima verò intelligentia est aliquid simile potentiæ: actio namque crastinæ reuolutionis nondum in actu est. Insuper cùm in Deo non sit tempus, sed ipse dominus tẽporis, quouis principio nobis vel cognito, vel incognito priore nullo modo est in eo, vel priùs, vel posteriùs. at in prima intelligentia est, eius enim actio est cum tempore, & finita secundùm partes: omne autem finitum habet aliquid quod est in actu, & aliquid quod est in potẽtia, ergo aliquid priùs, & aliquid posteriùs. quare diuinus Aristoteles in decimo supremæ Philosophiæ dixit cælestia corpora habere potentiam in vbi. non igitur intelligentia habet in actu motum illius vbi, qui nondum factus est. nam tametsi à tempore non contineatur, simul tamen existit cum ipso: quod pertinet ad eam, quam exercet motionem. non igitur Deus est intelligentia illa prima, primum orbem mouens, sed aliud quiddam supra, & extra omnem motum: quare etiam si naturali indagatione deuenero ad motorem primum, non dum intelligam per motum Deum esse: sed inuestigatione transnaturali hunc ad modum: omne ens aut est à se, aut ab alio.

omne

omne ens aut est finitum, aut infinitum. nullum ens finitum à se. prima intelligentia finita:igitur non à se. finitam esse per ipsam demonstramus actionem,quæ tum vna,tum finita est:non quidem tempore, sed potestate, atque officio: itaque & primam cognosco, & cognosco nō esse Deum:neque enim eius motus omnium rerum effector est. at Deus omnium effector: quocirca satis patet, non per motum, sed per primas entis partitiones,à nobis cognosci, Deum esse. & necessaria quidem demonstratione, nam omne ens aut est æternum, aut tēporarium, si in tempore,ergo habuit initium; non potuit igitur se ipsum producere, fuisset enim antequam esset. cumque entium exordium perspiciamus, oportet concedere ens æternum,à quo ducant originem, aliàs non esset æternum ens, sed aliquando inchoatum. & sic nihil esset,atqui nihil esse est impossibile, ergo & ens æternum non esse pariter impossibile est. ens igitur æternum esse necessarium est. sed syllogismus ratiocinationem nostram faciet dilucidiorem:omnis existentia entis initiati necessariò ex probatis supponit ens æternum.sed ens principiatum est, ergo & de necessitate ens æternum. hoc autem communi vocabulo Deum dicimus.

Deum igitur esse necessarium est.

Entium verò partitionem à me fortassis lector exigit subtiliorem: accipiat, non scholasticam, sed diuino-magicam, seu caballisticam: neque ex Pythagoreis desumptam numeris, illustrius namque meditamur opus: illi cùm septenarium numerum miris extollerent laudibus: non animaduerterunt, præter alias nobilitates, illud quoque à natura obtinuisse, vt limes esset, ac terminus numerorum inferiorum. Sicuti nouenarius omniũ summus, ac perfectissimus; cæteros omnes arcet, ac continet. neque ab vllo, nisi ab vnitate augeri potest, vt denarius fiat, qui est omnium vltimus. Vnitatis igitur omnipotentiam quandam celebramus, tum quia est principium omnium numerorum: tum quia est finis. claudit namque nouenarium, in quo sunt omnes species, ac proportiones quantitatis, tam primariæ, quàm consequentes, seu resultantes. longitudo, latitudo, profunditas, perfectũ, imperfectum, diuisibile, indiuisibile, trigonum, cubum, oblõgum, varilaterum, æqualitas, inæqualitas, absolutum, comparatum, simplex, multiplex, simile, diuersum. In specie verò duplicitas, sesquilaterum, triplicitas, sesquitertium, quadruplicitas, superpatiens. Est autem vnitas principium, & formale,

male,& materiale,& efficiens,& finis. Materiam esse nemo dubitat: efficiens est, quippe principium creans numerum: finis quoque est, quia conueniunt omnes vnitates, vt vnus sit numerus, & omnis numerus sicut inchoatur, ita & terminatur ab vnitate. Forma est, quia ipsa addita variat speciem, & affectum speciei, par, impar. Nouenarius igitur cum ab alio numero non claudatur, & alios ipse complectatur, mundi machinæ similis est, quæ omnes in se partes continet: ipsa ab vnitate finitur: qui Deus est: idem illius æque principium, ac finis. Diuidamus ergo nouenarium in partes duas quod non solùm ante Iulium Cæsarem factum non est, sed ne fieri quidem posse ratio clamat imparitatis. At enimuerò mundus cùm duas in partes diuidatur, inferas, & supernas: in ipso quoque numero nouenario, quem mundi imaginem esse dicebamus, aliqua diuisionis ratio excogitanda est. potest igitur sic. Ablegata ab hac partitione ipsa vnitate, quæ refert illud vnũ verè τὸ πᾶν. verum principium à nullo comprehensum, vel inclusum. Nouenarius, qui citra eam est, per suas multiplicationes cumulatus, in duo sectilis est. ita vt in bina vicena septena diuisus, prioris æqualitatis finem habeat septenarium: posterioris dena-

rium, cuius vltima vnitas nona est à prima vnitate binarij. qui primus numerus est in prima illa parte diuisionis.in harum vtraque parte totum ipsum, id est, nouenarius inueniet sese toties,quoties eius mater vnitas ingreditur in eius radicem,vt eam cōpleat. est enim nouenarij radix trinitas: quam nouies designant vicena septena: sicut ternouena designantur: Prima ergo portio est, per coactionem binarij cum cæteris sequentibus ad septenarium vsque: vt vicena septena conficiantur.Secunda portio est per octonarium cum duobus sequentibus. His ordine constitutis, entium classes disponamus. Atqui prima pars entium incorruptibilium tripliciter distributorum. scilicet intelligentiarum supercælestium,cælestiū,subcælestium, qui sunt Dæmones. ita Hierarchiæ nouem recensitæ choris. orbes nouem cogniti. Dæmonum ordines nouem,vt ex Chaldæcrum arcanis accepisse sè profitetur Scaliger:vicena septena superiora complent.secunda pars corruptibilium eandem init diuisionis rationem.Primus ordo est animantium,secundus inanimatorū, tertius est principiorum, quæ pauciora, quàm nouem esse nequeunt. quemadmodum & animata nouenis sectionibus dignoscātur,& inanimata,in physicomagico

magico à nobis declaratum est. Nunc ipsa principia ordinemus. primum est Quies. hęc enim est perfectio vltima. Quietem intelligo finem cuiusque mutationis. secundum est Motus. est nimirum perfectio ad perfectionem, id est ad quietem. hic motum accipio genus omne mutationis. tertium est Harmonia: ea continens quæ conuenere: quartum est accidens consequens ipsam perfectionem. est sanè quiddam aliud ab aliis, quo res est aliquid, quod non esset sine ipso. quintum est priuatio. quam stulti quidam, ac væcordes Aristotelis obtrectatores ex principiorum numero exemerunt, quæ adeò principium est suo modo, vt etiam fuerit ante mundi constitutionem. sextum est finis: propter quem finis ille, quem primo ponebamus loco, videlicet Quies, fit ille, namque finis est motus ad rem, hic est finis rei. septimum est efficiens. octauum est forma, quæ imposita est causa quietis. vltimum est materia prima. Nunc concludamus hunc in modum. Nouenarius numerus alios complectitur. ab vnitate tamen finitur: mundi igitur machinam repræsentat, quæ omnes in se continet partes. ipsa non nisi ab vnitate continetur: qui est Deus, summum, & vnum ens, illius principium, & finis.

EXERCITATIO II.

Deus quid ſit.

VAriis, iiſque cæcis tanquam Antabatarum more veteres philoſophi decertarunt opinionibus. Thales voluit Deum eſſe aquam. Anaximenes, aëra. Crotoniates, Solem, Lunam, & Sydera. Parmenides, informem cœli coronam. Empedocles quatuor naturas. Democritus, imagines. Socrates, Plato, & Zenophon, cœlum, ac ſolem. Xenocrates hęc, & quinque ſtellas erraticas, nec non vnum quid compoſitum ex omnibus fixis. Heraclitus cœlum, & terram. Horum philoſophorum iudicium non inſectabor, non enim dignum eſt opera noſtra. ſequar potiùs ſaluberrimum conſilium diuini Præceptoris, qui in tertio de partibus text. 4. & in primo Topicorum tex. 9. ita ſcripſit: ſapientis officium non eſſe, ſtultas pertinacias inſectari. vnica hæ autem omnes opiniones corruunt ratione. finita namque illa cuncta cum ſint, neceſſariò ab alio dependent, non igitur Deus ſunt: quippe Deus eſt entium omnium primus.

Quæris à me, quid Deus ſit? ſi ſcirem, Deus eſſem, nam Deum nemo nouit, nec

quid

quid ſit quiſquam ſcit, niſi ipſemet Deus: poſſumus tamen quaſi per nubem ſolis lumen, quid ipſe ſit, per eius opera aliquantum cognoſcere: non tamen per ea melius intelligimus, quàm per ea, quę negamus nos intelligere: dicimus, ſummun bonum, primum ens, totum, iuſtus, pius, fœlix, beatus, quietus, ſecurus, creator, conſeruator, moderator, omniſciens, omnipotens, pater, rex, dominus, retributor, ordinator, principium, finis, medium, æternus, ſempiternus, conditor, viuificator, largitor, perſpector, opifex, prouidentia, beneficus, ſolus omnia omnibus. nullis tamen tam plenè vocibus indicatum intelligemus, quàm iis, inquam, quæ ignorationem prætendunt noſtram. nimirum, vbi eum dicimus immenſum, incomprehenſibilem, quid aliud, quàm & eſſe cognoſcimus, & ſupereſſe? Cæterùm, quoniam id ſtudemus vnum, vt iucundas, ac fructuoſas ſimul, horas noſtras faciamus, monendum lectorem exiſtimaui, haud rectè extorſiſſe vſum, vt Deus dicatur omnipotens, miſericors, pius, iuſtus, vindex, ſanctus, fortis, &c. ſi enim denominatiuè de eo quicquam prædicaretur, abſtractum eſſet, tum alius ab ipſo, tum ipſo prius. quod ſanè impium eſt. quare neque ens eſt, ſed eſſentia, neque bonus, ſed

bonitas, neque ſapiens, ſed ſapientia, neque omnipotens, ſed omnipotentia. quæ ita in ipſo ſunt, vt ſint ipſum, ita inſunt, vt nihil antecedat, nihil ſubſequatur. quare ſic eum (licet temerè fortaſſis) deſcribere audet dextera noſtra. ſui ipſius & principium, & finis, vtriuſque carens, neutrius egens, vtriuſque parens, atque author. ſemper eſt ſine tempore, cui præteritum non abit, nec ſubit futurum. regnat vbique ſine loco, immobilis abſque ſtatu, pernix ſine motu. extra omnia omnis, intra omnia, ſed non includitur in ipſis. extra omnia, ſed nec ab ipſis excluditur. intimus hæc regit, extimus creauit: bonus ſine qualitate: ſine quantitate magnus. totus ſine partibus, immutabilis cùm cætera mutat: cuius velle potentia, cui opus voluntas. ſimplex eſt, in quo nihil in potentia, ſed in actu omnia, imò ipſe purus, primus, medius, & vltimus actus. denique eſt omnia, ſuper omnia, extra omnia, intra omnia, præter omnia, ante omnia, & poſt omnia omnis.

EXERCITATIO III.

Dei Prouidentia quid ſit.

DIuus Thomas ſic deſcribit: Rationem ordinis rerum in finem. perabſurdè tamen Aureoli iudicio. ratio enim ordinis in finem eſt id, quod in rebus prouidet Deus. prouidentia verò non eſt id, quod prouidetur, ſed actus prouidentis, vt innuit Boethiana definitio. Prouidentia eſt ipſa diuina ratio in ſummo omnium principe conſtituta, quæ cuncta diſponit.

Ludouicus Viues ita delineat. Voluntatem conſilio vniuerſa gubernantem. at inſcitiſſimè meo iudicio, nam & ante mundi creationem erat prouidentia ſine gubernatione. Præterea conſilio non eget Deus tanquam medio, aut inſtrumento, aut Idæa ad gubernandum: tam impia eſt vox in diuinis conſilium, quàm pluralitas Deitatis: non diſceptat, non ratiocinatur, non proponit, non colligit, non cum alio confert, non ab vllo accipit. quare ingenuè fateor, ne verbum quidem illud, præuidere, Dei conuenire omnipotētiæ, niſi quoad noſtra mutila intellectione metimur infinitatē, nobis quidem, quibus eſt futurum, præuiſio illa

illa eſt. Deus, cui nihil futurum eſt, non præuidet, ſed videt ſimpliciſſimè quod eſt præſens. at omnia præſentia.

Prouidentiam ſanè definire non poſſumus: declaremus ſic potè. Vis Dei præſens ſibi ſemper, & cætera omnia antecedens. quare ſimplex eſt, & vna, atque iccircò immutabilis, quia ſi antecedit ſemper alia, non mutatur ab illis, ſed mutat: ſi eſt ſibi ipſi præſens, & ſimplex, non mutatur intus à ſe ipſo. hinc etiã intelligimus & ſubtiliſſimè: Deum in id, quod non eſt, ſuæ prouidentiæ anticipatione agere poſſe, vt in ipſa creatione, cui terminus à quo nullus cum ſit, ſubiectum ſubeſt nullum. egit ergo Dei prouidentia in non ens, quando fecit, vt ſit ens.

EXERCITATIO IIII.

Probat Dei prouidentiam à creatione mundi.

MVndus proculdubio non eſt à ſe ipſo productus, quod enim eſt à ſe, ſemper exiſtit, & nunquam incepit, nam quod cæpit, aliquando non fuit. productus igitur à ſe non eſt: quippe productum antecedi debet à producente multominùs eſt ab alio mundo procreatus, nam quærerem, an hic alter eſſet ab altero, & alius ab alio, quare daretur proceſſus

cessus in infinitum. necesse est igitur, vt cuncta producta sint ab aliqua causa, non corporea, huiusce namque actio præsupponit subiectum, in quo recipiatur. ante orbem verò subiectum supponitur nullum, cum ipsum sit omnium primum. à causa igitur incorporea, & per consequens peripateticū intelligente (nam ex Arist. omnis substantia incorporea necessario est intelligens) hanc autem incorpoream, intelligentémque substantiam orbis effectricem, Deum communi nomine nuncupamus. tunc sic infero. mundus productus est à Deo substantia intelligente. Dei igitur prouidentię subiicitur. consecutio probatur, quia intellectio prouidentiæ opus est.

Huic argumento respondent aduersarij adeò variè, ambiguè, & per plexè, vt vertiginis spiritu agitati, vel labyrinthis & mæādris nescio quibus seducti à mēte esse videantur.

Primò docent, falsò à nobis asseri, mundum à Deo creatum, cùm potius genitus sit iuxta Platonis sententiam in Timæo. at quomodo (inquit Iulius Cæsar) genitus ab infinito finitus est? aut quomodo compositus, materialis, subditus accidentibus per partes corruptibilis, & magna ex parte in potentia, & sibi ipsi æquiuocus ab actu purissimo, simplicissi

pliciſſimo? poteſt ne hæc ſoboles illius dici patris? hæc Platonis inſcitia tãquam ex propheticis libris de Filio Dei vaticinantibus malè ab ipſo cointellectis deducta, veniam tunc vmbrarum temporis meruiſſet, niſi generationem à diuerſis ſubſtantiis, inter quas nulla eſſet proportio contra totius philoſophiæ conſenſionem fingere auſus eſſet. deinde peſſimam, & inexcuſabilem ſecutus eſt eorũ opinionem, qui Chaos rerum principium arbitrabantur, quare in Timæo docuit mundum per ſeparationem genitũ, modo, quo explicat Ouid. l. 1. Metamorph.

Hanc Deus, & melior litem natura diremit,
Nam cœlo terras, & terris abſcidit vndas,
Et liquidum ſpiſſo ſecreuit ab æthere cœlum,
Quæ poſtquam euoluit, cæcoque exemit aceruo,
Diſſociata locis concordi pace ligauit.

Rationi quidem è diametro pugnans ſententia, nam vt infinita alia prætermittam, quæro à Platonicis, mare ab initio fuerit ne dulce, an ſalſum. non dulce, quia vt ſic temporis ſucceſſu factum eſſet ſalſum, cumque ſalſugo temporis acceſſu incrementum aſſumat, conſequens fieret in dies magis euadere ſalſum. quod falſiſſimum eſt. neque enim nunc ſalſius quàm olim fuit. nec ab

initio fuit falsum, quia hoc mixtione duntaxat fit. per hos autem philosophos nullum fuit mare, terra, & aqua permixtum. non igitur factum fuit mare per separationem. itaque neque mundus.

Secundò respondent ex Aristotelis placito, mundum esse æternum. at contra, nam vel habet effectorem, vel non. si concedatur primum, ergo mundus non est æternus, nullum enim quod factum est cum effectore suo coæuum est. quare hac ratione non esset factum, nunquam igitur factum, si aliquando factum non est. si detur secundum, sequitur mundum semper à se ipso fuisse. ridiculum autem est, finitum quippiam esse omnium entium primum. sanè finiri est aliquid pati: patiens autem quiddam posterius est alio quopiam. nullum igitur finitum primum. at mundus est quid finitum, vt patet; non igitur ab æterno fuit à se ipso. Algazel consimili modo argumentatus est aduersus Auerroem: si mundus est finitus, non habet potestatem nisi finitam. ergo & corruptibilis. quare habuit initium. cui argumento vt satisfaceret Auerrois, maximis se intricare difficultatibus coactus est. respondet enim sic,

quem modum in eo est etiam perpetua priuatio quietis, quia perpetuus inest habitus mouendi, sicuti declaratur in duodecimo primæ philosophiæ. Remanet igitur Algazelis argumentum, quod à Philopono accepit, integrum, ac validum, sic. Cœlum est finitum, ergo nõ à se. igitur habet principium. Addam Aristotelem ipsum in secundo de Generat. in primo de Cœlo, & alibi agnoscere Deum mundi causam efficientem. ergo & per Aristotelis principia, mundus æternus non est. omne namque quod fit, sua efficiente causa posterius est. sed subtilius rem expendamus nos, qui primis Philosophiæ sacris initiati, in Auerrois verba iurare coacti sumus à Ioanne Bacconio Anglo Carmelitano, Auerroistarum Principe meritissimo, olim præceptore nostro. Auerrois igitur in primo de Cœlo Aristotelis mentem sic explicat. Non dicit, inquit, non esse generabile simpliciter: sed hoc modo, quem vulgò dicimus: quippe & è contrario, & subiecto præexistente. Nam qui putant Cœlum esse primam causam, dicunt esse non generabile simpliciter. At non sic ij, qui dicunt ipsum esse creatũ à prima causa. Ad hunc modum ille. Igitur vult apud Aristotelem esse creatum à prima causa: quem ait, non negare in

eo generationem:sed nostratem hanc generationem,quæ fit & in subiecto, & è contrario. Quid aliud diceret Christianus? etenim hac ratione è nihilo factum esse intellexit. nam quod est generatum,neque generatum est à contrario, neque in subiecto: necesse est,è nihilo generatum esse. hoc autem non nisi ab infinito fieri potest. ergo à Deo. solus enim infinitus est.ergo Deus effector mundi etiam apud Aristotelem.

Quod verò ingerunt argumentum quasi inuictum,futurum fuisse, vt mutatione afficeretur Deus, si postquam non fecisset, faceret mundum, nullius est roboris, nam ex Aristotele in primo de Anima, Si faber cum ædificat,non alteratur, qui tamen habet potentiam primam, & secundam cum actu cõiunctam,quãtominus Deus, qui actus est? eius enim velle actio est. explico. mutatio sequitur ex nouitate, sed nihil est noui Deo in creatione mundi, nec mutationis igitur. minor probatur, quia Deus est omnia, & omnia ei sunt in actu, quæ nobis videntur in potentia, & quæ nobis fuerunt noua, illi semper fuerunt: quare mundus ei non fuit in potentia antequam fieret, quia existentia mundi,quæ nunc est,semper apud Deum in actu fuit.

Dices, nihil igitur noui creauit Deus, cum orbem produxit in tempore.

Reſpondent noſtrates Theologi, rem habere eſſentiam, & exiſtentiam. igitur in creatione rebus, quæ habebant eſſentiam in mente diuina, addita eſt exiſtentia. at falſiſſimum eſt, quia Deus nihil creaſſet niſi accidens, nempè ipſam exiſtentiam, quæ eſſentiæ accidens eſt. nihil ſanè addit eſſentiæ, quod eam faciat non eſſentiam, aut plus quàm eſſentiam. hoc autem aduerſatur definitioni creationis, eſt enim conſtitutio ſubſtantiæ ex nihilo: quod ſi exiſtentia eſt diuerſa ſubſtātia ab eſſentia, iam eſſent duæ ſubſtantiæ. ſi accidens, Deus accidens creaſſet. ſi eſt eadem, nihil creaſſet. Auerrois ſectatores ex Ariſtotele vnam putant. Dicendum igitur nobis eſt, non eſſe à Deo additam exiſtentiam eſſentiæ, quæ erat in mente ſua, ad hunc enim modum non creaſſet ex nihilo, ſed ex ſe tanquam è materia, quod eſt impium. ſed prompſit formas nouas, illis ſimiles, non vniuocas ſimpliciter, ſed analogas, quæ non erant niſi in eius voluntate, quas fecit vt exiſterent nouo modo contingenti: quare mutationem ponimus tantum in ſubſiſtenti.

Tertiò respondent ex crassa Democriti, & Epicuri imaginatione, res omnes productas esse non ab aliqua mente, sed à fortuita atomorum, seu minimorum corpusculorum concursione: sed contra: in casum namque omnia si referas, ordinem tollis. at ordinem in cœlestibus & mirum, & constantem esse manifestissimo constat experimento, quandoquidem solares eclypses multò ante ab Astronomis prædicuntur.

Quartam responsionem desumunt ex Alexandro, & Eudemo, Deum gubernare mundum, non tamen effecisse mundum. At si non fecit, ergo ab alio factum accepit vel mutuo, vel comodato, vel vi, vel emptione, vel deposito, vel locato, vel legitima successione, vel in vacuam venit possessionem, vel iussu tanquam minister, aut seruus à Iudice, vel ab hero. quæ omnia cum nugæ sint, non est asserendum mundum per se existere, aut extitisse olim, priusquam à Deo regeretur.

Vltimo respondent, Deum hæc omnia creasse, summaque prouidentia disposuisse. Cæterùm producta hac vniuersitate rerum, atque perfecta, terrestrium curam à se remouisse, & ablegasse. Hem? quid audio? laborem fortè, ac defatigationis molestias euitās Deus, aut aliis occupatus negotiis, partem

rerum

rerum reliquit, quia totũ obire non poterat? an regimine res indigent duntaxat vt fiant, non vt effectæ conſeruentur? ridiculum mehercle dictum. miſſum igitur faciamus.

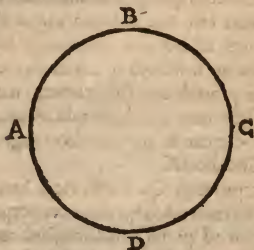
EXERCITATIO V.

Probat Numinis prouidentiam ex motu Cœlorum.

CÆleſtium corporum motus cùm à naturali ipſorum inclinatione non ſit; ex diuina erit ordinatione. atqui illorum motiones ad horum inferiorum regimen ordinantur. inferiora igitur diuinæ ordinationi, ac prouidentiæ ſubiiciuntur: nam propter quod vnum quodque tale, & illud magis, vt dicitur in auth. multò magis. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Hieronymus Cardanus vir in literis tantus, & virtutis adeò ſpectatæ, vt perpauca ei defuerint ad perfectam ſcientiarũ omnium eruditionem, in libr. 17. de ſubtilit. cap. de Artibus fol. 708. exiſtimat falſam eſſe maiorẽ propoſitionẽ. quia ſequeretur eſſe in natura corpus aliquod immobile naturaliter. At petita venia à ſubtiliſſimo viro, Cœlos naturali motu non moueri demonſtro. quod mouetur, mouetur vt quieſcat, non poteſt autem quieſcere niſi in ſuo loco: non igitur

mouebitur à ſuo loco, ſi propter eius adeptionem motum iam eſt: ſi igitur Cœli pars mouetur puro motu naturali,in ſuo loco nõ eſt. & ſi eſt in ſuo loco, non mouebitur. at mouetur, ergo non eſt in ſuo loco.at in ſuo loco omnes ſunt Cœli partes, quare nõ mouerentur, vt proprium locum occuparent. neceſſe eſt igitur alio moueri motu, quàm puro motu naturali.

Ponatur cœli pars in A. in quo ſi non quieſcit, non is eſt eius locus. ergo ſit B. at in eo non quieſcit. neque enim in C. ſed it ad D. in quo neceſſario quieſcet. non enim ibit ad A. vnde diſceſſit. appeteret enim A. at non appetit,vnde diſceſſit. Præterea ſi omnes partes ſunt in loco. ſunt autem, quia to-

tum

tum est in suo loco: nulla pars alius partis appeteret occupare locum:neque illæ discederenr:quia sunt in suo loco.

Obiectioni si Cœlum nõ mouetur motu naturali, est igitur in natura corpus aliquod immobile naturaliter. Respõdeo,aduerbium naturaliter posse duobus modis intelligi:aut à natura non cognoscente, vt à sua forma ignis: aut à natura nulla.hoc posterius falsũ est.explico: Quæ corpora essent ad generationem comparata, iis motum dedit ad conueniendum ob compositionem, ac generationem. atque iccircò etiam conseruationis assignauit loca, è quibus euocarentur,& in quæ soluta reuerterent. ea fuerunt elementa. Corpus verò quod non pro materia statuendum fuit, sed actionibus destinandum, id non indiguit eo motu, qui ipsum duceret ad conuentum vllum, sed eo motu, quo tantum ageret. Itaque illi corpori toti quies, non motus attributa est. & cum quies sit perfectio vltima corporis naturalis, motus autem perfectio media, mouetur enim vt quiescat, & Cœlum non egeat perfectione, qua promoueat vt sit hoc quod non est; non est ei data forma naturalis ad mouendum vt perficiatur, sed forma volunta-

riæ intellectionis admouendum vt perficiat.

Negat insuper Cardanus minorem propositionem in lib. 2. de rerum variet. cap. 1. adeoque Cœlos duxit moueri propter se, non propter nostratia: prætendit rationem hanc. finis nobilior est his, quę ad illum sunt. at hæc inferiora Cœlo non sunt nobiliora, immò sunt veluti illius fex. Cœli igitur motus pro fine non habet sublunarium rerum conseruationem, sed propriam. Contrarium ego existimo verum, nam si propter se Cœli mouerentur, tenderent ad proprium terminum, in quo conquiescerent, vt videmus in sublunaribus, non autem ad motum, qui est quid imperfectum, vtpotè via ad terminum. Præterea nihil acquirunt noui propter se: etenim tantundem à centro distant mundi primi mobilis partes omnes. Amplius quæro à Cardano, cui rei facta est habitatio, & cibi, & alia? animalibus sanè. quis horũ omnium author? Deus. quis secundum Deum, & cum Deo? Cœli. quis Cœlos fecit? Deus. quod animal nobilissimum? homo. propter hominem ergo Cœlorum actiones. igitur & propter hominem Cœli ipsi. his rationibus accedat communis omnium Præceptoris autoritas. is in lib. de Cœl. expressis verbis edocet, Cœlorum motus ad hęc inferiora dirigi,

& ordi

& ordinari. in 8. Phyſ. text. 12. hac de cauſa hominem MICROCOSMON appellat. in 2. Phyſ. text. 24. *ſumus*, inquit, *nos quodam modo finis omnium.* & in primo ſupremæ philoſophiæ. ancillari, ait, homini quaſi ſeruam naturam. ſed ad hominem. docuiſti Cardane in tuis Aſtronomicis commentariis, à Cœlorum motibus actiones noſtras dependere. qui igitur fieri poteſt, vt illi nō ſint propter nos? equidem ſi ad me illi non diriguntur, nec ipſum Martem in octaua domo (quod abſit) in mei ortu exiſtentem pertimeſcam. Præterea in l. de ſubtilit. 12. cap. de Hominis neceſſitate ita ſcribis. *Homo factus eſt, vt medius exiſtens, diuinis mortalia Connecteret.* nō potuit homo eſſe medius niſi inter extrema. igitur extrema facta ſunt vt eſſet medius: propter medium igitur nempe hominem facta ſunt extrema, terra nimirum, & Cœlum.

Ad Cardani rationem. Cœlum nobilius eſt quàm noſtra, ia, propter hæc igitur id non eſt. nego antecedens. probat Cardanus, quia Cœli materia eſt incorruptibilis: noſtra verò corruptionem meditatur, data namque eſt ob tranſmutationem.

Fateor cum Ariſtot. in lib. 9. metaph. text. 17. & lib. 12. text. 10. Cœlum habere materiam, habet namque potētiam, quantitatem

insuper, & figuram. vbi quantitas est & figura, necesse est materiam subiectam esse: nego tamen Cœli materiam nostrati nobiliorem esse, nam vt exactissimè tradidimus in nostris philosophicis commentariis, Cœli materia diuersa non est à materia hominis, vel scarabæi. neque enim intelligo (profectò paulò tardiore, atque imbecilliore ingenio sum) quomodo materia vna ab alia diuersa sit, nisi per aduenientem formam, qua fit hoc aliquid. non enim τὸ εἶναι, sed τῷ εἶναι. variatur eius essentia. quod si Cœli materia immutabilis est: nostri quoque materia sua essentia perpetua est, atque immutabilis, nunquam enim corrumpitur ipsa, sed id, quod ex ipsa fit. illud verò censeo reiiciendum: Materiam meditari corruptionem. nihil enim prohibet in materiæ parte vna esse formam cum qualitatibus, quæ habent contrarium: & in alia parte formam sine vlla illarum qualitatum: non enim data fuit à Natura materia ob transmutationem ad generationem primò, & per se, vt vbicumque sit, ibi etiam sit generatio: sed ad subsistendum formæ corporeitatis in substantia, & recipiendum quantitatem, ac figuram: quātitatem propter loci mutationem: figurā, propterea quod omne corpus finitū.

esse

esse & decuit,& debuit: nihil enim aliud est figura, quàm terminorũ dispositio. Corporis quidẽ superficies, superficiei linea, lineę punctum terminus est. figura verò illorum constitutio: ne quis de pũcto argutetur. nõ enim figuram constituit, sicut linea in superficie. nõ est igitur subtilis illa definitio, quæ communiter traditur: figura est, quæ terminis clauditur. nõ enim est in linea à punctis terminata. Hisce de causis primaria Dei cõsilio materia creata est: secundaria verò, ac minus nobili vtilitate propter generationem.

Sed scholasticorum caterua, perplebeia quidem apud me, licet senatoria apud alios, sic insurgit. Materia appetit formam, ergo & corruptionem. consecutio probatur, quia nõ potest desiderari finis, nisi ad hũc media necessaria exoptentur. mediũ verò pernecessariũ ad nouæ formæ cõsecutionem primæuæ corruptio est. O acutos homines: scholares meos doceo & subtilissimè, Materiam non appetere formas, nam appetitus dicit priuationem: materia autem omnes formas habet, hæ namque materiæ indiuiduatæ partes sunt materiæ primæ, quæ vna est. Præterea si tota materia sub omnibus formis est, non potest tota formas quærere: non igitur tota meditatur mutationem, sed pars

tantum,

tantùm hæc, aut illa. non est igitur toti essentialis meditatio,ergo neque parti, tota enim materia prima, quatenus materia prima est, nihil aliud est, quàm suæ partes. non igitur appetent partes mutationem. Ad hæc, materia semper aliqua forma informata est, quo igitur nouo consilio formam quæret? num formam abiiciet, vt formam quærat? haud tam vesana natura est.ex homine oriũtur vermes, at quis mentis compos dicere audebit, materiam primam appetere formã hominis exuere,vt fætidissimi cadaueris delicias nancisceretur, è quibus indueret vermis & faciem,& formam? Quemadmodùm illud quoque à veritate alienum est, materiam lapidis appetere aliam formam nobiliorem: ad hunc enim modum omnes materiæ excitarentur ad appetitionem formæ humanæ, vel cœlestis.id quod quam sit ridiculum, ne dum absurdum, non est difficile demonstrare. is enim appetitus esset frustrà. natura nihil frustrà ex Aristotele. Insuper,si materia appetit formam meliorem, appeteret vnam tãtum formam. at eam habet iam. est enim aliqua materiæ pars sub ea. at pars parti homogeneæ quomodo aduersatur? est enim materia prima vnum indiuiduum, sicuti v.g.ceræ massa, cuius pars alia candelæ

formam

formam gerit,pars ſimulachri. alia pilæ, alia teſſeræ. At pars à parte non differt eſſentia, ergo neque affectibus, qui eſſentiam ſequuntur. igitur neque appetentia. quare vna pars non appetet alterius partis corruptionem :appeteret autem, ſi eius appeteret formam. Ad hæc appeteret omnium formarum ignobiliorum interitum : idque per ſe. non enim per ſe poteſt appetere habitum meliorem, niſi per ſe appetat priuationem deterioris.hæc enim eſt per ſe.homo non eſt aſinus. Poſtremò videmus non eſſe verum euidentiſſimis Naturæ exemplis. ex aſino vtiliſſimo nobis animali oriuntur crabrones:brutiſsima ſanè res, & ab humani generis commoditatibus auerſiſsima. ex homine vermes.appetebat mirifico appetitu materia prima ſcilicet exuere hominis formam nobiliſsimam, vt fætulenti cadaueris formam indueret. vtinam iidem iſti dicant, vermem eſſe homine potiorem.Nugæ ſunt hæ, inſcitiæ ſoboles, alumnæ pertinaciæ, atque ſupinitatis.non eſt,dicimus nos,in materia iudicium ad formarum electionem. Qui materiam condidit, formaſque illas condidit,voluit ſuę quamque cuique acquieſcere.neque poſuit appetitum in materia mutationis,ſed perfectionis tantum. perficitur autem ſub

quali

verò est vt in semine: actu quidem actus est ipsi materiæ suo modo, & materia illi suo itē modo: æquè enim desinet esse forma hæc, si materia desinit esse sub ea: atqui materia desinit esse materia hæc, si forma abeat. non est ergo materia in potentia ad suum esse, quod ipsa sibi est per suā essentiam, sed ad esse hoc tale, quod est ab alio. est enim vnum principium Naturæ cum alio, & sub alio 1. physic. text. 52. & pars compositi. 7. diuinæ scientiæ text. 2. & per se formarum fundamentum, primo eiusdem tex. 34. & subiectū materialiū substantiarum. 5. phys. tex. 17. & per se causa compositi. 2. eiusdē text. 8. 28. Potentia verò illa non est relatio, sed absoluta entitas. quas prerogatiuas aduersus Auerroistarū figmenta adduximus. Materia igitur non est potentia ad esse, & non esse rei, cuius est materia nisi in rebus corruptibilibus, in aliis verò deferat quantitatem, qualitates, motum, alioquin accidentia per se existerent sine subiecto. Neque verum est quod ait Auerrois in lib. de substantia orbis, materiam esse subiectum contrariorum: quare & corruptionis: non enim omnium contrariorum necessario: sed contrarietatis tantùm, quæ est secundùm vbi; quare necessario ponenda est in cœlo, quia in eo est: vnde, & quo;

Sic

Sic neque in noſtrati materia eſt potentia ad omnem contradictionem, non enim ad receptionem formarum materialium & immaterialium:ſed materialiũ tantum. Quamobrem nec materia cœleſtis habet accidentia, quæ ſint ad cõtrarietates:nõ enim quantitati aut figuræ quicquam eſt contrarium, & quod habet in eo cõtrarium, non eſt contrarium ad corruptionem, ſed ad perfectionem quippe motũ: Vnde,quo: Quod ſi quies eſſet motui cõtraria, ſanè aliquo modo contraria eſt: etiam alterum contrariorum in cœlo eſt:igitur Philoſophi non coacti ſuſtulerunt quod poterant non auferre. Theologi verò noſtri non rectè poſuerunt,quod nõ debuit poni neceſſariò. Etenim in 2.ſent. cũ metuerent illam obiectionem: Cœlum non habet contrarium, à quo corrumpatur: ita inſtiterunt, materiam in cœlo eſſe oportet, quia in ipſo eſſe oportet principium corruptionis: qui error maximus & duplex eſt. Primus quia omne ens ab alio,per ſe eſt corruptibile, etiamſi nullam habeat materiam, eſt enim finitum: non igitur ad cœli corruptionem arceſſenda materia fuit. licet enim non habeat contrarium, non tamen habet cauſam à ſe eſſendi, poteſt igitur à ſua natura non eſſe. At hoc in vniuerſis ac ſingulis rebus

rebus principium est corruptibilitatis: Non autem contrarietas, quod enim actus purus non est, compositum aliquo modo est, Ergo & resolubile. solus autem Deus purus, quare cum cœlum secundum Peripateticos ipsos sit dependens, habet hoc ipsum principium dissolutionis. Vnum enim ac solum necessarium ens, quod à se est. A Theologis igitur, apud quos Cœlum Dei nutu quod ex nihilo factum sit, in nihilum redigendum aliquando est, ita vt ei nouum subeat cœlum, nõ necessario est apposita materia, tanquam principium abolitionis: primum, quia cœlum nõ corrumpetur à contrario naturali, sed nutu diuino. Deinde quod si materia ob id data sit, & ob id corrumpatur: quid erit quod corrumpet materiam illam? sanè materiæ nihil est contrarium. Incendio namque ipsa quoque consumetur, quod cum futurum sit alio quam nostrati hoc igni, non enim nunc cœlum comburit, non fuit ponenda materia quæ susciperet aliam formam. Omnia enim atque etiam ipsa materia, noua erunt. Plura hic à nobis adduci possent, sed satis sit ostendisse materiæ nihil esse contrarium, materiam nõ meditari corruptionem, & per consequens nostratem materiam esse incorruptibilem prout cœli materia est. Nunc ad

Cardanum cõuertamur, Cœlum est propter nostratia, non hæc enim illo sunt inferiora, constant enim eadem materia & illa incorruptibili quidem vtrisque. Corpus autẽ humanum etsi dissoluitur, non est minus nobile quàm celeste corpus, cùm sit subiectum diuinæ substantiæ, quæ dicitur intellectus: Illud quidem anteit simplicitatis, loci, officiique prærogatiua; Hoc operosius est, atque ista ipsa conditione admirabilius. Quod si hominis, vt credimus, & speramus, cœlum futura sedes est, etiam illi hominem anteponere nõ extimescã. Nec Cœli materia formæ dignitate primas sibi vẽdicabit. Nam vt nonnulli putauerunt aliam formam habet cœlum qua cœlum est, & aliam formam qua mouetur, id est intelligentiam. Homo verò vnã solummodò formã, quippe intellectum, quo est id, quod est, quod homo nominatur: quare nobilior erit hominis materia propter informationem formæ nobilioris; ad hanc enim rationem, cœli forma nihil esset aliud, quàm forma corporis, quæ non possit illud mouere, mouetur enim hoc præsupposito ab intelligentia; quare cœli non obsolescunt, si propter hæc inferiora nobilissima orbem circumferunt, cumque illorum motum ad nostri moderationem componi apertum sit,

neque

neque eis esse naturalem, vt probauimus, hinc Dei prouidentia circa inferiora hæc perspicuè satis intelligi cognoscique potest.

EXERCITATIO VI.

Probat diuinam prouidentiam ex oraculorum responsis.

LApideas Deorũ statuas, de futuris rerum successibus & euentibus, vaticinia quædam edidisse compluries apud historicos legimus. Illud autem Dei prouidentiam singularem circa hæc inferiora vel maximè demonstrat, Nam illa sæpiùs vt edita, sic facto ipso contigerunt, neque tamen naturaliter effecta esse quisquam ausit asseuerare, cùm naturæ longè excedant vires: ab aliqua ergo substantia supernaturali prædita facultate, cuius permissu illa edita fuerunt.

Nicolaus Macchiauellus Atheorũ facilè princeps in cõmentariis ad Titum Liuium, & in perniciosissimo libello de Principe vernaculo idiomate conscriptis, existimauit hæc omnia falsa esse, & à Principibus ad incautæ plebeculæ instructionẽ conficta, vt quam ratio non posset ad officium, religio

ſaltem duceret; Pro hoc autem fine in rebus religionem concernentibus licitū eſſe mentiri docuit etiam Socrates in 2. de Republ. & Scæuola, vt refert Aug. in lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 9. dicere cōſueuerat, Expedit in religione ciuitates falli, hinc tritum circumfertur adagium. Mundus vult decipi, decipiatur ergo.

At Macchiauello vnius Florentinæ Reipublicæ moderno hiſtorico nulla in hoc adhibenda eſt fides, cum pleni ſint omnes libri, plenæ omnium ſapientum voces, plena omnia tum Græcarum, tum Latinarum antiquitatum monumenta, quæ veriſſima doceant & indubitata oraculorum reſponſa. Deceptus eſt infœlix Atheus, quia nonnulla idolorum miracula fabuloſa aliquando potuit legiſſe, quare ex particulari contra Dialecticorum regulam vniuerſale intulit, omnia fuiſſe falſa: quæ propoſitio non habet conſecutionis probationem ſecundum formam, ab vno enim ad omnia non neceſſario concluditur.

Petrus Pomponatius Philoſophus acutiſſimus, in cuius corpus animā Auerrois commigraſſe Pythagoras iudicaſſet, in admirabili ſuo opuſculo de affectuum naturalium rerum cauſis, vera fuiſſe confitetur oraculorum

rum responsa, non tamen edita à Deo, vel à Dæmone, sed ab anima, & corpore cœli. Nam, inquit hic Mantuanus, cum intelligentia non sit corpus, neque virtus in corpore ex Aristot. in 8. Physic. & consequenter proprie non sit in loco, neque in subiecto, nihil vetat dicere illam fuisse in statua Idoli, Ibique facillime potuisse mediante corpore cœli (cœlum namque est instrumētum vniuersale intelligentiarum) per os idoli vocem emittere, prout Tibicen per tubam sonum edit: Nam si ex Christianorum sententia Dęmon potuit id efficere, cur non supernæ mentes immateriales cœlorum motrices? cum plus virtutis non sit in illo, quam in his ad oraculum siue idolum inflandum & mouendum. Cæterum vocem illam ab intelligētia vna cum corpore cœli formatam, & per os Idoli emissam, verè futura prædixisse, mirum non est, quando Amandinus lapis ex Alberto in 2. mineral. prophetiam, & interpretationem signorum, & ænigmatum gestanti confert, Quiritia lapis secretorum est proditor. Silenitem diuinationi inseruire sub prima luna probatum est, inquit Albertus. Has autem virtutes sydeRum influxibus illi conceperunt; Quod si tantum communicat lapidibus cœlum, quidni vna

cum ſua dilectiſſima amaſia vnitum, id eſt, intelligentia, ĩdem aut longè maius in ſtatua Idoli poſſe credimus effeciſſe? Haly Abenzagel ex ſyderũ ſibi cognita poſitione prædixit infantem natum ſtatim vaticinaturum, & ita euenit: nam ab ortu ſuo 24. horis poſt locutus eſt, mortem ſuã prænuncians & finẽ ad quẽ natus erat, patri ſcilicet vt imminentes familiæ calamitates denunciaret, vt refert idem Abenzagel cap. 7. 5. part. Conciliator in expoſitione 27. problem. & Iunctinus in defenſione bonorum Aſtrologorum fol. par. 20. ex impreſſione Francofordiana.

Abundè admodum, ac luculẽter aduerſus Pomponatium diſputauimus in Apologia pro Moſayca, & Chriſtiana Lege aduerſus Phyſicos, Aſtronomos, & Politicos. Nunc igitur ſatis erit adductis rationib. ſatisfacere.

Primæ, intelligẽtia propriè non eſt in loco, potuit ergo eſſe in Idolo. Reſpondeo falſam eſſe conſecutionem, etſi enim intelligentia in loco non eſt ſicuti corpus, cuius extrema complent vacuum corporis continentis. Attamen cum ſit ens finitum, neceſſe eſt vt ſit in aliquo vbi, vel in cœlo Iouis, vel Veneris. Atque ita quæro, intelligentia quæ mouebat cœlum Iouis nempè Iachiel, ex Cardani ſententia, quomodo potuit eſſe in ſtatua Idoli?

per

per operationem ne, an per definitionem? Primam partem cōcedere eſt perabſurdum; quia ſi intelligentia eſſet in ſuo vbi per operationem, non poſſet in eodem vbi aliam exercere operationem; ſed variata operatione, variaretur vbi. At hypotheſis non variat, quia ſine vllo motu ſui ſecundum, vbi, multas poteſt exercere operationes, neque poſſet mutare, vbi, niſi mutaret operationem. multominus definitiuè fuit intelligentia in Idolo, quippé vt ſic nō fuiſſet in ſuo cœlo, nā per definitionē intelligētia ibi eſt, hic nō eſt.

Secundæ rationi. lapides inſtillatam quaſi habent virtutem à ſyderibus futura prænoſcendi, tanto magis & ipſa ſydera. Reſpondeo falsū eſſe antecedens, innititur enim putrido fundamento, quippè Albertino teſtimonio, quod reiiciendū ducimus, cū in lapidū proprietatibus recenſendis quā plurimis ſcateat erroribus. Nā vt multa conſulto prætercam, quoties perfricta fronte affirmat adamātem ferro perfringi non poſſe, cum tamen malleolo in Scobem redigatur: Chryſtallo tamē paulò durior eſt, vt ex Card. in l. 7. de ſubt. c. de lapid. fol. 233. nos edocti, cùm eſſemus Antuerpiæ periculum fecimus. Et Lutetiæ Iuuenem quendam inuenimus, qui Albertinis coniecturis adhæreſcens dictos lapides

maximis coemit ſumptibus, ſed tanta tamque inanis pecuniarum profuſio in nullum aliud ei ceſſit emolumentum, quam in ſuiipſius ludibrium, adeoque in Scaligeri conceſſi ſententiam, vt plus virtutis ineſſe putem vni pulici, quam omnibus iis,qui vulgo pretioſi habentur,lapidibus:falſum eſſe probans certis demonſtrationibus, antiquum circulatorum prouerbium,Virtus in Verbis, & in lapidibus: Nam nec ipſa verba quantumuis magica ex Trithemij Steganographia,& Agrippinis excantationibus deſumptra vim aliam habent, quam immutandi auditum,

Tertiæ rationi,Haly ex Syderibus denunciauit puerum natum prophetarum,prophetiam igitur aſtra conferunt.

Reſpondeo negando cõſequentiam,pueri namque prophetia fuit in aſtris tanquam in ſigno,non tanquam in cauſa. Veſtigemus verò veritatem ex ipſis Aſtrologorum confeſſionibus. Albertus magnus in ſuo ſpeculo aſtronomico de libris licitis cap. 11. ait, *Iam ſcimus quod ſigno virginis aſcendente natus eſt Dominus Ieſus Chriſtus,non quia ſubiaceret ſtellarum motibus, qui creauerat & ipſas ſtellas, ſed quia cum extenderet cœlum ſicut pellem, formans librum vniuerſitatis, dedignaretur que opus face-*

cere

eere incompletum, noluit literis eius deesse, & eis quæ secundum prouidentiã in lib. æternitatis sunt, elegantissimũ illud, antequam de Virgine nascere tur, tv per hoc innueretur homo naturalis, & Deus, qui non naturaliter nascebatur, non quod cœli figura esset causa, vt sic nasceretur, sed potius significatio; immò ipse erat causa, quare modus admirandæ suæ Natiuitatis per cælum significaretur. Hieronymus Cardanus, cui multum debet Astrologorũ nobilissima Resp. in lib. 4. de subtil. cap. de luce & lumine, cum dixisset post Cometæ apparitionem Principum mortem, legum mutationem consequi, subdidit: *& cometes horum potest esse signum, causa vero minime.* Ita & ego dico pueri prophetiam fuisse in cœlo non tanquam in causa, sed signo duntaxat. Quare potuit Haly peritissimus Astronomus ex astro Veneris bene disposito facillime illud coniicere. Illud autem obiter adnotemus, Naturale, non miraculosum opus esse, vt puerulus recens natus loquatur, nam cum sermo linguæ robore & intelligentia constet: hæc autem cum illo adueniat prius plerisque, hinc fit, vt mirum videatur, loqui puerum intelligentia nõdum absoluta, Attamen si linguæ robur prius perficiatur, cum homini à natura insitaq; sit ipsa vis loquendi, quidnam officiat quo minus

audita non intellecta ad instar picæ, aut psittaci effutiat, vel intellecta iam nixu quodam spirituum, atque concursu ad linguam proferat?

EXERCITATIO VII.

Ex responsis Sybyllinis prouidentiam Aeterni Numinis confirmat.

FVturos euentus sybyllæ pronunciabant, idque non ex Ephemeridũ contemplatione, multominus ex interrogationũ scientia, quam professus est Albumazar. Diuino igitur ac supernaturali afflatu permotæ id præstabant; quare fatendum est sanè, à cælesti aliquo numine regi hæc nostratia atque temperari. Innuit hoc arg. Arist. in lib. 2. ad Eudemium. Plut. in lib. Cur oracula esse desierint: respondet falsam esse cõsecutionem, vtpotè non ex integra partium enumeratione illatam. Quare diuinandi potestatem in vim terræ transfert, in vaporem scilicet antri Delphici, vbi sybyllæ responsa dabant: probat, quia cum Apollinis antri vapor ab initio violentior esset, maiori cum impetu ad futurorum prædictionem vatis animum impellebat: quare tunc temporis oraculorũ responsa carminibus edebantur, cùm autem vaporis vis impetus paulatim diminueretur,

impe

impetus quoque erat remissior, hinc soluta oratione futura prædicebantur, cumque vis illa exhauriretur penitus, oracula quoque desinebât. Vapor autem quod prædicere cogat,& carmina condere,probat Plut:Nam id vini vapor efficit, & terræ igitur. Nam vt ex vino impetus, ita ex terra exhalatio incessit animum.

Super hac quæstione abundè admodum disseruimus in nostra Apologia pro Mos. & Christ. Lege. Concedamus nunc terrestrem illum vaporem potuisse cogere ad carmina, non tamen ad futurorum euentuum prædictionem, quam Sybyllæ cum summa omnium admirabilitate edebant.

Hieron. Cardanus. in lib. 14. de rerum variet.c.68. Sybyllinas prophetias tribus adscribit causis,vi terræ,vi cœlesti in puella, & vi cœlesti in antro, vis terræ vatis mentem agitabat: nam cùm in antri penetralia ingrediebatur, vapor ille in exstasim rapiebat vigilantem. Exstasis autem vigilanti, etiamsi casu contingat, futura ostendit quamplurima, in quorum veritatem Sybyllæ mens cœlesti eleuata vi dirigebatur. Per vim autem cœlestem intelligit sydereos influxus Sybyllæ,& antro prædominantes, Veneris scilicet astrum cum Sole atque Saturno.

Philosophi

Philoſophi ita Cardano obiicerent, quomodo noſti in Sybyllarum geneſi Veneris aſtrum bene fuiſſe collocatũ? quis Sybyllarum ephemerides tibi detulit? ex ipſarum virginitate reſpõdet Cardanus id deprehendo: at quot millia virginum in monaſteriis virginitatem cuſtodiunt, nec tamen prophetizant? Adhęc, quid habet aſtrum Veneris, vt ſybyllæ debeat futura oſtendere? quomodo id continget, cum omnis noſtra cognitio ex connexis fiat, & præcedentibus cognitis, vt Ariſt. in Analyticis ſcripſit: & qui fieri poteſt, vt aſtra, cum ipſamet neſciant, nos, quę ignorent, edoceant? Sed mittamus hæc philoſophica ſophiſmata, & ex Aſtrologia Cardani inſcitiam, Ptolomeo cõmuni omnium præceptore, detegamus. Errat, errat ſane Cardanus, dum Mercurij & Lunæ nullã facit mentionem, cum Ptol. de aſtr. Iud. lib. 3. cap. de monſtris tex. 20. dicat *Mercurius oraculorum & ſomniorum interpretes creat*, & lib. 4. cap. 4. tex. 18. inquit. *Rurſus ſi luna propoſitum locum gubernet, à congreſſu cum Sole properans cũ Mercurio, in Tauro, Cancro, & Capricorno, vates facit, ſacrificos per peluim diuinantes. In ſagittario & piſcibus ex mortuis vaticinãtes, & dæmonum prouocatores: in Virgine & Scorpione Magos, Aſtrologos, futurorũ cõſultos, præſcita edoctos: in Libra, Ariete, & Leo*

& Leone diuinitus furore correptos ex somniis coniectantes, coniuros, id est, adiuratores. Quo in loco Card. Ptolomæi mentem sic explicat. *Intentio Ptolomæi est dicere, quod luna est causa " diuinationis, cum quatuor habuerit conditiones. " Prima vt egrediatur solis radios, appareatq; iam " tũ. Secunda, vt ad Mercuriũ vadat; manifestum " autem est occidentalem debere esse Mercurium. " Tertia, vt luna præsit cœli medio, vel loco planetæ " opificium significantis. Quarta vt sit in signis " conuenientibus, nec ex his putat aliquod non esse " præter Geminos & Aquarium. Igitur lunam di- " uinationum esse parentem certo dedicimus expe- " riemnto. Cur vero author sit diuinationis, multæ " sunt causæ. Est enim multiformis, & vi continens " omnium stellarum vires, & nocturno tempore " præest, & per se phanaticos significat. Nec vero " solum cum hæc omnia affuerint, diuinationis " causa erit, sed licet ex his vnum etiam deficiat. In " Tauro igitur proprie facit vates, quia Venus oc- " cultam facit diuinationem, & in Tauro Venus & " luna gaudent. In Cancro quod aqueum sit signũ, " per aquam, in eo autem luna & Iupiter domi- " nantur; à beneficiis autem diuinatio procedit. " Rursus in Virgine quod ibi Mercurius sedẽ suam " habeat, & luna gaudeat, nobiliorem diuinandi " scientiam significant Planetæ.* Cum igitur ex " tua & Ptolomæi opinione Mercurius & luna ad

na ad diuinationem conferant, quid quod de his in lib. de rer. variet. ne minimam quidem fecisti mentionē?sed solius Veeneris astro, Saturni & Solis id tibi placuit totū adscribere. Miror etiam Iouem & Martem quare Apollinis templo prædominari non dixeris, cùm hoc vel ex reuerentia & sacrificiis coniecisse debebas. At excusatum te habeo. Nam lib. 4. in Ptolo. t. 16. fol. 686. adiungendum putasti sine vlla tamen iudicij mica. *Mixtio* (inquis) *Saturni cum venere facit diuinatores, & vt suprà visum est vetitis, & damnosis artibus deditos. Cum Ioue autem, cum duæ beneficæ vincant, fœlices faciūt satis, vnde augures, & sacrificos. nullum enim genus hominum fœlicius aut magis honoratum in quauis lege sacerdotibus exstitit. Hi igitur à Ioue, Venere, & Marte significantur. De Ioue quidem & Venere causa clara est, quod & diuitias, & reuerentiam, & securitatem, & opinionem significent diuinitatis: vnde malè fecerunt qui Saturnum illis permiscuerunt, vnde paupertas & contemptus, quamobrem nullus ordo talis perpetuus, sed omnes eò diuturniores quò potentiores. Nam in talium constitutione beneficæ plurimum potuerunt. Sed de Marte causa ėst sacrificiū & mactatio animaliū, & nūc loco eorū, funera hominum curant.* Quàm absurda hæc sint, & incōgrua, vel is etiā qui à limine dun-

taxat Astrologiā salutarit, intelligat. Negas Ordinē, seu Religionē pauperē, diuturnam, cùm tamē Christiana religio pauperrima ab initio fuerit, quare tu ipse in Christi genituræ expositione quę habetur in Ptol. de Astr. Iud. l. 2. c. 9. t. 54. fol. 374. hæc habes verba. *Cúmque sors esset sub terra in finibus Saturni desolata, significauit paupertatē, vnde de seipso dixit filius ho. nō habet vnde reclinet caput suū*: perpetuo tamen ex Euāgelica veritate, lōgissimo autem temporis spatio secundum Astrologorum figmenta duratura est. Nam fol. 366. inquis; *Est Genesis Domini nostri Iesu Christi,* " *in qua tot videbis & tāta mirabilia, vt iudices,* " *etsi naturalibus rationibus solummodo insistendum* " *esset, Christi Natiuitatem fuisse admirabilem,* " *naturámq; illi tribuisse quantum concursu* " *omniū cœlorū excogitari poterat. Et naturaliter* " *legē nostrā esse legē pietatis, Iustitiæ, Fidei, Simplicitatis,* " *Charitatis, optimeque institutā, nullūque* " *habiturā finem, nisi post reditum Eccliptica-* " *rū, in quo fiet nouus status vniuersi*: in die sci- " licet Iudicij vniuersalis nobis tua pace exponere liceat. Asseris insuper Religiones eò diuturniores, quò potentiores, quod falsissimum est, potētissima sanè fuit Arrij hæresis: grassabatur. n. per omnes mūdi partes; ita vt Hieron. dixerit. Totus mundus factus est Arrian9. Sola Petri Sedes, à Christo fundata

ſuper firmam petram, aduerſus quam portæ inferi præualere non poſſunt, ab huiuſce hæreſis lue intacta remanſit: vix autem ducentis annis dominata eſt, quin imò vno quaſi arietata impetu concidit, exciſaque eſt, vt ne nunc quidem vel parietinæ vllæ, vel rudera, vel ne ipſius quidem ſuperbiſſimi, ſceleratiſſimique fundatoris (Deo ſit laus) nomen ſuperſit: ſed ad rem propius.

Cur in Sybyllarum Geneſi Aſtrum Veneris cum Saturno adiungis? nonne in Ptol. in lib.3.de Aſtr.iud.c.16.text.83. hæc pellegiſti verba? *Veneris ſtella Deorũ prædictionibus, & oraculis vitia quodammodo elegantia, plauſibiliaq; efficit, morbos diuinitus petitis curationibus mitigabiles; At ſi cum illa congreſſus ſit Saturnus, nõ ſine ignominioſa pœna, & vulgo nota.* at huius ignominiæ pœna publica inflicta ſybyllis nõ fuit, Non igitur Saturnus cõgreſſus eſt cum Venere iuxta tuam poſitionem.

Ad hæc cur aſſeris benigna fuiſſe ſydera: in ſybyllarum ortu? quia diuinationem eis contulerunt, reſpondes: imo ex hoc ipſo maleuola fuiſſe dicendum putem. Audi Ptol. in lib.3.tex.78. *At ſi maleficæ in orientali angulo conſiſtunt, beneficis ad occaſum repulſis; incurabilia iuxta, ac illuſtria, maximeq; omnibus inuulgata mala afferunt, epilepticis continuitatem morbi,*

vociſe

vociferationes,& mortis sæpè terrores iniiciunt,ad insaniam & stuporem adducunt,in Domesticos incoërcitam licentiam, denudationem crebram, & blasphemias,eísque cognata. Ad Dæmonoplexiam, aut cerebri auiditatem bacchantium, (hoc enim verbo vtitur Virg.lib.6. cũ de Sybilla loquitur) *cõsuetudinem,occulta passim prodẽdi morem, verberationes,& his similia adiiciunt. Peculiariter verò ex locis quæ figurationem comprehendunt, Solis & Martis loca ad insaniã efficacia imprimis sunt. Iouis & Mercurij ad Comitiales. Veneris ad Numinis afflatus, & arcanorum reuelationes. Saturni & Lunæ ad humorum copiam,ac Dæmonoplexias,id est,Dæmonum vexationes.* Fabellæ hæ sunt: Cardani tamen Astronomi inscitiam redarguũt. Hallucinaris etiam & grauissimè cum Solem Sybillarum quasi Rectorem & moderatorem constituis. Nam ex antri humore frigidissimo Sybillarum mentem eleuari supra asserebas. At respõdet Cardanus. Furore corripiebantur Sybillæ, ob Solis igitur calorem. Imo Martis,vt tu postea fateris non inuitus lib.4.de Astro. Iud. in Ptol. tex. 18.in fine. *Diuinãt tamen quãdoque propter vim Lunæ,& Veneris, in eo,& opposito signo, (Cancro scilicet & Capricorno.) Sed in Libra facit (scilicet Luna) eos,qui ex somniis diuinant propter vim Saturni,& Veneris contrariam. In Ariete autem*

furore correptos ob vim Martis, Sicut in Leone exorcistas ob Solis potētiā, quæ natura Lunæ aduersatur. Ideò Luna Dæmonis, Sol exorcistæ vim habet. Exorcistæ non erant Sybyllæ, nec Soli subjectæ igitur. Quare cum tam varia támq; pugnatia adducat Cardanus, irridendus potius quàm refellēdus, & Sybillina respōsa maiori & digniori principio adscribat necesse est.

EXERCITATIO VIII.

Comprobat Dei prouidentiam ex vetustæ, & nouæ Legis miraculis.

ARgumentū è miraculis desumptum, Dei prouidētiam tam dilucidè probat, vt inductione longa facilè possimus supersedere: sed quid ad hoc Athei respondeāt, inuestigandum nobis est, Cum nulli hactenus id aggressi sint operis: placuit.n. nobis noua seligere omnia, vt cordatus Lector æquè poterit æstimare.

Nicolaus Macchiauellus facili negotio hanc absoluit quæstionem, existimat miracula excogitari, & confingi à Principibus ad subditorum informationem, & à Sacerdotibus ad lucri, honorisve aucupium.

At putridum hoc mendaciū est, vt ex tuo ipsius ore patefaciam serue nequam, in libello de principe, asseris Christianā religionem politico regimini aduersari, nam exanimat

hominum animos ob inferrorum timores, emaſculat vires ob ieiunia, imbelles omninò efficit homines,dum à vindicta remouet, & incruento ſacrificio vtitur,non igitur Politicus Princeps legem hanc intentioni,propoſitoque ſuo omnino contrariā miraculis cupiat,& prodigiis ſtabilitam. multo minus Sacerdotes Chriſti vicem in terris gerentes miraculorum meditātur nundinas. Nam in Commentariis ad Tit.Liuium in cap.vbi aſſeris in Regni,& Reip.ſcitiſſimo,æquiſſimóque regimine ad primæuas ſanctiones reduci cuncta debere. Exemplum affers Beatorum Frācíſci,ac Dominici, qui Chriſtianam religionem quaſi collapſam(at quomodo id fieri poteſt ſi à Chriſto ſupra firmā petram ædificata eſt)ab interitu vindicarūt, dum ad fundationis primordia reduxerunt, ad paupertatis.ſ.& humilitatis prædicationē,obſeruationemq; queādmodū à Chriſto ſumpſit exordium.Audi nunc Nicolae,per te fideles iſti paupertatem profeſſi ſunt & humilitatē, non igitur lucri, honoriſq; cauſa miracula confinxerunt.At cōplurimis miraculis Sanctiſsimos hoſce viros inclaruiſſe luculētiſsimo,certiſsimoq; Eccleſiaſticæ hiſtoriæ teſtimonio comprobatum eſt. Falſa ergo tua poſitio,auaritiæ, ſuperbiæq; cauſa à Sacerdotibus miracula excogitari.

Petrus Pōponatius in opuſculo de affect. rerum nat.cauſ. Baſileæ impreſſo, vera eſſe dicit vtriuſq; legis miracula. Eorum tamen cauſam effectricē putat eſſe vel Sydera, vel Imaginationem noſtram. Sydera quidem, nā vniuerſi ordinē, ac regimen cum intendant, & religionū quoque inſtitutiones, à quibus omnis emanat ordo. Verùm quia Gētes nouo Legiſlatori non crederēt, niſi & miracula ipſum operantem intuerentur: idcircò cunctas virtutes, ac facultates, quas ipſa Sydera ſeiunctim impartiuntur animalibus, herbis, & lapidibus, in vnúm colligunt, & nouo Legiſlatori conferunt, qui tanto donorum cœleſtium comitatu circumſeptus, & communitus, quamplurima conficiet admirabilia. Nam ſi poteſt præſtare illa Diabolus, & hic igitur nouæ legis Sydereus auctor. Conſecutio probatur. Nam ex Diui Aug. Sententia, nullum pręſtat mirabile Sathanas, niſi actiua paſſiuis applicando, quod aliud nō eſt, quàm patientis ſenſus alterare, phantaſiam commouere, & herbarum ſuccos efficaciſſimos ſibi optimè notos ex diſiunctiſſimis terrarum partibus confeſtim allatos ſubjecto applicare. hæc autem omnia, & longè maiora vi ſyderum nouus Legifer præſtare poterit. Adducit complura exempla, quæ referre non licet religionis gratia.

Con

Consentit Hieronymus Cardanus, qui ab astris legum ducit originem, in lib. de supplemento Alman. cap. 22. Ita loquitur. (ô os impudentissimum, ô linguam execrandam, ô Sermones inquinatissimos, ô voces detestandas.) *Lex Iudaica, inquit, est à Saturno, vel eius stella, vel potius vtroque: Christiana à Ioue & Mercurio: Mahometica à Sole & Marte æqualiter dominantibus, vnde iustitiā seruat rigidissimam cum impietate & crudelitate inaudita. Idololatria à Luna & Marte. Soluitur autem vnaquæque lex à suo contrario, Saturnum debellat Iupiter authoritate, & Mercurius ratione. Iouem, & Mercurium debellat Mars, non audiens rationes, & sæuiens contra authoritatem. Martem & Solem debellant Saturnus, & Venus, hæc lasciuia, ille dolis. Martem & Lunam debellant Sol & Iupiter authoritate, dignitate, & veritate.* Deinde concludit: *ob hoc Christiani erigite capita, qui potest capere, capiat.* Et in lib. centum genit. Gent. 8. quæ est Francisci Gallorū Regis inquit, *Christianam legem fouet igneus Trigonus, Mahometis aqueus, vnde à* 150. *annis circiter secta illa inualuit: fundata enim est post Saturni Iouisque congressum in Scorpione factum in anno* 630. *annis autem post mundum quatuor legem promulgauit, vel ut quidam volunt promulgata est anno* 619. *coniunctio autem præcesserat in anno* 610. *in piscibus. Porrò*

Christianam legem praecessit eodem anno promulgationis magna coniunctio in Leone Christũ exorientem sex annis, exoriẽtem autẽ Mahometum in initio Cancri, Anno Domini 590. non maxima, sed magna tamen coniunctio. In Ptol. de Astro. Iud. lib. 2. tex. 17. *Affligẽtur autẽ leges maximè vt in trigonis oppositis coniunctiones maximae fuerint. Est Trigonus Christianae Aries, Leo, Sagittarius, & eius Dominus Iupiter, quia Sol communis. Idololatriae Taurus, Virgo, Capricornus, & eius Dominus Venus. Nam Luna communis est. Iudaicae, Gemini, Libra, Aquarius, & eius Dominus Saturnus, nam Mercurius communis est, quia omnibus fauet, & ideò posteriores Legem Iudaicam non deserunt, sed recipiũt, quia Mercurius, quo omnes Leges indigẽt, propriè dominatur trigono Iudaeorum. Ideò decreta eius Legis tanquam fundamenta ab aliis recipiuntur. Trigonus autem Cãcri, Scorpionis, & Piscium Mahometicae praeest, nã Mars Religioni illi dominatur, & initium dedit coniunctio media anno* Christi 591. *in* Cancro, *quae postmodum perseuerauit vsque ad annum* 789. *in signis Aqueis. Nemini autem dubium est, quod Mahometes natus est intra hos terminos, legémq; ipsam promulgauit.* Christus *quoque natus est post sex annos à coniunctione maxima in Ariete, promulgauítque legem ea coniunctione in Trigono Arietis,* Leonis, *& Sagittarij vigente. Itaque tum ab origine temporis*

poris, tum regionum vbi cœperunt, tum moribus, patet hos trigonos, hos Planetas Legibus *illis præesse easque moderari. Aduersantur autem trigoni prout Planetæ. Trigonus quidem Arietis Trigono* Cancri, *quia Mars & Iupiter inimici sunt, & maximè potentes ambo, ideoque diuturnum bellum. Similiter Trigonus Tauri trigono Geminorum, quia Venus &* Saturnus *inimicissimi, sed ambo debiles tamen. Vnaquæque etiam lex, maximè posterior alias destruit,* in tex. 19. fol. 284. Consimiles absurdissimas complures recitat fabellas. L*ex nostra & Seruator ipse sub Arietis coniunctione superiorum natus est, & ipsa* Lex *orta.* C*œpit enim duodecimo* C*hristus anno disputare. Promulgata verò sub coniunctione superiorum in Sagittario in regione Arieti subiecta. & nunc mediorum triangulorum vis maior cùm sit in extremo opposito, viget in Gallia, Italia, Britannia, Sicilia, Germania, Hispaniaque, quæ omnes trigono illi Arietis externo subiiciuntur. Rursus* Lex *ipsius Mahometis sub aqueo trigono fundata est, & in illius quadrante, in Arabia sub Aquario promulgata in medio Trigono, confirmata autem magis in Armenia, Hircania, Mattiane, Bactra,* C*asperia, Setica, Sauromatibus, Oxiane,* L*ogdiane. Demum propter concursum aquei trigoni, qui in quadrante quarto viget, promulgata est etiã in Numidia,* C*arthagine,*

 Affrica

Africa, Phyzania, Nasamonitis, Garamãtibus, Mauris, Getulis, Metagonitis, Bithyniis, Colchis, Syria, Cappadocia, Lydia, Cumagene, Cilicia, Pamphylia: Arabiæ autem adiacet Aegyptus, Cyrenaica, Aethiopia, Media: constat & Scythicam gentem in extremo trianguli quadrantis tertij vltimam futuram, quæ nomen Mahometis relinquat: Sicut & Hispaniam & adiacentes regiones, vt dixi, legem Christi. Hæc tam subtilia sunt, si causam diuersitatis intelliges, quoniam illa maior est, cuius quadrans consentit cum tempore promulgationis, quadrans enim duos habet trigonos, & duo trigoni duobus trigonis respondent mutuò sibi inuicem oppositis. Ista firmior cuius trigonus consentit cum tempore promulgationis. Schismata quoque & hæreses ad Astra refert. De Schismate Anglicano sub Henrico octauo, in tex. 54. fol. 347. Ita loquitur. *Cometes à deliquio distinctus, Martis, ac Mercurij furentium damna significat. Itaque & Iouius bona quædam immista habebit, veluti ventos salutares pluribus atque fœcundos. Verùm & cum hoc dissidia Sacerdotum in religione Christiana, prælia, non diuturna bella, abscessus & febres acutas. Talem fuisse eum qui visus est anno 1533. in Ariete sub Septentrionali parte Galaxie credendum est; Nam Iupiter Legem Christianam, Aries Britanniam, Mars & Mercurius significauerunt dissidium & permutationem, quæ*

facta

facta est post triennium in tota illa Prouincia, iubente Rege illorum Henrico octauo. Lutheranam quoque hæresem ad sydera, nempe ad Venerem in Spica Virginis refert in lib. centum genit. gent. XI. quæ Martini Lutheri est.

O sacrilegam doctrinam, & ex hominum consortio eliminandam: ô impietatem nefariam, & post homines natos inauditam? Prophetarum vaticinia, Christianam religionem à Deo institutam, à Deo miraculis confirmatam ad fabulosam & commentitiam Arietis coniunctionem referre. *ex Cardan. in Ptolom. de Astror. iud. lib. 2. tex. 54. in præfat. ad Christi natiuitatem fol. 362. Arietis octauæ sphæræ cum capite Arietis nonæ coniunctio nō fit nisi in 36. millia annorum spatio, & etiam sunt qui dicant in 49. millia.* Non igitur ex hac coniunctione, vt ibidem voluit Cardan. Christi lex exorta est, cum ex Sacra Hebræorum historia 6822. anni ab orbe condito præcesserint: Sed efficiamus vt Diabolica hæc Pomponatij, & Cardani moles suomet onere corruat. Affirmat ille Sydera causam esse nouarum legum, Mosaicæ præcipuè & Christianæ. At quomodo hæ Leges à Syderibus ortum ducunt, cùm Syderum cultum omninò abrogent,

Ef.47. & Gal.4. Suntne adeò vesana Sydera, vt aduersus semetipsa Legem condant? quomodo pro vniuersi bono ab astris religiones instituuntur, cùm tam diuersæ sint? Vnde oriuntur contentiones & cædes Ad hæc, quomodo nouo Legislatori ab Astris cōfertur facultas miracula operandi? Si Mahometes nouā legem instituit sub Marte & Sole, absque vllis miraculis & signis Consimiliter & Hæretici à Catholica Ecclesia deficientes noua sine vllis miraculis dogmata confingunt, nisi viuos occidendo, vt de Caluino certum est; Hallucinatur etiam Pomponatius dum herbarum viribus miracula edi posse credit, quando in nostra religione mortuos quamplurimos à Sanctis viris ad vitam reuocatos fuisse legimus, quod herbarum succi præstare nullo modo possunt; neque Diabolus ex nostra sententia miracula operari vllatenus valet: sed illusiones tantummodò mendaciis, dolisque refertissimas, vt scribit Apostolus.

Sed ad Cardanum veniamus, L*ex iudaica*, (inquit) *à Saturno est*, cur omisisti: Mercurium? Sanè in Ptol. de Astr. Iud. lib.2. tex.17. fol. 278. ita loqueris. L*eges omnes in medio habitabilis promulgantur*, *&* *ex illo in extrema*

extrema perueniunt, quia Mercurius Dominus est eius partis, scilicet mediæ, vt declaratum est. Leges autem multis verbis indigent & rationibus, & mendaciis, etiamsi oportuerit, & volubilitate cerebri, quæ omnia à Mercurio significantur. Nihilominus Mercurius per se non potest dare legē, sed socius sit Saturno & dat legem Iudæorum, quæ est durissima, & fœdissima, & plena mendaciis, & abominatione, cum auaritia, & vsura, diuortio, & connubiis illicitis, & lepra, & immunditia gentis, in text. 17. fol. 279. *Lex Iudaica ortum habuit ab oriente, quia Saturnus orienti præest*, immo occidenti vt asseris aliàs, (& congruentius hoc crediderim) in tex. 18. fol. 282. ita loquitur, *Iudaica* Lex *Mercurium Saturno adiungit, vnde ipsi maximè sunt industrij, loquaces, & miseri, & parandæ rei pecuniariæ dediti. Sabbathum colunt propter Saturnum.* Imò propter liberationem à Saturno, nempe ab Ægyptiaca seruitute, quam ex Astrologorum sententia, Saturnus intulit. Saturnus namquè præcipuè dat tribulationes, & seruitutes, ex Ptolomæo libro 4. de Astror. iudic. text. 71. Sed pergamus *Christiana*, subdis, *à Ioue & Mercurio*: cur non à Marte? qui ex tua opinione, & falsa illa quidem, nā multò antè id prædixerat Propheta, Oblatus est, quia

ipse

ipſe voluit, in ipſius genitura exiſtens in 8. domo, mortem ei comminatus eſt acerbiſſimam, vnde Exordiũ lex cepit firmiſſimum: cur à Ioue? reſpõdit in expoſitione genituræ, *Iupiter ſuauitatem morũ, & probitatem, & manſuetudinem cum eloquentia & ſapientia maxima declarabat; itaque factum eſt cum in aſcendente eſſet, vt anno 12. in templo diſputauerit, Iupiter enim ibi ante tempus dat ſapientiam.* At ſi Iupiter dat ſapientiam, cur adiungis Mercurium? Nonne & Venus etiam id ſuppeditabat? Ita ſanè confiteris in expoſitione genit. *Spica virginis, Stella magnitudinis primæ, & Naturæ Veneris, ac parum Martis, quæ ante aſcendens fuit partibus ſolum tribus, tum ob partes duas Auſtralis latitudinis, tum quia verum æquinoctij punctum aſcendebat, ideo eloquentiam & gratiam apud gentes præſtabant, naturalemq́, futurorũ cognitionem.* Cur non & Soli Chriſtianam religionem adſcribis? Sanè in tex. 18. in libr. 2. Ptol. de Aſtror. iud. inquis *Chriſtiani Iouẽ iunctum habent cum Sole, illiúſque diem colunt Dominicum: Sol autem ſignificat iuſtitiam & veritatem: Chriſtiana autẽ lex plus continet veritatis, & ſimpliciores reddit homines.* imò prudentiores, Nam idem Chriſtus ipſiſsimus Deus dixit Apoſtolis, eſtote ſimplices vt columbæ, & prudentes ſicut ſerpentes. Adhæc

ſi. Chri

si Christiani sunt simpliciores, cur à Mercurio, qui sagacissimus est, ipsorũ religionem, ortum ducere asseris? *Mahumetis*, subdis *à Sole & Marte æqualiter dominantibus, vnde iustitiam custodit.* At tibimet contradicis in text. 17. vbi inquis. *Associatur Mercurius Marti, & facit legem Mahumetis plenam violentiæ, & crudelitatis, fœdam diuortio, & vxorum multitudine, & libidini iunctam, fabulosis mendaciis, & impudentibus refertam, abhorrentem à pietate & humanitate*, & tex. 18. inquis, *animaduertendum, quod ad trigonos attinet atque leges, Mahometicam quæ sub Marte est, sibi adiungere Venerem, vel Lunam. Venerem, ob inexhaustam libidinem, diemque illi consecratum colunt. Lunam verò quod laboriosissimi sint atque vagi, eiusque in vexillis imaginem referunt: ob vtramque autem plures accipere vxores lex illa permittit.* Albumazar etiam, à quo Cardanus hæc omnia accepit, Turcicam superstitionẽ astris adscribit. Vtinam verò illius astronomicum iudicium de Sectæ huius duratione veritati correspõdisset, nam ipsa lex exhausta omninò foret & exinanita. Subdis: *Idololatria à Luna & Marte,* Cur non adiunxisti Mercurium & Venerem? Nam in expositione tex. 17. inquis. *Mercurius iunctus Veneri facit legem Idolorum debilem, & luxui deditam in qua omnia licent:*

licent: & multiplicem propter Mercurij potentiam, ideoque cum Venus debilis ſit, comparatione ſuperiorum, facta eſt leuis, plurium Deorum, plena ſuperſtitionibus, & diuinatione, & fabulis, quæ plenæ ſunt etiam adulteriis, & flagitiis aliis, & amoribus puerorum. Mercurius enim talia omnia ſignificat. Et in text. 18. *Idolorum*, inquis, *lex Veneri Lunam adiungit orientalem, ſicut Mahometica occidentalem*, & text. 17. *Idolorum lex, quoniam à Venere originem ſuam habuit, initium ſumpſit à meridie, ſcilicet Aſſyria,* Babylonia, *& Chaldæis. Primus enim* Belus *Aſſyriorum Rex adorari ſe præcepit.* His omnibus oppono Trithemium, qui in lib. de ſeptem Secundeis, docet Idololatriam incepiſſe ſub regimine Michaëlis, qui Angelus Solis eſt. Subdis: *ſoluitur autem vnaquæque* Lex *à ſuo contrario*: nequaquam, Lex Chriſtiana, quæ iuxta tuam aſſertionem ſub Ioue, & Mercurio eſt, ſoluit Legem Gentilium ſub Luna & Marte conſtitutam. Iupiter, & Mars inimici ſunt; non autem Mercurius, & Luna.

Sed excipiamus tuam ratiocinationem. *Saturnum debellat Iupiter authoritate, & Mercurius ratione.* Deceptus eſt hic Atheus, quia exiſtimauit Chriſtũ ſoluiſſe legẽ Hebræorũ, quæ ſub Saturno erat, At contrariũ Chriſtus fatetur: Nõ veni ſoluere, ſed adimplere legẽ.

Adhæc

Adhæc Iudæorum Lex est sub Saturno. A Christo igitur soluta non est: cõsecutio probatur. Nam Saturnus à seipso nõ destruitur, sed à Ioue & Mercurio. Seipsum autem destruxisset, si & Christus. Nam ex Saturni instinctu propriam legem Christus euertit, secundùm ipsum Cardanum in expositione Christi genit. circa finem, vbi inquit, *Cumque Saturnus esset in nono loco, atque retrogradus, significauit studiũ euertẽdæ legis, in qua natus erat. Nemo autem legem euertit, nisi qui nouam condere vult. Cùm verò illud diuinitùs faceret, naturaliter tamen hoc studium Saturni stella declarabat: intẽtumque perpetuo in opere faciebat.* Vbi lector aduertat, nullo modo in Christi Natiuitate fuisse retrogradum Saturnum. Namque ita, ex Cardano, lingua blæsa fuisset Christus. Nam in ipsius Cardani genitura ab ipso confecta, quæ sanè pulcherrima est, hæc verba perlego. *Nonum vitium est lingua blæsa ob Saturnum retrogradum, Mercuriũ licet aspicientem trigono.* Subdis *Iouem & Mercurium debellat Mars:* Hoc sanè modo Lex Turcarũ Christianam legem debellaret, quod falsissimum est, nam tu ipsemet in præfatione ad Christi geniturã, fateris nostram, Turcarũ lege diuturniorẽ. M*artem & Solem debellat Saturnus & Venus.* Iudæi igitur destruent Turcicã sectã.

O acu

O acutum hominem; Martem & Lunam Sol & Iupiter destruunt; immò Iupiter & Mercurius: sub quib⁹ Christiana religio cōstituta cum sit ex tua opinione, Gentilium sectam Marti & Lunæ subiectam euertit.

Concludis deinde. *Ob hoc Christiani erigite capita*: imò erigunt, & te disceptantē audiunt in Ptol. lib. 2. de Astror. iudic. text. 54. fol. 369. in præfat. ad Christi natiuit. *Naturaliter lex nostra, est lex pietatis, iustitiæ, fidei, simplicitatis, charitatis, optimæq; instituta, nullumq; habitura est finem, nisi post reditum ecclypticarum, in quo fiet nouus status vniuersi*, in sęculi scilicet cōsummatione. Euerteturne lex Christiana à Marte, quia complures occidit Martyres? Nequaquam: imò illorum sanguis Ecclesiæ semen est, vt ait B. Cyprianus.

De trigonorum fabellis hic non disputo, nam in Apologia pro Mosayca & Christiana lege, abundè de Astrologorum arcanis disseruimus.

Schisma Anglicanum Marti, & Mercurio ex Ariete in Britannia prædominante adscribis: at falsissimū esse deduco ex tua sententia. Nam in lib. 2. ad Ptol. de Astror. iud. tex. 12. fol. 254. *Inueniuntur*, inquis, *Regiones distantes magis similes inter se euentibus, & moribus quàm propinquæ, veluti* Britannia, *& Iudæa.*

Ob id

Ob id Britaunia & Iudæa quod ſint peruicaces, & truces, atque ſeditioſi. Britanni *Arieti tribuuntur. Iudæi verò quod impij, quod inſidioſi, & audaces, ſimiliter ſub eodem ſigno ſunt atque planetà: ſic vtraque harum regionum ſæpius & contumacius, vt nulla alia, Romanis rebellauit, ac ſæpius ad internecionem conciſa, & vtraque ſimiliter nouos ritus legis, & diuini cultus ſibi inuenit, aliquando quidem in melius, & perſæpè in deterius.* Si ſub eodem Arietis ſigno vtraque prouinciarum conſtituta eſt, Cur cometes in Britãnia non verò in Iudęa futurum ſchiſma antenunciauit? deinde cur vatiniano quaſi odio Angli Iudęos proſequuntur, ita vt in Principes Italos, qui illis domicilia, ſtationeſque concedũt, quotidie, licet immeritò, debacchentur: contra verò cur Iudæis Angli inuiſiſſimi, infenſiſſimique ſunt? Fuit quidam temporibus meis Iudæus in Anglia, vt Chriſti fidem ſuſciperet, & ab Oxonienſi Academia perhumaniter fuit exceptus, cùm verò ad ſacrum lauacrum deducendus eſſet, aufugit, captus eſt. Rex ex benignitate dimiſit, offendi eum aliquo tempore poſt Lutetiæ Pariſiorum in aula Regia, vbi in ſermone mutuo quem duximus, Anglorum auaritiã mirum in modum ſugillabat, vt tum præ cæteris nationibus vel maximè dediti ſint vni libera-

litati, illamque quibuſcumque poſſunt rationibus erga extraneos oſtendant, pręcipuè verò in ipſum Hæbreum, quem per 2. annos magnificis impenſis aluerunt, vt Chriſtianam religionem amplecteretur.

Addis Cardane legum mutationem ſuccedere in Anglia, & in Iudæa: In Anglia quidem veriſſimum eſt: in Iudæa verò minimè. Nam à ſuæ legis primordio ad hodiernum vſque diem Meſſiam ſuum expectant.

Præterea Anglicani ſchiſmatis aliam reddis cauſam in expoſitione genituræ Henrici octaui, quæ coniuncta eſt geneſi Eduardi ſexti eius filij, & eſt prima in ordine. De Henrico igitur hoc iudicium profers. *Fuit Venus cum cauda & lampade ſtella naturæ Martis, & Luna in occiduo cardine in Martis dignitatibus. Mars verò in Virgine infelici ſigno, & quadrato Iouis infelicis. Mutauit præterea legem ob hãc cauſam Põtifici maximo ſuccenſens. Id contigit ob Veneris ſitum, & ea quæ illi adhærere diximus.*

In Lutheri genitura errauit Cardanus, nam diem 22. Octobris anni 1483. illi natalitium facit, cum tamen natus ſit die 10. Nouembris, hora prima ante mediam noctem vt habet Calendarium Eberi, vt refert

refert Tychon Brahe.in lib. de noua ſtella pag.777.qui diuerſiſſimè à Cardano Lutheri genituram exponit. Lutheri imaginē cum eſſemus Argentorati inſpeximus,& Apoſtaſiæ ſignum facilè deprehendiſſet Card. ex Mercurio quem præſe fert in 6. domo: cæterum Venerem habet amicam,hinc gratioſiſſimus apud ſuos extitit. Potuiſſem Cardani doctrinam refellere ex Trithemij ſententia quam habet in tractatu de 7. ſecundeis Argentinæ impreſſo apud Lazarum Zetznerum, ſed quia nullius ingenij ac iudicij, ego ſemper Trithemium exiſtimaui, ex eo probationes deſumere verecundatus ſum.

Sed redeamus ad Pomponatium,hic acutiſſimè exiſtimauit, complures euentus, quos nos miraculoſos dicimus, ex vi imaginatiua prouenire, innititur enim huic axiomati. Vehemens imaginatio facit caſum, vt videre eſt in muliere coëunte, quæ aliquam concipiens imaginem in actu venereo, eidem fœtum aſſimilat, & in prægnante, quæ mala punica,exempli gratia, deſiderans, fœtum malo punico ſtigmatizat, adeóque tenaciter huic demonſtrationi adhæret, vt Diui Franciſci patroni mei apud Deum colendiſſimi ſtigmata ex vehementiſſima Chriſti Domini vulnerum apprehenſione

effici potuisse contendat.

Verum fateor me multos annos ea in opinione fuisse, vim imaginationis nihil aliud efficere posse, quàm Venerem excitare. Maculas autem, quas in hominibus interdum conspicimus, & si omnes matris desideriis adscribant, negabam ego, quando & in lapidibus, & in plantis quæ appetitu carent, easdem cerasorum, auium, piscium, aliarumque rerum effigies insculptas à natura videamus. Adhæc si prægnantis appetitio fœtum afficeret, omnes maculosi essemus, quippe prægnans non est, quæ indies insolitum aliquid non cõcupiscat: Cùm verò pauci adeò sint, vt vix è mille vnus signatus reperiatur, non debuit pro generali causa prægnantis appetitio assignari. Cur deinde auiculis, cur herbis, cum vel maximè appetantur, non notamur? Sed sunt pueruli (inquiunt) qui cerasi figuram in aliqua corporis parte impressam habent, mater verò testatur fructum illum se exoptasse, O acutam responsionem! An ne mulier negabit cùm coit, & cùm prægnans est, viri sui honestissimos amplexus se appetere, cur igitur femellæ quam genuit, & quam gestat in vtero, quod ipsa è viro vehementer appetit, non effingit? Sed muliebre hoc testimonium aliter

eludamus, nulla ipſarum eſt, quæ dum infans in vtero eſt, ſciat prædicere, an, & quibus maculis infantem ſignabit, cùm tamen certò ſciat quæ ſummopere exoptarit, ſed cum naſcitur infans, & aliqua re ſignatus à matre conſpicitur, tunc illa, hunc ego fructum deſideraui, cùm tamen infinitos alios concupierit, & fortaſſè illum non appetiit, ſed hanc aſſignat rationem, quia ob omnibus vera acclamatur.

Chimici nullo negotio quæſtionem abſoluerent ex Anaxagoræ ſententia: *omnia in omnibus:* ſed reuera Anaxagoras nunquam in ea fuit opinione, vbique omnem eſſe ſubſtantiam, ſicut Alchimiſtæ, nunquam putaſſet ille in acu Balenam ineſſe. Sed aiebat nullam imponi formam nouam, quia commiſtæ eſſent omnes, ita artificem putà ſculptorem ablatione ſuperfluæ materiæ formam detegere potius quàm ſalo imponere ſe dicet, ſuberat enim.

Aſtronomi ad aſtra id referunt, ſanè ſi piſcis ſignaculum in homine inſignitum videmus, facillimè dicunt, Solem tunc fuiſſe in piſcibus. Mirùm tamen eſt cum quolibet anno Sol ſit in ſigno piſcis per 30. dies, cur rariſſimi, & ferè nulli reperiantur qui piſcis effigiem in aliqua corporis parte ſignatam

ferant? ſed cui aſtro cerasi formationem adſcribent?

Sed concedamus Pomponatio permagnas eſſe imaginationis vires. Romana tamẽ Eccleſia, quæ lima eſt veritatis, in miraculorum numerum non recipit quod imaginatiuæ vi effici poteſt, ſed id ſolùm quod omnes naturæ vires excedit. D. Franciſci ſtigmata etſi nõ ſint de fide (nullùm enim de iis extat Eccleſiæ decretum tanquã de fide) quia tamen in matutinis diuinæ lyturgiæ prælectionibus ſtigmatum aliqua fit mentio, Ego Catholicæ Matris Eccleſiæ filius, in Apologia pro Trident. Cõcilio in Decreto de ſanctorum inuocatione ſcripſi aduerſus Lutherum, exiſtimantem B. Franciſcum ex vehementi erga Chriſtum amore propriis manibus ſeipſum ferro ſtigmatizaſſe. Quod à veritate alienum eſt, quandoquidem mortem ſibi conſciuiſſet, vel illius ſaltem manifeſto periculo ob inanem finẽ ſe expoſuiſſet, quod de Seraphico viro præſumendum non eſt, nec ab ipſo Luthero qui 7. in locis, vt adnotaui, præcipuè in lib. de capt. Babil. c. de Euchari[?]. confitetur Franciſcum fuiſſe virum ſanctiſſimum, & nunc in cœlis cum Chriſto regnare: multominùs ex imaginatiua formata ſunt in eo ſtigmata, vehementiſſimus

namque

namque fuit, ardentissimusque semper in Christi meditatione. Cur igitur per tot annos eadem ante imaginatiua consimilia ei non impressit vulnera? Cur item non cernimus eadem in augustissima Deipara? quæ filium suum in cruce confossum aspexit, quæque vehementiore affectu vt Mater diuina erga Deum filium ferebatur.

Pomponatij argumentum de muliere prægnante ad Franciscum nullo modo concludit, cum diuersissima sit in vtrisque ratio. In prægnante quidem illud fit, quod illa in ore saliuam producit exoptati fructus saporem per omnia redolentem. Saliua igitur veluti semen est concupiti fructus, non igitur mirum si deglutita fructum, cuius eadem semen est, producat. Hinc in mentem venit Dominam Beatricem Lopez de Noguera matrem meam dilectissimam narrasse mihi puerulo, quamplurimis exoptatis æstiuis fructibus hyberno tempore se caruisse, dum me gestaret in vtero, nullis tamen signasse, quia saliuam illam tunc temporis expuisset in terram. Cur eius saporis saliua fiat, hic non disputo, cum luculentissimè ac subtilissimè id præstiterim in phisico-magico. Franciscus verò nequiuit Christi vulnerū saporem

(nullum enim habent) redolentem saliuam congenerare, nec congenerata tamen potuisset stigmatum fructus illos tanquam semen quoddam producere in tam sciunctis corporis partibus, vtpotè pectore, manibus, & pedibus : quare si Ecclesia declarat vera fuisse Francisci stigmata, supernaturali causæ quin adscribenda sint nullatenus dubito. Aliqui molles Athei in dubium vocare miraculorum certitudinem non verentur, quia nullum vnquam viderint, immò & maiores natu interrogarint, an de aliquo miraculo testimonium certum proferre possint : illi verò auritos, non oculatos testes esse se responderint. De visu deponunt aniculæ, & de quibusdam leuissimis, quæ transferri ad naturalem causam commodè possunt. At quid blaterant pecudum illi similes potiùs quam hominum, cùm nullus à sacrosancta Catholica Ecclesia sanctus declaretur, nisi complures testes omni exceptione maiores de quãplurimis verè miraculis ab eodem patratis infallibili testimonio deponant. Vidi ego sanè opus non sine maximo miraculo, cæcum nimirum à B. Virgine illuminatum. Illud hic mihi liceat adscribere. In Apulia, quæ olim magna Græcia dicebatur, situm est oppidum Præsicium nomine, non longo

à pa

à patria noſtra diſiunctum interuallo, in illius oppidi ſuburbio inuenta eſt Deiparæ imago, quæ honorificentiſſimè, integerrimè, religioſiſſiméque ab omnibus debito more colebatur, inaudiuit illud idem cœcus quidam ab ipſo ortus ſui die, & duce puerulo, aut canicula, ad ſacellum Virginis feſtinauit, de geniculis adorauit, fuſis precibus obdormiuit; & tandem è ſomno experrectus illuminatum ſe agnouit, ſurgens autem claudum ſe effectum eſſe aduertit: Quod exemplum cùm Germaniam peragrarem, Atheo homini obieci, qui meum teſtimonium non reiiciens, vt miraculum nullum eſſe oſtenderet, duas ſubtiliſſimas excogitauit reſponſiones; Quarum prima fuit hæc, contigiſſe illud ex influxu aſtri ſacello eidem prædominantis, probareque hoc modo conatus eſt, Sanctorum imagines vno aliquando die decem miracula edent, interdum verò decem in annis vix vnum, quod non niſi ex aſtrorum diſpoſitione, influxuque prouenire poteſt. Prætereà vno in loco miraculis claret, ſi aliò transferatur, aut omnino nullis, aut certè non tam crebris. Virtus igitur miraculorum loco alligata eſt, & per conſequens à Sydereis influxibus dependeat neceſſe eſt. At futilis illa & anilis

ſus eſt reſponſio, quandoquidem ab orbe condito locus ille aſtris propoſitus, ſubiectuſque fuit, cur igitur nulla ante hæc tempora miracula vel viſa, vel audita ſunt? quæſiuit à me Atheus, cui ſyderum concurſui imaginem ſubiectam putarem, ignorare me confeſſus ſum libens, hoc vnum noui Prouinciam noſtram Leoni ſubiacere & Soli, hinc infert Ptol. in lib. 2. de Aſtror. iudic. tex. 16. incolas præſtantiæ, benignitati, amicitiæque ſtudere.

Altera reſponſio erat, cœcum hunc ex vehementi imaginatiua voti compotem factum eſſe, probabat à ſimili. Memoriæ traditum accepimus, Regis cuiuſdam filium à natiuitate mutum, loquelam accepiſſe ex nimio, patri hoſtiles gladios fugienti, deſiderio ſuccurrendi: ſubriſi equidem, quid rides? ille. Ego, nonne te Aſtrologum pudet virtuti imaginatiuæ id tribuere, quod in aſtra commodiùs poteras retuliſſe, vt innuit Ptolom. in lib. 3. de Aſtror. iudic. text. „ 53. qui ſic incipit, impedita lingua ſunt & „ blæſa; ac balbutiente, quotquot Saturnum „ & Mercurium habent in prædictis angulis „ congredientes cum Sole. Maximè verò „ quando & Mercurius occidentalis eſt, & „ ambo cum Luna configurantur. His verò

forte

fortè adiunctus Mars, soluere plerumque " solet linguæ inuolutionem, posteaquam " Luna illi obuia fit; Qui textus hęreticos ad " Astrologicam fidem deducere posset, inquit Cardanus in illius expositione.

Sed fateamur mutum ex vi imaginatiua locutum esse, nego tamen idem fieri posse in cœco, Nam ille nihil noui effinxit, sed linguæ duntaxat vinculū soluit, quod vehemẽs imaginatio in nõ valdè læsis (vt teste Pomponatio hic Regis filius erat) efficere potest: in cœci verò illuminatione de maiori agitur negotio, vtpotè de formatione oculorum cum suis membranulis. Obiiciebat ille, illuminatus claudus euasit, non igitur ex miraculo quodá diuino adeptus est lucem: quippè Deus non absoluere & punire simul consueuit. Naturæ igitur opus fuit, cœcus enim quidquid virium habebat, ad imaginatiuá pertraxit, quibus vsa natura, humanæ voluntatis ancilla, nobilissimum opus, nempè oculos efformauit, viliorem corporis partem despiciens, vtpotè pedes, cui despicientiæ nõ refragatum est cœlum, patiens enim sub Luna cõstitutus facilè erat, hæc autem cùm in nodis seu flexuris est, aut in signis obnoxiis nimirum Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio & Capricorno, claudicationes gignit ex Ptol.

Ptol. lib. 3. de Astror. Iud. tit. 58.

Respondi ego in hunc modum, in claudicatione Dei opus deprehendunt in schola Spiritus educati. Simile enim quid legimus Gen. 32. de Iacobo victoriam ab Angelo reportante simul & claudicationem. Addidi insuper huius miseri hominis imaginatiuam nihil præclari efficere potuisse, vtpote quia debilis erat. nam præcedenti die, vt audiisse me memini, in pane, & aqua ieiunarat, ieiunantium autem imaginatiua nullum potest præstare singulare opus, vt in Physicomagico docuimus.

At subiunxit hic Atheus: finxit ille se claudum cùm tamen nō esset, quia cæcus assuetus erat mendicare (mendicantium autem vita omnium iucundissima est) iam verò ab Astris lumen adeptus; fodere cogebatur, & in sudore vultus mãducare panem. Conducibilius palato suo duxit deuota cantiuncula optima fercula à mulierculis extorquere, earumque consortio perfrui, miraculum apud illas scilicet enarrando, deprędicandoque: At nugæ illæ mihi facessant tandem, quod si enim effigiem illius etiamnum calleo, in illius ortu Solem in Libra fuisse facilè erat diuinare ex fronte & Capillis, ex Veneris quoque Sydere aliquid traxisse æreus faciei

ciei color pręſignificabat,quinimmo Venus ſuam in Libra domũ habet. non ergo fraudulentus fuit ex Aſtronomorum regulis.

Sed valeant iterum abeantque Aſtronomorum fabulæ & deliria, quæ deteſtari me prorſus execrarique profiteor, in medium tamen adduxi, vt inertia præceptorum ineptiaque patefieret. Nec illa mihi diſceptatio vitio facilè vertetur, quando & SS. Patres Arrianorum blaſphemias in Dei filium recitant paſſim,& retundunt. Et illuſtriſſimus Bellarminus in ſuis operib. refert bacchantium hæreticorum furores in Chriſti Sacramenta,eiuſque Vicariũ Romanum Pontificem.Hęreticorum verò blaſphemiæ,quæ ab ipſo adducuntur & refelluntur,minorem in ſe haud continent impietatem,quàm ea,quę nos ex Aſtrologis in medium produximus, & reiecimus. Nec inde mihi fraudis aliquid criminiſve affingetur,ſi in Atheorum Libris euoluendis aliquãtum temporis me cõſumpſiſſe quiſpiã ſuſpicetur. Nam Lutetiæ cùm eſſem, & Apologiam pro Tridẽtino Concilio conſcribendam ſuſcepiſſem, ab Illuſtriſſimo Reuerẽdiſſimoq; Domino Roberto Vbaldino Epiſcopo Politiano, ad Chriſtianiſſimum Regem Apoſtolicæ Sedis Nuncio ampliſſimo quoſuis Libros peruolutandi facultatem

cultatem impetraui: sed aduersus veteres Philosophos exercere nos incipiamus.

EXERCITATIO IX.

Diagoræ Athæi Sententiam explicat.

Diagoras Milesius inter veteres Philosophos vel vnus nominatim Atheus omnium ore, & vnanimi consensu proclamatus est, nec iniuriâ quidem, quãdo nescio qua stulta, & anili prorsus persuasione infectus, perfricta fronte Diuinam prouidentiam inficiari, atque ita teste Cic. in lib. de Nat. Deor. ratiocinari ausus est: Si Diuina prouidẽtia orbis regeretur, Cuncta pro meritis vnicuiq; hominum, bonis sc. bona, malis mala, æqua quasi quadam bilance trutinata distribuerentur. Sed cùm longè secus omnia gerantur, Dei prouidentia circa hæc inferiora, cur, aut quænam sit videre nullo modo possũ. Maior satis liquet, Nã ad Principis prouidentiam vel hoc in primis spectat improborum petulantiam, nefariosque conatus suppliciis coërcere, proborum autem virtutem, & promerita benefactis compensare: Minorem veram esse vsus quotidianus testis certissimus perhibet, quippè eos, qui iuxta diuinæ Legis normã, & perpẽdiculum omnes vitæ suæ conformant rationes, nec vnquam

vnquam recti, æquique transiliunt lineas, innumeris videmus quotidie hostiũ telis proponi, appeti insidiis, proditionibus circumueniri, irretiri difficultatibus, innumeris aduersitatibus conflictari. Contra verò eos, qui flagitiis, & facinoribus cooperti, diuina & humana omnia promiscuè habent, nullis aduersæ fortunæ iaculis appeti, nullis calamitatibus opprimi, sed in omni rerũ copia, in deliciis ex animi sui sententia tranquillam ætatem agere: Pompeio contra ius fasque omnia miscenti prospera omnia, Reipubl. causam defensanti omnia aduersa, omnia contraria cecidere. Dionys. Tyrannus cum locris Proserpinæ fanum expilasset, Syracusas nauigauit, cúmq; secundissimis ventis, velisq; ad optatũ portum appulisset, videtis, inquit, quàm prospera etiã Sacrilego à Diis immortalibus nauigatio concedatur. Ac ne per longos anfractus argumenta quæramus, cũ compendia præstò sint, ipse Diagoras cũ in Samotraciam nauigio iret, ipsique nautæ aduersa tẽpestate infestati inclamarent, non iniuria sese talibus procellis iactari, qui Diagorã naui sua excepissent, Illudens ille ipsorum obiurgationi, multas alias naues ostendit eodem periculo laborantes, rogauitque simul num in totidem aliis nauibus Diagoram

ram vehi putarent:hoc ipso innuens cuncta fortuito sine personarũ discrimine, diuinæq; prouidẽtię dispositione euenire: Cui cũ quidam obiiceret pictas votorũ tabulas, inquiẽs, tų qui humana Diis curæ non esse disputas, nonne aduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi cõceptis votis temperastis discrimen, & inclementiam effugerint, saluique & incolumes peruenerint in portum, hoc ab illo responsi tulit. Ita sit, illi enim nunquam picti sunt qui naufragio facto in Mari perierunt.

EXERCITATIO X.

Diagoræ argumento soluendo varias adducit rationes.

STOïci Philosophi Argumento huic respondent negando minorem propositionem, existimant enim bonos in vita præmiis munerari, improbos suppliciis affici, virtus enim est præmium sui, vitium verò sui supplicium. Primum ita probat Boethius in 2. lib. consol. Phil. Rerum quæ geruntur illud propter quod vnaquæque res geritur, eiusdem rei præmium est, vti currenti in stadio, propter quam curritur, præmium præfixum, corona est; cumque omnis agẽs Beatitudi

titudinis consecutionem intendat, beatitudo erit præmium actionis. Sed beatitudo nil nisi bonum est, bonum autem consequuntur boni eo ipso quod boni sunt, boni igitur præmiis afficiuntur. At hoc Stoicorum placitum à veritate alienum existimo, Nullum enim agens in actionis suæ pulchritudine cōquiescit, sed ad maius aliquid semper anhelat. Animalia non propter ipsum motum sese mouent, sed vt per motum aliquid sibi boni conquirant, artifices: nō modo artis suæ functiones, sed & finem spectāt. Quemadmodum ipsimet Stoici virtutis actiones non ad virtutem, sed ad gloriā virtutis præmium referebant, quod ita probat Cic. in orat. pro Arch. Poët. *Trahimur omnes laudis studio & optimus quisque maximè gloria ducitur. Illi ipsi Philosophi* (Stoici nimirum) *etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in quo prædicationem, & nobilitatem despiciunt, prædicari se ac nominari volunt*: Boethiana ratio falsum assumit principium, Iustorum bonitatem probitatemque beatitudinem esse. Hæc enim non bonum est, sed summum bonum, imò summa bonitas. Cùm igitur nulli vnquam ad eam se conscendisse perfectionem gloriari possint, vt optimi, & summè probi

ſint,nec meliores effici queant, Beatitudinem quæ ſummum bonum eſt, nunquam in hac vita perfectè conſequi ſe poſſe fateantur neceſſe eſt.

Probat deinde Boethius, vitium eſſe pœnam ſui,nam malitia eſt carentia bonitatis, & entitatis igitur, quippe ex Ariſt: Ens, & bonum conuertuntur: At ſumma pœna eſt priuari Ente, pariter ergo & bonitate. Sed abſurdum Axioma Stoicum probãdum aſſumit Boeth.non igitur mirum, ſi probatione eiuſdem deficiat. Ipſi Stoici enim corporali pœna reos affligebãt, quod à virtute Iuſtitiæ, cui vel maximè ſtudere ipſi videri volebant,erat alieniſſimum,ſi propria illi malitia puniebantur. Entis priuatio vel pœna eſt longè grauiſſima, Bonitatis carentia verò nulla videtur Atheis pœna, Ens autem conuertitur cum bono phyſico,non morali. Alij ex noſtratibus exiſtimant minorem propoſitionem non eſſe abſolutè veram, quia vt plurimum facinoroſi,perditique Ganeones, in hoc ſæculo vel à Deo ſcelerum iuſtiſſimo vindice, vel à Iudicibus Dei miniſtris meritis mulctantur pœnis,Nam vt ait Apoſtolus, *Omnis poteſtas à Deo eſt, Non ſine cauſa gladium geſtat,miniſter enim Dei eſt ad Iuſtitiam.* Ab his autem Scelerati ad carceres, ad latomias,

ad

ad triremes,ad cruces condemnantur.In ſacro etiam Codice pœnas à Deo impiis inflictas legimus.In Geneſi.3.6.19.Exod.5.7.8.9. 16.17.Leuit.24.Num.10.11.20.21.26.Ioſué 6.10. Iudicum 3.4.6.10.14.15.16.1. Reg. 4. 5.6.13.15.2.Regum.11.12.24. 3.Reg.11.12. 20.4.Reg.19.2.Paral.13.14.20.32. Iudith. 6. 13.Daniel. 3.4. 5. 2. Maccab.3.9. 15. & aliis ſexcentis in locis.

Sacroſancta ſanè reſponſio: at nullo negotio ab Atheis repellitur, qui eam Sacræ Scripturæ præſtãt fidem,quam vel ego Æſopicis fabellis, aut muliercularum inſomniis, aut Alcorano-Turcicis ſuperſtitionibus.Negant pariter Athei puniri homines ob ſcelera, quis enim ſupplicium effugiat, cum ſine crimine viuat nemo? Sed aduerſis nataliciis Syderibus eo deſtinari aſſeuerant. *In carceribus*,inquit Ptol.lib.4.de Aſtror. iud. tex. 71. *Finient vitam qui Saturnum habuerint in occaſu vtriuis luminarium oppoſitum. Violenta verò*, inquit in tex.69.*atque cõſpicua morte interibimus, ſi aut vterque maleficus imperat interemptorio loco, aut per congreſſum, aut per radios quadrangulos oppoſitoſve, Aut alteruter eorum ambove Solem,aut Lunam,aut vtrumque luminare maleficio affecerint,vbi mortis quidem atrocitatem ab eorum congreſſu conſtitui putabimus.*Quare Cardanus

in illius text. expoſitione violẽtæ mortis differentiis recitatis, ſubdit: *Miſerorum hæc ſunt ſupplicia fortunæ potiùs, quàm ſceleri adſcribenda. Nam ſi ad ſcelera reſpicias multi ſunt Principes, quibus, ſi iure æquo res ageretur, nulli pali, nullæ rotæ, nulli ignes ad expianda eorum flagitia ſufficerent, cùm tamen ne minima quidem afficiantur pœna.*

Theologi aliter argumento Diagoræ reſpondere ſolent, Dei ſcilicet prouidentiam ad futuram vitam cuncta dirigere, adeóque pœnas, & præmia redditum iri vnicuique prout geſſerit in ſuo corpore. Fateor quidem ipſiſſimam eſſe veritatem, quando ſic Euangelicæ teſtantur promiſſiones, veruntamen Atheos conuincere nõ videtur, quippè qui ex Ciceronis Diſciplina inferorum pœnas tãquam vetularum deliria reiiciunt, contemnunt, deſpicantur: dicuntq; ex Diodori Siculi Sententia in principio ſuæ hiſtoriæ ab Ægyptiorum ſuperſtitione in aſſeruandis mortuorum corporibus exortas, frequẽtatas verò, ex Cardan. in lib. de rerũ var. apud Cretenſes, qui Plutonẽ Saturni filium inferorum Deũ conſecrare non dubitarunt, quod ritus aliquos, & cærimonias funebres excogitaſſet. Craſſiſſima verò illa mendacia ſunt, attamen quia naturali ratione non poſſumus

sumus demonstrare in altera vita pœnarum locum proprium assignari, multò minus verò Dæmones dari nisi & Dæmonissas concedamus, vt ita loquar, quemadmodũ sentit Cardanus in fine libri de rer. var. & etiam in lib. de subtil. quapropter alia nobis vtendum refutatione. Sit igitur

EXERCITATIO XI.

Quæ ex mente Autoris respondeat Diagoræ.

FAcilè possum negare maiorem argumenti propositionẽ vniuersaliter veram esse, in politicæ enim Disciplinæ tabulis scriptum est, Non debere Regem in sceleratos vindicare, cùm toto Regno scelerum lues perbacchetur, fore namque vt non longa temporis interposita mora vel omnes ab ipso subditi desciscant, transfugæque fiant, vel regnum suum omninò continuis suppliciis exhauriat. Quare cùm non iustificetur in conspectu Dei omni viuens, si pro meritis flagitia plecteret, breui quidem tẽpore mundus exinaniretur. Assero verò propositionem illam de mulctãdis reis, necessariò concludere quoad Principem terrestrem, qui à rebellibus oppugnari, affligi, lædique potest: Quoad Deum autem nullo modo, qui, vt

Cardano aliqua in rē adſtipuler, non punit in hoc ſæculo peccatores quòd ab illis non lædatur, *Cùm enim ſit* (inquit ille in lib. de rer.var. c.93.) *mens, vim habet per totum diffuſam, & velut animus non vlciſcitur partes corporis, quia nec ab eis læditur, nec illarum priuatur imperio. Sunt enim ſuæ. Ita & Deus* Hanc tamen Hieronymi Cardani ſententiam non tanquam omni exceptione maiorem propugno, nec inuitus reuocabo, vbi Romanām Eccleſiam ſecus decreuiſſe cognouero.

Negemus potius minorē propoſitionem. Siquidē Deus ſummas in hoc ſæculo etiam fœlicitates bonis affundit, Tribulationes nimirū: expetunt enim illas ſi boni ſunt: quid autem rei exoptatæ poſſeſſione fœlicius excogitari poteſt atque iucundius? Sanè Thales Mileſius percunctāti quid eſſet dulciſſimum? potiri reſpondet. Impij verò in hac vita à Deo puniuntur ipſis voluptatum additamētis, quibus delicatiſſimus redditur ipſorum ſenſus, quare minimis deinde calamitatibus (quorum nullus in hac vita expers eſt) proſternuntur: hinc facilè colligere eſt per exiguam illorum eſſe fœlicitatem, qui vel minima aduerſitate exanimentur.

Nec obſtant exempla in contrarium adducta in initio diſputationis; Pompeio patriam

triam tuenti res infeliciter cessit, aduersus eandem pugnāti omnia prospera, omnia secūda fuere. Cato Vticensis cum idem altiori cogitatione depingeret, exclamare non est veritus. O inuolucra, ô integumenta, ô tenebras, quibus diuinæ res obseptæ circumuolutæq; sunt, multū sanè caliginis in rebus diuinis est. Quę vox & mihi Christiano viro non absona fuerit, quando Dauid in Spiritu Sancto constitutus de Deo inquit, *Nubes & caligo in circuitu eius.* Dionysius Locris Proserpinæ templum compilarat, classis tamen illius secundis postmodum nauigabat vētis: non inconsulta (Respondeo) Dei prouidentia, quippè honestissimo, præclarissimoque facinore præmij hoc à Deo commeruerat, falsam namq; Deam honore indebito exuerat. Instabit fortè aliquis Exemplo Pyrrhi Epyrotarū Regis, qui cum ex eiusdem Proserpinæ Locrensis thesauro ingentes pecunias sustulisset, naufragij postmodum mulctatus est calamitate, vt ex vetustis scriptoribus refert Lact. lib. 2. c.8. Respondeo ex peruulgata Iuris regula, volūtatem, ac propositum distinguere maleficia. Quare naufragium iure merito Pyrrhus fecit, quoniam contra propriæ conscientiæ dictamen, suggestionēque, qua aliquid Proserpinæ inesse

diuinitatis credebat,thesaurum eiusdem diripuerat, compilaratque. Dionysio autem ex animi sententia nauigatio succedebat, quia bonorum Ecclesiasticorum,bonę fidei, ac iusti tituli esse se possessorem arbitrabatur,ex quatuor rationibus, quas ex totidem eius gestis deprehendere licet.Mensas enim aureas atque æreas Diis dicatas è fanis aliquãdo sustulit. Has insculpta ex more Græcorum Epigraphe testabatur esse bonorum Deorum, ne quis manum admoliretur: At ille respondit, se Deorum bonitate vti, bonos enim Deos dici,quod omnibus benefaciant.Idem victorias aureas,pateras,& coronas, quas Simulacra porrectis manibus tenentia velut offerebant, abstulit, dicens se oblata accipere, non eripere, addens perabsurdum esse, à quibus quotidie bona efflagitemus, ab iis etiam vltro porrigentibus nolle accipere. Ioui Olympico detraxit idem magni ponderis aureum amiculum, quo eum Hieron ex manubiis Carthaginẽsium ornauerat,proque aureo detracto laneum ei iniecit pallium,inquiens,aureum amiculum esse æstate grauius, hyeme verò frigidius, laneum ad vtramque anni tempestatem accommodatius. Epidauri Æsculapio barbam auream detraxit, quod decorum ipsi

non

non videretur, Patrem Apollinem imberbem, Æſculapium verò filium barbatum conſpici.

Ac per nos quidem Dionyſius etiam Gentilis in Idolorũ ſuorum Statuas, & Simulacra hanc ſibi licentiam vſurpet: Chriſtianis verò ad Chriſti & Sanctorum, quos repræſentant Imagines hũc in modum compilandas hoc Dioniſ. exemplo nequaquam feneſtram aperimus, ſed ſacræ paginæ edicti ſacroſancti tenore, & iuxta Romanæ Eccleſiæ Mandatum velimus interdictum.

Diagoras decumanis in medio Mari fluctibus agitatur, & iuſtâ Atheo pœna imminet: verùm & aliæ naues periclitantur.

Reſpondeo, quis negauerit in aliis pariter nauibus fortaſſis Diagoræ fuiſſe perſimiles? vel fortè moraliter boni erãt, & ſic ipſorum fortitudinem, animique exaggerationem Deus periclitabatur. Perinſulſa autem eſt Diagoræ ratio, non omnes qui Deum inuocant à periculis liberari, adeóque Dei prouidentiam nullam eſſe. Quinimò vel ex hoc maximè Diuinæ Prouidẽtiæ accuratio ſumma eluceſcit. Prouidum namque Principem eum dixerim, non qui quibuſlibet ſibi ſubjectis libellis ſubſcribit, ſed qui iuſtis duntaxat & æquis ſuffragatur petitionibus.

EXERCITATIO XII.

Protagoræ opinionem explicat & rationes.

PRotagoras Abderita Dei prouidētiam negare nō est ausus, quod bona quamplurima in hisce inferioribus conspiceret, quæ sanè à Summo aliquo bono dependere necessariò existimauit, quandoquidem in seipsis talia non sunt, nam de nouo acquirunt, & acquisita amittunt. Cum autem malis, atque sceleribus repletum vndique orbem circumspiceret, Deum Deique Prouidentiam confiteri dubitauit, quare dicere consueuerat: *Si Deus non est, vnde igitur bona? Si autem est, vnde mala?* Cæteræ authoris huius rationes nobis perspectæ non sunt, quod libri illius in foro exusti fuerint, quia impiis referti essent dogmatibus, ne quis noui exempli rem arbitretur, libros hæreticorum modo concremari. Arenoso tamen illo Protagoræo fundamento freti moderni Athei argumentorum molem superextruxerunt vastissimam, quorum hæc sunt præcipua.

1 Vel Deus cognoscit hominum peccata, vel non: Si cognoscit, igitur efficit, Scientia namque Dei causat res: Si non cognoscit, Ergo mundi temperationem non curat, hæc enim

enim absque cognitione esse non potest.

2 Cùm in vniuerso tot, tantaque grassentur scelera, quæ Deus neque expellit, neque medelam parat, asserendum est, Deum hæc inferiora vel negligere omninò, vel curare, sed medelam malis, vitiisque adhibere non posse, quare erit impotens, & per cōsequens non Deus. Vel nolle mederi, & sic peccati autor dicetur, Si quis enim, vt sacra nos docet pagina, errantem viderit, & ab errore eripere potest, neque tamen eripit, homicida est.

3 Vel Deus vult peccata, vel non: si vult ergo facit, dicente scriptura, *omnia quæcumque voluit fecit:* Si non vult, eo igitur inuito committuntur: improuidus igitur vel impotens nuncupandus, cùm sit nescius, vel efficere non possit quo minus suæ rebelletur voluntati, vel erit impius, cùm nolit scelera, & tamen ab eis homines non præmuniat.

4 Deus & Natura de possibilibus semper efficiunt quod est melius, vt dicit Arist. in 1. de partibus, in lib. de gressib. animal. & alibi: At possibile, & melius est nulla patrari scelera, deberet igitur Deus id præstare, sed non præstat, Est igitur inuidus, & improuidus.

5 Qui causam damni dat damnum fecisse videtur vulgata lege Qui occiderit, §. in hac

hac ad leg. Aquil. & l. nihil intereſt ad leg. Cornel. de Sicar. At Deus dat cauſam peccati, ipſius igitur autor, & effector iure propè ſuo dicetur.

Vltimum, vel Deus peccatis mederi deſiderat, vel non: poſterioris conceſſione Athei ſuam confirmant opinionem: prioris verò affirmatione peccati origo Deo adſcribitur. quod ita probant. Non poteſt Deus errantium curam gerere, niſi miſericordiam velit, & pœnitentiam, ſed ſi iſta cupit, neceſſariò & peccata. Ergo ſi Deus eſt prouidus, peccati author eſt, Minor probatur. Finis deſiderari non poteſt abſque mediis ad eundem aſſequendum neceſſariis, ſed peccata media ſunt neceſſaria ad miſericordiæ finē, & pœnitentiæ, miſeretur enim eorum Deus, quos errorum pœnitet: Ergo ſi Deus pro fine intendit miſericordiam, & pœnitentiam, conſimiliter & peccata, quæ ſunt media ad illarum virtutum exercitationem. Confirmatur exemplo Martyrij, quod Deo perplacet, dicente Spiritu ſancto per os Dauidis: *Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius:* Martyrium autem abſque ſæuitia Tyrannorum eſſe non poteſt. Ergo & ipſa Tyrannica impietas Deo grata eſt in ordine ad martyrium.

EXERCITATIO XIII.

Aduersus Protagoram probat Deum non esse autorem peccati.

IMpios atque ſacrilegos hos Atheorũ tumultus, & fremitus nihili facientes Chriſtianorum animi in ſchola ſpiritus enutriti, aſſerunt orbem à Deo regi & temperari, ſcelerum tamen & vitiorum authorem Deum nón agnoſcunt.

Prima concluſionis pars non indiget noſtra probatione, Genuina Protagoræ confeſſio ſufficit, *Si Deus*, inquit, *non eſt, vnde igitur bona?*

Secunda verò pars probatur ex multis.

Primo, Secundùm Protagoram bona omnia à Deo emanãt, nulla igitur mala. Conſequentia probatur: quia cum hæc duo ex diametro ſibi opponantur, diuerſum agnoſcant authorem neceſſe eſt: quare aſſerere bona, & mala à Deo prouenire, non minùs abſurdum duco, quàm dicere dulce, & amarum ex eodem fonte profluere.

Secundo, Deus eſt ſummum Ens, & bonum igitur, quippè ex Ariſtot. hæc duo conuertuntur, à ſummo autem bono non prouenit malum, nec enim id habet, ſi ſummum

bonum

EXERCITATIO XIIII.

Qua Protagoræ rationi respōdetur, nec non primo Sectariorum argumento.

SI Deus eſt, vnde mala? quærit Protagoras, à noſtra reſpondeo libera voluntate.

Primo Sectariorum argumento, Si Deus noſtri eſt prouidus, cognoſcit peccata, facit igitur. Reſpondet Boethius de conſol. Phil. libr.vlt. capit. vlt. negando conſequentiam: Probationem autem (ſcientia Dei cauſat res) exiſtimat eſſe falſam; nam,inquit,ſicuti videns aliquem moueri ad locū,de motione certus,nihil tamē efficit, neque ab ipſo eunte patitur. Ita Deus non efficit futurum,& ſi illud cognoſcat:conſentit & Alexander, qui in libr.de Fato capit. 16. reſcribit, aliud eſſe prænoſcere,aliud facere.

Sed ne à reſpondendi labore ſubducere nos velle videamur, veriſſimū dicimus hoc axioma, Scientia Dei cauſat res, & rationibus comprobamus. Nam quod Deus alia à ſe cognoſcat,percipi à noſtro intellectu nullatenus poteſt,niſi quia Deus efficiat, quare cognoſcēdo ſeipſum eſſe cauſam, cognoſcit effectus, hi namque in cauſa relucent, vel

Deus cognoſcit alia à ſe,quia eſt effectus rerum extra ſe, nam per effectũ cognoſcimus cauſam, quod de Deo concipere nefas eſt, vel quia ſimilitudinem rerum à rebus ipſis, vel ab aliquo alio receperit, quod eſt pariter impoſſibile,vel quia ipſemet ſit rerum ſimilitudo, quod & fingi nequit aut excogitari, quoniam aut eſſet ipſe imago rerum, vel res imagines eius:ſi detur primum, Ergo rerum eſt effectus, hoc autem eſt perabſurdum atque ridiculum. Si ſecundum, erit cauſa rerum.

Præterea omnia Deus efficit per ſuũ eſſe, ſed hoc eſt intelligere, per ſuam igitur intellectionem cuncta operatur.

Minor probatur. actus intellectionis manet in intelligente, pariter ergo & in Deo. Deus igitur eſt intellectio ipſa; nam quicquid eſt in Deo Deus eſt, alioquin intellectio aliunde Deo accideret, quare non eſſet æterna neque optima, quippè in tempore perficeretur & ab extrinſeco. Amplius ex Auerr.in Comment.vlt.lib.Metaph.part.19. Dei Scientia rebus comparatur, quemadmodum & artificis operi, ſed operis cauſa artificis ſcientia eſt,& Dei igitur.

Minor hæc patet, nã artifex operatur per ſuum intellectum, huius ergo formam operationis

rationis principium eſſe intelligimus.

His rationibus accedat communis Philoſophorum,& Theologorum authoritas,qui hanc venerantur propoſitionem. Scientia Dei cauſat res. Auerr. lib.12. Metaph. com. 51.Dionyſ.in lib.de diuin. nominib. Auguſt. lib.15.de Trin.cap.13. Beatus Thomas cum Scholaſticorum caterua in prima parte, & in primo ſententiarum.

Exemplum autem à Boethio allatum extra rem eſt, videns enim à viſibili dependet, & tamen ſecundùm ipſum,Scientia Dei non dependet à re: Nam inquit aduerſus Originem, æternum dependeret à temporali: Inſuper videns à mouente ſpeciem continuò recipit, Deus autem nequit à re quicquam accipere.

Cùm ergo vera ſit conſecutionis probatio, ſubſiſtit in ſuo firmamento argumẽtum. Si Deus cognoſcit peccata,igitur ea operatur.

Pro intelligentia huius perdifficilis argumentationis notandum eſt, peccato ineſſe duo,bonum ſcilicet & malum:vtriuſque autem cauſa Deus dicetur, ſed diuerſimodè, peccatum fundatur in voluntate, quæ cùm ſit ens,bona eſt,omnis autem bonitas à Deo eſt, quare vt peccatum eſſe nequit abſque voluntate, quæ & in fieri, & in conſeruari à

Deo dependet, ſubtracta namque manu Dei nihil eſt voluntas, peccatum à Deo eſſe dicitur: peccatum inſuper continet malum, nempe deformitatem, cuius cauſa Deus eſt permiſſiua, quia niſi ipſe permitteret, nequaquam humana voluntas laberetur. Cùm igitur bonitatis, ac deformitatis peccati Deus ſit cauſa, illius per ſe, huius quaſi per accidens, ſequitur vt vtramque in peccato agnoſcat. Præter hãc tamẽ Dei conniuentiã, cùm permiſſio nõ ſit ſufficiẽs cauſa effectus, concurrit noſtra voluntas immediatè, & per ſe effectrix deformitatis, hic autem effectus, cùm à voluntate mea, & non à Deo procedat, & ordine naturæ priùs ſit me peccare, quàm Deum agnoſcere me peccãtem, quippe cognitio rei præſupponit rem, à peccato meo cognitio Dei dependet, non quidem ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſecundùm quid, & ſub conditione: Sicuti ſi ex præſuppoſitione quòd Deus vult humanam voluntatem eſſe liberam, neceſſe eſt aliquam ei tribuere actionem, cuius ipſe ſecundùm modum aliquem non ſit cauſa, quamuis ſimpliciter actionum omnium auctor dicatur, ita pariter ex hypotheſi, quod ad peccatum actio volũtatis requiritur, cognitio diuina peccati à peccato depẽdeat neceſſe eſt. Nam quem-

admodum volens me Deus seruare, indiget me, non simpliciter, imperfectus enim esset, sed secundùm quid, non enim potest seruare me, nisi ego sim: Ita quoque si Deus cognoscit peccatum meum, cùm rei cognitio rem præsupponat, prius in me illud erit, ab hoc igitur diuina cognitio dependet ex suppositione vt supra.

Nec obstat Boetiana ratiocinatio, æternũ non dependet à temporali; quia licet peccatum meum sit in tempore, vt à me committitur, dicitur tamen æternum, vt ab æterno à Deo cognitum est. veluti productio Verbi diuini, quãuis in se sit æterna, potest cognosci à me incipiẽte, vtque nuper, & recenter à me cognita est, noua dici potest, etsi intellectui meo vt æterna representetur. Consimiliter peccatum meum in tempore potest cognosci à Deo æterno, vtque cognitum est ab æterno, æternum est, licet æternitati representetur vt in tempore.

His positis ad Argumentum, cognoscit Deus peccata, ergo efficit. Consequentia negatur.

Ad probationem. Scientia Dei causat res: dico propositionem hanc veram esse in rebus à volũtate humana nõ proficiscẽtibus, secus verò in actionibus voluntariis, quia, si

ſcientia Dei has efficeret, nequaquam liberę eſſent, Quare de noſtris operibus verũ cenſeo dictum Origenis in Epiſt. ad Rom. in explicatione illorum verborum, *quos prędeſtinauit, hos & vocauit, &c.* Non quia Deus præuidet, ſic erit, ſed quoniam ſic erit, ideò præuidet. Vnde non quia Deus præuidet me peccaturũ, ego peccabo (ſic enim actio peccati non foret libera, & per conſequens non eſſet peccatũ, quare implicatoriaincluderet) nec ex quo ego pecco, aliquid in Deo generatur, mutaretur enim, ſed actus peccati mei terminat Dei cognitionem, adhoc enim vt Deus agnoſcat peccatum meum, hoc in me exiſtat oportet tanquam conditio ad diuinæ ſcientiæ certitudinem requiſita.

In Peripatetica autem Cathedra aliter diſſoluerem argumentum, concederem enim cum Ariſt. Deum in peccato efficere quod in eo agnoſcit. Per Ariſt. verò formale peccati à Deo non cognoſcitur, hoc enim conſiſtit in priuatione, quæ ſub Dei cognitionem non cadit, quare in 3. de anima. tex. 25. aſſerit priuationem non cognoſci ab intellectu ſemper exiſtente in actu, multo minus à Deo. Cùm ergo ſecũdùm Ariſt. Deus formale peccati non agnoſcat, nec illud operabitur. Materiale verò peccati ſub Dei cognitio

gnitionem, & operationem cadit, nam ens est, & omne ens à primo ente ducit originem, vt habetur in 12. Metaph. & primo de Cælo.

EXERCITATIO XV.

Continet refutationem secundi argumenti.

SEcundo Argumento quod tale est, Deus peccatis non occurrit, neque medetur, illorum igitur autor, & effector dici poterit. Respondeo falsam esse consecutionem.

Ad probationem. Christiana religione compellimur scelera prohibere vbi possumus, aliàs peccati reatũ incurrimus, sic Deus non auertens, & prohibens peccatum, cùm possit, ipsius author dicetur.

Respondent cõmuniter Doctores, Deum in seruando homines à peccatis non minus præstare quàm quod creatura præstare tenetur: hæc enim diuinæ legis præscripto cogitur proximum corrigere, ita tamen vt liberum eius arbitrium minimè lædat. Ille per sacram scripturam, per Sacerdotes suos in terris vicarios, exorbitantes in verum tramitem reducere, & à prauis operibus ad sanam mentem reflectere conatur; saluo tamẽ

atque illibato humanæ libertatis augustissimo priuilegio, alioquin si à peccatis nos penitus remoueret, libero nostro arbitrio derogaret: hinc naturæ potius corruptor quàm seruator dici posset.

Sed nugæ hæ sunt nugacissimæ, potest namque Deus liberum arbitriũ integrum, & illæsum in omnibus custodire, simulque à peccatorum sordibus nos immunes reddere, sicuti Beatæ Virgini contigit. Quinimò etsi peccandi facultatem tolleret, liberum tamen adhuc arbitrium in nobis superesset, vt ratione, exemplis, & authoritate breuiter demonstrabo. Ratione quidem, nam sublata potentia peccandi, posset humana voluntas modò operari bonum, modò ab illius operatione conquiescere. Item posset hoc bonum eligere, & illud omittere: quare in voluntate, peccandi sublata facultate, libertas semper remaneret exercitij, atque specificationis. Exemplis, siquidem Deus libero arbitrio præditus est, alioquin nec nos, haud tamen peccare valet. Similiter & Christus Dominus liber fuit, & tamen peccato subiectus nulli. Accedat doctissimorum Patrum authoritas, Ambrosij in lib. 2. de Fide c. 2. Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei cap. vlt. & Ansel. l. 1. de lib. arb. c. 1. asserentium voluntatem impecca

peccabilem & liberam simul esse posse.

Nos igitur argumenti consecutionis probationi respondemus, negãdo paritatem inter Deum, & creaturam. Hæc enim diuinæ legi subiicitur, quare si ex præcepto mandatoque diuino non conatur proximum à sceleribus deflectere, si cognouit, & potuit, peccati rea est. Deus autẽ minimè, quippe nulli legi est obnoxius, sicuti nec Princeps terrenus, vt dicitur in lege Princeps. ff. de legib. Præterea & subtilissime Dei volũtas lex est, quemadmodum & Principis §. quod Principi placuit, instit. de iur. nat. gẽt. & ciuil. Si ergo Deus vult gentes perdere, facit secũdùm legem, nempe secundùm voluntatem suam, quæ lex est, quis igitur dicere audebit, cur ita facis?

EXERCITATIO XVI.

Pro responsione ad tertium argumentum.

TErtium argumentũ erat hoc. Si Deus vult peccata, igitur facit, scriptum est enim, *omnia quæcunque voluit fecit.* Si non vult, tamen committuntur, erit ergo dicẽdus improuidus, vel impotẽs, vel crudelis, cùm voti sui compos fieri aut nesciat, aut nequeat, aut negligat.

Respondent nostri Theologi, Deum nolle peccata, quinimmo velle omnes homines saluos fieri, quod si aliter eueniat, Dei prouidētia, vel omnipotentia culpanda nō est, quando id exoptat voluntate tantummodo complacentiæ, nō efficaciæ: neque ex multarum gentium exitio impietatis poterit redargui Deus, qui piissimus pater sufficiens ad salutem omnibus fert auxilium.

Philosophi nullo negotio hanc doctrinam reiiciunt, inquiunt enim, si nollet Deus pessimas, ac nefarias in orbe vigere actiones, proculdubio vno nutu extra mundi limites omnia flagitia exterminaret, profligaretque: quis enim nostrum diuinæ potest resistere voluntati? quomodo inuito Deo patrantur scelera, si in actu quoque peccandi scelestis vires subministrat? Adhæc, si contra Dei volūtatē homo labitur, Deus erit inferior homine, qui ei aduersatur, & prȩualet. Hinc deducunt, Deus ita desiderat hunc mundum, qualis est, si meliorem vellet, meliorem haberet. Quod autem in sacra pagina legimus, *Deus vult omnes homines saluos fieri*, exponunt ex Sanctissimi Patris Augustini sententia, id est, nemo saluatur nisi Deus velit: Quam ratiocinationem vt Caluinismo proximā missam faciamus. In nostra enim Apologia pro

Tridentina Synodo, in decreto de iustific. Caluinistarum errorem certis cōfutauimus demonstrationibus.

Illud ingenuè fatear, Scholasticorum distinctionem de Dei voluntate efficaciæ & complacentiæ assequi me vix posse. asserunt enim illa accedente infallibiliter subsequi effectum, posita verò hac nullo modo, quod mihi pluribus de causis non probatur.

1 Per istos DD. complacet Deo fieri aliquid, quod tamen non fit. Falsò ergo intonuit Spiritus Sanctus. Omnia quæcumque voluit fecit. Consecutio probatur, quia voluntas complacentiæ propriissimè (vt ita dicam) voluntas est.

2 Per hos Theologos creatura resistit voluntati complacentiæ diuinæ, resistit autem ex complacentiæ voluntate, humanæ igitur complacentiæ voluntas diuina longè potentior est atque validior. quippè voluntas nostræ complacentiæ effectum cōsequitur: Diuinæ verò minimè: sit exēplum, Erat in Deo, asserunt hi DD. voluntas complacentiæ, ne Iudas morti traderet Christum Iesum. Hanc autem diuinæ complacentiæ voluntatem non est secutus effectus desideratus, quia tradidit Iudas. Econtra traditionis desiderio flagrabat Iudas, idque in effe-

ctum perduxit. Iudæ igitur complacentiæ voluntas præpotentior fuit voluntate complacentiæ diuinæ.qua aſſertione an quid abſurdius excogitari poſſit vel cœcus viderit.

3 Secundùm hanc opinionẽ poſita in Deo voluntate cõplacentiæ, cõtingere poteſt effectus ab ipſa petitus, quia voluntas ordinata circa poſſibilia eſt, non tamen continget. In hac igitur Dei volũtate, & perconſequẽs in ipſomet Deo, nam quicquid eſt in Deo, Deus eſt,erit ad aliquid cõſequendũ potentia,nõ igitur Deus eſt actus purus, ſed potẽtia,& quod amplius eſt,ſuperuacanea,quandoquidem nunquam ad actum reducetur.

4 Voluntas complacentiæ diuinæ appetit vel bonum, vel malum. Non malum, quia Deus ſummum bonum eſt;Nõ bonum,nam appetitio eſt à priuatione, bono igitur aliquo priuatur Deus, ſi aliquod bonum appetit, quare ſummum bonum non erit. Dices, appetit bonum accidentale. At contra,nam quid aliud eſt dicere appetit bonum accidentale,quàm aſſerere, appetit vt bonum ei accidat,quod falſiſſimum eſt,infinitę namq; bonitati, qualis eſt diuina, nulla poteſt fieri acceſſio. Præterea & ſubtiliſſimè, appetitio rei abſentis eſt,abeſt autem id quo caremus, carentia autem imperfectio eſt,in Deo nulla

imper

imperfectio, nec carentia igitur, multò minùs rerum abſentia, ergo nec appetitio.

5 Voluntas Patris æterni in diligendo vnigenitum Filium ſuum, proculdubio erat efficax, quia eandem effectus amoris ſubſequebatur infallibiliter: at hæc voluntas erat complacētiæ, vt apertiſſimis verbis ipſemet teſtatur. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* In Deo igitur eadem eſt voluntas complacentiæ, atque efficaciæ.

Multominus mihi arridet, quando nec in ſacro Codice, nec in generali Eccleſiæ concilio, nec Pontificio Decreto vllo definita reperitur illorum Sentētia, Deum largiri omnibus gratiam ſufficientem ad ſalutem. Nam puerilibus neglectis obiectiunculis, quæro ab iſtis qui diuinæ Sapiētiæ Dictatores haberi volūt, Fides in Chriſtum eſtne gratia ſufficiēs, an efficax ad ſalutem? efficax profectò non eſt, nam cuicumque ad ſalutem datur gratia efficax, ſecundum hos DD. ſalus continget infallibiliter: non tamen omnes, qui credunt in Chriſtum ſalutem cōſequentur, quando cōplures fideles damnari, ſi vltra fidem & opera fidei conuenientia non præſtent, Sacra pagina teſtatur, & Oecumenica Cōcilia ſub anathematis pœna decreuerunt. Erit igitur Fides in Chriſtum

gratia ad salutẽ sufficiens. at Fides in Christum multis Nationibus denegatur, pariter ergo & gratia sufficiens. Qui sapientiores sunt apud eos respondent, à Deo non denegari infidelibus sufficiens adminiculum ad salutem, quippe illis opem confert & suppetias ad seruandã naturæ legẽ, ex cuius integra obseruatione salus impetrari potest.

Ethnicum sanè non Christianum axioma est, ex solius naturalis legis obseruatione absque Fide in Christum salutem obtineri posse. Nam Dei Filius & ipse Deus apud Io. 3. hanc generalem promulgat legem. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum Dei.* Et Paulus ad Hebæos. 9. exclamat, *Absque Fide impossibile est placere Deo*, & Apostolus Petrus Actor. 4. *Non est in alio aliquo salus.* Aliqui argumenti huius salebras declinantes, dicunt eum qui naturæ satisfaciat legi, seruari non ex illius merito, sed ex fide in Christum, quia obseruanti naturalem legẽ Deus fidem sit impertiturus.

Dimicant pro Helena illa Pelagiana, facienti quod in se est Deus non denegat gratiam. at reclamát Paulus, asserens Fidem esse Dei donum, quod ex præcedentibus meritis non conceditur. Deinde quî fieri poterit, vt moralia infidelium opera fidei gratiã apud

Deum

Deum promereantur, si Deo exosa illa esse Paulinus contextus declarat. Absque fide impossibile est placere Deo; & alibi, *omne quod non est ex fide peccatum est.* quem locum aduersus Ethnicorum opera præclarissima vrget sæpissimè Augustinus, & si aliter ego sentiam, vt in Decreto Tridentino de Iustif. exactissimè à nobis disputatum est aduersus Martinum Kemnizium. Et vt absoluam paucis, quomodo Deus præsidium ad Salutem sufficiẽs infantibus in vtero matris decedentibus suppeditat? gratia sanè sufficiens baptismus est; at hic denegatur & Fluminis & Flaminis, & Sanguinis, vt recentiores loquuntur. Sit autem gratia sufficiens naturalis legis obseruandæ facultas, non datur illa puerulo sic intermorienti.

His igitur Scholasticorum distinctionibus non assentiẽs, neque assensurus, donec Sancta Ecclesia Romana Ecclesiarum mater eas confirmarit. Respondebo quidem ad Argumentum, sed ruinam pertimescẽs, humi serpam (malo namque mihi iratũ Horatium quam nostrates Inquisitores, quos tanquam vineæ Dominicæ custodes suspicio, atque deueneror) Malum aliquo modo fit præter prouidentiam diuinam, non enim assentitur, aliquo modo verò præter prouidentiam

dentiam diuinam non patratur. quia non prohibente illa. Dices, vult igitur Deus peccatum, permiſsiuè concedo, ergo facit, conſequentiam nego : permiſſio enim non eſt ſufficiens cauſa ad effectum.

EXERCITATIO XVII.

Pro ſolutione quarti argumenti.

QVartum argumentum his proponebatur terminis. De poſſibilibus Deus & natura ſemper faciunt quod eſt melius. At poſſibile eſt & melius nulla omnino in mundo vigere ſcelera, deberet igitur id factitare Deus, vt ex vniuerſo orbe omnis peccatorum ſentina exoneraretur : at negligit, inuidus ergo eſt, vel improuidus.

Reſpondent Stoici negando primam partem minoris propoſitionis, exiſtimant namque impoſſibile eſſe, vt orbis careat ſceleribus, cùm omnibus indita ſit à Natura ad peccandum potentia, & procliuitas quædam, ad actum igitur perduci debet, ne conditoris fruſtranea ſit intentio & ſuperuacua. Sed ineptiſſimè eos & inſulſiſsimè ratiocinari oſtendemus infrà.

Platonici falſum eſſe aiunt alterum minoris membrum. Plato namque in Timæo

asseruit, mundum non posse dispositionem habere meliorem quàm nunc habet, quia ab optimo, & sapientissimo gubernatur, ac regitur, quare cùm nõ vniuersi, & singuli mortalium virtutes amplectantur, argumentum est id melius non esse, efficeret namque id Deus optimus omnium rerum moderator.

Vt Platonica hæc sententia facilius intelligatur, obiter hic adnotabo solemnem in scholis nostris agitari quæstionem, an Deus facere possit melius quod fecit, quàm quomodo fecit. Qui parum sapiunt respondent absolutè, potuit, potest, & poterit. at his ita respondentibus sic obuiabo, Deus si optimè fecit, fecit autem optimè optimus, & addat ei, quod fecit, insuper aliquid bonitatis, non optimũ illud iam fuerit, quod erat optimũ. Qui doctiores sunt, dicũt non posse Deum melius facere, quàm quod fecit potestate ordinaria, posse tamen potestate absoluta.

At contra: quia, si potest facere melius, quàm quod fecit, minus benè fecit: at minus bene facere includit priuationem summi boni, & summæ potestatis. Deus autẽ summum bonum est & potestas summa. Deinde nihil ponere debemus in Deo, quod non sit ipsemet Deus, sed Deus vnus est & potestas absoluta, ergo nõ nisi vnicam, & absolutam

pote-

potestatem in Deo ponere oportet: neque ordine disponitur, aut distinguitur eius potentia, sed ipse ordinis auctor est, ab eoque omnis ordinis necessitas dependet, ipse rebus sua infinita sapientia, & bonitate ordinem præfixit, composuit prudētissimè, aptissimè distribuit, descripsit elegantissimè, magnificentissimè ornauit, grauissimè stabiliuit. At summum bonum semper quod optimum est vult, & desiderat, quod per Sapientiam cognoscit; Quæ igitur à Deo facta sunt, summè bona sunt, quare & in Genesi legitur, *vidit Dominus cuncta quæ fecit, & erant valdè bona*, quare ego propositæ quæstioni hunc in modum respondebo. Omnia quæ à Deo condita sunt, sunt summè bona, quia à summo bono simpliciter non potest nisi summum bonum in vnoquoque genere, aut ordine entium proficisci, quare homo in suo genere summè bonus est, & cimex, & pulex, & omnia in suis circumscriptionibus essentialibus summè bona sunt, non enim essent hoc quod sunt, nisi in summo suo essendi essent genere atque ordine. An autem Deus in iisdem noui quicquā possit creare vel addere, dico posse ex immensitate suæ potentiæ, non tamen velle, quia seipsum imperfectioris, & minus solertis operæ argueret

ret,quam in priore opere posuisset.

Vel dicamus, potest Deus facere semper aliquid melius, res tamen non potest suscipere illud melius. Potest Deus, asserunt aliqui, facere ens essentia infinitum, ens autem ipsum non potest suscipere illã infinitatem.

Dices, frustranea, & superuacua potentia est, quæ nõ habet in quod agat, Sed potentia Dei infinita nõ habet in quo totam se exerceat, quia nihil infinitatem ipsius potest recipere. Frustrà est igitur infinita Dei potẽtia.

Respõdeo maiorem esse verã apud nos, non apud Deum, Nam hîc potentiæ, & actus sunt relatiua. At Dei potentia ad nihil refertur; Sed sua solius est, & ipsa sibi, & hoc omne quod sunt omnia.

EXERCITATIO XVIII.

Respondet quinto Argumento.

Hoc autem sic adstruebatur, Dãs causam damni, damnum fecisse dicitur. At Deus dat causam peccati, illius igitur author est: minorem probare solẽt Athei, quia Deus homini naturam dedit ad malum potius quàm ad bonum procliuem; plus enim habet de non esse, quam esse, quare facilius ad defectum declinat quàm con-

tendat ad perfectionem. Intellectum verò humanum nescio quibus nebulis obnubilauit, quinimò peccatis titillationis aliquid indidit oblectamentique & facilitatis. virtutes verò posuit sudore magno comparandas; adeóque Deus consulto ita constituisse videtur, perpauci vt virtutes, vitia vt quamplurimi sequerentur: quare acutissimũ Philosophum ita ratiocinantem Lutetiæ excepi, ij qui virtutes prosequuntur fures sunt, nam quæ Deorum sunt sibi vendicant, vitiorum verò Sectatores æquissimi, iustissimique, quærunt enim quæ sua sunt.

Respondeo falsam esse minorem. Tradidit enim Deus homini naturam adeò imbecillem, & ad peccata procliuem, non vt peccaret, sed vt potens peccare, & non peccans maiora ex meritis præmia consequeretur, ideò dedit stimulum carnis, sed ad perfectionem virtutis, quia virtus in infirmitate perficitur. Humanus intellectus nebulis quibusdam obductus est, fateor. nec id quidem sine magna diuinæ Sapientiæ testificatione, quando ipsius natura sic exigebat, quod si enim factus esset natura sua illustrior, suum ipse amisisset esse; fuisset enim intelligentia, non intellectus; Nec tamen vsque adeò obscuratus est, vt à malo bonum

fecernere nequeat: vitiis delectationem indidit, non vt illorum irritamentis faciliùs inefcaremur, fed vt illa tanquam Syrenum Scopulos prӕternauigãtes maiori cum gloria ad cœleftem illam Ithacam pertingeremus, atque ibidem maioribus delitiis, verifsimifque voluptatibus exciperemur. Nec virtutes ipfas omni exuit delectatione, imò tantis cumulauit deliciis, vt licet magnis illas acquiramus laboribus, acquifitis tamen magno cum gaudio perfruamur. Cõtra Scelera in vmbra, atq; ocio coaceruata, laboris, & triftitiӕ infœliciffimũ fortiuntur exitum. Cúmq; nõ ab initio, fed à fine res fumat denominationẽ, virtutũq; finis fit optimus, vitiorũ autẽ peffimus, Bonũ autẽ per fe àmabile, malũ per fe exofum fit ac deteftabile, atq; hoc modo Deus voluit homines à vitiis retrahere, & ad virtutes adducere, illorũ finem malum, harum autem bonum oculis vniufcuiufq; obiiciẽdo. Nam vt ait Ariftot. 1.Eth.c.1. quilibet agit propter finem, & ad bonum aliquod confequendum: Quod fi vitia facili negotio acquirimus, virtutes autem perdifficili, vitiorum id deformitatem, & ignominiam, virtutum verò hoc excellentiam prӕoftendit, nam quӕ citò fiunt, citò pereunt, quӕ cum difficultate, diutiùs

perdurant, vt in plantis, & animalium generatione cóſpicitur. Multo minus aſſerēdum eſt vitia eſſe proprium quid hominis, virtutes verò quid ab homine alienum, Nam homo quâ homo intellectiuus eſt & rationalis, ratio autem cùm ſit ad virtutes accommodata, ſi ipſas ſectabitur, ſua ſequetur. Sin autem vitiis, corporiſque voluptatibus ſeſe addicabit, beluæ potius quā hominis ſpeciem, nomenque feret, cùm aliena beluina nimirum inſequatur.

EXERCITATIO XIX.

Pro vltimi argumenti ſolutione.

SIc inferebatur. Deus vult misericordiā & pœnitētiam, igitur & peccata, Reſpōdeo non admittendo conſecutionem; Ad probationem, peccata ſunt media ad illas virtutes exercēdas perneceſſaria; dico id eſſe falſiſſimum, etſi enim peccaret nemo, Dei tamen miſericordia ſemper maneret, & magis ſe magiſque oſtenderet, non quidem in condonatione culpæ, ſiquidē per hypotheſin foret nulla, ſed in creatione, conſeruatione, ſuſtentatione, præſeruationeque à tot imminentibus vitæ periculis, aduerſitatibuſque; quin imò futurum eſſet vt vberio-

 res

tes misericordiæ diuinæ riuos inde deflecti quotidie deriuarique persentisceremus, si nullis essemus peccatorũ sordimus obnoxij; Sublimior sanè misericordię effectus est, stantes ne cadant tenere, quàm lapsos erigere, & in pristinum gradum restituere. Firmiori, nobiliorique gratiarum comitatu Augustissimam Christi matrem Deus voluit communitam, dum immunem ab omni vitiorum labe intactamque conseruauit, quàm Petrum, aliosque lapsos, dum in pristinum gratiæ illos restituit statum.

Ad confirmationem. Martyrium Deo gratum est, id tamen necessario antecedit Tyrannorum sęuitia. Respõdeo, quã peccatum supponit, à Deo nullo modo exoptari; Pergrata tamen illi est Martyrij virtus, quæ, cum in charitate consistat, peccatum præsupponit nullum; & à Confessore aliquando perfectior quàm à Martyre possidetur. Quis enim inficiàs eat, si non illustriori, pari saltem martyrij virtute, charitateque præditum fuisse D. Ioannem Euangelistam, atque ex martyribus aliquem? Ego sanè vel minimus militantis Ecclesiæ Tyro, cùm anno præterito Londini ad Agonem Christianum destinatus essem, adeóque 49. diebus in latomiis tanquam palæstra quadam exer-

cerer, eo eram pro Catholicæ Ecclesiæ authoritate defensanda effundendi sanguinis desiderio accensus, & inflammatus, vt mihi à Deo immortali vel maius donum, aut melius contingere nullo modo potuisset, ita quidem, si non superiorem, inferiorem certè nullo martyre propriæ conscientiæ testimonium me iudicauit & confratrum, qui mecum in eadem erant Xisto & theatro fortissimi, & digni sanè qui tale Deo spectaculum exhiberent: quare cum martyrij perfectio ad charitatẽ tanquam lydium lapidem examinetur probeturque, dico, cessante Tyrannorum sæuitia, Martyrij virtutem nullatenus deficere, modo charitas Christiana non extinguatur.

Quòd si velimus concedere misericordiam, & pœnitentiam non posse absque præcedentibus peccatis existere, cogemur profectò asserere has virtutes non esse à Deo intentas de principali (vt dicitur intentione) non enim Deus vult absolutè hominem penitere: quando id in Deipara noluit, sed sub conditione, si peccauerit, nec simpliciter indulgere homini paratus est (nec enim Christo Domino indulsit) sed pœnitenti duntaxat.

Instabis, si hæ virtutes non sunt per se intentæ,

tentæ, aliis igitur erunt imperfectiores: at hoc est falsum, ergo & illud, ex quo id sequitur. Maioris propositionis sequela probatur, nam occasionatum, vt nostri barbari loquuntur, nequit esse perfectum, vt opus per se intentum, quare monstruosum animal imperfectum dicitur à Peripatecis.

Minor quoque diuino testimonio comprobatur, siquidem Psalmista regius ait, *Misericordia eius super omnia opera eius*, & alibi, *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Et peccatorum pœnitudo, bonorum à Christo ipso iustitiæ antefertur in parabola de oue perdita.

Concedo virtutes has, vt præsupponunt peccatum, non esse primariæ contemplationis, quare nec perfectiores; pœnitere námque absolutè melius non est, quàm non pœnitere, alioquin & Christum, & Mariam pœnituisse necesse erat; sed pœnitere peccantem perfectius est, quàm peccantem non pœnitere: neque simpliciter melius ducimus, vt alicui Deus indulgeat, quoniam id Christo contigisset; sed præstat peccatori pœnitenti indulgere, quàm non indulgere. Consimiliter quid melius videtur, vt à peccato lapsos resuscitet, quàm non, absolutè tamen melius est non erigere, quàm erigere,

quia hoc supponit lapsũ, illud verò minimè.

Neque sacræ paginæ aduersamur, quando in illa scriptum ita adinuenimus, *misericordia eius super omnia opera eius*, Hîc tamen non probatur misericordiam reliquis Dei virtutibus vnam antecellere, vt nostrates Homilistæ exinde deducunt, apud incautam plebeculam exclamantes, Deum esse misericordem magis quàm iustum, qua blasphemia quid horribilius excipere Christianæ possunt aures? Esset enim Deus non ens simplicissimum, atque purissimum, sed compositum, atque adeò principiatum, & rebus illud componentibus posterius aliquid. Dauidicus autem versiculus non asserit, misericordiam omnes ipsius superare perfectiones, esset enim idem super idem, nam quicquid in Deo est, Deus est, sed ait, *Misericordia eius super omnia opera eius* (effulget nimirum) non quod sit maior perfectio, sed quod perfectio ipsa magis appareat: quẽadmodum artificis industria maior videtur, si ex rudi, & informi materia pulchrum aliquod opus machinetur, quàm si ex illustri æquè præclarum, Ita Deus maius quiddam & mirabilius præstare videtur, dum peccatori veniã elargitur, quàm in eundem si vindicet, cùm tamen in Deo tam hæc, quàm illa

summa

summa sit perfectio: quinimò in Deo idem est misericordia,& iustitia: nostro verò mutilo intellectu distinguimus nos & absurdissimè quod vnum est simplicissimum.

Dices, misericordia Dei supponit peccata nostra, non est igitur apud illum primariæ considerationis, quare nec perfectionis, vt patet in monstris, quæ cum secundario sint intenta à Natura, imperfectum quid dicuntur.

Pudet hanc insaniam toties refutare. dicimus diuinā misericordiam non respicere peccatū, quia creauit,& conseruauit, & nūc conseruat quæ nullum omnino habent defectum. Sed hunc si primario respiciat, quid inde? erit imperfecta, vt è monstri exemplo deductum est. inscitissimè quidem, quando in monstruosis species quædam naturæ apparet admirabilis,& sublimior quàm in alijs, quemadmodum & Dei misericordia multo nobilior apparet, cùm ex malis bona, quàm dum ex bonis bona elicit.

EXERCITATIO XX.

Ciceronis sententiam atque rationes referens aduersus Dei prouidentiam pro liberi arbitrij tutela.

MArcus Tullius in libris, quos de Natura Deorum cōscripsit, Diuinam Prouidentiā negauit, ea persuasus ratione, quod libero arbitrio vnumquemque nostrū prædítum agnoscebat, illudque in societatem diuinam prouidentiam admittere non posse existimabat: Quare Augustinus in lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 9. dixit, *Cicero dum vult facere homines liberos, facit sacrilegos.* Illius argumentum illud erat: vel liberum arbitrium non habemus, vel Dei prouidentia nulla est, at illud habemus, ergo nulla hæc sit necessum est; Minor facili negotio probatur. Nam experimur in nobis esse velle, & nolle nullo extrinseco agente.

Maior probatur à Ciceronianis tribus mediis, & iis, vt putant, validissimis.

Primo, Dei Prouidentia debet esse cum certitudine, vt falli, & variari nequeat: liberum verò arbitrium de contingēti est atque indeterminato. ab eodem igitur inuicē sese expellunt contubernio, quippe variabile, ac inde

indeterminatum ab inuariabili & determinato excluditur, vt è contra: vel subtilius hunc in modum argumẽtemur. Si Deus videt, & certissimè, vt illius conuenit Maiestati, effectum futurum, hic nõ potest non esse, sed quod non potest nõ esse, necesse est esse, vt patet. quod necesse est esse, contingens esse nõ est, ex Arist. 2. Perierm. quod est igitur contingens esse, non est contingens esse, quod implicat: quare & aufertur liberum arbitrium, quod cum necessitate conuenire, vnirique nullo modo potest.

Secundo, si Deus nunc scit cuncta quæ vẽtura sunt, immò ab æterno præuidit, cum ad scientiam rei sequatur rem esse, quia non est scire quod non est, vt habetur in primo Poster. necessariò hæc infertur conclusio, Quæcunque Deus sciuit futura, erunt. Tunc sic: cum antecedens est necessarium, pariter & consequens, sed antecedens, nempe Deus scit, & sciuit futura, simpliciter necessarium est, ergo & consequens tale erit: hinc necessarium est, sint omnia, quæ erunt, quia non poterunt non esse: cùm itaque actiones humanæ erunt & de necessitate, libertatem amittunt.

Tertio omne à Deo cognitum sit necesse est, scientia enim ipsius aliter certa dici non

posset,

posset,sed incerta,& mutabilis,quod diuinæ repugnat perfectioni: at quæcunque futura sunt,à Deo cognoscuntur,si cadũt sub ipsius prouidentiam:omnia ergo futura de necessitate euenient, & per consequens non ex libera nostra voluntate.

EXERCITATIO XXI.

Aduersus Ciceronem probat Dei Prouidentiam.

Contra verbosum noli cõtendere verbis Cato Romanæ Oraculum sapientiæ pronunciauit, quare non orationis fuco, sed rationis certissimo argumento Ciceronis contumaciam perstringam:quæroque ab ab ipso,an Dei abneget prouidentiam, quia Deum credat esse nullum?an hunc confiteatur,ipsius tamẽ regimẽ in hæc inferiora nullum esse dicere non vereatur? an vtrumque admittat, hominem verò solum à diuina exemptum putet tutela? si primum asserit, quod verisimilius est, quandoquidem in libris de Nat. Deorum,& in tota sua Philosophia,ridicula illa quidem, aduersus Epicurum disputat, perabsurdum esse probans Deum concedere, ipsius verò prouidentiæ confessionem recusare,cùm ergo ipsemet in

2. & 3. lib. Dei prouidentiam pernegauerit, proculdubio nullam agnouit Diuinitatem, adeóque illum nos in Atheorum album referendum putauimus. Si non concedit (Dei inquam Prouidentiam) quia nec essentiam, per primas entis partitiones Deum esse dilucidè ostendam. Omne ens aut ens est à se, aut ab alio: omne ens aut est finitum, aut infinitum. nullum ens finitum à se, mundus est ens finitum, à se igitur non est; sed ab alio primo, summo, & æterno Ente, quod Deum communi vocabulo nuncupamus.

Si verò fatetur Cicero Deum esse, non tamen sublunaria curare, non modo sibimetipsi contrarium aduersus Epicurum sæpenumero asserenti aduersatur, sed manifestæ quoque rationi, Nam in Cœlestibus corporibus pulcherrima notatur εὐταξία, elegantissima descriptio, magnificentissimus ordo: illorum igitur Rector aliquis & moderator sit necesse est, cúmque experimento, & vsu quotidiano compertum sit Deum in hæc inferiora agere admirabili quodam perpetuoque ordine, idcircò illa describens, hæc inferiora quoque disponet, quippe propter hæc illa sunt: dispositio autem & ordinatio ad prouidentiam spectant: sin autem affirmat Deum hæc inferiora regere, non tamen

Prima hæc eſt, non eſſe inconueniens ſcientiam in ſe eſſe certam, quanquam illud de quo ſcientia eſt, naturâ ſuâ ſit incertum, quoniam cognoſcens naturam cogniti neceſſario non ſequitur.

Sed hallucinatur Boetius, Quod ſi enim Deus poſſet determinatè cognoſcere indeterminatum, cognoſceret quoque impoſſibile, ſed non hoc, quia implicat eſſe, & cognoſci, ergo neque illud: ſequela maioris probatur, nam quod impoſſibile à Deo nō cognoſcatur, vel ex hoc intelligi poteſt, quod repugnet eſſe, & per conſequens cognoſci, Conſimiliter cum de intrinſeco intellectu, & formali ratione futuri contingentis indeterminatio ſit, ſciri non poteſt determinatè, ſcitetur enim ſub conditione repugnante principiis ſuis, quod implicat: Præterea ſi determinatè à Deo cognoſcitur, ipſius intuitus fertur ſuper vnam partem determinatam, immò & illam determinatè veram eſſe cognoſcit, alteram verò determinatè falſam, quare ſi ſcit A determinatè verū, A eſt determinatè verum, ergo naturâ ſuâ A eſt determinatæ veritatis contra Boetianā reſponſionem. Eius autē ratio (ſcilicet cognoſcens nō ſequitur naturā cogniti, quare ille poteſt eſſe determinatus, hoc exiſtente indeterminato) falſi

falſiſſima mihi videtur, nam in Philoſophiæ tabulis ſcriptum adinuenio, vt ſit vera cognitio oportet eſſe ſimilitudinem inter cognitum,& cognoſcens,& in hoc principia illius repræſentari, quare cum cogniti contingentis principia indeterminata ſint, quinimò indeterminatio de conceptu futuri contingentis, ſi huius principia Deo repræſententur determinata, diuina cognitio falſa dicetur, ſcire namque contingens eſſe verum determinatè, perinde eſt ac noſſe indeterminatum eſſe determinatum, quod implicat contradictionem.

Secunda Boetij reſponſio cum priore coincidit, aſſerit enim nihil inconuenire, aliquid relatum ad vnum habere diſpoſitionē oppoſitam, vt ad alterum comparetur. Hinc non ducit abſurdum, actiones humanas relatas ad ſcientiam diuinam eſſe neceſſarias, in ſe verò contingentes. Quam reſponſionem commēdat doctiſſimus, multiſque nominibus colendiſſimus Magiſter Gregorius Spinola Theologus Carmelita,& acutiſſimè demonſtrat à Concluſiōne, quæ ex maiori neceſſaria,& minori contingenti ſubſequitur cōtingenter, vt in 1. prior. docet Ariſt. quare licet effectus iſte in ordine ad maiorem ſit neceſſarius, quia cauſam habet neceſſariam

cessariã (ipsa namque necessaria ponitur) respectu tamen minoris contingens est. Et quia effectus causam sequitur proximam potiùs quàm remotam, idcirco dicitur absolutè contingẽs, & si aliquo modo necessarius est. Addit elegantissimum exemplum de planta, quæ licet producatur à causa necessaria vtpote à Sole, & contingenti scilicet, à semine, effectus tamen dicetur cõtingens potiùs quàm necessarius: ita pariter etsi ordine ad scientiam diuinam, quæ necessaria est, actio humana necessaria est: in se tamen, vt nimirum à voluntate producitur, contingens est, neque hæc simul iuncta vllam includunt impossibilitatem.

Sed liceat mihi pace ac permissu tantorũ virorum liberè proferre quod sentio! mihi sanè hæc nullo modo arridet respõsio. Nam quod in scientia Dei est necessarium, in se quoque necessarium est, quippe scientia rei infert rem.

Prætereà. quæro à Boetio, dum asserit contingens in se, necessarium esse, vt in Dei scientia est, vtrum intelligat, ad Dei scientiam contingens de necessitate sequi, veluti DEus scit A, ergo est A, & hoc modo cõtingẽs est necessarium non magis vt scitur à Deo quàm à Titio, quemadmodum enim rectè

infertur Deus ſcit A;ergo A eſt, tam benè dici poteſt, Titius ſcit A, A eſt igitur; vel vtrum contingens neceſſarium eſſe cenſeat, quia in neceſſario repræſentatur,in Deo ſcilicet; & ſic opinio quoque ac indeterminatio erunt neceſſaria, quoniam repræſentantur in neceſſario, atque ita quidem dubitationes quæ ſunt in intellectu noſtro determinatæ dicentur, cùm in determinato exiſtant. Reliquum eſt igitur vt Boetius intelligat contingens eſſe neceſſarium in ſcientia Dei,quia eſt de obiecto neceſſario, quod eſt proprium ſciẽtiæ neceſſariæ,quę ita nuncupatur, quoniam de obiecto eſt neceſſario, Nam id quod ſcitur impoſſibile eſt, vt aliter ſe habeat quàm ſcitur,vt in primo poſt:definitum eſt:quare ſi ſcientia Dei eſt certa, obiectum quoque certum eſt: aſſerere igitur contingens in ſe eſſe incertum, certum autem vt à Deo cognoſcitur, affirmare eſt, ſcientiam eſſe certam, & immutabilem de objecto incerto, atque variabili: hinc ſomniaſſe facilè credatur diuina mẽs Ariſt: cum in 1. poſt:effata eſt. *Quia cuius eſt ſcientia, hoc impoſſibile eſt aliter ſe habere.* Amplius ſi contingens in ſe eſt incertum,in ordine verò ad ſcientiam diuinam certum, ergo poteſt haberi cognitio certa de re incerta, quod à verita

veritate alienissimum ducunt Sapiẽtes, nam in Libris resolutoriis ita cõstitutum est, perfici tum demùm scientiam nostram, cùm causas omnes, principia, atque elemẽta quæsitę rei cognoscimus. Si certa igitur de re aliqua habetur cognitio, à principiorum certitudine proficiscitur: at incerta sunt contingentis principia (hoc enim est de formali cõtingentis ratione) nequit ergo haberi certitudo de contingenti qua contingens est. Confirmatur. Nam certè à nobis aliquid cognosci dicitur, cùm aliter esse nequit quàm cognoscitur, ea enim demum cognitio certa est: si cognoscit itaque Deus partem contradictionis contingentis, aliter esse nõ potest, quàm ipse cognoscit, nequit igitur esse oppositum; at vtraque pars contradictionis esse potest in contingenti. Ergo eadem pars simul potest esse, & non esse, quod est perridiculum, ne dicam perabsurdum.

Insuper quî fieri potest, vt verum sit hoc Seuerini axioma, ex natura intrinseca aliquid esse contingens, necessarium autem vt ad alterum refertur, cùm necessarium, & contingens sint opposita, principia verò rei intrinseca nullam habent oppositionem, essent enim opposita simul, quippe principia intrinseca sunt in re principiata, (vt cũ Phi-

losophis loquar) quanquam conditiones oppositæ successiuè esse possint in eodem tanquam in subiecto, & relationes oppositæ, vel diuersæ; vt similitudo, & dissimilitudo, magnum,& paruum. Idem.n.dicitur simile, & dissimile,magnũ,& paruum in cõparatione ad diuersa: Sed idẽ non est homo & non homo,neque in se, neq; ad alia: quod si cum altero collatus belua aliquando dicitur,non quoad naturam, & principia intrinseca, sed quoad accidentia, & similitudinem quandam,quare naturâ contingens nunquam fit necessarium cuicumque cõparetur, nisi collatiuè; alioquin vna natura transmutaretur in aliã,& sic homo posset fieri asinus, quod est impossibile, etsi ex homine tãquam materiâ transeunte potest fieri asinus, vt in nostra Physico-magica metamorphosi certis comprobauimus rationibus. Illud tamen Candidus Lector aduertat velim,me nõ negare, contingens semper esse posse: sed fieri posse,vt contingens non possit non esse. Nam quemadmodum Deus non potest efficere, vt corruptibile sit incorruptibile, cũ vtrumque sit principium intrinsecum, vel certè idẽ consequens, quæ permutare Deus non potest, quare efficere nequit vt homo sit sine materia corruptioni obnoxia, potest tamen

tamen ſecundúm fidem Chriſtianam perpetuitate munerare corruptibile, ſuſpẽdendo videlicet actum corruptionis: ita ad propoſitum, tametſi Deus poſſit facere, vt contingens ſit ſemper, non tamen vt contingens non poſſit non eſſe, cùm hoc ſit de intrinſeca ratione contingentis: quare concludo aduerſus Seuerinum, quod in ſe eſt contingens, Deo licet comparatum non eſſe neceſſarium.

Nec obſtant eruditiſſimi viri Gregorij Spinolæ rationes, maiori exiſtente neceſſaria, & minori de contingenti, non infertur neceſſaria cõcluſio. diſſoluitur facillimè: cõcluſio namque contingens ad maiorem neceſſariam relata, neceſſaria non eſt, quia maior abſolutè non ſubinfert concluſionem ſine minori: cumq; minor ſit de cõtingenti, concluſio ſequitur contingenter: Sin autem maior ſine minori inferret concluſionem, eſſet hæc proculdudio neceſſaria: res autem à Deo cognita, ab ipſius cognitione infertur ſimpliciter, nam ſi Deus nouit eſſe, vel fore, vel fuiſſe, de neceſſitate erit, ergo cùm ſcientia Dei ſit neceſſaria, & res quoque cognita talis erit: hinc conſtat ſimile non procedere, quippe concluſio relata ad maiorem neceſſaria non eſt, neque maior inducit con-

clusionem absque minori.

Secundæ verò exemplum plantæ inducenti, quæ ad Corpus cœleste relata necessaria est, ad semen contingens, respondemus negando assumptum. Cœlum namque non potest producere plantam sine particulari agente, non igitur ad illud relata necessaria est.

In tertia responsione tradit Boet. nihil obstare quominus aliquid, absolutè sit contingens, sub conditione verò necessarium, veluti habere nauim contingens est, ad traiiciẽdum verò fluuium necessarium. Actiones quoque nostræ simpliciter contingentes sunt, necessariæ verò prout diuinæ prouidentiæ subiiciuntur: Contingentiam autem ac indeterminationem cum necessitate, atq; determinatione existere simul in ordine ad diuersa non implicat contradictionem, nam vt ait Philosophus in 2. Elench. Contradictio est ad idem, per idem, & secundùm idem.

Vltima verò hæc responsio tam vacillat, quàm titubant priores, actio namque humana futura, si est simpliciter contingens, ita nuncupabitur, vel quia eam non semper esse necesse est, quod licet sit verum, non tamen ad propositum: loquitur enim hîc Boet. de

necessa

necessario, id est ineuitabili, prout dicere solemus, diem crastinũ fore necessarium, non quia semper erit, sed quoniam naturaliter non potest non esse: vel dicetur contingens actus humanus, quia potest nunquam esse supposita adhuc Dei scientia ipsum futurum, & hoc est impossibile, quia Scientia certa, qualis illa est diuina, de illo est quod aliter se habere nequit.

Adhæc, Dei scientia de parte contradictionis intuitiua est, vt ita loquar: exigit igitur rem præsentem: si res præsens est, quomodo pro eo præsente, at semper illud præsens, potest non esse? quod si non potest non esse, neque potest non esse contingens.

Secunda ratio pro Ciceronianis adducta erat hæc: Deus ab æterno nouit omnia futura, erunt igitur: sed antecedẽs est necessariũ, ergo consequens. Respondet D. Thomas in 1. parte, consequens esse necessarium non absolutè, & si ita est antecedens, quoniam in his quæ intellectus actioni & volũtatis subiiciuntur, necessitas est, quoad hoc tantum nempè vt subiiciuntur intellectui, & voluntati, quare futura non necessaria sunt, nisi quatenus à Deo præuisa.

At contra: nam, vt multa alia prætercam, impossibile est in consequentia bona ante-

cedens esse absolutè necessarium, & consequens cum conditione siue ex suppositione, hac enim adempta, non erit consequens, at benè antecedens, quia absolutè id verũ est.

Tertia aduersariorum obiectio est in hanc formam proposita, omnia quæ à Deo sciuntur necesse est esse: atqui ventura à Deo sciuntur, necessario igitur, non contingenter erunt.

Respondet Doctor Angelicus maiorem veram esse in sensu composito: in diuiso minimè. quam distinctionem deosculantur Scholastici omnes, Iulius Cęsar nequaquam, nec enim à Sede Petri promulgata est. Existimo igitur etiam in sensu diuiso verissimam esse hanc propositionem; quicquid scitur à Deo, necesse est esse, Nã, vt dixi aduersus Boetium, obiectum certissimæ scientiæ non potest aliter se habere, quàm vt per scientiam cognitionemque habetur. si ergo A diuinæ scientiæ obiectum est, non potest aliter in se esse quàm vt diuinæ cognitioni obiicitur, quare si A scitur à Deo, sit A necesse est. Adhoc, Dei scientia intuitiua est, quod ipse autẽ intuetur, pro eo tẽpore non potest non esse, quare propositionẽ assumptam generaliter veram dicimus, & confitemur.

EXER

EXERCITATIO XXIII.

Iulij Cæsaris refert nouam opinionem pro concordia diuinæ præscientiæ & liberi nostri arbitrij.

SAcrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ veritatis perpendiculum est, cuncta subiiciens, Assero, Deum perfectissimam rerum omnium etiam futurarũ notitiam habere, non solùm in specie specialissima, vt Peripatetici existimarunt, verùm vsque ad indiuidua. Addo, futura, vt Dei sciẽtiæ subiiciuntur, aliter esse non posse, quippè obiectum scientiæ non potest se habere aliter quàm cognoscitur, dicente Philosophorum Coryphæo Arist. in 1. poster. *Cuius est scientia simpliciter impossibile est aliter se habere.* Verumtamen maximum est discrimen in futurorum præcognitione: siquidem nouit Deus actiones futuras quâ futuræ sunt, quæ cum in re determinationem non habeant, nec in cognitione diuina, nec enim aliter res sciri potest, quam eius ferat natura; Cùm itaque actiones futurę, vt futuræ, contingentes sint, & indeterminatæ, idcircò vti tales Deus prænoscit, euenire nimirum posse, & non posse. Dum igitur Deus præuidet Iudam

peccaturum, qua peccaturum, nouit ſolùm illum poſſe peccare, & huic cognitioni repugnat, Deum ſcire determinatam partem contradictionis, fore videlicet vt Iudas peccet: cognoſcit quoque Deus in ſua æternitate Iudam peccantem, vti iam potentia ipſius ad peccandum, in ipſum actum traducta, conuerſaque eſt, atque ita cognita Deo eſt determnatè pars contradictionis, quoniam & hæc iam determinata eſt. Vnde quemadmodum nos cognoſcimus futura contingentia, indeterminatè quidem, poſſe ſcilicet eſſe & non eſſe. Ita & Deus, nec aliquid ipſe (quod quidem ipſius omnipotentiæ nihil detrahit) vltra nos. Pars quoque contradictionis determinata nobis innoteſcit quando in re iam definita, & determinata eſt: Differunt tamen ita vt cum plurimum humana & diuina cognitio; nos quia temporis circumſcribimur, & definimur ſpatiis, determinatam futuri partem ignoramus, niſi in tempore determinata exiſtat: quare ſi Petrus cras diſceptaturus eſt, pro certo aſſerere non poſſumus, ſed ex cauſis nunc exiſtentibus, vel præcedẽtibus coniectura facere Deus tamẽ certiſſimè id planiſſimèque nouit, non vt futurum, quia vt ſic ſcire duntaxat poteſt Petrum contingenter

diſputaturum, ſed vt præſens, vt quod continet in ſe tempus in quo Petrus diſputat. Æternitas enim, vt Boet. in lib. 5. Philoſophicæ conſolationis proſa penult. aſſerit, à tempore non clauditur, neque ab æuo, ſed illorum continet differentias, totaque ſimul eſt. Nos autem quia temporis peranguſtis circumcludimur cancellis, & exiſtimus antequam, & dum Petrus diſputat, & poſtquam diſputarit, hinc fit vt aliquando ſciamus Petrum poſſe diſputare, & non diſputare & perfecturũ aliquãdo, & abſoluiſſe aliquãdo diſputationẽ, quare modò ancipites, & dubij, modò certi ſumus: Si verò fieri poſſet, vt hæ tres temporis differentiæ ſimul nobis ineſſent, diuerſas quoque hominum actiones ſimul pernoſſemus, verũ nullo modo id nobis conceditur, quia tempus partem habet extra partem, quapropter ſimul eſſe nullo modo poſſunt. Æternitati verò, quæ tota ſimul eſt, temporis omnes differentiæ manifeſtæ, perſpectæque ſunt, diuerſa tamen contemplatione: Cognoſcit Deus Iudam peccaturum contingenter, vt futurum ſua æternitas reſpicit, cognoſcit verò determinatè peccaturum, vt tempus, in quo peccaturus eſt, in ſe continet. Nam omne tempus ab ipſa æternitate continetur, quare in

in hac vnita ſunt, quæ in illo ſeparata: quod ſi diuerſa in æternitate ſimul vera ſunt, nihil refert, id enim eſt ſecundùm diuerſas rationes, & reſpectus ad diuerſa tempora: in eodem temporis inſtanti homo cognoſcit equum determinatè, & indeterminatè, at non ſecundum idem, vt animal primo modo: qua hinnibile ſecundario, conſimiliter in eadem æternitate nouit Deus futurum contingenter, & determinatè, non tamen ſecundùm eundem reſpectum ad idem tempus præcisè. Non igitur noſtris actionibus Dei præſcientia neceſſitatem imponit, quando ipſas vt futuras agnoſcit ſolummodo in libera facultate, vt poſſint eſſe, & non eſſe.

EXERCITATIO XXIIII.

Reſpondet Ciceronianis obiectionibus.

ILlarum prima hæc fuit: ſi Deus certiſſimè videt futura, non poſſunt igitur non eſſe, neceſſariò igitur non liberè euenient. Conſecutio probatur, quia non poſſe non eſſe, conuertitur cum neceſſe eſt eſſe.

Reſpondeo declarãdo antecedens: Deus nouit futura, fore ſcilicet, non eſſe, non poſſunt igitur non eſſe: futura, concedo. Ergo de neceſſi

necessitate euenient prout Deus præuidit, admitto, at ille liberè, & contingenter: & ista igitur; Dices, si futura à Deo præuisa possunt esse & non esse, de his igitur certam nō potest Deus habere notitiam: Cōsecutio negatur: nam futura à Deo cognoscuntur duobus modis, primo vt sunt in suis causis, sunt autem, vt sic, in nuda potētia, vt possint esse, & nō esse, nouit ergo Deus posse illa esse, & non esse: Altero verò vt sunt extra suas causas, vt verò sic, determinata sunt, determinatè quoque & definitè à Deo cognoscuntur, cui tempus illud præsens est: quocunque autem modo Deus cognoscit rem, certus est, nam secundum illum sciēdi modum necesse est esse; vt Deus nouit esse euentum futurum, vt sic, posse sc. esse, & nō esse, de necessitate effectus ille poterit esse, & non esse: vt verò agnoscit effectum futurum extra suas causas, non potest, aut non esse, aut non fuisse: cum vtraque igitur Dei scientia sit certissima, infert infallibiliter suum obiectū, modo supra explicato: quare argumētum quod Seniores è suggestu declamitant, si Deus de contingenti futuro certus est, vt puta Iudam peccaturum, vel Iudas igitur poterit nō peccare, vel non: si detur hoc, de necessitate dicetur peccaturus, quippe nō posse non peccare

care

care conuertitur cum necesse peccare, & sic tollitur liberum arbitrium, & peccatum per consequens: si verò illud admittatur, error est, quî namque fieri potest, vt Deus certus sit Iudam peccaturum, cùm possit hic non peccare? Argumentum, inquam, nullius est roboris, quia Deus non est, nec esse potest certus de peccato Iudæ, prout peccaturum illum respicit, & tempus in quo ipse est in potentia ad facinus tale perpetrãdum. Nam hoc modo certus tantummodo est Iudam posse peccare, & non peccare: quoad verò respicit id temporis in quo Iudas committit vel cõmisit peccatum, ita certus est de peccato Iudæ, hæc autem certitudo Dei libertati Iudæ nihil officit, quia Iudas non est amplius in potentia ad tale peccatum, nam ex hypothesi iam consummauit.

Secũda ratio pro Ciceronianis adducta sic inferebat, si nouit Deus Iudam peccaturum, Iudas peccabit, sed antecedens est simpliciter necessarium, ergo & consequens.

Respondeo, antecedens, Deus scit Iudam peccaturum, in suo formali intellectu includere futurum, hoc autem, vt sic, Deus non cognoscit nisi contingenter fore, si agnouit igitur Iudam peccaturum, qua peccaturum, agnouit illum peccaturum cõtingenter, sed

ex

ex isto antecedenti nõ sequitur Iudam peccaturum absolutè, sed contingenter, ex contingenti namque & possibili non sequitur esse in actu.

Dices, considero Iudam peccaturum, vt Deus cognoscit ipsam actionem peccati extra suas causas esse.

Respõdeo ex hoc non inferri Iudam peccaturum, sed peccare, vel peccasse, quare necessitatem includit, vt dicitur 2. Periherm. sed nihil hoc contra nos.

Tertia ratio, omne scitum à Deo necesse est esse, sed cuncta nouit Deus, ea igitur de necessitate euenient.

Respondeo concedendo totum, euenient namque de necessitate prout Deus præuidit; verùm quia præuidit contingenter futura, ideò infallibiliter quidem euenient, sed contingenter tamẽ & liberè. Explico: maior propositio vera est in sensu diuisionis, & cõpositionis, nam futurus euentus, vel scitur à Deo, qua futurus est, & sic cognoscitur in facultate prout potest esse, & non esse, quare cõtingẽter erit necessitate: vt verò à Deo præ noscitur tanquam extra suas causas, non potest non esse, aut non fuisse, quod conuertitur cum necesse esse; quare in sensu diuiso vera est illa maxima, de sensu cõposito manifestum

nifestum est, quare repudiatis nugacissimis scholasticorum distinctiunculis soluta remanet quæstio.

EXERCITATIO XXV.

Continet tres aduersus allatam sententiam rationes, earumque dissolutiones.

Videre videor Scholasticos hunc in modum aduersus nos insurgentes.

Primo, si de cõtingẽti futuro, vt tali, Deus solummodo nouit quod potest esse, non autem determinatè, notitiã non habebit etiam homine certiorem.

Respondeo, si consideratur futurum vt est extra suas causas, Deo magis innotescere quam homini: illi namque continenti omne tempus, id præsens est, & per cõsequens determinatum. Homini, quòd temporis circumscribitur angustiis, futurum quidem est, sed indeterminatum: si verò sumatur futurum vt futurum, non infitebor pari modo cognosci à Deo, & creatura, non tamen illorum æquiparantur cognitiones in perfectione, nam quod Deus de futuro tanquam futuro nõ cognoscat nisi quod possit esse, prouenit ex eo, quia aliter ipsum cognosci impossibile est, quippe res cognosci non potest aliter,

aliter, quàm patiatur natura rei, cùm natura futuri, quâ futuri, sit cõtingẽs, nequit Deus illud cognoscere, nisi tanquam in potentia ad esse. Si verò cognosci aliter possibile esset, à Deo certè cognitum esset, qui omnia possibilia nouit: creatura autem ignorat determinatam partem contradictionis futuri, nõ solùm quia impossibile est, verùm quod, etiam si possibile esset, perfectè tamẽ & plene ab illa non cognosceretur. Nec enim omnia quæ sciri possunt, in cognitionem cadunt creaturarum, atqui Dei: Probationem à physico exemplo sumamus, Quòd Deus non cognoscat determinatum infiniti numerum, quemadmodum nec homo, non inde infertur, Dei, ac hominis pariter cognitionẽ simpliciter esse adæquatam, etsi secundum quid: non cognoscit Deus, quod impossibile est: neque creatura, quia pariter impossibile, quod etsi possibile esset, ignoraret tamen. Cõsimiliter, etsi Deus non cognoscat futura, vt sic, nisi indeterminata, queadmodũ homo, vt sunt tamen extra suas causas in æternitate repræsentata, determinata ad vnam partem contradictionis ab eadem agnoscuntur. Non tamen eundem admodum ab homine.

Secundò sic obiiciunt, Præuidere homi-

-nem operaturum liberè, & non quid, agnoſcere eſt in genere, non in ſpecie, non igitur ſecundùm vltimam certitudinem. Confirmatur quia hoc modo ſcientia Dei foret indeterminata, quod diuinæ repugnat perfectioni.

Reſpondeo falſum aſſumi in argumento, cognoſcere contingens tantùm quatenus poteſt eſſe, non accedere ad certitudinis extremam lineam, attingit enim, qui cõtingentis naturam cognoſcit exactiſsimè: Atqui contingentis natura eſt, vt poſsit eſſe & non eſſe, ergo qui de contingenti tantummodo habet cognitionem hanc, quod eſſe poſsit, & non eſſe, abſolutiſsimam illam habet.

Exempli gratia. Volens ego cognoſcere Titium, vt animal eſt, cognoſcendo illum eſſe ſubſtantiam ſenſitiuam, & non rationalem, certiſſimè illum cognoſco quatenus animal eſt, Ita Deus cognoſcens futurum vt tale, poſſe euenire & non euenire, cognoſcit illud perfectiſſimè, licet determinatam partẽ cõtradictionis ignoret, cùm natura futuri id nõ exigat; imò ſi de futuro, qua futuro, aliã Deus haberet notitiã, quàm iſtã, poteſt eſſe, & non eſſe, imperfectè ſanè & falſò futurum cognoſceret, quippè ſecus quàm natura cognitæ poſtulet rei, quod eſt impoſſibile

bile. Si Deus igitur futurum, vt futurum, cognoſceret determinatum, futurum certè vt futurum Deo cognitum non eſſet: futurum enim in ſuo intrinſeco conceptu Cõtingentiam includit, non determinationem, nam quando determinatur, non amplius futurum dicitur, ſed præſens, vel præteritum.

Ad cõfirmationem dico, inderterminationem tenere ſe ex parte obiecti cogniti, non autem cognitionis diuinæ, quæ cognoſcens de contingenti, quod poteſt eſſe & non eſſe, certiſſimè idem abſolutiſſiméque cognoſcit, cùm aliud non exigat ipſius contingentis natura, quemadmodum ſciens fortunam eſſe cauſſam indeterminatam, accuratiſſimè illam cognoſcit.

Dices, Deus cognoſcens futurum in ſuis cauſis, cognoſcit eſſe indeterminatum, poſteà cognoſcens extra ſuas cauſas, determinatum eſſe agnoſcit, Ergo Dei cognitio ſub mutationem cadit, cùm ex indeterminata fiat determinata.

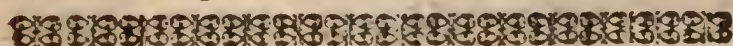
Reſpondeo aſſumptionem eſſe falſam, nec enim Deus aliquando futurum cognoſcit indeterminatum, aliquando determinatum, Sed vtrumque ſimul & ſemel, ſecundùm tamen diuerſam rationem, quâ contingens, ſcit eſſe indeterminatum: quâ verò

extra suas causas, determinatum: quemadmodum cognoscens hominem esse animal rationale, scit ipsum esse determinatum, & inderminatũ, hoc, quâ animal est, illud, quâ rationale: licet autem tempus, in quo contingens est indeterminatum, diuersum sit à tempore, à quo determinatum est, quia tempus est continuum, in quo partes de necessitate sunt impossibiles: apud æternitatem tamen, quę omnes temporis excedit limites, & terminos, & omne in se complectitur tempus, nulla viget successio, omnia namque in ea simul verè existunt. Cùm igitur Deus simul videat ipsum contingens indeterminatum, & determinatum, quoniam vtrumque tempus ei præsens est, nulla afficitur mutatione.

Tertio sic obiicere poterunt Scholastici. Si Deus indeterminatè cognoscit futura, vt futura, determinatè verò quâ præsentia sunt & extra potentiam, Ergo aliter cognoscit futura, quàm præsentia, quod D. Aug. aduersarium est, qui in lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 12. ita scriptum reliquit, *Deus temporaliter mouens temporaliter non mouetur, nec aliter nouit facienda, quàm facta, nec aliter inuocantes audit quàm inuocaturos videt.*

Respondeo, D. Augustini verba explican-

da esse quoad potentiam, & actionem, eadem namque potentia, eodemque actu contingentia cognoscit Deus & necessaria, non tamen quoad eandem cognoscendi rationem: Hanc enim si in Deo vnam, eandemque esse concederemus, idem & necessarium, & contingens dicere necessariò cogeremur, quippè ex communi Theologorum, & ipsius Augustini sententia, scientia Dei causat res. Quare asserimus de futuris, ac præsentibus vnam, eandemque reipsa inesse in Deo cognitionem, diuersam tamẽ cognitionis esse rationem, quemadmodum intellectus, & voluntas in Deo sunt vnum, & idem, alia tamen ratio intellectus est, alia voluntatis, quippè per illum Verbum, per hanc verò Spiritus Sanctus producitur.

EXERCITATIO XXVI.

Epicureorum declarat opinionem, & rationem.

EGimus de Prouidentia Dei aduersus Atheos, qui omnem penitùs sustulerunt diuinitatem. Nunc aduersus Epicureos disputandum nobis est, qui cùm Deum esse admiserint, illius prouidentiam circa hæc inferiora negarunt.

Cuius ſententiæ authores fuere duo Democritus, & Epicurus, Sectarij complures affirmantes Deum eſſe, qui in ocio & voluptatibus vitam agat longè beatiſſimam, non autem cui noſtratia curæ vlli ſint. Idque cõprobare duabus rationibus nõ sũt veriti.

Prima. Si Deus eſt noſtri prouidus, non eſt ſummè beatus, at ſummè beatus, noſtri igitur prouidus non eſt.

Sequelam maioris probabilem faciebant hoc medio, Beatitudo in voluptate conſiſtit, prouidentia in huius priuatione & carentia, ſi igitur in Deo prouidentia eſt, beatitudo nullo modo poteſt eſſe.

Maior patet, Nam omne animal ſimulatque natum eſt, voluptatem appetit, eaque gaudet vt ſummo bono, quare voluptas dicta eſt à latinis quod omnes voluntatis propenſione tanquam bonum eã expetant. Minor manifeſta eſt, quia Epicurus non alias agnoſcebat voluptates, quàm palatus titillationem & Veneris. Hinc Epicurei poëtæ Summi Iouis ſummas delicias eſſe arbitrabantur Nectar, & Ambroſiam, & Ganymedẽ pocula miniſtrantem: prouidentia verò cõſiſtit in vigilantia, & ſobrietate, quæ gulæ & Veneri ex diametro repugnat.

Secunda probatio hęc erat. Nihil eſt quod

co

cogat affirmare Dei prouidentiam, nisi fortè quã prætendunt alij, animorũ nostrorum immortalitas, at hæc nõ datur, nec illa igitur.

Maior probari posset ex Paulino contextu, *Nunquid Deo cura est de bobus?*

Minorem probare conantur moderni Athei ex pluribus.

Primo. quia videmus homines, & bruta eodem modo concipi, formari, nasci, ali, augescere, consenescere, & interire, similibus constare partibus internis, atque externis, hæ autem singulæ consimiles retinent vsus in vtrisq; suppositis: quare si anima euanescit in bruto intermoriente, pariter & homine.

Secundo, necessariò omnia quæ creata sunt, intereunt, at anima à Deo creata est, intereat igitur aliquando necessum est.

Tertio, quia ex mortuorum regno nullus est ad nos reuersus vnquam, quod si anima esset immortalis, ad Atheismum condemnandum vnam aliquando remisisset.

Vltimo, quia animi immortalitatem doctissimi viri pernegarunt Aristoteles, Seneca, aliique veteres Philosophi; ex recentioribus Pomponatius, Cardanus ætatis nostræ facilè principes. Alij verò etsi ob metum Hispanicæ, & Italicæ Inquisitionis ore cõfiteantur, operibus tamen ipsis abnegare non

erubescunt. Plerosque enim, quò sunt doctiores, litteratioresque, eò magis epicuream insectari vitam videmus, quod nullius sanè religionis argumentum est.

EXERCITATIO XXVII.

Epicuream Sententiam confutat ex ipsius fundamentis.

PErabsurda quidem sententia errorum omnium absurdissimorum sentina. Nam quid est dicere Deum esse, & nō cunctis maximè hominibus prouidere, nisi ignē esse, & nō calefacere? cum aliud nō sit Deus quàm cuncta prouidens, cunctis prospiciēs, fouensque, mouensque, atq; supercilio gubernans.

Secundo, si Deus est, infinitæ est potentiæ, vbiq; igitur sit necesse est, cumque cœcus non sit, neque surdus πάν τ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. Omnia videt, & inaudit, non igitur in vmbra & otio ætatem transmittit, vt Epicurei somniabant.

Tertio, Epicureorū Deus est summè beatus, summè igitur operatur. Cōsecutio probatur hoc modo, Beatitudo dicitur summum bonum, quod sua natura est communicatiuum, id autem esse nequit sine operatione

tione, quare si Deus Epicureorum est otiosus, non est communicatiuus, si non communicatiuus, neque summè bonus, neque, quod inde consequens fit, summè beatus, atque adeò omni exuitur Deitate: Implicatoria igitur includit Epicureorum doctrina, statuens Deũ esse,& sine operatione. Quare scitissimè apud Lacedęmonios omnes Deorum statuæ armatæ ponebantur, cur ita fieret, Charillus siue Charilaus interrogatus, *Ne*, inquit, *probra, quæ ob ignauiã in homines iaciuntur, in Deos transferamus, neve Iuuentus nisi armata Deos comprecetur.* Sed hæc, quod Machiauellismum sapere mihi vidẽtur, longiùs ne persequamur. Tantùm abest vt Otium,& Venus de Diis prædicentur, vt Alexander Magnus cum à plurimis Deus audiret, Ego verò mortalẽ me esse intelligo vel ex duobus ex somno nimirum, quia tunc otiosus sum,& à coitu, respõderet. Et Ioãnes Baptista pater meus, quem honoris causa nomino, à medicis admonitus morti se esse proximum, vt ad immortalitatem otij expertem & inertiæ anhelabat, è lecto sese proripuit ilicò, *Non decet*, inquiens, *me nisi stantem mori,*

Vltimo hæc sententia falsissima, & absurdissima, labefactatis iis, quibus innititur fun-

dementis,quasi eodem conuulsa motu,concidat necesse est.

Primum iactum erat super hanc stultam planè opinionem, Deum tristitia, molestiaque affectum iri,si mundum regeret, & gubernaret. Deus igitur Epicureorum passionibus est & alterationibus obnoxius, & à materia non alienus, hæc enim illarum est subiectum,& quod hinc consequitur,corruptibilis est fungi instar aut Scarabæi.

Secundum, quia nullã agnoscebat voluptatem in administratione orbis, cùm vel in ea politicam quoque consistere fœlicitatem plerique non ineptè censuerint: Dionysium hic appello, voco testem Agrippinam Neronis matrem; Ille cum sub initium Regni sui,regia à quibusdam, qui in ipsius conspirauerant necem, obsideretur, & aliqui ex amicis autores illi essent ad imperium deponendum, ni mallet cum imperio miserè mori, quàm sine imperio priuatus quietè tranquilléque viuere, conspiciens bouem à coquo pulsatum, illico concidere, cùm mors, inquit, adeò breuis sit, an non absurdum fuerit nos metu mortis tale regnũ relinquere? Hæc verò cũ à Genethliacis Chaldæis accepisset, imperaturum quidem filium,sed fore vt matrem occidat, *occidat*, inquit,

quit,*dum imperet*; quantam regnandi dulcedinem esse iudicarunt, qui vel morte benè emi crediderint principatum.

Tertium, quia summum otium summas delicias esse ducebat, cùm tamen illæ aliud non sint quàm operationis perfectiones, vt inquit diuinis ingenij frugibus abundans Aristoteles lib. 10. Ethicorum c.4. beatitudinem: appellans εὐπραξίαν bonam nimirum operationẽ: Vbi adnotandus est obiter Cardani error, qui dum de intellectu scripsit (si aliquid intellexisset, tam stultè nunquã scripsisset) *omnis*, inquit, *intellectus gaudet sempiterna quiete*, imò sempiterno motu dicit Vaninus. Materialia post lassitudinem quiete gaudent, quæ mobilia sunt, quiescunt libenter in suo loco, mouentur enim vt quiescãt. Intellectus autem perpetuo in opere est, non vt quiescat, sed vt æterno vigeat atque exerceatur motu, Quid enim Dei cognitio aliud est atque amor ex eadem proficiscens, quàm inexplebilis adhærescendi infinitati ipsius appetitus? Hæc agitatio tantùm abest, vt quies sit, nullum vt videatur vnquam finem habitura: quo enim tempore expleuerit cursum illum, qui omnes temporis excedit angustias? Cardani autem ratio perridicula est & exsibilanda potius quàm refutanda: ait enim

enim *ſubtiliſsima aut mouētur vt cœli, aut ſemper quieſcunt vt intellectus: intellectus autē eſſentia, ſubſtātia eſt, ideo quieſcit*: quaſi verò cœli eſſentia non ſit ſubſtantia; Adhæc intellectus vbi non quieſcet, non erit eadem ſubſtantia, ſi quieſcit ſemper, quia talis ſubſtantia eſt.

Quartum erat fundamentum, ſummum bonum cōſiſtere in cibo, potione, & obſcœna voluptate. quod non ſpinoſis quibuſdam contortiſque argumentatiūculis, ſed neceſſariis euertam demonſtrationibus. Voluptatibus illis triſtitia comes & præit, & adiūcta eſt, & ſubſequitur: præit, delectatio enim neceſſariò eſt in aliquo ſenſu, ſenſus autē omnis cum mutatione, mutatio verò ex contrariis exoritur: Delectatio igitur ex mutationē mali in bonum naſcitur, malum ergo antecedat neceſſe eſt: quis ex eſu voluptatem abſque fame, ex potu abſque ſiti vnquam percepit? ex venereo verò actu non præcedente tentigine? Socrates eo die, quo venenum hauſturus erat, cùm detractis cōpedibus ex frictu ſenſiſſet aliquid oblectamenti, exclamabat, quàm mirè hoc naturâ comparatum eſt, vt res duæ, tam inter ſe diuerſæ, tam reciproco mutuæ coniunctionis nexu conglutinentur, voluptas & dolor, niſi enim moleſtia præceſſiſſet, hoc non ſentiſcerem

quan

quantulumcunque voluptatis: Hieron. Cardianus in lib. 12. de subtil. c. de hominis natura, asserit ex doloris imaginatione venerē excitari, quod Ioannes Picus Mirandulanus in lib. 3. aduersus Astrologos cap. 22. confirmat exemplo cuiusdam, qui non nisi accerrimis verberibus pulsatus, ad coitum disponebatur: causam verò vterque, ignarus fortasse, subticet, nos in Philosophiæ adytis secretioribus adinuenimus, quia imaginatio cùm sit apprehensio, recipit intellectus speciem doloris: quare refugiunt spiritus ab illa tristi specie, atque sese abdunt in recessus interiores, vnde flatus fit.

Concomitatur item & adiuncta est voluptatibus illis tristitia, nam vt à cibo, potuque exordiamur, absque Cerere enim & Baccho friget Venus, pariunt illam nobis delectationem suis saporibus, hi autem omnes iniucundum aliquid admixtum habent: Sapores in vniuersum sunt hi, Insipidus, adstringens, acerbus, acidus, acris, amarus, salsus, pinguis, & dulcis. Insipidus cū nihil agat in linguam, saporis potiùs dicit priuationem, hinc insipida, quæ nulliùs sunt saporis, vocamus. Adstringēs cum non sit alius, quàm acerbus imminutus, & per consequens à frigore immoderato in crassa substantia productus, saporem

porem non retinet, non enim à ſolo frigore vllus ſapor,vt nec odor in humido. Acerbus exoſus eſt , quod linguam maiorem in modum aſtringit, quare ſoluitur continuitas, fitque dolor. Acidus mordet linguam magis quàm acerbus, aſtringit ob frigus minimas linguæ partes,ńam tenuitate ingreditur intima linguæ,& ob id acidus ſapor maximè lædit ventriculum, quia tenuitate penetrat, & ſubſtantiam eius exanguem permultum refrigerat. Acris corrumpit ſenſum,vnde qui à pipere afficiuntur, dolorem ſentiunt pôtius quàm ſaporem, cúmque acris ſit immoderatè calidus, dilatando ſoluit linguæ continuitatem, & ob id cæteris ſaporibus eſt moleſtior. Amarus ſenſui eſt ingratiſſimus, tùm quia in vnum extremum declinat,extrema verò vitioſa omnia,tum quia ſiccitatis habet nimium, præ cæteris autem animalibus homo, & eius præcipuè lingua humido delectatur, vtpotè quia eo ſolo nutritur, quare amarus ſapor in extremo eſt non ratione ſolùm ſubſtãtiæ, ſed etiam operationis,caret namque ſaporum fine,qui nutritio eſt,nullum autem amarũ nutrit, quinimò aliorum eduliorum nutrimentum depaſcitur,eſt enim amarum ſiccius,& aridius, & ob id quoque craſſius, quia magis terreum,

reum, fit enim ex illo absumpta tenuiori parte: ex salso igitur excocto fit amarum, difflato humido: Salsus autem sapor ob calorem lædit, quoniam mediocri materiæ est adiunctus, hinc & linguam dilatat, fierique acri similem quandoque aduertimus, nam materia vlterius producta in amarum transit, sui verò copia nimia, in acri similem: Si quis enim plus æquo salis obsoniis immisceat, ardorem piperis similem acrimoniæ persentiscet, non tamen ex toto quod acre in tenui substantia, salsum verò in mediocri consistat. Ideóque acre vehementius pungit linguam, salsum diutiùs: si verò salsum non quantitate, sed caloris vi adaugeatur, subamarum fiet. Pinguem saporem iniucũdum esse ostendit nausea, quam ex ipso concipimus, quinimo pingue sapor nõ est, sed affectus, sicut eius contrarium macies est, quis autem maciem appellet saporem? nec pinguedinem igitur. Dulcis dũtaxat sapor gratus est atque iucundus, quoniam à calore proficiscitur moderato, in tenui & mediocri substantia: attamen dulcia sola si sumantur, nauseam gignunt non mediocrem & sæpenumero (honor sit auribus) ad vomitum prouocant: si amaris adiungantur, nauseam pariunt maiorem, nã dulce ad se rapit sensum,

ſenſum, ingrediturque quaſi eo aperto amarum, læditque magis.

Edulia inſuper niſi ipſe odor quoque gratus ſit, exiguam ſanè afferunt delectationem, quare mucum habens in naribus, nullam ex pretioſiſſimis eſculentis, aut poculentis percipit voluptatem, quia odorem non perſentiſcit. Dulcia verò perparum olent, quia moderato fiunt calore in tenui, & mediocri ſubſtantia, magnam autem oportet eſſe concoctionem ad odorem producendum. Adhæc ſaporum finis nutrire eſt; Dulcia verò ad nutriendum parum conferunt, quippè non multum concocta ſunt, quare mel licet dulciſſimum, per mediocriter nutrit, quod ſi lac, cũ dulce ſit, copioſè tamen nutriat, nego vt integrum eſt purum, vbi verò pars aquea ſecernitur, fitque butyrum, concedo, ſed tunc ſaporem habet pinguem potiùs quàm dulcem. Concludamus igitur voluptates eſculẽtas & cõcomitari triſtitiam, & ſubſequi, repletus enim & effarcitus venter cum moleſtia, & fœtore exonerandus eſt, & *multos morbos fercula multa ferunt*, ſcripſit Sen. 10. Rhetor. c. 17. *Cibus varius* inquit Hippocr. lib. 1. Aphoris. Aphoris. 14. *morbos generat*, ſubdit rationem, *turbulenta enim & inæqualis eſt eius concoctio*,

quare

quare ego dicere ſum ſolitus *plures occidit Gula quam gladius.*

In ipſo autem venereo complexu triſtitiam quandam ineſſe demonſtro, peracto namque ludibrio quilibet contriſtarunt, & triſtitia illa in ſummo eſt, vt experti referunt, nequit autem in ſummo eſſe, niſi fuerit prius in aliquo inferiori gradu, in ipſo igitur coitus actu triſtitia eſt, quamuis à coeuntibus tanquam œſtro quodam percitis, & à mente abſtractis non percipiatur: Subſequitur autem ipſum actum triſtitia maxima, quod coeuntem pudeat in fœtidos cloacarum receſſus ſeſe immiſiſſe, quare cauta magiſtra natura, ne animal ab opere abhorreret, venereæ turpitudini quoddã adiunxit incendium, vt penè à nobis alieni eò impellamur: contriſtatur etiam propter deperditas vires, quia id quod venere exprimitur robuſtiſſimum quid eſt inquit Hippocr. in lib. de Genit. & in lib. 4. de morbis, plurimum namque (ſubdimus nos) effunditur ex arteriali illo ſanguine, atque puriſſimo ſpiritu, quod ita generatio opus habet, propter quam Venus ipſa inuenta eſt, Dixi plurimũ quia homo præ cæteris animalibus proportione ſui corporis plurimũ emittit ſeminis, hinc fit, inquit Ariſt. ſect. 4. probl. 6. vt ipſe

præ reliquis maximè languescat in coitu, colliquat Venus corpora, cerebrũ offendit, tremulos facit neruos, seniũ accersit immaturũ, oculosque in primis debilitat. Quare Pythagoras interrogatus, quando esset cum fœmina congrediendum, respondit, quando voles teipso fieri debilior: itaque olim Atletæ fuere nonnulli qui roboris conseruandi ergo, ab vniuerso veneris vsu abstinuere, vt refert Plato in lib. 8. de legibus, & Galenus permultis in locis.

Facessant igitur Epicurei & desinãt tandem aliquando corporis voluptates summum bonum appellare, cùm appetitio ipsarum plena sit anxietatis, possessio tristitiæ, satietas verò pœnitudinis.

Ad hæc, si vera esset Epicuri sententia, lõge sanè fœlicior foret Gallus gallinaceus, qui gallinas confertas secum habet, iacentes habet, promptas & immotas habet, insiliat, si lubet, licet, sine precibus, sine pretio, sine vlla pœnitudine, siquidem à coitu lætus canit, cùm enim animal sit semine plenissimum canit propterea, quia non resoluitur, sed exoneratur.

Gallinæ quoque gustu tantopere præstant hominibus, & antecellunt, vt sine succi expressione vlla statim quæ rostro vel leuissimè

mè tetigerint, digna sentiant indignave, ab ipsis deglutiantur. Nec gustu solùm, sed cæteris quoq; sensibus, qui voluptatum sunt arbitri, hominibus cęteræ sunt animantes præstantiores, Simia odoratu, Vulpis auditu, Canis auditu simul & olfactu, Aquila visu hominē multis superat parasangis. Tactum solummodo perfectissimum, subtilissimumq; hominem habere Cardanus existimauit lib. 12. de subtil. cap. dē Hominis natura: At meo iudicio in hoc sensu homo quoque superatur ab animalibus, quæ vulgò imperfecta vocamus, quare arbitror, limaces, ostreasq; tanto vegetiore tactus pollere sensu, quanto citius detectus, nudatusq; sentit neruus, quam cute obductus, faciliùs itaque hæ sentiant animantes, quæ tenuiore quàm homo cute cooperiuntur, necesse est. Cardanus autem resipuisse videtur in lib. de rerum variet. cap. de homine. vbi ita dicit: *Homo in omnibus sēsibus ab aliquo vincitur, animali, neque enim cernit vt Aquila, nec tactu tam tenui est quam Aranea, nec acutum odoratum habet vt canes, qui feras insectantur, quas solo percipiunt olfactu.*

Vltimus, ac præcipuus Epicureæ sectæ cardo erat animorum mortalitas. complures Christiani Doctores super hoc argumento

aduersus Atheos scripserunt, adeò tamen friuolè, & insulsè, vt maximorũ etiã Theologorum commentarios perlegenti dubitatio oboriatur de veritate: Ingenuè fateor animæ immortalitatẽ ex Physicis principiis demonstrari non posse, cùm sit articulus fidei, carnis enim credimus resurrectionem, non autẽ resurget corpus sine anima, quove modo anima erit, si non erit? Ego Christianus nomine, cognomine Catholicus nisi ab ECclesia, quę veritatis est certissima, & infallibilis magistra, edoctus essem, animam nostram immortalem esse vix crediderim, quod dicere non erubesco, sed glorior, nam adimpleo Paulinum præceptum, captiuans intellectum in obsequium fidei, quæ in me validior est, innititur enim huic principio, Deus dixit: quare & Sanctissimus Pater Augustinus in lib. 4. de Bapt. cap. 24. *Euangelio,* inquit, *nõ crederem, nisi Ecclesia me commoueret authoritas.* At in Euangelio reprehenduntur Saducæi, qui animi immortalitatem negabant: Ne autem ignorantiæ vitio id mihi vertatur, subtilissimis à me excogitatis rationibus animæ immortalitatem propugnabo.

Prima sit hæc, nullum simplex resoluitur in sua principia, nullis enim componitur

solu

principiis,ſed anima eſt ſimplex, ergo nõ reſolubilis in partes.

Minor patet,apud Ariſtot. enim anima eſt actus, nullus actus eſt potentia, non igitur compoſita eſt, quia(vt alibi docuimus)compoſitum eſt potentia,partes verò actus. Præterea ex Ariſtot. Anima eſt principium eſſendi,& agendi, Ergo non eſt compoſita; quia ſi eſſet compoſita, eius partes eſſent principia.

Secunda.nulla natura cœleſtis corruptioni obnoxia eſt,anima eſt natura cœleſtis, ergo corruptione nunquam conſeneſcit. Minor probatur. quia ex Ariſtotele anima eſt ἐντελέχεια corporis,& actus materiæ,nõ igitur ipſa ex materia: at materia nihil aliud eſt quã elementa quatuor, ergo ex his anima conflata non eſt,quinta igitur natura,& per conſequens res cœleſtis:quare grauiſſimè hallucinatus eſt Alexãder,dum animã ex quatuor elementis compoſitam, conglutinatamque affirmauit, nec modo ſapientiſſimo, diuiniſſimoque Præceptori Ariſtoteli appellanti animam actum elementorum contradixit, ſed etiam ſibimetipſi,aſſerit enim,& rectè id quidem, in anima eſſe facultates ad mouendum ſe antrorſum, retrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, hæ autem in nullo elemento

ſunt,ergo non ex elementis anima conflata eſt, nihil eſt enim in re quapiam quod non fuerit actu quoque in eiuſdem principiis, principia namque ſunt actus eorũ, quorum ſunt principia, Minor quoque ex Ariſtotele probatur, qui in 2.de generat.animal.animã adeò agnoſcit diuinã, vt nefas putarit illam ſine medio dicere corpori corruptibili connexam,quo videlicet hoc eidem conciliaretur: Illud verò medium cùm cœleſte quoddam corpus dicat eſſe, idem de anima ipſa ſenſiſſe manifeſtum eſt.

Tertia. ex nihilo nihil fit, Ergo animam immortalem dicamus oportet. Conſecutio probatur ſubtiliſſimè. Si non fit aliquid ex nihilo,ex aliquo non fit nihil, at ſi anima interiret, ex aliquo fieret nihil, cùm enim ſit ſimplex,neque in principia(nullum enim habet) reſoluatur, ad nihilum neceſſariò redigetur.

EXERCITATIO XXVIII.

Argumenta diſſoluit Epicureorum.

PRimum erat id: ſi Deus eſt noſtri prouidus,non eſt ſummè beatus, Conſequens eſt falſum, ergo & antecedens. Reſpondeo negando ſequelam maioris. Probatio

tio illa, beatitudo consistit in corporeis voluptatibus, falsa est, vt patet ex dictis, naturaliter autem appetimus voluptates, vt bonum sunt quoddam apparens, non verum, nedum vt summum bonum: quare non pro vltimo fine, qui summi boni, quod beatitudo est, vices præstat. Nec obstat nobis illa notatio, & Etymologia, qua à voluntatis inclinatione ad eandem tanquam bonum quoddam, voluptatem dictam comminiscuntur, quando de animi voluptate magis quàm de corporis prædicari potest, similiter enim veteres cùm ad simplicitatem propensi essent, à dolo quē omnium rerum maximè detestabantur dolorem dicendum putauerunt.

Secundum. Nulla est ratio quæ cogat adstruere Dei prouidentiam nisi animorum immortalitas, at hæc non datur, nec illa igitur. Maior falsa est, quippè prouidentiam in hæc inferiora agnoscimus, & confitemur. non solùm quia animo immortales, sed quia Dei creaturæ sumus: quare & ad brutas animantes & ipsas plātas, quæ fluxæ & caducæ sunt, eam extendimus. Ex Paulino autem contextu, Deo curæ non est de bobus, ad prædestinationem scilicet, vocationem, iustificationem, & glorificationem, at copiosè ad procreationem iuxta & conseruationem

eorundem, à primo namque ente dependet omne ens quoad ſubſtantiam, & operationes.

Minor etiam falſa eſt, vt patet ex dictis, nec obſtant in contrariũ adductæ rationes.

Prima, concipimur, naſcimur, viuimus, & morimur, vt bruta, Ergo eiuſdem ordinis, dignitatiſque anima eſt in vtriſque, quare ſi illorum anima mortalis eſt, & noſtra quoque: Reſpondeo falſam eſſe conſecutionem, concludit enim de corpore ad animam, quæ duo plurimum à ſe inuicem diſtãt; ex diuerſis autem non fit illatio: Corpus quidem humanum beluino perſimile eſt in multis, & fermè in omnibus, quare parem vtriſque finem, & exitum futurũ credibile eſt, mortis ſcilicet & interitus. Mente autem ſeu intellectu æterno ſanè illo, vt probauimus, à beluis differimus: Harum namque cognitio vt ſenſualis ad vnũm determinatur: hinc auiculæ eadem ſemper forma nidum conſtruunt; noſtra verò vt ſpiritualis ad plura refertur, & in vnoquoque objecto diuerſas aduertit boni, malique rationes.

Secunda, omnia quæ orta ſunt aliquando occidant neceſſum eſt, Anima aliquando orta eſt, occidat igitur oportet, Reſpondeo falſam eſſe maiorem, etſi enim omnis res

creata

creata aliquando possit interire. nam quod non habet causam essendi à seipso, potest naturâ suâ non esse, Deus tamen eandem quo minus desinat siue intereat, conseruare potest: Explico, Omne quod est, aut est primũ principiũ, aut à primo principio. Vnum verò duntaxat primum est, ab eo igitur cætera omnia dependeant necessarium est, Ergo omniâ naturâ sua, excepto vno, corruptioni subjecta sunt, quamuis enim entia sint absoluta à subjecto, & termino, nequaquam tamen ab ipsa causa absoluta sunt; Sunt igitur per aliud, & ab alio; At omne dependens, ab eo, à quo dependet, si est voluntarium principiũ, mutari potest, quare ipsæ quoque mentes immateriales, etsi ponuntur à Peripateticis coæuæ, & coæternæ Deo, prout tamen à primo depẽdent, vnico ipsius primi nutu ab ea deiici possunt & dimoueri essentia, in qua ab illo constitutæ primitùs sunt; si enim non possent, haberent in se aliud principium resistendi illius infinitati, & per consequens ipsum illud principium non esset. Non corrumpuntur autem, quod sic Deus non velit. quare Plato in Cœlesti illa scena Timæi, Patrem, & conditorẽ Deorum sic introducit loquentem; *O Dij Deorum, quorum opifex idem paterque ego: opera siquidem*

vos mea, naturâ dissolubilia. Et B. Aug. in lib. 3. contra Maxim. cap. 12. & in Ep. ad Dioscoridem circ. med. asserit Angelos ab omni alienos corruptione ex gratuita Dei beneuolentia.

Tertia Ratio erat; nullus vnquam è mortuis resurrexit, ergo anima est mortalis. Respōdeo negando antecedens (testantur enim omnino contrarium tum sacra pagina, tum etiam ecclesiastica historia) & prætereà consequens, potest namque anima esse immortalis, & si corporum resurrectio omnino nulla daretur. Ipsa namque à corpore separata, per se potest existere, cùm non sit in statu violento, quandoquidem assecuta iam est statum eminentiorem, & diuinæ propinquiorem naturæ. quinimò si esset in statu violento, cùm nullum violentum perpetuum, resurrectio debita naturæ esset ordini, hinc veteribus Philosophis animam esse immortalem existimantibus non fuisset abscondita, neque mysterium fidei foret apud Christianos.

Ad probationem, si anima esset immortalis, mortuum aliquem Deus resuscitaret deploratissima hac deprauatissimaque tempestate, vt qui nunc grassatur Atheismus, extirparetur funditùs, stirpitúsque eradicaretur

retur. Respondeo negando assumptum, nam in parabola seu historia potiùs Euangelica diues apud inferos ita lamentatur. *Rogo te Pater Abraham, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum: & ait illi Abraham, habent Moysen, & Prophetas, audiant illos. At ille, non Pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit, Pœnitentiam agent: ait autem illi, si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Luc 16. Adhæc, opus non est, nam quos ab æterno Deus ad gloriam prædestinauit, sine nouis miraculis animæ immortalitatem credere certum est; Atheos reprobos non curat Deus, quos ipse diuinus figulus in vas formauit contumeliæ, vt inquit Apost. ad Rom. 8.

Vltimum argumentum desumebatur ex doctissimorum virorum authoritate, qui animæ immortalitatem negarunt, vt Arist. Seneca, Cardanus, & Pomponatius; Respondeo. si authoritate certandum est, proculdubio aduersarij in hoc campo succumbent, quicumque enim aliquo doctrinæ claruerunt specimine, vt sapiētes Hæbreorum, Chaldęorum, Ægyptiorum, Indorum, Gallorũ, quos Druidas vocabant, Pythagorici, Platoni

Platonici, & Stoici animam crediderũt immortalem ; Quæ sit Aristotelis sententia, Philosophi certant, & adhuc sub Iudice lis est. Senecam negasse animi immortalitem existimat Pomponatius in lib. de Fato: aliter tamẽ mihi videtur, nam ep. 80. ad Lucilium hæc scribit, *Sursum animum vocant initia sua, erit autem illic etiam antequam hac custodia exoluatur, si vitia sua deseruit, purusque, ac leuis in cogitationes diuinas emiciat:* Pomponatius quidem & Cardanus plurimis imbuti disciplinis & scientiis fuere, tantum autem abest vt nobis aduersentur, vt etiam de immortalitate animæ vterque opus quoddam conscripserit: Ego quidem quid, aut quomodo scripserint, me ignorare non inficeor inuitus, nec enim vnquam ipsorum hæc opuscula in manus meas venerunt, nec in ipsis Francofordianis nundinis, multominus in Lutetianis, aut Lugdunensibus officinis potuerunt reperiri, impressa tamen accepi Basileæ. Nescio an fortassis imitiati sint Agrippam, qui de Dæmonibus inuocandis, coniurandisque tot composuit libros, cùm tamen ipse pessimus nebulo reliquorum instar quos & Necromantistas vulgus appellat, nullos omnino Demones esse asseuerarit, vt in lib. de vanit. scienſ: & in 1. quoque tomo

tomo insinuat: vel certè Epicurū secuti, qui, teste locupletissimo Tullio, libros quosdam edidit de pietate, & Religione erga Deos, cùm tamen idem ipse doceret, Diis nos neque hæc inferiora curæ esse. Addebatur in calce argumenti viros sapientes vitam ducere Epicuream, ac proinde de animorum immortalitate nō, prout par est, sentire. Verum esse antecedens existimauit Gardan. qui lib. 12. de subtil. cap. de hominis natura, fol. 467. *Sapientes* (inquit) *cùm calidissimi sint natura atque humidissimi, nisi philosophia proficiant, pessimi omnium sunt, calore euadunt crudeles, dolosi, inconstantes, & iracundi: humido verò enerues, delitiarum amatores, gulosi, & libidinosi: adiuuat ad hæc perpetranda industria, quam ex studiis acquisierunt, & melancholia; quæ resoluto humore pinguiori gignitur ex superfluis studiis, atque vigiliis.*

Dij te Cardane, Dij, inquam, tui te fortunent, Audacia, & Eruditio: ex hypothesi falsa deduci falsa mirum non est: illa hominem calidissimum simul & humidissimum, affirmat esse, quod à veritate quidem ita vt cum maximè discrepat: Calidissimus sanè nō est, neque enim cor ipsius Leonis corde, neque iecur Aquilæ iecore, neque ventriculus vētriculo Strutij, neque cerebrum cere-

bro

bro passerino, neque neruus neruo Pardi, neque ossa ossibus Pantherarum, neque totus tota Gallina calidior est. Humidissimum verò Veruecem dicebas, cùm eiusdem describebas caudam. In homine verò humidissima pars est Cerebrum, non ob id tamen sapientissimum dixerim hominem, vt tu suprà pronunciasti, nam in cæteris quoque animalibus cerebrum est humidissimum si cum aliis partibus conferatur, nec pisciũ cerebro humanum humidius est cerebrum. Sed demus tibi Cardane animi gratia sapientes esse calidissimos, atque humidissimos, non tamen inde consequens fiet, corruptis ipsos esse ac deprauatis moribus. Nam cùm in ea caliditate, & humiditate cõtinua sit tanquã duorum contrariorum conflictio, non enim cum summa caliditate summa esse potest humiditas, quin & hæc ab illa absumatur, vel vicissim ab hac illa retundatur; tantum abest vt tali morum peruersitate infecti sint sapientes & docti, quantum ab ipsis absunt extremis, à quibus separatis, non vt hic coniunctis ac refractis ipsa morum prauitas proficiscitur. Adhæc, si mores à temperatura ducere vis vnà cum Galeno, nego ego tamen à calore iracundiam procreari, iracundus namque canis est, frigidus tamen

men, nullum enim animal frigore citius contremiſcit, nullum libentius apricatur, atque vbi Solis æſtum perferre nequiuerit, nullum eſt quod ad vmbram perfugiat citiùs, & vbi vmbræ refrixit pauliſper frigore, nullum viciſſim eſt quod ſolares radios repetat feſtinantius, quod vel in ipſo ſolſtitio facere ipſum videmus. Quod verò facilè inardeſcat, id propter ei contingit ſiccitatem, hinc citò conſeneſcit canis, & repentè omnem remittit alacritatem, fitque melancholicus, & rabiei facilè obnoxius. Item plus caloris eſſe in Lepore auſim aſſeuerare, quia plus ſanguinis in eodem & ſpirituum quàm in Crabrone, hic ad irã promptior, & intenſior. Quin idem Lepus eſt Ariete calidior, & minimè tamen ad iram procliuis eſt & propenſus, quare à ſiccitate, non à calore iracundia originem habet: neque à calore crudelitas proficiſcitur, vt tu quidem aſſeris, ita enim calidiſsimus quiſque crudeliſsimus erit, at homo Thynne non eſt crudelior, quippè quæ ipſa in fœtus ſuos deſeuit, eoſq; dilaniat, neque etiã Hippopotamo eſt truculentior, quippè qui patrem interficit, & in ſuum ipſe iniurius ortum matrem conſtuprat: ſed eſto, concedamus calidiſsimum quemque eſſe crudeliſſimum

ſimum, ergo ab oppoſitis ratiocinando, frigidiſsimus quiſque erit placidiſsimus, piiſsimuſque. Pietatem ſanè Ciconiæ omnes vno quaſi ore circumferunt, & deprædicant, frigidiſsimam igitur eſſe cõſequitur vt quæ ab omnibus piiſſima pronunciatur. Dic modo, Cardane, quò te vertes? quomodo hunc Gordium quaſi nodum effringes? quomodo hæc Chryſippæa eludes retia? dic, age, reſponde? quo frigore ſerpentes viuos integros in prolobum demiſſos concoquit? Qui verò populi parentes internecant, qui deuorant: pietate illi: hi faciunt ſuperſtitione: non niſi ſenes occidunt, ne incommodis confli͡ctentur ſene͡ctutis, interfe͡ctos mẽſis adhibent, ne à vermibus conſumantur, hi ſtolidi, & cœci, non crudeles huic ſtultitię ſuperſtitionique dediti ſunt. Sed tu Cardane diuina à quo Calore illa proficiſcatur?

Doloſos quoque à calore fieri dicis, quin imò frigidum potius quàm calidum crediderim eum qui fraudibus, doliſque addi͡ctus eſt; feruor enim agit in impetum, in doloſo verò frigus quoddam videtur reſidere, dum cun͡ctatur, captatque occaſionem, aut ex inſidiis adoriens, aut è ſpecula imminens.

Addis quoque gulam, ac veneream libidinem maximo à calore, maximoque humidem

dem audes affirmare nonne equis,canibus, pafferibus,& cæteris id genus animalibus illos qualitatum illarum exceffus verè poteras attribuiffe?in quibus infatiabilis quædam & expleta ad ingluuiem voracitas,vel ad libidinem præceps quidã & inflammatus furor;fed & hæc,cui tu adfcribis,caufa veritati repugnare videtur omnibus modis : Gulæ libidinem ad fummum refers calorem,fummamque humiditatem. fi calori humoris vis fit æqualis, calori humor refiftet quominus tantum fiat refolutionis,& ad immoderatam ingluuiem omnis tollatur prorfus appetitus, fiquidem ipfe appetitus affectus eft habendi,at quod habetur non appetitur, præcipuè verò fedata fame non appetitur illa intemperata ventris, abdominifque effarcinatio ; neque verò etiam humidiffimi eft appetere neque calidiffimi apud Galenum.

Sapientes,inquis, funt humidiffimi,& calidiffimi; fi hæ ad genera referantur qualitates cum fuis caufis, Aries erit omninò animalium fapientiffimus;fi ad fexum, mulier confilio,atque ingenio cæteris omnibus præftiterit:fi ad habitudines, fanguineæ temperaturæ cæteris omnibus continget antecellere,fanguineum tamen hominem haud ra-

ro videas hebetem,& stupidum, sæpius verò popinonem.

Accessione verò melancholiæ augeri inquis sapientum peruersitatem, quod tam falsum est,quàm absonum sibi ipsi repugnãs, quod si enim sapientum natura præceptis vel potius Philosophiæ loris ac frænis ad coercendam petulantiam, & quamcumque perperam agendi libidinem compescendam opus habet, in ipsa excessus ille caloris & humoris mitigetur temperetúrque melancholici succi accessione, qui frigidus est & siccus,quàm peruersitati aliquid accedat incrementi, Aut enim ita sit necesse est,aut,calidissimi iidem & humidissimi erũt, qui frigidissimi pariter & siccissimi.

Concludis deinde sapientes omnium esse pessimos,immo optimos ego omnium pronuncio sapientes, in omnibus enim historiarum monumentis,in omni exemplorum vetustate,vnum ego saltem è sapientibus Herculem inueni qui sese aliquo nefario facinore contaminarit. Sed in hoc ego excusandum puto facilè Cardanum,quippe qui à seipso ad cæteros desumpsit argumentum, sapiens videri & audire voluit, cum se omnibus coopertum sciret flagitiis,in expositione suæ Geniture, quæ octaua est in ordine, de

 seipso

seipso ita loquitur. *Cùm Mercurius in lacteo circulo positus sit, & cùm stellula ex natura propria, & Veneris in signo humano, & retrogradus, ingenium optimum, & profundissimum, tardùm tamen & turbidum præstant & conuersatione gratam. Radij quoque Trigoni Saturni cum stellis illustribus positi, retrogradique, memoriam profundam, stabilem, sed fallacem*: sapientem se prædicat Cardanus, nequissimum tamen. *Venus est loci Lunæ, & Mercurij domina, & Mercurio multum, Saturno mediocriter commixta, facit igitur in diem viuentem, nugacem, religionis contemptorem, iniuriæ illatæ memorem, inuidum, tristem, insidiatorem, proditorem, magum, incantatorem, frequẽtibus calamitatibus obnoxium, suorum osorẽ, turpi libidini deditum, zelotypum, lasciuum, obscænum, maledicum, varium, ancipitem, impurum, & dolis mulierũ obnoxium, calumniatorem, &c. Rursus Venus Saturno commiscetur, atque Mercurio. Saturnus in Mercurij, & proprijs dignitatibus est. Vnde venereorum assiduam cogitationem præstat, vt nunquam quiescam. Cogitatio venereorum perpetuò me torsit, & quòd facto implere non licuit, aut fecisse potentẽ puduit, cogitatione assidua mentitus sum voluptatem.*

At vitia hæc Philosophia in ipso correxit prorsus & eluit, (ipsi fatenti si fidem adhibemus) quare & hîc dum sapientes omnium

pessimos promulgat,subdit tamen, nisi Philosophia proficiant.Sed dic sodes, quî potest esse sapiens, qui in sapientiæ studiis nullum omnino fecerit profectũ? dicesne cytharœdum,cui nihil profuerit cythara?Sed Cardani sententia quid Atheis ad confirmandam opinionem suam momenti afferet & ponderis?Sint sapiẽtes pessimi, sint voluptatibus dediti, effrenata;peccandi ferantur libidine; quid inde?de animorum dubitant immortalitate, negatur consequentia. Istorum namque semiepicureorum error in voluntate est non in intellectu: familiaris tamen quidem noster hanc scholasticorum distinctionem non approbat,inquit enim,voluntas, omniũ consensu,& adstipulatione, est potentia cœca,quæ non nisi præuia intellectus consultatione operatur,non igitur potest esse error in volũtate,quin priùs fuerit in intellectu: quis tam vesanus fuerit, vt cœcum aberrare dixerit à via,non verò eum,qui ducit?Error sanè huic adscribatur oportet, si rectè ratiocinabimur, qui qua debuit non est ingressus via,prout sui erat officiũ & nouisse & ingredi,non verò illi, qui nullo modo deflexit,sed sequendo ductorem,suis partibus satisfecit, consimiliter non errat voluntas quæ cœca est,

est, sed intellectus qui voluntatis rector est & moderator.

Respondent scholastici, intellectum excusari ab errore, quia proponit bonum voluntati, quæ illud amplecti recusat, O homines acutos? O ingenia subtilia? qui tam paucis totum negotium confectū putant: nonne stultum dixerimus & amentem, qui colores cœco proposuerit? Longè autem stolidior fuerit intellectus qui volūtati proponat aliquid agendum, cœcus enim licet non videat, potentiam saltem videndi habet, voluntas autem potentia cœca est ex scholasticorū opinione, quem errorem infrà confutabimus cùm contra Stoicos liberum arbitrium propugnabimus.

EXERCITATIO XXIX.

De Voluptate, & Beatitudine.

CVm Epicurei in ore nihil aliud habeant, nihil aliud prædicent, nihil aliud circunferant quàm Voluptatem, & Beatitudinem, quid hæc duo sint quàm diligentissimè poterimus, scrutabimur, atque adeò ipsos altissimos Philosophiæ fontes adibimus, & ipsius primo voluptatis syphunculos aperiemus.

Philosophi ita cōmuniter illam definiunt, Est res animæ affectibus conueniens: inscitissimè tamen atque ineptissimè, non enim voluptas quę vitiū est, conuenire potest animæ, neq; voluptas vniuscuiusque affectus animæ est, sed cōpositi. Ad hæc sunt vel res, vel habitus, vel affectus non pauci non rarò animæ cōuenientes, qui tamen nullā afferūt voluptatem; Sicut ex aduerso alij ab animæ commodis rationibus adeò discrepantes, adeò illi inconuenientes, vt mortem etiam quandoque afferant præsentem, neque ideò doloris vllius sint autores. Cuiusmodi febris, quæ à Græcis Hettica dicitur, eius habitu non sentitur: sic nullam affert voluptatem habitus Sapientiæ, nisi ea in actu sit, quem Philosophi secundum vocant. quid somno magis conueniens? quis verò se dormire sentit? quin ne illo quidem modo plena voluptas est, nisi fiat intellectionis reflexio super intellectionem. neque Midas, vel Crœsus, aut Crassus, ex diuitiis diuitem percipient voluptatem, nisi considerēt suas copias Talentis Tantali fuisse superiores. Addendum igitur & definitioni huic verbum, percepta. Subtilius autem diceremus rei, cōuenientis perceptionem. At ego assero aduersus omnes Philosophos, neque dolorem, neque voluptatem sensu percipi!

dolor cum ſit impactio ſpeciei naturam lædentis, & ipſamet læſio ſanè dolor erit ipſa ſenſio. nihil enim aliud ſenſio eſt, quàm impreſſio in ſenſum delatæ ſpeciei. Quæ ſpecies ſi ſit naturæ conueniens, eius perceptio voluptas erit: ſi ſit aduerſaria, eius actio erit dolor; veluti calor, vt duo, ſenſum afficiet cōuenienti conſtitutione, calor, vt quatuor, deſtruet ſenſum, ea ſenſio erit dolor, Sic è gemma, in ceram dum imprimitur, duo transferuntur, & impreſſio, & imago. V.G. Mercurij. Ex quibus concludo, neque dolorem neque voluptatem ſenſu percipi, voluptas enim, & dolor ſenſiones ſunt. At ſenſio non ſentitur, ſed ſpecies vel commodæ vel incommodæ rei: quę ſpecies eſt efficiēs cauſa impreſſæ imaginis in ceram, vt ita ſint hæc; Gemma quaſi res, quæ ſentitur, Imago Mercurij quaſi ſpecies rei, id eſt ſculpturæ, quæ in gemma eſt, Cera quaſi ſenſus, Impreſſio quaſi ſenſio; quæ ſi ceram non offendat, ſit quaſi voluptas; ſi laceret, quaſi dolor. Sed omittamus hanc definitionem ab efficiente cauſa deductam, & formalem quæramus. Duplex eſt voluptas: altera eſt perceptio conuenientis ſpeciei. Altera eſt fruitio perceptionis. Prior ſita eſt in apprehenſione vel ſenſus, vel intellectus; Altera poſita

est aut in præsentis iudicio, aut in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factam. Tertia voluptatis definitio est à fine, is cum homini sit triplex, totidem modis voluptas accipietur, Primus est indiuidui conseruatio, Secundus conseruatio speciei; Tertius perfectio partis potioris, id est animi: Propter primum datæ sunt à natura voluptates sensuum, atque imprimis gustus: propter secundum parata est delectatio, quam excitat venus: propter tertium concessa est ab eodem Parēte omnium nostrum Deo intellectio, cuius finis beatitudo, ad quam Sapientia quasi quibusdam gradibus conscendimus. Propter indiuidui conseruationem datæ sunt homini à natura sensuum voluptates. cùm verò ex corpore constemus & animo, vtriusque vsui sensus inseruirent natura voluit, nobiliori tamen fine parti potiori. quamobrem ad animi commoditatem atque perfectionem duo potissimùm nobilissimi concessi sunt, visus, & auditus, primo naturæ cōsilio, studio, & solertia, tametsi secundariâ quoque operâ corporis item exancillentur commodis. Ergo visus neque solùm, neque primùm datus est, vt tela, vt ruinas, vt foueas vitaremus, fugeremusque, sed vt tolleremus erectos ad Sydera vultus, coeli

orbes contemplaremur,mundi speciem admiraremur,summum illum omnium rerum molitorem,architectatoremque Deum cognosceremus,atque adeò ad ipsum similitudine quadam & cognatione accederemus. Diuidamus igitur ea quæ aut intrinsecus sentiuntur aut extrinsecus, substantiæ quæ per qualitates sentiuntur,aut corpus subeũt, aut non, quæ intrant gustu dignoscuntur: quæ verò non ingrediuntur, qualitatibus tantum mouent.Hæc verò aut non nisi proxima sunt, atque ad tactum modò spectant; aut etiam remota esse possunt, eaque aut ex aduerso tantùm recipiuntur, visionemque efficiunt:aut ex obliquo, à quibus auditio & olfactio. Horum fines sunt diuersi omninò prout illi diuersi : Odoratus ad iuuandum cerebrũ, spiritusq; in eo recreandos. Auditus ad disciplinam, cõmunionemq; societatis. Tactus ad corpus extrinsecus, Gustus ad corpus intrinsecus spectat. Visus verò concessus primò propter animum ad inuentionem. Auditus propter animũ primùm ad communionem. Olfactus ad mediam naturam inter animum,& corpus,quæ natura est spiritus. Omnes autem ad inchoationem specierum quæ sunt materia intellectionis ad fœlicitatem.

Sed fortaſsè acutius ſic. Oculum delectant pulchra, quia oculus eſt propter intellectum, intellectus ad beatitudinem, beatitudo fruitio ſummi boni, hoc autem pulcherrimum. Præterea quod pulchrum non eſt, eſt quaſi non ſit, ergo quaſi non bonum, bonum verò finis. Apud Ariſtot. bonum & ens idem. Idcircò Græci καλὸν & bonum & honeſtum, & pulchrum dixerunt vna voce, & ex diuerſo ἀγαθὸν quod nunc bonũ ſignificat, olim pulchrum deſignabat.

Ex odore magnam homo capit delectationem, ita quidem, vt nullum eſſe aliud animal, quod odore ducatur, Ariſtoteles dixerit: quamuis minus ſibiipſi conuenienter, nam, ſicut & ipſe, & multi alij Philoſophorũ prodiderunt, Pantheræ odore reliquum genus ferarum vſque adeò trahitur, vt cateruatim illam comites conſequantur. Ex aduerſo verò videmus animalia malis odoribus, nõ quidem omnibus omnia ſed aliis alia fugari, ſulphure muſcas, Galbano ſerpentes: quamobrẽ ex aduerſo in natura poſitum videtur aliqua odoris voluptate capi. In primis tamen odorum fragrantia homo delectatur, quod ipſi quidem à natura ſecundùm Cardanum ad beatitudinem inditum eſt, *Solus hic ſenſus*, inquit, in l. de ſubt. *animæ & corpori communis eſſe videtur*,

videtur, diuina pars in nobis odoribus gaudet, ea de causa Diis thura adolentur. Sed quia nostratibus Inquisitoribus hæc fortè displiceat opinio, refutandam potius, quàm amplexãdam mihi putaui. Solus (dicis) hic sensus animæ & corpori communis esse videtur; ridiculum sanè, non enim odoratur anima, neque solùm olfacit corpus, sed totus homo. quod si anima odoratur, etiam gustat, gustus autem ob alimentum, ergo anima alebatur Cardani, consenuit ergo, atque etiam interiit. quin ne corpus quidem odoratis, quatenus odorata sunt, sustẽtatur: imò ne sapidis quidem, quatenus sapida sunt, sed quatenus substantia transmutabilis in substãtiam corporis, quod nutriri debet, sapor autem quiddam additur, vt faciliùs animal ad vescendum inuitetur.

Subdit Cardanus aliam rationem, diuina pars in nobis odoribus gaudet: imò intellectus, quæ diuina est in nobis pars, nihilomagis gaudet odoribus, quàm sensibilibus aliis. quin visu potiùs gaudere crediderim, plus enim eo perficitur, quippe cœli, totiusque mundi contemplamur ἱστορίαν.

Hinc ad politiam subtilissima refert Cardanus Ecclesiasticum ritum, thuris scilicet adolendi in templis, illius enim odore humanas mentes dicit ad diuinorum contem-

plationem facilius eleuari.

Quanto egisset satiùs Cardanus si aduersus Platonicos suam hanc cõuertisset disputationem, qui Aegyptiorum, Chaldæorumque infecti persuasionibus, vel potius superstitionibus, affirmabant, suffimentis, & odoribus aptum effici aërem ad excipiẽdos Deos, quibus cum nobis habenda commercia, facilè puto explosurus erat hasce Platonicas fabellas. Enimuerò quomodo aër disponitur ad excipiendum Deum? quãdo nihil est Deo vacuum, neque de cœlo descendit vt vnius loci aut regionis limitibus circumscribatur, aut includatur, sed totus vbique est, & hic, & ibi, & alibi, foret enim alioquin finitus, quod admittere scelus est vel morte piandum: In templis autem nostris pro à maioribus accepto more, odores accenduntur ad mentes in Deum eleuandas, quod non vt hebraicum quid, sed tanquam legitima ab Apostolis transmissum hæreditate obseruat etiamnum Ecclesia, prout D. Basilius lib. de Spiritu Sancto cap. 27. cõfirmat, & Ecclesiæ Proceres in œcumenica Tridentina Synodo stabiliuerunt in Decr. de sacrif. Missæ.

Ad speciei conseruationem maris & fœminæ commixtio instituta est, nec id quidem sine aliquo diuinæ prouidẽtiæ miraculo,

lo, nõ enim per sanctissimos viros, sed ab ipso illo summo omnium rerum effectore Deo illa coniunctio in ipsis illis Beatitudine refertissimis Paradisi aruis est instituta, & diuinis legibus confirmata: quin etiam Christus Dominus sua nõ modò diuinissima præsentia, sed nobilissimo, eoque primo miraculo coniunctionem hanc voluit illustratã, adeóque sui cum Ecclesia coniunctionis figuram ostendit & simulacrum, atque inter Ecclesiæ suæ Sacramenta duxit numerandum.

Propter animi perfectionem data est intellectio, quæ via est ad beatitudinem, quod vt rectè intelligatur, altius repetenda res est.

Beatitudo fruitio est summi boni, fruitio, participatio est, participat autem qui fruitur, non quia abscedit ab illo pars illa, vt huic communicetur: sed hoc cum illo vnum, quo potest modo, fit. At quo potest modo? potestne finitum vnum fieri cum infinito? Nõ hoc quidem modo, quo illud infinitum est; sed quo bonum, hoc finitum fit cum illo vnum per similitudinẽ. Hoc de ea beatitudine, quæ in subiecto est, & qua subiectum fit beatum. Fit ergo quia vna fit beatitudo cum illa beatitudine, quæ neque in subiecto vllo est, neque ipsa subiectum vllum est. Quæ alio modo quàm hac definitione est declaranda. Nõ

enim

enim hæc partem sui capit, sed totum ipsum est quod est quare si hominis est, aut mentis abstractæ, ideò est, quia illa est in se infinita sibi. Solus igitur Deus beatus est. Intellectuũ autem ordines adipiscuntur eam primum per intelligentiam sibi primum inchoatam, deinde perficiunt per operationem. operatio autem est amor; fit enim vnum amans cum re amata. Ratio est, quia sunt omnia creata, & finita, & ad finem. Finis autem & sibi totus est sine inuidia, & aliis communicabilis sine detrimento. Vbi subtilissimè addimus: Operatio aliqua est quasi forma finis; Idque ibi, vbi finis non excedit vires operantis, Sic carpentum non est præstantius, quàm habitus carpentarij: Est enim ars operæ & formæ carpenti forma. Carpentarius quidem est efficiẽs, & ex Idæa, quam habet in animo. aut intellectu, illi formam adhibuit. Sicut Aristot. dixit generationem esse aliquo modo causam generati: & motio est moti forma: Alia verò est operatio, quæ non introducit finẽ, sed perficitur à fine, veluti, cum generatio perficit præuias alterationes. Sic ciuile officium perfectionem accipit à legislatore, accepto scilicet præmio quod propositum erat beneficienti: opus igitur, aut opera est ĩnchoatio ciuilis beatitudinis: præmium

verò,

verò aut laus perfectio. Sic intellectio est initium beatitudinis, vel inchoata beatitudo, velle autem eam, illius est perfectio: veluti cùm Deum esse intelligo, iam datur accessus ad vnionem ex cognitione, quia species cogniti est talis forma cognoscentis: quare aliquo modo vnum fiũt. Vbi verò ex hac intellectione video quoddã alterius bonum, volo me similiorem Deo, quoad liceat, efficere. Itaque ab ea promoueo me ad aliquid faciendum, quo vnionẽ adipiscar. atque ilicò nascitur amor, quia in actione sistitur voluntas: Vt autem tam pulcra contemplatio perspicuè magis intelligatur, in intimos exquisitæ Philosophiæ recessus ingrediamur. Cùm duo sint principia, quæ recipere apta sunt, totidem altera ex parte oportet esse, quæ item recipi apta sint, sub quorum ratione cætera omnia comprehendantur, quamobrem dicuntur ea à Philosophis prima obiecta, quia tantùm ex occursu in suo magno ambitu recipiuntur. Intellectus ergo obiectum est verum: voluntatis autem bonum. tunc sic, vbi intellectus concipit aliquid, idem fit per similitudinem cum re intellecta, si ergo intelligit verum, veri specie coloratur, ac non solum intelligit verum, sed primam veritatem, à qua illud suam trahit originem, ergo

& fit vnum & idem per similitudinem cum prima veritate;atqui illa Deus est, ergo similitudinariè cum Deo vnitur, sed hæc vnio fruitio est,& beatitudo igitur. Veruntamen inchoata, incrementum deinde accipit ex voluntatis operatione, huius namque obiectum est,bonum, quod cum ad primum bonum referatur, & primum bonum voluntas appetet:at amans cum re amata vnum fit, vt supra diximus, ergo & volūtas nostra vnum fit cum summo bono, atque ita illo perfruitur:sed subtilius addamus hoc; veritas non efficit intellectionem, semper enim verum intelligeretur, sed eam consequitur, & est adæquatio notionum,quæ sunt in intellectu, cum rebus. quin etiã in simplici intellectione nulla est.In composito,quod complexum vocant, veritas non intelligitur nisi per reflexionem.Res enim intelligitur, at in rebus non inest veritas, sed in speciebus, iunctis in intellectu,& secundo loco in oratione.Intelligitur ergo res intellectione recta,veritas reflexa,neque enim qui vera dicit, scit se vera dicere,nisi cum re conferat orationem;tunc sic, beatitudo intellectus est in cognitione veri,at verum intelligitur cognitione reflexa, Ergo beatitudinem adipiscimur non apprehensione, sed secunda intellectus operatione:

tione: non ergo in ocio eam constituemus pro stulta Epicureorũ; qua infecti sunt, persuasione.

Nec ipsa voluntas ociosa est, quippe per boni vagatur partitiones, deinde ad summũ refert bonũ, illudque appetit, fruiturq;. Bonitas autẽ triplex est. Prima est affectus entis, quare in sacris libris scriptũ est, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona,* nõ enim à summo bono potest aliquid nõ bonum vel fieri, vel conseruari; ille certè qui summum bonum est & fecit, & facit, & cõseruat: illud bonum nostra voluntas appetit, non primo, sed quia esse appetit, est enim bonum, quia ens est, non autem ens, quia bonum est: sicut vnũ, quia ens, nõ verò ex aduerso, non enim potest ens ex vno oriri & fieri tanquam ex materiâ, vt Melissus existimabat, ens enim hoc modo foret accidens, non substantia; accidens, inquam, proprium ipsius vnitatis; quemadmodum passim dicunt, vnum esse accidens entitatis: at vnum non potest esse nisi sit: esse autem, & esse ens idem est, neque differt, nisi loquendi ratione, sed nec alterum alterius materia est. quinimò vnum ita est entis proprium, vt cum eo res sit eadem, & non differens nisi modo. Nam quomodo vnum potest esse entis accidẽs? necesse enim

esset vt à differentia flueret, qua ipsum ens constitueretur, ergo ens esset genus, & haberet se ente prius ens, quod est perridiculum. Sed in philosophicis cõmentariis clarius ista & fusius edisseruimus. addamus nunc, voluntas nostra appetit esse, non tanquam absens vt potiatur, sed tãquam præsens vt conseruetur, quare subtilissimè dicimus, non appeti à nobis esse quod præsens est, appetitio namque est à priuatione, sed cõseruationem, id est perpetuationem ipsius esse, quam conseruationem à summo bono profluere necessariò cùm intelligamus, & summum bonum appetemus. Altera bonitas est moralis, quæ est perfectio actus cum recta ratione, & appellatur habitus, est enim qualitas ad agẽdum secundum rectam rationem, quam in omnium animis insigniuit summus ille omnium rerum artifex Deus: hinc cum moraliter bene operamur, Deo naturæ authori totum id adscribendum esse & cognoscimus, & volumus lubentes, qua contemplatione ad Dei vnionem quasi gradibus quibusdam conscendimus, eaque perfruimur.

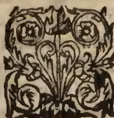
Tertia bonitas est supernaturalis, estque perfectio actus secundùm diuinã legẽ, quæ ita nos Deo coniungit, vt Apost. dixerit, *Viuo ego, iam non ego, sed Christus viuit in me.*

Hæ

Hæ autem omnes bonitatis actiones ad summam illam Dei bonitatem referuntur, cuius esse non appetimus, nã omne appetẽs appetit propter perfectionem sui ipsius, si Dei autẽ esse appeteremus, nostri corruptionem, immò annihilationem destructionẽq; appeteremus, quare hæc appetitio nulli omninò conuenit: Nec ipse Lucifer Angelorum Princeps Deus esse desiderabat, sed Deo saltem similis, quare apud Ezechi.c.28. de Rege Moab hæc, quæ ad Luciferum pertinere dicit Ecclesia, verba leguntur: *ponam sedem meam super Aquilonem, & ero similis altissimo?* non inquit, ero altissimus, sed altissimo similis. At simile non est idem ex l. cõnerua ff. deposit. Adhæc, voluntas nostra nihil potest appetere, nisi quod intellectus intelligit, At intellectus non potest intelligere duos esse Deos, neque finitum esse infinitum, non potest igitur id voluntas velle, nemo ergo potest velle esse Deus. Sed Dei fruitionem, in qua summa & vnica perfecta beatitudo est, appetimus: atque in hac ipsa appetitione aliquo modo fruimur, sed imperfectè, quæ fruitio in augustissimis illis beatarum mentium sedibus aliquando adimplebitur, & perficietur, vbi Dei ipsius pręsentia cœlestis Reipublicæ beat ciues, cuius

ipſe ſol ſine occaſu, & ſine ortu, perpetuitas ſine momentis: præſens ſine lapſu, futurum ſine acceſſu, ſatietas ſine faſtidio, deſiderium ſine defectu, triumphus ſine bello lætitia ſine geſtu, ſcientia ſine diſciplina, finis & principium, vtroque carens, neutrius egens, vtriuſque parens atque autor: vbi participatio ſine inuidia, collocutio ſine ſermone, collatio ſine deceſſione, receptio ſine acceſſione, quies ſine motu, intellectio ſine ratiocinatione. Vbi omnia ſunt in omnibus, ab vno, non ab omnibus. Vbi omnes ſinguli ſibi, alteri alteris, vnum in vno. Qui adeſſe volunt aliis quod adeſt, quia ipſis nihil deeſt, ne id quidem quod adeſt illis. Quia qui vult, vult eos velle, cuius velle nos velle quod vult, facit.

EXER

EXERCITATIO XXX.

Aristotelis sententiam explicat.

Diuinum Aristotelem Stagyritam humanæ Sapientiæ patrem, primum ac summum scientiarũ omnium Dictatorem, & venerabile Naturæ oraculum, ad Epicureismum pertrahere conatur Chalcidicus Platonicus, asserit enim in Plat. Timæo, Aristotelem concessisse, diuinam prouidentiam curare tantum æterna secundùm indiuiduum, qualia sunt corpora cælestia, non autem hæc sublunaria. Chalcidico circumforaneo blateroni moderni quidam philosophastri adstipulantur, duabus ratiũculis, & illis quidem leuissimis, persuasi.

Prima, quia in lib. 12. metaph. c. 9. dicit absurdum esse primam mentem de rebus omnibus cogitare, & melius esse quædam non videre, quàm videre.

Secunda, ex Aristot sententia, Deus non potest in hæc inferiora agere, nisi medio corpore cœli, Ergo Ex Aristotele Deus non curat hæc inferiora.

Quæ opinio falsa est, & immeritò adscripta diuino Viro: falsa quidem & seipsam destruit, singulis enim quasi momentis vide-

mus & experimur cœlestia corpora agere in hęc inferiora. Sol omnia nostratia gubernat, & fouet, non solùm per motum illum, quo persigniferum vadens quatuor diuersas anni facit tempestates, quibus manifestè omnia mutantnr: Vere plantæ germinant, herbescunt stirpes, arbores florescunt, soluuntur in libidinem animalia: Æstate maturescunt fructus, animalium partus adolescunt: Autumno deflorescunt cuncta, arborum decutitur honos, omnia cōsenescūt: Hieme terra congelatur, constringuntur flumina, aquæ item turgent & intumescunt, Verùm diurno etiam motu eadem fermè operatur: Nam vt Galenus in 6. Epidemiorum dictat, partes diei naturalis ipsius anni partibus correspondent: Mane quidem Veri, in quo lętior exurgit homo, sanguisque mouetur: meridies verò Aestati, qua calor ingēs bilisque feruet: prima noctis pars Autumno, qua melancholia dominatur, homo arescit & contristatur: Hiemi verò media nox, qua pituita abundat, somnus dulcis, & iucunda quies mortalibus accedit. Illud idem in floribus contemplari licet, qui manè aperiuntur; & suauissimo fragrant odore, à meridie elanguescunt, odorque euanescit: sub primā noctē quasi senescentes, omniq; destituti odore

odore,contrahuntur,& emarcescunt, à media nocte constringuntur, & humectantur, dum pro hybernis imbribus matutinum rorem excipiunt.

Ad Lunæ quoque motum inferiora hæc mutatione quadam afficiuntur; Plenilunio turgent maria; ad suam enim rapiuntur Amasiam, pinguescunt cancri,plantæ magis efflorescunt, Allia quæ seruntur tunc, cum luna sub terris posita est,solitam graueolentiam amittunt.Lapides vidit Commẽtator, qui ad Lunæ vicissitudinem crescebant, decrescebantque.Leo x.teste Cardano in Ptol. de Astro.Iud.lib.1.c.2.tex.10. fol. 22. gestabat lapidem, qui pro lunaris luminis varietate ex cæruleo fiebat candidus. Recitat Commentator in Ægypto fuisse Taurum sacrũ, cuius genitalia pro ratione Lunæ augerentur, vel minuerentur. Capilli resecti post plenilunium seriùs recrescunt, vt qui à nouilunio,celerius.

Ad horum,cæterorũq; Planetarum varietates varias terra producit animãtes.In Mari Rubro, & Indico testacea omnia in maximam excrescunt molem. In Syria Capræ longis auribus,in Cilicia tam longo,& molli pilo, vt ouium instar tondeantur, in Scythia Arietes nascuntur absque cornibus, in

Syria boues ſcapularum flectunt nodos Camelorum inſtar: Sues ſerpentum morſibus non obnoxij: in vniuerſum, beluæ in Africa monſtroſiores, in Europa fortiores, in Aſia ferociores. Plantæ in Africa variæ, in Aſia efficaces, in Europa mitiores, ac minus noxię. Homines denique ipſi ſecundùm diuerſitatem plagarum diſcriminantur in quando, & quali, non ſolum quoad corpus, verum etiam quoad animi mores, ita vt non modò eiuſdem ſpeciei, ſed ne eiuſdem quidem generis proximi eſſe videantur. Ioppæ ſeu Iappones comedunt omnia cruda. Canariarum ſeu fortunatarum Inſularum incolæ carnibus crudis veſcuntur, adeóque, vt multi eorum viginti cuniculos in vno abſumant prādio. In Occidētali India, quę tota Europa multo maior eſt, carnes humanę, vt apud nos beluinæ, deuorantur ab habitantitur, quin etiam conceptos ex ancillabus filios patres edunt, deinde matres, & ſæpiſſimè ex matris vtero immaturum fœtum extrahunt, vt teneriori quodam & lautiori ferculo potiantur: in quibuſdam Indię regionibus viperis, & vermiculis veſcuntur homines. Tartari non modo equinis carnibus delectantur, & ſanguinem potant equinum, ſed vaccarum quoque inteſtina vna

cum

cum fecibus in deliciis habent: Quę omnia cum non nisi ad cœli temperiem referri possint, manifestè deducitur, cœlestia corpora in horum inferiorum ministerium ordinata saltem secundario, Deique instrumenta esse, vt agant in hoc sublunari orbe. Quis autē adeò vesanus, vt non intelligat instrumētum percipi non posse absque fine, in quem disponitur? quin imò instrumentum non intendit agens, nisi in ordine ad finem. Cùm igitur illa diuina corpora in nostri ministerium Dei prouidentia eleganter descripserit, grauiterque stabilierit, quomodo illa, & nō nostratia agnoscet? simile profectò est ac dicere, faber intendit serram, & non ligni fissionem.

Aristoteli autem hæc opinio perperam imputatur, ipse namque in 2. Phys. apertissimis rationibus contendit, naturam agere propter finem, non minus quam artem. in 8. Phys. ex motibus inferioribus in motū æternum conscendit, immò & in cœli indagationem, ostendit insuper corruptibiles hos motus perennare haud posse, nisi à motu æterno, & suo motore conseruentur; cunctaque hæc inferiora esse in prima materia tāquam in subiecto, & in primo motore tanquam in agente, quæ omnia in 2. Metaph. repetit. in 2.

de Cœlo diſſoluit dubia cõpluria circa cœleſtia corpora, cur multa ſint, cur diuerſis moueantur motibus,&c. ex ipſorum ordinatione in hæc inferiora. quare Alex. & Auerr. ibidem ſecundùm mẽtem Ariſtotelis adnotarunt, Deo hæc inferiora curæ eſſe. in lib. de Bona Fortuna oſtendit voluntates humanas à Deo moueri. & in Moralibus viros ſtudioſos Dei amicos eſſe teſtatur. Chalcidico autem in diuini Præceptoris libris minus verſato, in re ignota licuit, vel libuit potius, exultare.

EXERCITATIO XXXI.

Reſpondet primo argumento.

QVod erat deſumptum ex 12. primæ Philoſophiæ, vbi Ariſt. docet primam mentem nihil extra ſeipſam intelligere.

Scholaſtici in 1. ſent. diſt. 35. reſpõdent, diſtinctionem de duplici obiecto afferentes, idque variè.

Diuus Thomas arbitratus eſt, primũ quod intelligitur eſſe rei ſimilitudinem in intellectu conceptam. Secundum eſſe rem, quæ per ipſam intelligitur ſimilitudinem, quod ſi referatur ad Deum, nihil eum primo aliud intelligere quàm ſe: vtpotè qui non hauriat

intelli

intelligentiam à rerum formis, ſpeciebuſve, ſed per eſſentiam ſuam, quæ omnium eſt rerum ſimilitudo, cognoſcat: Si verò habita mentio fuerit de eo, quod ſecundo intelligitur, Deum non ſe tantum, ſed etiam omnia intelligere, quare Ariſtot. cùm dixerit, Deum ſe ſolùm intelligere, ad id quod primò intelligitur, reſpexiſſe: Thomas Argentoracenſis tueri ſe à contradictione Ariſtotelem dicit, cùm in Metaph. cognitionem rerum, quæ ſunt extrienſecæ, Deo abnuerit, in Ethicis & alibi eandem illi tribuerit, vult enim vno modo dici poſſe Deũ intelligere aliquid vt primarium obiectum: altero vt ſecũdarium. Si de primo ſermo habeatur & ratio, Deum nihil extra ſe intelligere, quod & voluiſſe dicit Auguſtinum in lib. 83. qq. & in comm. in Gen. ſcribentem, Deum nihil extra ſe intueri. Si verò de ſecundo fuerit cõtrouerſia, Deũ alia extra ſe intelligere; quod & dixiſſe quoque Auguſtinum affirmat, cùm in 6. de Trinit. ſcripſerit, Deum omnia, quæ per Verbum fecit, in Verbo cognoſcere, & hoc modo defendi poſſe Ariſtotelem putat.

Aureolus putauit aſpectum, & intuitum Dei ad ipſam eius eſſentiam duntaxat terminari: eminẽter nihilominùs attingere omnia, non ita tamen, vt plura ſint, quæ intelligantur.

Alphon

Alphonſus Toletanus Archiepiſcopus Hiſpalenſis tametſi diſſoluat Aureoli Syllogiſmos,opinionem tamen communem Theologorum de duplici re obiecta non admittens,eam, quam tenuit Aureolus, amplectitur.& fretus(vt ſcribit) Auguſtini authoritate putat Deũ ſeipſum cognoſcere, & in ſe omnia,nec quicquam extra ſe, adeò vt eius cognitio ad res ipſas nullo modo terminetur, quod & Ariſtotelem voluiſſe credit.

An vera ſit iſtorum Theologorũ doctrina,Eccleſia diiudicet: illud ſcio,quod obiectioni aduerſus Ariſtotelem propoſitæ nullo modo ſatisfaciant, nam contextus hæc continet verba: *De quibuſdam ipſam etiam cogitare abſurdum eſt,quædam melius eſt non videre,quàm videre.* Vult igitur primam mentem cognoſcere non omnia, nec nulla, ſed non aliqua. Scolaſticorum verò diſtinctio aſſerit,Deum cognoſcere omnia in ſe, nulla extra ſe, non aliqua: non igitur ad propoſitum illa diſtinctio.

Reſpondeo igitur ego,Ariſtotelem ibi non loqui de Deo prima omniũ cauſa, primoque principio prorſus æterno, ſed de anima, aut mente,intelligentiave, quam primæ, ac ſupremæ Spheræ perenniter euoluendæ ipſe præfecit.quod verum eſſe mox faciam vt le-

ctor intelligat. differuerat Aristot. in præcedentibus de sphæris inferioribus, & Eudoxij & aliorum dogmata recensuerat. Inde verò, cùm quorundam Astrologorum deliria deflexisset, quibus cœlestia, & hominum, cæterorumque animalium figuris delineari placuerat, ad ipsam mentem, ac intellectum, qui corpus illud supremum circumuoluit, disputationem conuertit, perquisiuitque, an intelligeret, quare mentionem facit intellectus, non Dei. Sic enim inquit, *quæ autem circa mentem intellectumve*, & ne de alio intellectu, vel mente, quàm de ea, quæ addicta esset primo globo, se dogma traditurum quispiam existimaret, subiecit: *videtur enim esse apparentium diuinissimum*, vbi aduertendum est vocabulum illud, apparentium, in Græco codice τῶνό φαινμενων, quo vtebantur, qui de stellis differebãt, vnde Arati opus dictũ τὰ φαινόμενα. Diuinissimi autem titulo donauit, vt puto, vel hac de causa, quoniam multitudine Stellarum innumerabili coruscat octaua sphæra, quam omnium supremam ipse Aristot. & ante ipsum Plato, & Ægyptij existimarunt. De prima igitur mente supremi cœli motrice, id loci locutus est Aristoteles: illam autem non esse Deum primam causam procul dubiò ipse voluit, qui in 2. Metaph. asserit

Deum

Deum esse actum simplicem, cui nulla potest esse admixta potentia. In intelligẽtia autem, cuius vi primum rotatur cœlum, potentia aliqua est: quippe actio crastinæ circumagitationis nondum in actu est. quod non ignorauit Aristoteles, qui in 10. supremæ Philosophiæ negat cœlestia corpora aliã habere potentiam, quàm in vbi. sic intelligentia non habet in actu motum illius vbi, qui nondum factus est, in potentia igitur ad illud est: quare non erit prima causa vniuersalis, & æterna, in quam nulla cadit potentia. Cùm igitur Aristoteles de mente, quæ Deo ipso est inferior, decernat, de qua ipsi non disputamus, aduersariorum collabascit argumentum.

EXERCITATIO XXXII.

Dissoluit secundam rationem aduersus Aristot. adductam.

ERat autem hæc. Secundùm Aristot. nequit Deus in hæc inferiora agere, nisi mediantibus corporibus cœlestibus, ea igitur propriè non curare existimauit Arist. Negant aliqui antecedens ex multis.

Primo, quia in allegato lib. de bona fort. proponit primum motiuum voluntatis esse

Deum,

Deum, sic inquiēs: *Rationis autem principium non ratio, sed aliquid melius, quid igitur erit? vtique melius scientia & intellectus, virtus enim intellectus organum.*

Secundo, ex Arist. immateriale materiali præstantius, sed voluntas est spiritualis, cœlum materiale, cœlesti ergo corpore illa nobilior est, ei igitur non subiicitur, quippe agens passiuo longè excellentius est.

Tertio. Ex Arist. in lib. Ethico. & alibi, voluntas humana est libera, cœlestibus igitur corporibus non subiicitur. Consecutio probatur, quia ex Aristot. Sententia. Cœlum de necessitate agit, quare necessariò mouebit voluntatē, hinc coacta manebit, non libera.

Quarto, si Deus non posset agere absque mediis, imperfectus esset, quippe indigentia in Rege dicit imperfectionem. At ex Arist. in 2. Metaph. & alibi, Deus est perfectissimus, ergo secundum eundem non est agens mediante corpore cœli.

Sed in Aristotelico lycæo parum versati mihi videntur illi: quādoquidem in 8. Phisicorum, in 2. de Cœlo. & 2. Metaph. expressis verbis edocet, Deum in hæc inferiora non agere sine corporibus cœlestibus, tanquam instrumentis per se, & necessariò requisitis ad horum sublunarium productionem

nem, atque conſeruationem, hoc perſuaſus argumento, cui nos alibi reſpondimus. Si Deus in hæc inferiora immediatè ageret, mutaretur, at non poteſt mutari, Ergo nec immediatè agere. Sequela maioris ita probatur & ſubtiliſſimè, mutatio ſiue nouitas in effectu neceſſariò infert nouitatem in cauſa, cumque nulla alia cauſa huiuſmodi effectus ponatur niſi Deus, ipſe ſanè mutaretur.

Præterea, ſi ſecundùm Ariſt. Deus in hæc inferiora abſque medio operaretur, 8. Phiſ. libet infirmaretur, imò & deſtrueretur, innititur enim huic medio, ab agente immobili non poteſt prouenire nouum niſi mediāte motu antiquo. Hoc autē corrueret, nā motus antiquus ſecundū iſtos Doctores nihil proficit ad talem motionem, immediatè enim Deus mouet voluntatem vt ipſi aſſerunt. Reſpondent fortaſsè, licèt non interueniat agens medium, oportere tamen diſpoſitionem in voluntate antecedere ad hoc, vt à Deo moueatur. At contra, quia ſecundum hos Philoſophaſtros à Deo eſt prima voluntatis motio, non debuit igitur ab alio moueri prius quàm à Deo. Ad hæc, ſi quando Deus moueat voluntatem, debet hæc eſſe diſpoſita, mota ergo prius ab intellectu;

hic

hic autem non mouet voluntatem nisi cognoscens, non cognoscit, nisi prius ipsum mouerit phantasia, quæ cùm sit organica Cœlo subiicitur, nō mouet igitur Deus voluntatem nisi mediante corpore cœli.

Aduersatiorum ratiunculæ facillimè dissoluuntur.

Prima. Arist.in lib. de bon. fort. dicit voluntatem moueri à Deō, non tamen sine corporibus cœlestibus, quod si de his mentionem ibi nō faciat, parum refert, quia hic liber præsupponebat 8.Physicorum.

Secunda: voluntas est spiritualis, igitur corpori cœli non subiicitur, quippe nec immateriale materiali. Dico voluntatem, quâ volūtas est, corporibus cœlestibus nō subiici propter allegatam rationem: quâ humana tamen est, & sine corpore operari nequit, saltem vt ei coniuncta est, corporibus cœlestibus dicitur obnoxia, quia hoc modo materialis nuncupatur ratione subiecti, quod materiale est.

Tertia: cogeretur voluntas, si corpori cœli subjecta esset, neg. consecutio, subdita illis est quâ materialis, quia sine re corporali operari non valet, non vt immaterialis, quia supra materialia est in eligendo, cúmque voluntas formaliter consistat in electione,

& in hac sit immaterialis, rectè infertur voluntatem corpori cœlesti non subiici, & per consequens eius libertati non derogari, si mediante cœlesti corpore mouetur.

Quarta. Si Deus mediis indigeret in operando, imperfectus esset. Nequaquam, id enim oritur non ex diuinæ virtutis defectu, sed ipsius effectus inferioris imbecillitate, qui ex sua imperfectione ita perfici non potest, quare dicebat Plato in Timæo, nō licet purum ab impuro tangi. vnde quemadmodum oculus imbecillis meridianam lucem intueri nequit, diuexo tamen lumine solem inspicit: ita effectus inferior à Deo immediate non producitur qui splendorem in habitat inaccessum, cuiusq; oculi penetraciores sunt lucidoresque ipso Sole, sed medio instrumento cœlorum. Summus namque Conditor suauiter cuncta & sapienter composuit, & aptissimè distribuit.

Ad probationem: Regem indigere aliis, quid imperfectum est. Consiliariis in prouidendo, concedo; ministris in exequendo, nego: modo Deus in orbis regimine cœlestium corporum atque formarum non indiget, sed illis suæ prouidentiæ ordines exequendos concedit.

Ad principale igitur argumentum. Ex

Arist,

Arist. Deus non agit in mundo sine corpore cœli, illius igitur prouidentiam non gerit. Respondeo, negando consequentiam, Nam cœlum, totaque natura in operari dependet à Deo tanquam à causa prima, & vniuersali, vt ab ipso Aristot. 12. lib. primæ Philosophiæ decretum est.

EXERCITATIO XXXIII.

Subtilißima de Intelligentiis.

CVm adminiculo & ministerio Intelligentiarum orbem à Deo regi voluerit Aristoteles, de iisdem nonnulla enucleatè edissere operæprecium putaui, adeo enim ineptè, & insulsè de illis commenti sunt Scholastici, vt eorum lectio aut fastidium mihi aut certè stomachum commoueat. Idcircò (*Dux Sapientißime*) ad tui nominis memoriam sempiternam sic eas depingo. Intelligentia dicta est à perfectione illa, qua ducitur in amorem primę causæ, cui præsto semper est, Gręcè vocatur νοῦς, Latinè mens: quia est actus quidam. Earum duo sunt ordines primarij, Cœlestis, & supercœlestis. Cœlestis officium est suum mouere cuiusque orbem. Supercœlestis assistit primæ causæ, vt eius iussu etiam procuret hæc inferiora, corũ rectioni præfecta atque con-

furæ. at infiniti menſura nulla. duo infinita nequeunt eſſe neque in natura, neque extra naturam, eſſent enim duo principia prima. Finita igitur eſt intelligentia, quare fines habet, quos vltra citraque & præter non poteſt deſignari, aliqua igitur figura prædita ſit neceſſe eſt. Eſt enim figura, non extremitas corporis, vt veteres dixere, ſed diſpoſitio extremitatis. Nempe ſi illa eſſet definitio, non eſſet niſi vna figura, Extremitas enim, quatenus extremitas, non niſi vna eſt, ſit autem varia propter varias partium diſpoſitiones, quibus figuræ conſtituuntur. At quanquam ad vnicam tantum figuram non coërcetur, tamẽ ſemper ſub aliqua figura eſt, ſiquidem non eſt infinita. omne autem terminatum aliqua figura terminatur: quin ipſa liquida non alienis, vt iidem ſenſere, finibus terminantur, ſed propriis neceſſariò, quandoquidem ſuapte natura finita ſunt: ſed mutare figuram dicentur à terminis alienis: Eius autem figurę mutatio, accidẽs eſt, ſicut eſt mutatio ipſius vbi, ſic & in cœleſtibus intelligentiis actiones craſtinæ nouæ erunt, & accidentales, ſcilicet orbium verſationes. Verum eæ non ſunt alterationes, vt in nobis, ſed perfectiones ad finem continuatæ, obediunt enim primæ cauſæ. Cumque entia finita

nita ſint, intelligentiæ neceſſe eſt, vt ſint in aliquo vbi:ſed quia sũt ſine materia,nõ erũt in aliquo loco, ſicut corpora,quorum extrema complent vacuum corporis cõtinentis: Neque enim corpus in quo Angelus habet ſuum vbi, eius eſt locus, vtpotè neque dilatatur, neque denſatur ad illius ingreſſum, ſed neque propterea ſubiectum illius eſt;neque vllo modo miſcentur, ſicuti radiorum Solis aduentu non diffinditur aër vt eiſdem cedat, neque denſatur in circumfuſis partibus, neque illorum ſubiectum eſt, neque vnum cum ipſis fit:quare nõ, vt ſcripſerunt, per operationem angelus dicetur, ibi, ſed per definitionem, hunc admodum, ibi eſt, hic non eſt, non enim operatio eſt affectns comes entium neceſſarius, At, vbi, eſt circunſtantia neceſſaria omnibus entibus præter Deũ, quare ſi angelus eſt in vbi propter operationem, erit in hoc vbi propter hanc operationem, ſicuti quæ ſunt in loco, ſunt propter terminorũ præſcriptionẽ:quæ sũt in hoc loco,ſunt propter hãc pręſcriptionẽ,Eſt igitur vbietas affectus entis cuiuſq; neceſſarius præter Deũ:dicũtur ergo eſſe in loco æquiuocè,atq; etiã plus quàm æquiuocè,quia ſunt in ſuo vbi, non per circumſcriptionem quemadmodum dextera mea in aëre, ſed

per assignationem. At diximus intelligẽtias esse quãtas, quomodo igitur erunt indiuisibiles? an vt punctum? nequaquam. est enim intellectione assignare partẽ extra partem. Sed dicuntur indiuisibiles, quia non habent contrarium, à quo patiantur.

Intelligentiarum officia tria sunt, quæ ad vnũ, id est amorem primę causæ rediguntur.

Primum est primarum, assistere, de quibus multa leguntur in sacra pagina, in Aristotelica nihil, quippè qui non alias agnouit intelligentias, nisi cœlorum motrices.

Alterum est aliarum mitti ad certa & mysteria & ministeria. An verò quorundam modò sit hoc ministerium an omnium, de hoc scriptum non est in sacro Codice. Iudicio hoc Ecclesiæ relinquatur. Illud saltẽ notandum duxi, quando mittitur Angelus, duos esse Angelos in eodem vbi. Nam qui mittitur transit, verbi gratia, per cœlum Lunæ, Lunæ autem intelligentia per totum orbem diffusa est. Nec durum hoc vnquam mihi visum, Nam quemadmodum intelligentia in suo orbe potest esse, cum quo tamen haud facit vnum quiddam cum materia, sic atque etiam tanto facilius duo Angeli poterunt esse in eodem vbi, sed rudibus delineamẽtis rem oculis subiiciamus. Vnius

cerei radius aut aliorum complurium & in eodem sunt aëre, & in eodem vbi: sed manifestius, cum lapidis species, qui sub aqua est, simul cum aquæ specie ad oculos transmittitur. Sed dubium est, quomodo Angelus cùm sit indiuisibilis, moueri queat, omne enim mobile diuisionem patiatur necesse est, non enim potest puncto punctum continuari, at motus cōtinuus est, Ergo & id quo, & id in quo mouetur, quare frustra puncti continuatam fluxionem conati sunt demonstrare quidem in hac materia, duabus de causis, Prima propterea quod falso vtitur principio, illa scilicet puncti promotione: altera est, quia angelus non est indiuisibilis ea, qua punctum ratione, sed alia, quam supra tradidimus, nam intelligentia est per totum orbem diffusa, erit igitur extensa sine quantitate categorica: quid igitur huic & puncto commune est? at quomodo mouetur, si corpus non est? non mouetur motu corporis mutando locum, sed motu rei incorporeæ extensæ mutando vbi, quemadmodum anima mouetur, cùm informat partem, qua fit accretio in corpore animato. at quomodo mouet se id, quod simplex est? non enim habet partem motam, & partem mouentem, esset enim compositum, at angelus simplex

est,

eſt:hoc à me negatur, nam omnia quæ ſub, & infra Deum ſunt, compoſita eſſe doceo, etiam materiam primam, ſolum Deum purum actum eſſe, & verè ſimplicem, quippè ſit eſſet compoſitus, non eſſet primum. partes enim toto ordine naturæ priores ſunt. Materia verò prima tametſi dicitur potentia pura ad formam vt fiat elementum, tamen iſta quoque, vt ens quoddam eſt ab aliis ſeparatum, compoſita eſt ex ſuo eſſe, & ſua eſſentia. eius eſſentia eſt id quod habet proportionem differentiæ: diciturque differentia in ſpecierum conſtitutione. eſt in materia prima formalis eius ſubſtantia, quæ nomine caret, propterea & ſerò, & à paucis non niſi acutiſſimis ſapientiſſimisque viris cognita eſt, adumbratur autem notione quadam, quæ aptitudo dicitur ad recipiendam formam. Vt materiæ primæ eſſentia ſit perfectio quidem eius, vt eſt aliquod ens ſubſtantiale ab aliis ſeparatum. Sed eſt imperfectio ad vlteriora entia vt per formarum receptionam perfici poſſit: hæc pars electis ad ſapientiam à Deo ingeniis intellectu perfacilis eſt: difficilius comprehendi poteſt quid illud ſit, quod dicimus eius eſſe. Nam hoc in illa capi pro eo, quod eſt, ſicut in definitione genus, in entibus naturalibus,

materia, satis percipimus: At enimverò quid illud tandem est? Respondeo, quod est in elemento materia prima, hoc est in materia prima ipsiusmet materię suum esse. Eũdem admodum de Angelis quoque ego sentio, eos esse compositos ex substantiis duabus: Altera simili potentiæ, altera actui, actum igitur habere mouentis formæ rationem: partem verò motam proportionem habere materiæ.

Vt plurimum autem cùm Angelus mittitur, sibi corpus assumit, quod ei factu facillimum est, si enim Solis intelligentia non solùm muris corpus producit, sed etiam dat animam in fimeto, quanto facilius, celerius, commodius cõfecerit sibi Angelus corpus: quippè Angelus nobilior est quàm Solis intelligentia, est enim ex superioribus Hierarchiis. Ad hæc, minus operosum est corpus assumptũ, quàm corpus muris: corpus enim muris pluribus materiis atque mutationibus materiarum instrumentum est: in corpore assumpto multa, quæ in illo necessaria sunt ad functiones naturales nulla sunt. Itaque ad assumendum corpus sibi, illo temporis interuallo non eget.

Tertium intelligentiarum munus est mouere orbes, de quo in 12. diuinæ scientiæ, ad quod

quod ministerium tot constitutæ sunt intelligentiæ, quot orbes. Istarum intelligentiarum nomina ex magicis Iudæorum tabellis describit Cardanus in lib.20.de subtil. tit. de Angelis,seu intelligentiis prope finem, Cœlum Lunæ custodit Gabriel, Mercurij Raphael,Veneris Anael,Solis Michael, Martis Potestates,quarum Princeps est Samael,Iouis Principatus, quorum dux Sachiel, Saturni Throni, horum caput Cassiel, octauo orbi dominantur Seraphin. Idem sentit Trith. in tractatu de septem Secundeis: in duobus tamen à Cardano dissentit,nam apud ipsum Iouis intelligētia Zachariel est, Saturni Orifiel:inanibus quidem figmentis lectoris onerant mentem & aures. Iudaicarum traditionum quisquiliæ à Philosopho & Christiano viro repudiandæ omnino & reiiciendæ: à Philosopho quidem, cùm nec vmbram rationis in se contineant,& ad arbitrium suum Trithemius infinita propemodum spirituum nomina in sua Steganographia cōfinxit,quæ dum aliquando legetis,risum quæso teneatis amici:à Christiano verò, nam quo tempore Gabriel Angelus à Deo missus fuit æternæ salutis nuncius, isti qui eum præsidem faciūt orbis Lunæ, qua ratione motore simul & motu destituunt illum? qualecunque igitur

sit

sit intelligentiarum nomen, parum refert, sufficit nobis ab ipsis moueri orbes: id autem quomodo fiat, sic explico, Primi orbis motricem intelligentiam sola sui ipsius cognitione id præstare; intelligit enim se à Deo creatam vt id agat, quare ad eam intellectionem non solùm accedit consequens amor, & consensus, verùm etiam opera: ita vt moles illa cœli gyro agitetur iussu ipsius intelligentiæ. Secunda verò intelligentia non acquiescit intellectioni sui ipsius, sed intelligit etiã motricem primam, quare quemadmodum prima sese ita intelligendo suum mouet orbem, vt alias quoque incitet & torqueat inferiores, sic inferior intelligendo primã, vult orbem suum cùm primi orbis motu simul versari, nec propterea sequitur esse compositam, vt argumentatur Auerrois contra Algazel, & Aboali. quia ex his intellectionibus non oritur alia, & alia res, sed consensus tantùm. At illi ponebant productionem & orbis, & animæ illius ab ipsa intelligẽtia, quæ sunt duæ res diuersæ.

Sed hac in re quinque potissimùm capita scitu & digna & necessaria mihi inuestiganda esse duxi: primum, quomodo prima intelligentia intelligat Deum: secundum, an inferior intelligentia cognoscat superiorem: tertium

tium,an superior inferiorem:quartum an intelligentiæ cognoscant vniuersalia, & quomodo: Vltimum, an cognoscant singularia, & quomodo.

Ad primum.Si prima motrix intelligit primum opificem, quæritur vtrũ per essentiam ipsius primi entis, an per speciem eiusdem, an per propriam essentiam suam, quæ in intelligentia sit quasi quædã similitudo,atque imago Dei.Theologi dicunt ab intelligentia cognosci Deum per speciem intelligibilem, quod falsissimum duco,quid enim exprimeret illam speciẽ?aut quæ Dei potest esse species? Omnis species ab eo cuius est species, exit in intellectum intelligentem, si est species intelligibilis, quomodo ex Deo exibit? Est ne aliquod vbi, in quo non sit Deus, & Dei species? cognosci igitur Deum dicimus per eius essentiam. Essentia namque Dei est interior,& propior tum essentiæ, tum intellectioni ipsius intelligentiæ, quàm vlla species eiusmodi,non enim inter Deum, & intelligẽtiam Dei species est, aut simulacrum, sed ipsemet Deus: quare per propriora citius,ac pleniùs intelliget,quàm per remotiora;quo in loco asserimus Deum nõ posse distinctè cognosci,nisi per se vnum,& à se vno, ipse namque sibi totum & inuariabile,quare

non

non poterit esse cognitio abstrahens, sed per præsentiam sine medio, nihil enim medium inter creatorem, & rem creatam. Adhæc, ea cognitio non est adæquata adæquatione vlla: quippe neque entitatis, neque proportionis, quia non adæquat sibi Deum intelligentia per cognitionem, sed ab eo adæquatur ipsa, nõ æqualitate, sed aptatione & coniunctione: qua id, quod Deus est, recipitur quantum à recipiente potest recipi, non autem quantum ipsum est: quare licet intelligentia cognoscat Deum infinitum esse, non tamen cognoscit ipsam infinitatem, sed potius quia cognoscit se, cognoscit se non posse cognoscere & comprehendere incomprehensibilem.

Ad secundum, an inferior intelligentia superiorem queat cognoscere; Auerroistæ negant, quippe arbitrantur intelligens fieri vnũ & idem cum re intellecta, quare si tertiam secunda intelligit, secunda & tertia vna erit. Contrarium nos asserimus, si enim prima intelligentia cognoscit Deum, quanto magis secunda intelligentia cognoscet primam? Auerroistarum autẽ argumentum infrà soluendum est.

Ad tertium, an inferior intelligentia à superiori

periori cognoſcatur, Veteres peripatetici negant, fore enim vt fiat imperfectior, euaderet enim ſeipſâ minor atque anguſtior. Deinde inquiunt opus non eſſe, nam tertia intelligentia exempli gratia ſi ſecũdam cognoſcit, non eget quartæ cognitione, vtriuſque enim perfectio in ſecunda eſt, ſicut & illarum & huius in prima. Mihi verò lòngè aliter videtur: aliquid enim eſt in tertia quod non eſt in ſecunda, huius igitur intereſt illam cognoſcere. Primum argumentum, quod ait, fore vt ſuperior deficeret, fieretque imperfectior, falſum eſt: non enim fit vnio realis vera intelligentis, intellectæ, & intellectionis, hoc enim modo nõ niſi vna eſſent omnes, ſi omnes ſuperiores ſe cognoſcunt ad primam vſque, quod non minus impium eſt, quàm ſtultum dicere, vt infra certis demõſtrationibus oſtendemus: neque fit vnum formale, quin ſecũda, ſi eſt (vt aiunt) & re vera eſt imperfectior quàm prima, non poterit intellectione capere primã, ſemper enim aliquid erit in prima extra & ſupra ſecũdæ intellectionem: nec fit vnio per cõpoſitionẽ, hoc enim eſſet ridiculum, neque per applicationem, quippe hoc eſt vnum Metaphoricum. Sed cuiuſmodi fit in nobis per ſpeciem, talis fit in illis per præſen

præſentiam intellectus, qui non eget motu locali, aut impreſſione ſpeciei, idcircò neque ſermone, neque ſigno, neque nutu eis opus eſt, ſed irradiatione mutua.

Secundum argumẽtum: Nihil eſt in quarta intelligentia quod non ſit in ſecunda, & tertia, tertia igitur ſi ſecundã intelliget, quartæ cognitione non indiget, falſum aſſumit, ſolum enim primum bonum continet omnes omnium differentias inferiorum, nulla verò earum, quæ finitæ ſunt, continet earum differentias, quæ infra ſe ſunt, ſicut ignis non continet aliorum elementorum perfectiones, quare, licet ratione ordinis, & propinquitatis nobilior exiſtat ſecunda quàm tertia, & prima quàm ſecunda, vna tamen non continet aliarum differentias, tunc enim intelligentiæ non differrent inter ſe niſi per maius, & minus, omnes igitur non eſſent niſi vna, & inferiores nihil aliud eſſent quàm eſſentia primæ diminuta, aut eius potentiæ tantum, quemadmodum vegetans, & ſentiens partes ſunt intellectus. Ergo quia eſt aliquid in tertia, quod non eſt in ſecunda, Secundæ intereſt tertiam quoque cognoſcere, Nam quis dubitat, affectiones, quæ ex Lunæ cœlo proficiſcuntur, diuerſas eſſe ab operibus Mercurij? Lunæ igitur intelligentia

gentiã habere quod in Mercurij intelligentia non insit, quemadmodum in brutis quędam insunt, quæ non sunt in homine.

Ad quartum, Auerrois, sectatores, qui negarunt à superiore cognosci inferiorem, aiunt ab Intelligentiis cognosci vniuersalia: Quæ sententiæ ex diametro sibi inuicem repugnant, nullum enim est sub Luna vniuersale, quod non sit ignobilius intelligentia Lunæ. Ergo si non licet Mercurij intelligentiæ çognoscere Lunæ Intelligẽtiam, non licebit illi Mercuriali cognoscere Canis speciem, fieret enim Canis: non cognoscuntur autem species ab intelligentiis per abstractionem, sic enim cognoscentibus dandus esset ex eorum scola intellectus agens, & intellectus possibilis, quomodo igitur intelligũt? vos appello omnes, vobiscum mihi res est, qui præter opus intellectus nullum aliud dicitis esse vniuersale, singularia ab Intelligentiis non cognosci, vniuersalia cognosci? videntur nimirum species esse concreatæ cum intelligentiarum natura ex eorundem sententia, quare si sunt species, species sunt rerum ręalium, quæ sunt priores naturâ singulis & vniuersis singularibus.

Quia hæc inferiora à Deo regi & gubernari vult Arist. Intelligentiarum ministerio

rio,& verò actiones ſint circa ſingularia,hæc ab intelligentiis cognoſci neceſſe eſt. negauit Auerrois, qui infra à nobis refelletur: quomodo autem ſingularia ab Angelis cognoſcantur,modo videndum eſt.

D. Thomas cenſet, non per ſpecies has inde acceptas,& à rebus exeũtes & impreſſas,ſed per ſpecies concretas:impugnat Scotus falſa obiectione,haberent,inquit,ſpecies infinitas, quia ſingularia ſunt infinita. imò verò finita ſunt, ſic enim docet fides Chriſtiana aliquando finem habitura, quemadmodum & habuerunt initium. Iulius Cæſar exiſtimat, Angelum neque ab iis accipere, neque à ſe cognoſcere, ſed à ſpeculo illo ſuperiore,in quo ſunt omnia:neque alium habent illi habitum rerum concretarum, ſed habitum diuinæ viſionis, qua ipſi perpetuò & ſine fine fruuntur,in qua omnia ſunt præſentia ea illis,quæ ab illis cognoſci vult:Partitur enim nequaquam ęqualiter,aliquid ſui cuilibet,neque omnibus omnia, neque cuiuis eadem præſto eſſe iubet,ſed aperit,quod, quantum,quale,quando,& cui vult.Hoc aliquid nouum, dicet aliquis, alterabit Angelum:felicem alterationem! A Deo nihil niſi perfectio, perficiuntur ergo nouarum viſionum apprehenſione: decet enim eſſentiam finitam

finitam perfici ab infinita: At maxima mihi & noua suboritur difficultas, an nimirum noua illa perfectio ad Angeli essentiã addat aliquid? adderet sanè si per suam solam intelligeret essentiam, propterea quod essentiam non posset excedere intellectio: at excederet, si nunc intelligeret quod non intelligebat: si per essentiam suam intelligeret, essentiam æquaret intellectio, & ab ea ęquaretur. sed intelligit per primę visionem, nam quod de intellectu adepto Peripateci iactitarunt, post omnium specierum accessionem vnum fieri possibilem cum agente, hoc in Intelligentiis perpetuum est; Quam contemplationem Theologi vocant intuitiuam. Quare noua hac intellectione haud crescit essentia, per essentiam enim non sunt nisi id quod sunt: sed augetur in iis similitudo Dei, impleturque illa capacitas, quæ antea suæ tantum essentiæ plena erat: tum verò completur diuinitatis vlteriore participatione. Est ne id substantia, an verò accidens? responsio facilis, aberat prius, accidens igitur est: at quomodo accidens, si à Deo est? Respondeo, ipsos Angelos nõ secundùm totam perfectionem, qualis & quanta in Deo est, perfici, sed quasi colorãtur ab illo primo lumine, quod quidem in se est substantia, eius

autem effectio id est configuratio, illa per illustrationem in angelo est, sunt autem illa intellectionis accidentia in Angelo melioris notæ, quàm nostra, hæc enim adsunt, & absunt. Illa verò noua cognitio & ipsis abfuit, non aberit tamen, quia hoc modo res hæc finita ab infinita perfectibilis est, non imperfectibilis: factum est igitur illud accidẽs proprium postquam aduenit propter naturam aptam ad retinendum. Idcirco in Angelo nulla obliuio, quia assidua visio est. Sed hæc ad Theologum spectant.

Philosophemur modo animi gratia, & quęramus quomodo mentes illæ versatrices cœlorum perpetuo labore non defatigentur. Philosophi respondent, quia formæ illæ non sunt in materia: ineptissima sanè & insulsissima respõsio, nulla etenim forma simplicis corporis, à sua materia quod ad motum spectat, fatigatur ita vt motum deserat, aut abrumpat: neque somniandũ, terræ formam à materia terræ delassari vnquam posse, quo minus eã ad centrum vsque perducat, quod si centrum perpetua motione aliò vergeret, conferret sese ad eundem motum perpetua incitatione ipsa quoque terra. Cõsentiũt hæc placitis diuini philosophi. In argumentis enim quibus vacuum tollit, neque

mate

materiam elementi suæ formæ resistere. Si non resistit, non fatigat, fatigatio, verò non obuenit nisi form æmouēti præter naturam elementorum, id quod e.g. videtur in terra sursum iacta, Animal autē quia diuersis mouetur motibus à terræ motu, quæ in ipso multa est, deorsum distrahitur, vnde sese cū retrahere nittitur, atque ad id operis spiritibus vtitur, tanquam instrumentis, iisq; cum absumuntur, aut fatiscunt, deficiunt vires. at non est anima defessa, sed corpus ipsum.

Horum Philosophorum sententiam à nobis reiectam Hieronymus Cardanus in lib.4.de subtilit.cap.de lu. & lum. amplectitur & propugnare nititur hac ratione; *nec voluntate anima fatigatur quod nullo corporeo indigeat auxilio*: vtrumque tamen falsum est, nam & voluntas fatigatur. & corporeis eget adminiculis in 3.de Anima, in 12. supremæ sapientiæ, in 6.Eth.6.Phys.demonstrat Arist. nunquam esse voluntatem sine intellectione, nam voluntas appetit, appetentia verò non nisi rei cognitæ, cognitio fit intellectione: intellectio autem cum à phantasia necessariò dependeat, fatigari voluntatem constat & aliena ope indigere: præterea velle est imperfectio, ergo defectus, patitur igitur, quamobrem potestas illa animæ, qua volu-

mus quę idcirco voluntas appellatur, fatigabilis est. Vtitur enim spiritibus ad sui intentionem, quorum natura dissolubilis est. Hoc manifestum est cùm rei cuiuspiam desiderio languidi damur in saporem. Ex ea namque consideratione mens agitata deficitur spiritibus. Adhęc, velle videtur habere quodammodo contrarium, occurrunt enim sępè non leuia offendicula, quibus prohibemur potiri desideratis. patimur igitur obiectione, cunctatione, dilatione, frustratio ne, vbi res non succedit ex animi sententia. Quemadmodum intelligendo fatigamur obiecto sententiæ obscurioris.

Aliam assignat Cardanus causam, quare motrices intelligentiæ sint expertes fatigationis. *In suo*(inquit)*cælo mens motrix est, itaque nunquam fatigari potest*; subdit rationem. *sed nec cor fatigatur: quippe in eo cum sit Anima*, spongia verò digna & Carbone verba. *In toto cælo mens motrix*, non enim est intelligentia in materia, neque est intus, neque foris, neque in toto, neque in parte. Adhæc, *cor*(inquit) *nō fatigatur:* imò vero maximè, tremit, palpitat, febricitatur, tabescit. Accedat ipsius Cardani ibidem ingenua cōfessio inquiens, *Patitur tamen cor speciem fatigationis.* subnectis, *quippe in eo cùm sit anima.* Audi Cardane, si

 anima

anima in corde eſt,vis animæ in reliquis partibus,vis illa erit aut accidẽs, aut ſubſtantia. ſi ſubſtantia,ergo anima in illis quoque eſt.ſi accidens,ergo non ſunt animata membra illa, neque viuentis habent formam, Corpus itaque noſtrum erit vnum per accidens. De animæ ſede in ſequentibus libris,vbi de animæ immortalitate diſputabitur, exactiſſimè aduerſus Cardanum,& Galenum agemus ex ſententia diuini Senis Hippocratis, quem quod Galenus non intellexerit patefaciam.

Nos itaque propoſitæ quæſtioni ita reſpõdemus,Intelligentias ſuo motu non fatigari, quia(vt ſupra diximus)ſola mouent intellectione,intelligunt autem ſeipſas,quare intellectio illa neque à quo, neque ad quem, ſed in ſeipſa eſt. propterea nullũ fit interſtitium, nullaque intermiſſio: eſt ergo quieti ſimillimus is,qui in ſeipſo fit,ſicuti cœli motus, qui eſt admirabilis;quippe motus partium totius quieſcentis: atque adeò motus illius potens virtus nullo æuo fatiſcere poteſt aut deficere, quia non fertur ad terminum ad quem à ſe ipſa exeat per intellectionem. Erit igitur eiuſcemodi intellectio motus quaſi quidam circularis: quandoquidem ſui ipſius intellectio neque incipit, neque deſinit, ſed in ſeſe reflexa colligitur. Appetitus autem formæ

materialis in corpore ſimplici (puta terræ) vnius tamen rei eſt extra ſeipſam, centri ſcilicet. Quod vnũ cũ meditatur, ſemper ab eo loco, in quo eſt non naturaliter, fertur; idcirco rectus ille motus eſt, quia terminus externus vnus. In Intelligentiæ autem intellectione reuoluta in ſeipſam ſunt termini infiniti, quocirca & infinita reuolutio. Cœleſte verò corpus non reſiſtit motui, nõ enim exit è loco ſuo, ſpatij verò, ſiue loci pars à parte non differt ſpecie, non erit igitur fatigatio.

Hæc quam potuimus ſumma accuratione de Intelligentiis huc cõtulimus, cuncta Romanæ Eccleſiæ iudicio ſubiiciens. Cæterùm Peripatecicos Intelligentias cœlorum motrices ſtatuentes oro atque obteſtor, vt doceant me, quî fieri poſſit, vt Deus egeat miniſterio, cùm rerum omniũ immediata cauſa ſit, & ſit vbique: ſi per ſe ille, quid igitur operis per eas? nec eò (puto) confugient, vnius vnam eſſe operationem. Hoc enim finitæ eſt naturæ, at infinita ad omnia eſt & ſufficiens & etiam quaſi ſuperabundans. Nam quemadmodum varias fecit ſpecies, diuerſas creauit formas ſine vllo adiutore, quamobrem non & abſque miniſterio omnia item queat agere?

EXER

EXERCITATIO XXXIIII.

Alex. Them. & Auer. nec non Cardani opinionem adducit, atque rationes.

PEripatetici Philosophi de Diuina Prouidentia quid senserint, ex vno Auerroe colligere abundè licet. siquidem ille Dei prouidentiam circa hæc inferiora agnouit, vt decem in locis suorum commentariorum adnotaui. in proœmio phys. vult idem esse primam formam, primum agens, primum finem, quod repetit 2. Phys. com. 73. & 12. Metaph. com. 8. in 2. de generat. com. 51. cir. fin. sic scribit, *ponit enim Aristot. formas agentes, quamuis esse earum apud ipsum sit aliud ab esse earum apud Platonem, differt quidem à Platone in modo essendi tantum & in modo actionis tantum non in esse earum simpliciter, neque in actione earum simpliciter*, & in 12. Metaphys. com. 15. 36. & 41. idem confirmat, in com. 51. & 52. eiusdem libri apertissimè docet Deum hæc inferiora curæ esse.

Veruntamen lapsus est in errorem, quia Alexandrum ac Themistium sectatus, censuit Deum hæc inferiora curare in vniuersali tantum, non in particulari, ita habet lib. 12. metaph. com. 37. & in lib. de somno & vigil.

Cui opinioni adhæſit Hieronymus Cardanus in lib. 12. de ſubtil. cap. de hominis neceſſitate: probat, quia in priuatorum hominum interitu nulla viſuntur ſigna, neque prodigia: in morte Regum Cometæ apparent, Reges igitur ſolos Superi norunt: non priuatos, niſi quatenus ſub ipſis Regibus continentur.

Complures alij apud Pomp. in lib. de Fato hanc Peripateticam opinionem libenti animo amplexantur, vt ſoluere poſſint perdifficilem quæſtionem illam, quomodo certa, & ſtabilis eſſe poſſit ſcientia Dei. De his inferioribus, quæ omni certitudine, ac ſtabilitate carent, imaginati ſibi ſunt, caduca & corruptibilia conſiderari poſſe dupliciter, in vniuerſali, & in particulari. In vniuerſali cadunt ſub diuinam prouidentiam, quia, vt ſic, non ſunt caduca, nec variabilia, nam vniuerſale eſt æternum, abſtrahit à loco, & tempore, & ſemper, & vbique eſt, quare veluti ſecundùm tale eſſe inuariabile, eſt, ita pariter & neceſſarium, & ineuitabile vnde ſubſtantiæ, accidentia, caſualia, ſimplicia, & compoſita, & quomodocunque ſe habent ſecundùm tale eſſe, diuinæ prouidentiæ ſubijciuntur, & ineuitabilia ſunt: conſiderata verò in particulari, quoniam

condi

conditiones vniuersalibus oppositas habẽt, ideo directè, & primario non cadunt sub diuinam prouidentiam, & ita cum infallibili Dei prouidentia caducorum contingẽtiam simul admitti posse asserunt.

Moti sunt Peripatetici ad negandam Dei prouidentiam circa singularia, hac vnica ratione, quia singularia à Deo nõ cognoscuntur, absque cognitione autem prouidentia esse nequit.

Singularia verò non cognosci probabant ex pluribus.

Primo, intellectus humanus, qui est infimus in genere immaterialium, non cognoscit singularia ratione suæ immaterialitatis: Ergo multo minus intellectus diuinus, quo nihil abstractius est, nec à materia remotius.

Antecedens vt probarent, finxerunt, (& falsò quidem, vt infra in tractatu de libero arbitrio) intellectum humanum in omnibus esse vnum, quare speciem indiuidualem cum indiuiduis ipsis communicabilem statuere coacti sunt, non enim totum poterat esse in singulis alio modo: indiuiduale dixi quia vnum est & singulare quiddam. Insuper Auer. 7. Metaph. com. 35. 1. Phys. cap. 49. 1. Post. cap. 40. 2. de Anima c. 60. 3. de Anima

ma ca. 5. tex.2. cùm concepisset intellectum hunc idem fieri cum eo quod intelligit, non potuit eundem facere & communicabilem, & intelligentẽ singularia, quia si intelligeret singularia, euaderet singularis, & per consequens incommunicabilis, at erat per suam hypothesin communicabilis, Igitur non intelligens singularia.

Ratio hæc Cardano adeò perplacuit vt in lib. 14. de subt. c. de Anima & intellectu intellectum sic definiret. *Intellectus res est ipsa, quæ intelligitur, veluti cum equum intelligo, intellectus meus est forma equi: æterna igitur est forma intellectus, quare meus intellectus, dum hæc legis, & contemplaris, manet & est.* & lib. 17. *Intellectus verò meus est quicquid in me boni est, sic igitur qui hæc leget bis mille annis post, intellectum meum videbit, & assequetur, atque hæc est intellectus vniuscuiusque perpetuitas, non autem æternitas.*

Secundo, negabant Deum intelligere singularia, quia ex cognitione rei mortalis sordesceret mens diuina, fieret enim materialis.

Tertio, quia mutaretur Deus si hæc intelligeret. Nam Deus nunc scit me sedere, post aliquot tẽporis interuallum me deambulante nõ amplius scit me sedere, quia non sedebo, Cùm igitur sciuerit me sedere, &

postmo

poſtmodum neſciat, mutatio fiet in Deo ex ſcientia in ignorantiam.

Quarto: In omni vera cogitatione debet eſſe adæquatio & aſſimilatio inter cognoſcens & cognitum, quoniam veritas in adæquatione conſiſtit, ſed inter Deum, & humanas actiones nulla intercedit ſimilitudo, & adæquatio, ergo neque vera cognitio.

Minorem probant: quia vel Deus aſſimilatur actioni humanæ, vel actio Deo: non Deus actioni noſtræ, quia creatura magis aſſimilatur creatori, & effectus cauſę, quã creator creaturæ, & cauſa effectui aſſimiletur: non enim Veneris imagini debet aſſimilari Venus, ſed contrà imago Veneri: neq; imago eſt cauſa. Veneris, ſed Venus cauſa imaginis; quare ſi actus humani Deo aſſimilantur, erunt Dei, & non voluntatis, quod eſt inſanire cum Stoicis in liberi arbitrij negatione.

Quinto, infinitũ à Deo cognoſci nequit, quia implicat cognoſci infinitum, cùm numerari non poſſit, at ſingularia ſunt infinita, ergo à Deo non cognoſcuntur.

intelligi causa quin simul intelligatur causatum, quippe relatiua sunt, hæc autem simul cognitione sunt, sed Deus est causa singularium, ergo si seipsum perfectè agnoscit tanquam causam, suos quoque effectus cognoscit nempè singularia, sed per aduersarios non cognoscit singularia, ergo neque seipsum: sed hoc falsissimum est, ergo & illud ex quo consequetur. Quod autem Deus sit efficiens omnium causa, vt multos prætereã locos, quibus illud demõstrare possem, apertissimè ostenditur ex 2. primæ Philosophiæ vbi Arist. ita loquitur, *id quod maximè verũ est causam esse veritatis aliorum, & quod maximè est eorum quæ sunt, causam esse: quoniam vnum quodque principiorum propriè causa est eorum, quæ conueniunt in nomine, & definitione*, quod ne de principiis scientiarum duntaxat, de quibus etiam locutus, id iure queat intelligi, faciunt Auerrois verba hæc in quarta particula eiusdem libri posita: *Oportet quod maximè verum sit causa veritatis rerum, quæ sunt post. Rerum*, inquit, *non verborum*, quæ syllogismo clauduntur. & ne de causa finali, non efficienti ibi Aristot. loqui aliquis suspicaretur, subiecit Auer. Causam illam omnium esse dignissimarum *omnia enim* (inquit) *entia non acquirunt esse, & veritatem nisi ab illa causa.* addens, *esse*

illam

illam tantum ens per se & verum per se, & omnia quæ sunt, cùm esse, tum vera esse per illius esse, & veritatem, & in 12. primæ Philosophiæ summus humanæ sapientiæ Dictator decreuit, *Totam naturam à prima causa pendere*. Quam sententiam qui euertere conarentur, autumantes eum intellexisse, pendere naturam à Deo, vti à fine, non vt ab agente causa, è recto tramite deflecterent, omnia enim quæ causam finis habent, & causam agentem eadem habere manifestum est ex 2. Phys. & 2. de Anima, vbi legimus *finē esse id cuius gratia fit aliquid*: & Auerrois in lib. de substantia orbis hæc scripsit verba, *finis significat agēs significatione necessaria*, quare illud subtilissimè adnotandum, impropriè dici, pendere aliquid à fine, propriissimè verò, ab agente ad finem.

Alexāder sanè & Eudemus teste Simplicio in 1. Phys. existimarunt Deū nō esse causam efficientem, sed formalem, ac finalem tantum æternorum. At Simplicius ipse cum Philopono, & Ammonio, aliisque multis Illustribus viris, opinionem hanc nō solùm vt falsam; verùm etiam perinde atque ab Aristotelis sententia abhorrētem reiecerunt. Quin Auerrois multis in locis, asserit æternã causata esse à primo principio in triplici genere causæ, efficiente, forma, fine, vt collige-

re

re licet ex primo de Cœlo,& ex tertia disputatione destructionum. intelligit enim Cœlum à Deo factum, quod ibi dicit ipse, genitum, non hoc generandi modo, qui fit cum transmutatione, ac tẽpore, sed nobiliori ratione. sic entia omnia dicebat Themistius nihil aliud esse, quàm Dei scientiam, cui assentitur Auerrois in 3. de Anima. Ammonius dum quinque Porphyrij voces exponeret, asseruit Deum esse omnium causam efficientem,& exemplarem, cum apud se Ideas rerum habere scripserit, quas qui abnegarent, hoc illos argumẽto conuicit. *Cum Creator quicquam creat, aut quæ creat nouit, aut minimè: si minimè, vtique non creabit, quis enim quippiam facturus, ignorat quæ debeat facere? si autem nouit quod facit, ilicò manifestum, quod in Creatore sunt Ideæ*: Tunc sic concludere licet aduersus Auerroistas, Deus, qui ex omnium confessione seipsum intelligit, rerum omniũ causa est ex probatis, illarũ igitur cognitionem habet. consecutio probatur, tum quia agens non est, qui actionem, quam exercet, ignoret, tum quia causa, & effectus relatiua sunt, hæc autem simul cognitione sunt atque intellectu.

Tertio, Si Deus non cognosceret singularia, neque singularia produceret, sed produ-

cit singularia.Ergo& cognoscit.

Sequela maioris probatur, quia non aliter Deus est causa rerum,nisi quia cognoscit,& vult, vt dicit idem Auerr. lib. 12. Metaph. com.51.

Minor probatur:quia natura semper versatur circa singularia,quid autem est natura, nisi potestas Dei?

Quare Sol & homo gignunt hominem, apud Philosophum lib. 2. Phys. tex.26.non gignunt autem speciem, sed hominem, quomodo gignunt, si non norunt?

Adhæc,vltimæ formæ, proximæque corporibus non agunt nisi adiutæ & promotæ à formis superioribus: illæ verò aliis ad primam vsque:omnes autem formas ad vnam referri formam necesse est, vt dicitur 12. Metaph.cap. vlt. & in 4. Paraphraseos apud Auer.quare omnium quoque formarum intellectiones atq; actiones ad illius primam intellectionem reduci oportet.

Quarto, infinita essentia Dei se extendit ad omne ens,nō solum in vniuersali, verum etiam in particulari, ergo & Dei intelligentia cùm sit pariter infinita, immò cū ipsum Dei esse sit intelligere, omne intelligibile comprehendet,non solùm in vniuersali, sed in singulari etiam.

Quin

Quinto, si Deus cognosceret tantùm in vniuersali, diuinæ mentis vis ab vniuersali præscriberetur: à quo autem prærogatiuam accepit? Deinde esset in Deo ignorãtia multarum rerum, nempè omnium singularium, quare multa scirentur à beluis, quæ ignorarentur à Deo, vt aduersus Empedoclem argumentatur Aristot. in 1. de Anima. tex. 80.

EXERCITATIO XXXVI.

Respondet aduersariorum argumentis.

NVnc ad opposita, & vt ordine proposito incedamus, primo loco Cardani sententiam refellemus, qui asserebat singularia à Superis non cognosci, nisi ad vniuersalia referantur: referri verò aut vt partes, veluti prouincias, aut vt causas veluti Reges.

Opinio sanè indigna, quæ à Cardano Astrologo afferatur, quoties enim ipse priuatis hominibus fortunas, casus, euentus aduersos & prosperos, Fatum ipsum ex Astris prædixit? an Astrorum duces atque temperatrices mẽtes illas æternas, quid ipsa Astra

efficiant, atque comminiſcantur ignorare exiſtimauit?

At inquit Cardanus, in Regum interitu ſigna, & prodigia fieri ſolent, Cometæ in cœlo apparere. Ergo ſolos Reges Superi norunt, non ſingulares homines, niſi quatenus ſub Regibus continentur.

Reſpondeo negando antecedens, noſtra enim ætate quàm plurimi Reges vita conceſſerunt abſq; vllo Cometarũ prænuncio. Audi nunc Cardane, ex tua opinione prodigia in regum morte fiunt. Ergo in omnium regum morte fiunt prodigia. fiũt enim quatenus Reges ſunt. At omnes reges quatenus reges, reges ſunt. Si non in omnium interitu id contingit, Rex ergo hic cœleſtibus illis fuerit ſingularis atque ignotus, non ergo Rex ex tuo decreto: At rex erat: Ergo falſa tua poſitio.

Sed dato, & tamen non conceſſo antecedente, conſequentia negatur: Cometæ namque in Regum interitu apparent ex phyſica, non morali cauſa, ipſi namque ex tua ſententia ſemper ſiccitate concreantur, ſeu potiùs areſcente aëre apparent: ſiccis autem temporibus Principes moriuntur, nempè cibis odoratis, & curis confecti atque Vigiliis, liceat nobis tua verba hic adſcribere.

quæ

quæ habet in l.4. de subtilit. cap. de luce & lumine: *clarè patet Cometem globum esse in cœlo constitutum, qui à Sole illuminatus videtur, & dum radij transeunt, barbæ, aut caudæ effigiem formant. Hic ergo in cœlo, si ibi est generatio, fieri potest: si non admittatur, dicere necesse est, quod verius est, Cœlum esse Syderibus pluribus, sed non admodum densis plenum. quod cum aër siccescit & attenuatur, vel etiam aliis ex causis oculis nostris se subiicit, Nam quandoque Venus media die videtur, quam de nouo genitam non esse satis constat. Inde fit vt siccescente aëre maria multum agitentur tempestatibus, & ventorum flatus persæpe maximi succedant, & Nobiles ac Principes, qui curis, vigiliis, odoratisque cibis, tum vinis potentibus exsiccantur, mortem oppetant. Contingunt & hac de causa aquarum imminutio, piscium mors, & sterilitates, & legum mutationes; ac seditiones, & etiã ea causa regni subuersiones. quæ omnia vt dixi ab immodica tenuitate & siccitate aëris fiũt, vt Cometes harum quidem possit esse signum, causa autem minimè.* Audi item Cardane, Cometes ne æquè signum est mortis Regum & piscium? Reges igitur ac pisces æquè superi curant. Ex tua namque sententia curant superi Reges, quia in ipsorum interitu huiusmodi signa apparent. Pisciculos igitur norũt superi, nõ homines. Hæc de Comete adscri-

vt tua imperitia & contradictio appareret, alioquin à veritate alienissimum est, Cometam siccitate semper concreari: nam & in hyeme sub Septētrione Cometæ generantur, prout sub Euclei principatu ad Septentriones, ac brumæ tempore Cometē apparuisse recitat Aristoteles. Et ipse Card. in Ptol. de Astror. iud. l. 2. cap. 9. tex. 54. fol. 359. inquit, *anno 1214. mense Martio duo apparuerunt Comete terribiles in Scotia*, & in exposit. t. 53. asserit, frequentius apparere in Septentrione hyemali tempore. Quare iocari & illudere aliis Cardanū voluisse puto, dum mori Principes siccis temporibus scriberet, nempe cibis odoratis, curis, ac vigiliis confectos. Remiges verò & fabros & id genus hominum, allio, bulbis, cepis, vlpicis, sale, vino, pipere distentos, & effartos non mori: sed rationem astrologicam audiamus. Eam tradit vbi suprà tex. 53. *Cometes*, inquit, *Principū mortes significat, nā à Marte & Mercurio producitur.*

At profectò qui Martis est & Mercurij Principum mortem non significat, vt folio sequenti cōfiteris his verbis *forma autem consideranda est, quoniam quæ gladiis assimilantur ciuitatum destructionem significant, est enim propriè Martis: quæ verò similis columnæ, Iouis, ea Principes & Reges occidit: quæ verò crinita, parua*

versa-

versicolor, lucida, benè caudata, Mercurij est, ideoque ventorum & seditionum, & hæresis prænuncia. nigra verò breui cauda, crinibus nullis Saturni est, & sterilitatem, diuturnaque bella, & lepram & talia significat. porrò quæ lucida est, & vultu quasi humano, flaua, & breui cauda (raro visa) Veneris est, & post longas discordias gratum Principem significat. Sed Cardano has condonemus ineptias, quandoquidem de Comete loco, atque substantia ibidem accutissimè disputauit. Aliorum igitur errorem confutemus, qui diuinam prouidentiam circa singularia negarunt, vt istorum contingentiam illius certitudini associarent, nempè contingentia in vniuersali non est, sed in particulari duntaxat. at contra quia vniuersale non seruatur in esse reali, nisi secundùm sua particularia 7. Metaph. tex. com. 51. non igitur erit in vniuersali necessitas, & ineuitabile fatum, nisi & in ipsis particularibus necessarium sit & ineuitabile, aliter namque vniuersale secundum conditiones reales non dependeret à particulari.

Nunc ad Auerrois rationes soluendas accedamus.

Ad primam, intellectus noster non cognoscit singulare, igitur nec intellectus diuinus. Respondeo negando antecedens, nam

Deus verè singularis est,& cognoscitur, Materia prima singularis,& cognoscitur. Præterea non posset hoc intellectus effari, Iulius Cæsar est homo.

Dices non differre indiuiduum à specie nisi per modum. Audi ergo: hic Iulius Cæsar,qui nunc hæc scribit,est aliud quiddam à natura hominis vniuersalis,Nec enim hic Iulius Cæsar est natura hominis vniuersalis.sic alius est alio modo à Titio, alio modo ab equo,&ab hoc equo,ergo necesse est Iulium Cæsarem cognosci, vt differt ab vniuersali per particularia: singulare igitur cognoscetur. Alioqui hæc propositio:Iulius Cæsar est homo,ex priore semisse à cogitatiua,ex altero semisse ab intellectu conficeretur. At intellectus dicit,singulare nō est vniuersale. Ad hæc,intellectus vnus nōne dicit:Materia prima est vna indiuidua specie diuidua partib. quibus partiales quoq; formas excipiat. Cū de principiis naturæ indiuiduæ disputamus, an principia nobis nota,ipsa indiuidua, quorū principia illa sunt,ignota nobis erūt? Dicent:vniuersale quiddam est hoc,esse principium diuiduationis. Nō nego.sed aio, naturam singularitatis habere duos terminos absolutos. quo fit, & quod fit singulare. si cognoscit intellectus, quo fit, quatenus facit, cognoscet & ipsam factionē, (vt ita loquar)

& factum ipsum;absoluta enim hæc euadunt relatiua per facere,& fieri.Adhæc,antequam vniuersale fabricetur ab intellectu,nonne est singulare? ita sanè, facit enim abstractione temporis, ac loci, tum aliarum differentiarum,quas circumstantias Græci vocant. Ergo si intellectus agens facit vniuersalia, necessariò cognoscit singularia, aut à quibus eximat naturam illam,aut quorum detractis inhærentiis remaneat natura illa:non fit autẽ vniuersalis intellectus,cùm intelligit vniuersalia, quia est per suam essentiam singularis, & illa species tametsi est vniuersalis, tamen repræsentatur sub modo vnitatis quæ transfertur in hoc & in illud singulare, sic ait Philosophus duo contradictoria in intellectu nõ esse συναδόνατα quia longè alia natura speciei receptæ est ab ipsa re, neque fit calidus à caloris cognitione, neque prauus à prauitatis intellectione. Prætereà intellectus Auerrois non poterit sentẽtiam,quam pronuciat,pronunciare:ea est,Intellectus nõ cognoscit singulare:quî scis illud?nisi singulare notum habeas?neque potest nos interpellare intercursu suæ cogitatiuæ,non enim cognoscit ea intellectum,siquidem est vniuersalis. Item dicam; hic Iulius Cæsar non est prædicabile. quid sit prædicabile nescit cogitatiua: quid

ſit hic Cæſar, ignorat intellectus, quæ vis igitur animæ Auerroicæ hoc conferruminabit?

Auerrois autem rationem, quod intellectus fiat id quod intelligit, falſam eſſe deduco ex multis.

Primo, Sciendi habitus aliud eſt ab ipſis propoſitionibus, cùm ſit in prima ſpecie qualitatis, effectus autem ab ipſa ſpecie, tãquam à cauſa efficiente, non erit idem cùm ipſa ſpecie delata, quæ eſt ſimilitudo in tertio capite qualitatis vt color: Tanto minus erit intellectus idem cum ipſa ſpecie.

Secundo, dic mihi Auerrois, lunaris orbis eſt ne ſingularis? eſt ſanè: Intelligentia agnoſcit ne Lunæ cœlũ illud à ſe motum, an ignorat? ſi ignorat, erit inſtar iumenti ad molam verſatilem alligati, quod quia in orbem circumagi recuſat, obuoluto capite ad opus faciendum adigitur, molas verſat, neque molas cognitas habet. ſi verò orbem ſuum cognoſcit, ex tuo decreto non eſt amplius mouens, ſed mota, quippè facta eſt res cognita nempe Lunæ orbis.

Tertio, in tua 4. Paraphraſi Metaph. ſic ais, *Intelligentiæ ſeparatæ non ſolùm ſunt motor, ſed etiam agens quoquomodo corporum cœleſtium.* ſi ſunt agens corporum cœleſtium. Ergo cognoſcunt corpora cœleſtia, agunt enim per

intelle

intellectum,& volūtatem.Nõn igitur ex tuis principiis sunt motor,sed motæ.

Quarto, si reipsa idem sit intelligens cum re intellecta,ergo cùm intelligebat Auerrois vstionem,vrebatur. quin Aristot. in 7. transnaturalis Philosophiæ t. 4.2.negat oppositorum rationes esse oppositas in intellectu. At sunt oppositæ in natura, non igitur sunt eædem:Confirmatur,quia ex Auerrois sententia idem esset agẽs,& eius actio, at Auerrois actio, quam exercet in huius absurdissimæ opinionis defensione, mera insania est (perinde enim est ac si dicat sculpturam in gemma & impressionem in cera idem esse) ergo & Auerrois ipse agẽs insanissimus est.

Quintò,Prodeat vel nunc tandem in medium & deponat personam tua inconstantia.lib. 3. de Anima tex. 18.asseris intellectũ fieri rem intellectam non simpliciter, sed per modum similitudinis,& receptionis, si enim fieret reipsa idẽ, homo fieret lapis, quia species lapidis fieret intellectus hominis. Quid igitur prohibet?sicut vnum speculum numero fit multa atque contraria per similitudinem,neque tamẽ multa est, sed vnum:sic intellectum quoque recipere singularium imaginem, neque tamen singularem fieri, non enim similitudo affert identitatem:sic igitur

Auerrois

Auerrois fundamentum subrutum est.

Nunc ad Cardanum nos cõuertamus, qui dicit intellectum rem esse ipsam quæ intelligitur, veluti cùm equum intelligo, intellectus meus est forma equi.trãseat: Intellectus Cardani est equi forma, ergo Cardanus equus est; animæ enim suæ partẽ dixit Cardanus intellectum, Animæ igitur tuæ pars est equus tuus, atque adeò, si intellectus tuus est forma equi, equus tuus te intelliget.

Sed audiamus Cardani rationes. *Est enim* (inquit)*intellectus forma generalis*; Dic sodes, quomodo est forma generalis, si nihil sit? sit enim omnia;nulla forma fit,tum si est forma generalis,quomodo informatur aliis formis? At nulla forma,& sub nulla forma fit.

Secunda ratio. *Intellectus est veluti materia prima.* Est sanè intellectus omnia non formaliter, sed subiectiue, sicuti materia prima quæ non fit essentia equi sub forma equi,sed remanet id quod erat, substantia quædam, ex qua, & forma fit hoc aliquid. Alia tamen ratio in intellectus informatione: Ipse enim non est potentia pura, vt materia prima, quę reducatur adhoc,vt actu sit hoc aliquid, per formam. Sed ipse forma nostra est substantialis,separabilis,incorruptibilis, æternus:ex quo tanquam ex subiecto essentialiter per-

fecto

fecto,& specie, quam recipit, fit intellectus informatus, non alius à seipso nisi sicut Iulius Cæsar edoctus fit alius à seipso, propter receptas accidentales: non igitur fit intellectus simpliciter, Si enim intellectus est (est verò) forma hominis, & per intellectionem equi fieret (vt tu asseris) equus, homo fieret equus: at non fit intellectus ipsa species, sed sub specie. Existimabam equidem in initio, Cardanum ita de intellectu sentire quasi diceret, intellectum velut colorari equi specie, quod & nos dicimus & sẽtimus: At de vera entitate ipse loquitur, nam in fine 14. libri ait, *Ipse intellectus omnino à corpore separatus est, nunc enim dum hæc scribo, meus intellectus est ea, quæ perscripta hæc tu intelligis, dumque medica pertracto, medicina: dũ de numeris scribebam, numerus erat: Adeo quod aliis omnibus qui diuersa scripserunt, euenire necesse est, vt dum mea relego scripta alius mihi fuisse videar ab illo qui nunc sum.* Vide quam verè de substantiæ transuectione loquatur atque mutatione, quippè de alietate atque identitate.

Tertia ratio Cardani erat, *nam quid nunc hæc scriptura ab intellectu meo differt?* multum quidẽ, nam hęc scriptura quid singulare est, intellectus verò tuus est forma generalis.

Quarta ratio: *sic igitur qui hæc leget post bis mille*

mille annos, intellectum meum videbit & assequetur. Atque hæc est intellectus vnius cuiusque perpetuitas, non autem æternitas. O quam Cardane pestem quod sceleratissimorum dogmatum virus in incautam plebeculam euomis: Vt sic enim non est substantia intellectus, sed accidens quiddam, non enim æternum per transmissionem temporis existimas, sed perpetuum propter intellectionum continuationẽ. Est per te intellectus essentia corruptibilis, subeuntem verò accidentia contingit illorum successione continuari.

Tantùm abest Cardane, vt dum hæc tua scripta perlego, tuum assequar intellectum, vt quæ de Luthero verba protulit Erasmus, ego de te eloquar, Deus mihi concedat quemlibet alium intellectum præter hunc tuum.

Ad secundam rationem Auerrois, ex singularium cognitione vilis fieret Deus. Nequaquam Respondeo, non enim hæc habet tanquam obiecta, quibus vel immutetur, vel perficiatur, sed seipsum intelligendo, qui omnia est, omnia intelligit. Addit Auerrois, fieret materialis, si materialia cognosceret. Iam pudet hãc insaniam toties refutare, faciet enim vt Deus ignoret materiam primam

mam, quam ab ipſo factam quod pecus negabit? non enim ſui ipſa genitrix eſt, neque primum ens: etiam ſomniauerint in mundo æternitatem, quis negabit omnium entium vnum ens efficiens fuiſſe, non enim entia ſunt à ſeipſis.

Quare dicendum eſt pro Auerroiſtarum inſtructione, ſi fortè ab errore aliquando reſipiſcere velint: cum hanc materiam intelligunt intellectus diuini, neutiquam eos fieri materiales materia hac, ſed materia intelligibili, quæ ſpecies eſt in ipſis intelligētiis, nō fluens à materia hac, ſed cum illa ſubſtantia immateriali in cognitione coexiſtens, ſuperiorum enim ſcientia non pendet ab obiecto horum inferiorum, ſed in ipſa fit, eſtque hæc cognitio ſuipſius in ſe reflexa.

Ad tertiam rationem, ſi Deus ſingularia cognoſceret, mutaretur, at non poteſt mutari, ergo nec ſingularia cognoſcere.

Reſpondeo, negando maioris ſequelam. Ad probationem. Deus nunc ſcit me ſedere: paulò pòſt ſi obambulem, neſciet me ſedere, quia non ſedebo, cùm igitur ſciuerit me ſedere, & poſtea neſciat, mutabitur Deus ex ſciente in ignorantem.

Reſpondent ſcholaſtici, mutationem fieri in re, non in Deo, quoniam ex eo quod res

eſt,

eſt,vel non eſt, oratio dicitur vera, vel falſa.

Satis ſanè friuola reſponſio: nam quando res mutatur, licet maneat eadem opinio & non variata quoad abſoluta, variatur tamen quoad reſpectum, quia vbi vera prius erat opinio,poſtea falſa reddetur,quare ſi variata re præciſe cognitio Dei remanet quoad abſoluta & intrinſeca,variabitur tamen de veritate in falſitatẽ, vel è falſo in verum, & in Deo vel erit aliquando falſitas, vel mutatio in opinione:veluti ſi ego, te ſedente credam te ſedere, vbi poſtea tamen tu non ſedeas, aut de ſeſſione tua eandem habeo opinionem,quam prius habebam,quando tu ſedebas, & ſic licet variatio reſpectu mei facta non ſit ſed tui,opinio tamen mea incipit eſſe falſa:aut non habeo eãdem opinionem,& ſic de vna in alteram opinionem ſum mutatus, vnde ſi Deus ſingularia, quæ mutabilia ſunt, cognoſcit vel falſitati, vel mutationi erit obnoxius.

Reſpondeo ego, neutrum horum ſequi: nam ſi vbi tu ſedes,credam ego te ſedere, & vbi poſtea ſurgas, te ſurgentem aſpexerim, nunquam in falſa ſum opinione: ita cùm Deus videat tempus,in quo res eſt,& in quo res non eſt, haud poteſt diuinæ viſioni falſitas accidere, quoniam res non variatur,

quin

quin eius variationes Deus inſpiciat: Verum cùm infertur, Quemadmodum ego dum video te ſedere, & poſtea non ſedere non decipior, attamen recedo à fide, quam de tua Seſſione ante habebam, quare in me deſinit aſſenſus, & incipit eſſe diſſenſus: Conſimiliter licet in Deo nunquam ſit falſitas. (veluti & in hypotheſi nec in me eſt) tamen erit in Deo alia credulitas, & prior deſinet.

Reſpondeo negando paritatem: Ego enim ſubiicior tempori, ſimulque non ſum in præſenti, & futuro, vel præterito, vnde aliter me habeo in præſenti, & aliter in futuro, quare in me variatur aſſenſio & credulitas, quoniam & tempus in quo ſum variatur: Deo autem omnia tempora præſentia ſunt in ſua æternitate, quare cognoſcit præteritum veluti præſens, vt dicit D. Aug. lib. de Ciuitat. Dei cap. 12. & innuere quoque mihi videtur Ariſtot. in lib. de bona fortuna circa finem; Exinde in Deo non variatur opinio, quia nec tempus, æternitas namque eſt tota ſimul vt dicebat Boetius.

Ad quartam, inter Deum & actiones humanas nulla intercedit comparatio aut aſſimilitatio, ergo neque vera cognitio.

Reſpondeo negando antecedens, ſi enim actio non continet turpitudinem & defor-

mationem, aſſimilatur Deo, quia ipſe eſt cauſa efficiens principalis, finalis, & exemplaris: nec propterea excluditur quominus actus etiam ſit voluntatis vt inſtrumenti: ſi verò actio aliqua fœditate conſpurcata eſt, non aſſimilatur Deo, quod illius cauſa non eſt niſi permiſſiua & per accidens, huic autem cauſæ effectus non debet aſſimilari.

Dices, ſi quoad deformitatem actio Deo non aſſimilatur, ergo quoad deformitatem à Deo non cognoſcitur. Conſequentia probatur, quia inter cognoſcens & cognitum debet eſſe aſſimilatio.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem, inter cognoſcens & cognitum debet eſſe aſſimilatio, in cognitione poſitiui, concedo, priuatiui, nego, priuatiua namque (qualis eſt actionis deformitas vtpotè in priuatione rectitudinis debitæ & ſpeciei conſiſtens) non cognoſcuntur per ſimilitudinem inter ipſam priuationem, & cognoſcentem, quia inter hæc ſimilitudinem reperiri impoſſibile eſt, ſed per habitus oppoſitos, quia rectus eſt iudex ſui & obliqui.

Ad quintũ, infinitum à Deo cognoſci non poteſt, ſingularia ſunt infinita, ergo à Deo cognoſci non poſſunt,

Reſpon

Reſpondeo negando maiorem,ſi enim intellectus meus finitus poteſt finita cognoſcere,cur diuinusinfinitus infinita nō cognoſcat?ſucceſſiuè, cōcedunt Scholaſtici, intuitiuè,negant:hoc autem modo à Deo cognoſci infinitum dicunt. perabſurda ſanè diſtinctiuncula & implicatoria includēs,quî namque fieri poteſt, vt infinitum ſucceſſione ſit infinitum? cùm ipſa ſucceſſio aliud non ſit niſi finis.

Negamus etiam minorem,ſingularia namque non ſunt infinita Theologis noſtris, verum enim eſt finem aliquando habitura quemadmodum initium quandoque habuerunt.

Quin imò ex Ariſtole in 3.Phyſ. deducitur,in rebus naturalibus nō eſſe infinitum in actu, ſed tantum in potentia, hoc autem & noſter intellectus, qui finitus eſt, cognoſcit, poteſt enim in infinitum numerorum ſpecies multiplicare,vt inquit B.Thomas.

EXERCITATIO XXXVII.

Deducit Auerrois opinionem & rationes, quod Monstra non cadant sub Dei prouidentiam.

AVerrois Alexandro in l. de fato adstipulans, negauit sub diuinam prouidentiam cadere mõstruosa, in lib. nãque 12. Metaphys. ita loquitur: *veritas est, quod est sollicitudo, & quod aliqua sunt sine solicitudine, prouenniunt ex necessitate materiæ, non ex diminutione agentis.* Ipsius argumenta hæc sunt.

Primum, Monstra sunt quid imperfectum, exclusa igitur à Dei prouidentia, quæ perfectissimè cuncta operatur.

Secundum, Monstra proueniunt ex necessitate materiæ, ergo diuinæ prouidentiæ non subiiciuntur: Consecutio probatur, nam quę ex necessitate eueniunt, prouidentiam non requirunt ex Aristotele 6. eth. cap. 5.

Tertium, Prouidentiæ est disponere ad finem ex Aristot. vbi suprà, cap. 12. sed monstra ad nullum finem sunt ordinata, igitur nec à Deo præuisa.

Hæc antequam dissolueremus, de monstrorum causis & origine prius differere operæ pretium duxi. Sit igitur

EXER

EXERCITATIO XXXVIII.

Quæ Peripateticorum de monstris adducat & confutet opiniones.

Aristoteles duo de monstris responsa dedit; vnum, monstra esse peccata naturæ, quæ materia dicitur, alterum monstra esse naturæ excursus seù præuaricationes.

Primũ his verbis exprimit in 2. Phys. tex: 81. *Natura duplex est, alia quidem vt materia, alia verò vt forma, finis autem est hæc, propter finem autẽ cætera, hæc vtique erit gratia, cuius gratia, & monstra peccata sunt illius, quæ propter aliquid agit,* Idem vult in libr. 4. de generatione animal. cap. 4. *Apertum est* (inquit) *causam euentorum huiusmodi* (*scilicet monstruorum*) *in materia esse putare oportere.* probat hac demonstratione. *Si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur: sed si vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana disterminantur, pulli ex eis monstriferi prodeunt, corpore, & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem, quoniam superiora ex albumine generentur, & prius* (*vitello enim cibo eis est*) *pars autem inferior posteà instruitur.*

Aristotelis certè de monstris sententia mihi monstruosa & portentosa videtur, nam vt

in allegato c.4.ipſe aſſerit, *deeſſe aut ſupereſſe quicquam monſtruoſum eſt*, at deeſt aliquid in ipſius opinione, monſtruoſa igitur. Minor probatur, quia indefinitè decreuit, monſtra prouenire ex defectu materiæ, cùm tamen ibidem tradiderit duplicem monſtrorum ſpeciem, vnam, ſi ex membris animalis diuerſi aliquid conſtet, vt vitulus ſi capite pueri, & ouis fuerit capite bouis: Alteram, ſi forma prodeat multimembris, multis pedibus, multis capitibus: hanc ex defectu materiæ produci conceſſerim facilè: illam verò negarim, quî enim fieri poteſt vt ex bubulo ſemine vitulus humano capite congeneretur? ſanè ſimile generat ſibi ſimile ex Ariſtotele.

Ipſius autem demonſtratio monſtruoſa pariter eſt, Claudicat enim in multis. edocet, vbi ouorum vitella membranis diſtinguuntur, duos inde pullos, vbi verò vitella duo non diſſepiuntur, ſed vnum ſunt continuum, naſci monſtra; ſi albumen vnum, vitella gemina, pulli gemelli, ex vitello videtur oriri pullus, non ex albumine iuxta ipſius aſſertionem: tum ſi duo vitella confuſa ſunt, quomodo potuit informatrix virtus ab alis crura ſeparare? ſi ex albumine pullus ſit, quomodo ex vno albumine fiunt pulli gemini? ſi ex vitello non fit pullus, ſed ex albumine

ita

ita separabuntur pulli gemini, sicuti fœtus quaterni, quos multi viderunt, non ex loculis matricis, non enim tot sunt, sed ab œconomia potestatis illius. quæ profectò diuina res est in semine.

Adhæc, si fit pullus ex albumine, nobilius albumen erit quam vitellum, si vitellum cibus tantum est, quare igitur vitellum in loco nobiliore, albumen pro stipatore, aut munimento habetur? deceptus est Aristot. Hippocr. Card. cæterique Philosophi, nam neque ex albumine, neque ex vitello congeneratur pullus, sed ex galli semine: quomodo autem hoc in oui substantiā ingrediatur, in Physicis disseruimus.

Asserit secundo loco Aristoteles, monstra esse præter naturæ intentionem, inquiens, *monstruosum est res præter naturam*, mitigat tam atrocem sententiam illa castigatione, *sed præter eam quæ magna ex parte fit, non præter eam quæ semper & necessaria est.*

Peripateticorum tamen audacia eò progressa est, vt dicant fœminam esse naturæ monstrum, à natura principaliter fœmellam non intentam, hinc vocant eam animal occasionatum: sanè applaudere videtur Aristoteles, qui in 4. de Generat. postquā dixit, *monstra esse naturæ excursus, seu præuaricationes,*

 fœmi

fœminam dicit esse accessorium quiddam. Et Viues vt rigidus peripateticus habeatur, ita scribit: *Fœmina est mas imperfectus, quippe frigidior, vt ex inopia videatur nata fœmina*: desumpsit ex Arist. qui lib. 2. de Generat. anim. c. 3. inquit, *fœmina quasi mas læsus est.* & lib. 4. c. 6. ait. *Sunt fœminæ sua natura debiliores, frigidioresque, & sexum fœmineū quasi læsionem naturalem, & detrimentum esse putandum est.*

At ipsa sanè verborum barbaries sufficiēs esset ad nostrorum Philosophorū errorem redarguendum. Animal occasionatum, barbara quidem locutio est, latinè mutilum atque interceptæ perfectionis siue affectæ, (vt ait Cicero) vt communiter dicitur, inchoatæ.

Sed rationibus, non verbis rem expendamus: si non nisi ex masculo & fœmella ducunt ortus suos animantes perfectiores, vtrumque æquè necessarium fuit in natura sua, alterum quidē propter alterum, vtrumque propter specierum perpetuationē: hanc autem natura intendit ex principali, vt dicitur, intentione, pariter ergo sexum fœmineum, sine quo illa haberi non potest. Ad hæc, est perfectio quædam speciei fœmineitas, quia sexus non nisi in speciebus perfectis distinctus est. Prætereà ex Arist. 2. Phys.

fœmi

fœmina dat & locum & materiam, non ergo est ens accessorium operis primarij, sed necessarium. Viues autem etsi Arist. authoritate munitus, nimis crassè & stultè loquitur, non enim negauerit aliquam fœminam aliquo viro calidiorem, non igitur ortus illius causa vera est: sed & mirum si frigus mammarum, ac matricis author est. Sunt certè defectiones à frigore, additamenta à calore, Mammæ igitur & Matrix, quæ in fœmina sunt, in mare non sunt, & materię copiam, & ad eam informandam caloris, qui informatricis instrumentum est, vim additam, non inopiam ostendunt. profectò matrix nobilissima, ac propemodum diuina Fauissa est, in qua Naturæ thesauri conditi, vbi fuerit opus depromantur, & quæ iure optimo merita sit, vt alterum animal appelletur.

EXERCITATIO XXXIX.

Cardani sententiam recitat, & refellit.

Hieronymus Cardanus vir nunquam satis laudatus de mõstris duas tuetur conclusiones: Prima hęc est, Monstra proueniunt ab errore & defectu naturæ. Secunda, hunc naturæ defectum contingere non ex inepta mole, vt sensit Aristot. sed quia infe-

rior natura destituta est animâ cœli propter nostra scelera.

Primam conclusionem defendit in l. 12. de subtil.cap.de hominis natura,fol.583. his verbis: *Mutilos hoc solemus vocare, cæci surdi, strabones, claudi, sedigiti, taliaque monstra naturæ, qui moribus prauis præditi sunt. Facillimè negotium absoluunt Astronomi, infortunas dominari dicentes, à quibus flagitiorum colluuies ortum habet. Nos dicemus aberrasse Naturam in facilioribus, ob id verius in difficilioribus defecisse: Itaque vt omnes mutili improbi sunt, ita non omnes, qui corpore sunt nō vitiati, integris sunt moribus, nam plus exigitur ad formandum absque culpa animum, quàm corpus: Itaq; pessimi sunt omnium gibbi cū error sit circa cor principiū totius corporis: post cæci, strabique quod circa cerebrum natura deliquerit: Inde muti, surdique, nam in minus nobili cerebri parte natura defecit: Inde claudi; hos sequuntur qui in magno membro sunt vitiati, post quos sedigiti, & qui digitos habent iunctos, nam in minus necessarijs aberrauit.*

Mutilos vocas cœcos & claudos: mutilum dixere veteres quod esset defraudadatum natura sua, deducta voce ab hominibus mutis: quippe homini sermo nobilissima res & maximè necessaria; tibi verò de subtilitate scribenti subtilius scribendum

fuit

fuit.quare nos subtilissimè dicimus,nihil esse in natura mutilum. Si enim ostrea mutila videantur, quod limax repat. At limax si Talpæ, si Cani talpa, si Canis homini,homo quoque erit mutilus Dæmoni collatus & comparatus: quid ipsi Dæmones si ad superiores mentes referantur? Omnia verò hæc, non dico ista, sed omnia inquam, & singula, conferta ita & conglutinata vt ex iis vnum fiat,si cum Deo cōferuntur, non solùm mutila,sed etiam nihil, imò, siue liceat siue nō liceat dicere, minus quàm nihil: quare eorum omnium quæ à natura procreantur,aut nihil erit mutilum aut omnia.

Mutili, deinde inquis, omnes improbi: nonne tibi venit in mentem, quanto cum periculo vniuersalis propositio enuntietur? Minima enim quaque obiectione destrui vides in Topicis. Qui vir fuerit mutilus, idemque pius appellat à tuo tribunali ad naturam. Ea iam aliud iudicium dedit secundùm tabulas Sapiētiæ, in quibus scriptū est:Corpus animæ famulari, non verò hanc illi exancillari, propter animam; & per animam corpus est,nō igitur à corpore patitur. Anima corporis domina est, non igitur ab illo in seruitutem adducitur, in nostro Physico-magico ostēdimus à materia non pendere

dere formas naturales, eò minus nobiliores: Inter quas cùm sit anima nobilissima, recipiet quidem specierum primas impressiones, quas rationis vi, quæ materiæ minimè obnoxia est, corriget, si in deprauatis membris passæ fuerint distortionem. Dignus certè qui in morboniam relegetur qui gibberam animam in strumoso Nonio putat esse. Quod si Nonius nequam est, pessimus fuit Henricus Syluius, de cuius anima ita scripsisset Carpocrates, *Non in alium carcerem*, rectus tamen erat. Ad hæc cùm integros gignant manci, neutiquam erit defecta natura. Mutili ab omnibus existimãtur vitiosi: at cum perpauci tales sint, improbi verò penè per totum humanum genus sunt permulti, non est mirum aliquot horum improborũ mancos, aut distortos esse: animaduertuntur autem tales, atque notantur, quia suarum miseriarum notis sunt nobiliores. Perpauci sanè sunt, prô dolor, in vniuerso probi integrique viri, cùm tamen perpauci claudi, gibberi & strabones reperiantur.

Eundem errorem ipse Cardanus in Astronomicis defendit. Nã in Ptol. de Astro. iud. l.9.tex.74. ita loquitur, *& quia Luna in nodis & in ventre Draconis plerumque significat gibbosos vel claudos, & corpore læsos, & ibidem posi-*

ta,

ta, promptos & acuto ingenio, ideo tales gibbosi & claudi & ſtrabones ſunt prompti & fallaces, & maximè quia hoc plerumque contingit ex commixtione Lunæ cum maleficis, ideo bene dictum eſt in Prouerbio, Caue tibi à ſignatis.

Excuſandus tamen Cardanus eſt, nam à ſeipſo deſumpſit argumentum, in expoſitione ſuæ geniturae hæc habet verba. *Quod etiã natus ſim parentibus ſenibus fui minus pulcher, & validus. Mater enim cùm me genuit 37. pater 56. annum agebat, & ob hoc etiam, & quia nodus erat in aſcendente, fui maximè in ambulando aliqualiter incuruus collo etiam à pueritia vt ſenes Nonum vitium eſt lingua bleſa ob Saturnum retrogradum, Mercurium aſpicientem licet Trigono. Patior etiam in ſiniſtro oculo lachrymam, ſonitu etiã auris ſiniſtræ vexor.* Prout igitur in corporis quidem partibus mutilum mẽcumque confitetur, ſic ipſa ſua ſe confeſſione facinorum omnium & ſcelerum principem abſolutiſſimum, vt ſupra quoque oſtendimus, proclamat: atque hoc quidem facilè concedimus, ſed intolerandum illud eſt, imòexplodendũ quod naturam erroris arguere ore impudentiſſimo non extimeſcit. Cùm ipſe ſummus Philoſophorum Ariſtot. dicat, *Deus & Natura nihil faciunt fruſtra.* Atque adeò intolerabilior Cardani error eſt, quod naturam in

facilio

facilioribus erraſſe dicat. Cùm qui in facilioribus errorem aliquẽ admittat, tam ſtultum tam ab omni mente alienum reperias neminem. Multò verò minus congruum & veritati conſentiens, quod in difficilioribus eam defeciſſe aſſeuerat, quid enim factu difficile ſit Naturæ, quæ Cælorum illos pulcherrimos orbes architectata eſt ex Ariſtot. in 2. de cœlo tex. 50.

Alterá concluſionem in lib. 4. de rer. variet. cap. 68. circ. fin. his explicat verbis: *Philoſophi fatentur monſtrum ex materiæ impedimento, atque naturæ errore contingere: nos dicemus non ex materiæ inepta mole id contingere, ſed ex motu inordinato hæc fieri, qui à cauſis contrariis peruertitur, neque enim ſolum impedimẽtum facit monſtrum, ſed naturalem tantum proceſſum impedit, vt in fœtibus abortus: in motibus alius abigat à conſueto loco. Videtur ergo cauſa Deus aliquis, id eſt Anima Cæli, Dæmone longè nobilior, atque potentior, miniſterque Altiſſimi: & vt impedimenta ex minimis in minimis velut vitulo, ita in mediocribus ex mediocribus velut in Ciuitate: quæ impedimenta ſunt Deorum atque maximè nõ ſibi aduerſantium (hoc enim nephas) ſed diuerſo ordine operantium, vt hæc inferiora Numinis vim illam per multos gradus ab Altiſsimo immiſſam haud plenè, & liberaliter excipiant, atque per illam*

lam more ſolito ſeruentur. quamobrem & hæc poſt ingentia peccata ſequi ſolent; nam ab eadem Numinis diminutione afflatus, & flagitia exuberant, & destituta inferior Natura periclitatur.&c in eod.libro aſſerit. *Partus monstruoſi ſignificant mala, vt cruda vrina in morbis; nam Naturam aliò intentam eſſe, & à recta via aberrare demonstrant, quoniam in tam nobili opere, niſi destituatur, aberrare non poteſt.*

Errat ſanè Cardanus, dum ex materiæ impedimento negat oriri poſſe monſtruoſum animal, nam ſecundùm ipſum in lib. de ſubtil. cap. de hom. nat. cæcitas monſtruoſa res eſt, producitur autem à materiæ impedimento vt ipſemet fatetur his verbis *& ex auibus multa cæca naſcuntur, velut cornices, paſſeres, picæ, columbæ, &c. cauſa eſt paucitas vitelli in ouis, aut aquea tenuiſque illius ſubſtantia, quî fit vt diutius in ouo ali non poſsint, coguntur que imperfecta exitũ quærere.* Adhæc, ipſe Cardanus pro vero adiicit dictum Ariſtot. vbi duo vitella non diſſepiuntur, ſed vnum ſunt continuum, naſcuntur monſtra: ſibimetipſi igitur aduerſatur, cum poſtea negat ex materię vitio produci non poſſe monſtrum, quod alibi conceſſit. Hallucinatur etiam, dum ex defectione afflatus Animæ cæleſtis in inferiorem naturam monſtra prouenire exiſtimat,

nam

nam æque monstrosum dicitur animal cui deest, vel cui superest aliquid ex Arist. 4. de generat. c. 4. & ex ipso Cardano li. 12. de subtil. vbi sedigitos appellat monstruosos: cui superest membrum aliquid, virũ incrementum, non inopiã in inferiori natura ostendit.

Perridicula est autem Cardani ratio (cui ne delirantes quidem aniculæ adstipulentur) propter ingentia peccata exoriri monstra, quandoquidem vbicumque & passim grauissima perpetrantur facinora, perrara tamen apparent monstra. quid? non ne videmus plerosque stupris coopertos, facinoribus obsitos, adulteriis effœminatos? neque tamen vlla videmus aut rarissima saltem monstra? Imò plerumque ex incesto & adulterino concubito susceptos filios cæteris conspicimus formæ & speciei gloria antecellere, cuius rei rationem ipse quoque Cardanus assignauit, lib. 12. de subtil. cap. de hominis natura, & si nostrum Physico-magicum tres alias longe meo quidẽ tenui iudicio subtiliores adducat. sed quid immoror? quando Christus Dominus Cardani insciтiæ occurrere iam longè antè voluisse visus est, cum à discipulis interrogatus, *quis peccauit vt hic cæcus nasceretur?* respondit, *neque hic, neque parentes eius.*

EXER

EXERCITATIO XL.

Authoris sententiam de monstris continet.

DIco primo, monstruosum animal dici, cui deest aliquid ex sua natura debitũ, vt cœcus, mutus, claudus, &c. vel cui superest quicquam vt sedigiti, giberi, &c. vel cui deest in vna, in altera verò corporis parte superat aliquid: vt homo habẽs crura quatuor, Caput vnum sine auribus: vel cui neq; deest, neq; superest, sed vel diuersis speciebus cõpositum est, vt homo taurino capite, vel ex vna tantum specie à progenitoribus tamen diuersa, vt si mulier pareret Elephantem, quod contigisse legimus in historia Pliniana in lib. 7. c. 3.

Dico secundo, horum & similium monstrorũ causas esse sex. Prima est inusitata & inordinata libido. *quoad mõstruositatem* inquit Albertus de secret. mulier: cap. 6. fol. par. 102. impress. Lugduni, *Multum operatur inordinatus coitus, si enim masculus inordinatè iacet cum femella, monstrum facit in Natura. narratur enim de quodam, qui lateraliter iacuit super femellã tempore coitus & femella generauit puerum in vno latere curuum, & in pede claudum, & causa huius ex inordinatione coitus praecessit.*

Secunda cauſa eſt vehemens coeuntium imaginatio, de qua Plinius lib. 7. hiſt. natur. cap. 12. accutiſſimè ita loquitur. *Similitudinum quidem in mente reputatio eſt; & in qua credantur multa fortuita pollere, viſus, auditus, memoria, honeſtaque imagines ſub ipſo conceptu, cogitatio etiam vtriuſlibet animum ſubito tranſuolans effingere ſimilitudinem, aut miſcere exiſtimatur, ideoque plura in homine, quàm in cæteris omnibus animantibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit, cum cæteris animantibus immobiles ſunt animi, & ſimiles omnibus, ſingulisque in ſuo cuique generi.*

Cuius varietatis quàm plurima ſubiicit exempla: diuinus Ariſtot. ſect. 10. probl. 12. ſciſcitanti cur beluinus fœtus genitorum gerat effigiem magis quam humanus? reſpondet his verbis: *An quod homo vago varioque plurimum animo in coitu eſt? prout autem pater materue in conceptu affecti fuerint, ita partus euariant: Cætera verò animantia omnia, aut certè plurima, rei tantum ipſi intenta ſunt.* Et ego cùm menſibus elapſis Genuę illuſtri loco & vrbe celebri Philoſophiam prælegerem, ab Illuſtri admodum & ingenioſo Adoleſcente Iacobo Auria diſcipulo, ac Domino meo vnicè colendo, interrogatus

an viridis coloris equi naturaliter congenerari poſſint? affirmatiuè reſpondi. at quomodo inquit? facillimè, ſi eiuſdem coloris circumueſtiti ſtragulis coeuntibus repræſententur. neque mirum, quando Hippocr. authore Cælio Redigino lib. 11. lectionum antiquarum c. 15. ita ſcribit: *Cum Æthiops quæ pulcherrimum enixa erat filium in ſuſpicionem veniſſet admiſſi adulterij, iuſsit ſpectari quid artis pictoriæ in ſuo cubiculo eſſet, repertiſque egregiis ſignis ab omni ſeſe ſuſpicione expediuit.* Si poteſt mulier viſæ imaginis colores in fœtu vſque adeò accuratè exprimere, cur non & equi ipſi, quorum imaginatio cum ſit ad vnum determinata, vehemētior & efficacior ab Ariſtot. ſcitiſſimè iudicatur: Neque id arcanũ (Dux Sereniſſime) Phyſico, ſed Diuino magicum nuncupabo, cur ita quæris? Audi ſacram paginam ita teſtificantem. Gen. 30. *Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis ex parte decorticauit eas, detractiſque corticibus, in his, quæ ſpoliata fuerant, candor apparuit. illa verò quæ integra fuerant, virides permanſerunt, atque in hunc modum color affectus eſt varius: poſuitque eas in canalibus, vbi effundebatur aqua, vt cum veniſſent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aſpectu earum conciperent: factũq; eſt vt in ipſo calore*

lore coitus oues intuerentur virgas, & parerent maculosa & varia, & diuerso colore respersa. Diuisitque gregem Iacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba, & nigra quæque Laban, cætera verò Iacob, separatis inter se gregibus: igitur quando primo tempore ascendebant oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum, & ouium, vt ex ea contemplatione conciperent:

Tertia causa, est parentum similitudo. gignuntur quoque inquit Aristot. lib. 7. de histo.animal. c. 6. læsi ex læsis, v. g. Claudi ex claudis, cæci ex cæcis, de hoc lector vt inuestiget oro Empedoclis & aliorum Philosophorum sententias apud Plutarchum libr. 5. de placitis Philosophorũ.c. 11. nec non Stoicorum apud Lucretium libr. 4. rerum natur. & Medicorum apud Hippocr. in lib. de. Genit. Galenum. in lib. de fœtu, & Auicennam 21. Tertij.

Quarta causa, materiæ vitium est, idque tribus modis, primò si semen non fuerit sufficiens. Secundò si nimium, intelligas vtrumque in quanto & quali, ex Aristot. libr. 4. de Generat. c. 4. & Peripat. omnibus in 2. Phys. text. 82. Tertiò si duo subeunt semina diuersis temporibus ex sententia Democriti apud Aristot. vbi supra, nec sine rationis fuco, vt sic

ſic enim ſemina in vtero confunduntur, quò fit vt membra caoleſcant, & diſſideant.

Quinta eſt fœminei vaſculi malitia, vt puta ſi partem ſeminis reſpuat, vel ſi retineat, informe tamen pro fœtu excipiendo receptaculum habeat: de primò defectu Alb. in lib. de ſecr. mulier. c. 6. v. 3. ita loquitur: *Eſt igitur notandum, quod monſtruoſitas non ſolùm ex parte diminutionis materiæ accipitur, vel contingit, ſicut iam dictum eſt, ſed etiam aliquando ex malitia matricis, quæ ſi fuerit lubrica & vitioſa, vel malitioſa totum ſemen non retinebit, ſed diſpergit aliquando antequam totum ſemen in maſſam colligatur, tunc vi occupatur, matrix clauditur, & ſic modicum ſeminis recipitur, à quo debet formari fœtus, & illud habet ſpeciales modos ſub ſe, qui plures ſunt.*

De ſecundo habemus exemplum apud Ariſtot. de ouis habētibus duo vitella, è quibus ſi deſit membranula, quæ ea diſtermiuet, pullus naſcitur monſtruoſus corpore ſc. & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem, conſimiliter diſrupta & conſciſſa tunica, qua partus protegitur, monſtrum fieri neceſſe eſt: quare ſatis probabiliter ſemper exiſtimaui gibberos & claudos ex vteri vitio ſic naſci, nam vt Hippo. in lib. de genit. exemplo vtar, Cucumerem vaſis in quo cō-

tinetur figuram siue recta illa sit siuedistorta recipere perspicimus.

Vltima & potissima mõstrorum causa, syderum est influxus, de quibus Ptol. in lib. 3. de Astror. Iud. cap. 8. tex. 20. hæc scribit, *neque à prædictis alienus est qui de monstris sermo instituitur. Primum enim in hunc lumina quidem ab angulis decidentia, & horoscopo nulla familiaritate coniuncta. Anguli verò ipsi à maleficis occupati reperiuntur. Cum igitur talis quædam occurrit constitutio, quandoquidem illa sæpenumero etiam in abiectis & infœlicibus licet neutiquam monstruosis genituris incedit, è vestigio inspicere oportet, præter lapsam proximè coniunctionem, aut oppositionem luminarium, eiusque & genituræ gubernatorem, si enim genituræ eorum Lunæque, & horoscopi loca, vel vniuersa, vel complura nulla necessitudine cohærent, cum prædicta coniunctionis, aut oppositionis loco, id quod nascitur, contortum, & inuolutum esse significatur. Si igitur his sic habentibus, luminaria in quadrupedibus, aut feralibus signis inueniuntur, duoque angulis insidentes Planetæ malefici non humanum esse portenditur quod procreatum est. Si beneficorũ nullus seu maleficorum quispiam luminaribus testificetur, prorsus ab humana forma alienum, & quod ferarum agrestem, maleficamque naturam referat. si Iupiter, aut Venus animantium Diis consecratarum, vt*

canum,

canum, felium, simiarum, & id genus reliquorum: si Mercurius vsui humano deuotorum, vt auium, porcorum, caprarum, boum, & his similium. Si in humanis signis luminaria deprehensa sunt, reliquis sic habentibus, humana sunt quoque quæ generantur monstra, formaque peculiarem in modum perplexa, cuius ratio & modus ex signorum formis colligitur: in quibus quæ luminaria & centra occupauerant maleficæ stellæ deprehenduntur. Si igitur & sic nullus beneficorum testificetur alicui prædictorum locorum, muti fœtus producuntur & reuera monstruosi. Si Iupiter, aut Venus in honore aut pretio habebitur quicquid fuerit portenti, cuiusmodi circa Hermaphroditos & quos Harpocratiacos dicimus, aliosque eius generis contingere solet: si & Mercurius præter hæc, oraculorũ & somniorum interpretes creat, & qui hinc victum quæritent, solus verò mutos, surdos, ingeniosos tamẽ & vafros, c. 16. tex. 57. Impedita lingua sunt, & blæsa, & balbutiente quotquot Saturnũ, & Mercurium habuerũt in prædictis angulis congredientes, maximè quando occidentalis etiam est Mercurius, & ambo cùm Luna configurantur, tex. 58. Rursus si vel lumina ad maleficos in centris hærentes ascenderint, aut ex opposito ab ipsis impedita fuerint, maximeque Luna in nodis siue flexuris constituta aut in signis obnoxiis; nimirum Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio & Capricorno vitia corporis

 eueniunt,

eueniũt, Gibbi sc. aut claudicationes. Iulius Firmicius lib.7.c.6. *Luna* (inquit) *si in contortis vel ferinis signis fuerit inuenta, hoc est in Tauro, Cancro, Scorpione, Capricorno, vel piscibus, nec Dominus eius signi, cum Luna sit partili societate cõiunctus, & alia etiam maleuola, stellam ipsam, aut diametra, aut quadrata radiatione respiciat, aut cum ea pariter sit constituta: secunda verò maleuola stella in anaphora sit horoscopi, & dominum fortunæ respiciat, quadrupes de quadrupede nascetur: præsertim si Dominus horoscopi, & Dominus fortunæ in ijs signis, in quibus diximus, fuerit inuentus. Si verò Dominus fortunæ aut Dominus horocospi in humano signo fuerit constitutus, & in sexto aut horocospo loco, cæteris omnibus, sicut diximus, constitutis, nascetur ex homine portentum. Si maleuolæ stellæ in cardinibus partiliter fuerint collocatæ in cardinum anaphoris. Sol verò & Luna in cardinibus positi, diametra se radiatione percutiãt: beneuolæ aut stellæ neque in cardinibus sint positæ, neque in anaphoris cardinum, sed sub radiis sint Solis abscõsæ, aut quadrupes nascetur, aut monstrum.* In c.8. *Sol in horocospo si fuerit inuentus, & Luna in medio cæli, maleuola verò ambæ ita sint diuisæ, vt vna Solem, altera Lunam anaphora teneat & ab iis aliæ sint beneuolæ Stellæ, cæcos efficiunt, aut luminibus vitiatos. Sed si Luna cum Sole synodica radiatione coniuncta fuerit, & sint in*

anaphoris, aut epicataphoris cardinum constituti: & Saturnus & Mars in cardinibus sint partiliter collocati, oculis vitium cæcitatis infertur, semper autem generaliter, si in maleuolorum anaphora Sol sint & Luna constituti vitium oculis faciunt inferi. Sed his omissis.

Dico vltimo, monstra à quacunque causa proueniant sub diuinam prouidentiam cadere, quod ita ostendo, monstra dependent à Dei efficientia, à primo namque ente dependet omne ens, igitur à Dei prouidentia: Consecutio probatur ad hominem: Nam ex Auerr. lib. 12. Metaph. c. 51. Deus cuncta operatur intelligendo, & volendo, intellectio verò & voluntas ad prouidentiam pertinent.

EXERCITATIO XLI.

Respondet Auerroistarum argumentis.

PRimo, monstra sunt quiddam imperfectum, à Deo igitur non dependent. Respondeo negando antecedens. In suo namque genere monstruosum animal, est summè perfectum, nõ enim esset hoc quod est, nisi in summo suo (vt ita loquar) esset esse: quod si aliis comparatum, dicetur imperfectum, inscitissimè sanè, vt aduersus Carda-

num probauimus. Quinimò perfectiones quàmplurimas:& ipsas quidem admirabiles in monstruosis fuisse legi: Haly refert audiuisse de aliquo, quod membris deficiebatur quàmplurimis, & non nisi duo habebat foramina, vnum per quod sugebat cibũ, aliud per quod excrementa emittebat, vaticinabatur autem multa nutu illa saltem significans. Nec mirum: monstrum fuit; Solis igitur & Lunæ vis extincta fuit: at superuixit, Maleficæ igitur non dominabantur in angulis, adiutus ergo fuit à Ioue, Venere, & Mercurio, & ob hæc vaticinabatur quoniam extincta luce luminarium, vis Iouis, Mercurij, & Veneris magis relucet: istorum autem planetarum influxus ad diuinationem conferre sæpenumero inculcat Ptolomæus. Harpocratiacos monstruosos appellat Ptol. lib. 3. de Astr. iud. c. 8. tit. 20. in fine, Istorum tamen Ægyptiacus quidam fuit, qui (vt refert Haly) publicè dixit Regem Concin mortuum, & repertum est eadem illa hora & momento Regem è viuis decessisse.

Secundo argumento, Mõstra proueniunt ex necessitate materiæ, non igitur ex Dei prouisione: Consecutio negatur. Nam secundùm ipsos Peripateticos cuncta Deus agit ex necessitate, non tamen absque pro- prouidentia. Ad probationem quæ ex ne-

ceſſitate ſuccedunt, prouidentiæ rationem non exigunt, à cauſa ſecunda & particulari concedo. A cauſa prima, principe, & vniuerſali nego, hac enim inconſulta nihil efficitur, alioquin non eſſet id quod eſt, vniuerſalis.

Tertio, Monſtra ad nullũ finem ſunt ordinata, igitur nec à Deo prouiſa. Reſpondeo, negando antecedens, nam cum à Deo & natura facta ſint, igitur ob aliquem finem; quippe Deus & natura nihil faciũt fruſtra ex Ariſt. 1. de cœlo tex. 32. & 2. de cœlo tex. 50. & ratio ipſa ſuadet, quia natura eſt ſapiẽtiſſima. Quæris cur ſapiens nihil agat fruſtra? quicquid fruſtra eſt finem non habet, Sapiens mouetur vero fine, quod fruſtra eſt, hoc ipſo non eſt, quod non eſt, nõ poteſt mouere: Inſipiens verò mouetur falſa finis ſpecie, non vero fine. Finis autẽ monſtrorũ eſt triplex, primus vt admirabilior Deus videatur opifex, qui tã diuerſa neſcio qua cõmunione conſenſuque conglutinauit, quare cœcum à natiuitate natum eſſe dixit Chriſtus Dominus, vt manifeſtentur opera Dei in illo. Secundus, vniuerſi pulchritudo, quæ in diuerſitate, ac variatione conſiſtit, vnde noſter Poëta cecinit. *Per tal variar Natura è bella.*

quin

nia quæcumque comprehenduntur, siue tanquam partes, siue tanquam species, siue tanquam effectus. Exempla, cor est, ergo animal est: Homo est, ergo animal est; Calor fit, ergo calefaciens est. Fatum est vis ordinatarum inter se causarum & effectionum. Hoc duplex, vnum commune in tota naturæ serie, quemadmodũ fatale, esse hyemem, cum Sol in Capricorno est. Quare Aristot. in meteoris fatalia tempora nuncupauit statos voluendorum mensium circuitus. Alterum versatur circa exiliora, veluti dicam, fatale mihi fuit vt ab Henrico Syluio iniustissimè læsus Britaniam inuiserem: non omnis ergo necessitas Fatum est, Non enim fatale dicimus ignem calefacere, sed naturale necessariũ: aliud igitur est Necessitas, aliud Fatum, Peripatetici ex 1. Meteor. & 5. Phys. quasi ea sit Aristot. sententia, fatum in rebus tantum agnoscunt naturalibus, quæ necessariam habent consecutionem.

Natura est potestas Dei ad motus omnes ordinarios, est igitur eadem quæ & prouidentia, sed effectus istius minus sunt ampli, eiusdem quippe potestatis est, Cœlum condidisse, creasse intelligentias, & culicem ex culice, quem creauerat, generasse: Aristot. vult idem esse Deum & naturam vt patet

tet ex 1. de cœlo tex. 32. Deus, inquit, & natura nihil facit frustra, Naturam apposuit non quasi adiutricem, sed vt explicaret in potentia infinita, quę in Dei nomine cognoscitur, potentiam quam voluit ille ordinariam quam Naturam appellamus Quin etiam potestatem primam illam Conditoris sub eadem appellatione designauit in 2. de cœlo tex. 20. nam de syderibus, ac cœlo scribens, ait naturam nihil temerè facere, quare apud Aristot. Natura vis est Dei: atque ideo definiuit Principium motus & quietis: si est principium motus, ergo ipsa non habet principium: hoc autem cum soli Deo conueniat, naturam idem cum Dei potestate esse apud Aristot. constat: ipse autem duplicem statuit naturam. vnam, supremam in omnia entia potestatem, sic nihil est pręter naturam, ne monstra quidem, quando in natura sunt; Altera natura est eadem, sed non impedita cuiuspiam externæ occursu rei: præter hanc naturam multa fiunt. Fortuna nihil est, non enim quid sit vel ipse Aristot. definiuit, nec ipsi inquirunt Peripatetici: quippè non dicũt quid sit fortuna, sed quid sit à fortuna, Nam thesauri inuentio, quem nactus est fossor dum vineam pastinaret, non fortuna, sed à fortuna esse dici-

tur

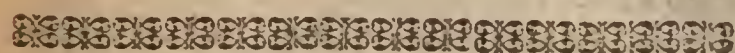
tur. Causa (inquiunt) per accidens fosſio eſt inuentionis. At fosſio non eſt fortuna, ergo fortuna non eſt cauſa: quare omnino quid ſit fortuna non dicunt, nõ enim eſt vis connectens cauſam cum effectu. Caſus nihil eſt, non enim habet ſui cauſam, nec ipſe alterius cauſa eſt vt nomen indicat, αὐτόματον quippe quod per ſe eſt, nõ habet cauſam, hoc ſignificat αὐτὸ: quod temere accidit non eſt alius cauſa, hoc eſt ματον. Fors à fortuna differebat, quia fortuna eſt (vt aiebant) cauſa per accidens effectuum, aut euentuum ex propoſitis conſiliis, aut alioqui ſimplicibus animi motibus: at fors veteribus aliud fuit, ſanè ipſum αὐτόματον, vnã enim rerũ omnium, atque etiam ipſius mundi cauſam faciunt, quia nulla rei cuiuſpiam ſit ordinaria cauſa: At Græci quidem, vti dicebamus, ſua voce temerarium motum intelligunt, Latini peius: at fors (inquiunt) quicque tulit: magno deliramento, ſiquidem fors nihil eſt, imo ne nomen quidem illi imponi debebat. Quare concludo omnia pendere à ſola prouidentia Dei: ab ea cauſas ſecũdas cõſtitutas, in natu- neceſſarias, in volũtate inclinãtes, nõ cogentes, vt infra probabitur: in euẽtibus rerũ immutabiles & fatũ dicitur, quare inexorabile dictum eſt à Poëtis, vbi Subtiliſsime nobis licet

licet adnotare, nostris orationibus & sacrificiis non mutari Deum ex irato in benignum, vt vulgus existimat, Si enim Deus mutari potest, erit non semper idem, quare si antequam mutetur Deus est, postquam mutetur Deus non est, quippè velle, quod est in Deo, Deus est, quare si non habet eandem semper voluntatem, nec eandem Deitatem. Hæc autem vna cum sit, vt potè infinita, si abest, nō alia in ipso remanet, duo enim nequeunt esse infinita, essent enim duo principia prima, quare non erit Deus.

Item, imperfectum quid est mutatio, quare homines mutabiles imperfectissimi dicuntur. Sapientis autem esse ducimus mutare consilium in melius. At hæc prædicatio Deo non conuenit, qui semper optimum eligit; Adde quod mutatio prouenit ex aliquo nouo euentu, aqui in Deo nihil est noui, sed ab æterno cuncta in ipsius fuerunt contemplatione & quoad substantiam, & quod ad circunstantias etiam minutissimas: Orationes autem & sacrificia Deo exhibemus tanquam media ab ipso nobis proposita ad æternæ salutis consecutionem. Scholastici dicunt mutari Deum quoad effectum, nō quoad affectum, quod sanè quomodo intelligi posit non video, Deus enim causa est,

vt

vt ſit mutatio in effectu quare Pſal. cecinit: *Hæc mutatio dexteræ excelſi* , & Chriſtus Dominus inquit, *Nemo venit ad me, niſi pater meus traxerit eum* , At quomodo poteſt eſſe mutatio in effectu, & non in cauſa? Sed hæc inferius diſcutienda ſunt in tractatu de libero arbitrio.

EXERCITATIO XLIII.

Aduerſus Stoicos.

HActenus cum Athæis, Epicureis, & Peripateticis pro diuina prouidentia decertauimus, Nūc aduerſus aciem & ſigna aduerſus Stoicos dirigamus, qui quidem illam agnouerunt.humanis rebus conſulentem,tribus tamen fœdiſſimis erroribus conſpurcarunt.

Primus Stoicorum error fuit,quo dum res humanas diuina prouidentia regi gubernarique cōfeſsi ſunt,omnium defectuum atque vitiorum,quæ in vniuerſo ſunt, Deum autorem conſtituerunt,his perſuaſi rationibus.

Prima:Inſtrumentū taliter mouetur,qualiter à ſuo principali agente dirigitur,ſed voluntas humana in operando ſe habet veluti inſtrumentum,Deus autem vt agens princi-

pale, ergoſi illa male operatur, Deo adſcribi debet.

Secunda,Non aliter operantur homines, quam à ſydereis influxibus in ortu diſponuntur.Ergo ſi male agant,illis imputari tanquam cauſis principalibus debet.

Tertia,peccata in mundo ſunt neceſſaria, ergo à Deo originem habent. conſequentia probatur,quia Deus & natura non deſunt in neceſſariis. Antecedens probatur ex multis.

Primo,quæ ſemper ſunt, neceſſaria ſunt, ſed vitia ſemper ſunt in mundo vt patet, neceſſaria igitur.

Maior probatur authoritate Ariſtot. in 1. deCœlo,& ratione,vt videtur,valida.Omne quod eſt,aut eſt neceſſarium, aut cõtingens; contingens diuiditur in cõtingens vt in pluribus, & vt in paucioribus, aut æquale, ſed nullum iſtorum ſemper eſt, ergo nullũ contingens ſemper eſt,nullum igitur quod ſemper eſt,contingens eſt,ſed quod non eſt contingens, eſt neceſſarium. Ergo omne quod ſemper eſt,neceſſarium eſt.

Secundo, non eſt poſſibile homines non peccare, neceſſariò igitur homo peccabit. Antecedens probatur.nihil dicitur poſſibile propriè & vniuerſaliter, niſi quandoque deueniat ad actum. Sed nunquam peruenit

neque perueniet ad actū, vt nullus aliquando peccet homo. Scriptū est.n. *Septies in die cadit iustus.* Igitur possibile non est vt nullus homo peccet, Erit ergo necessarium.

Tertio, posse peccare inest homini ex natura, ergo & actus peccandi ex natura est, quia potentia & actus sunt eiusdem ordinis, sed quod est secundum naturam, necessarium est aliquando esse. Ergo necessarium est esse aliquando peccata.

Quarto, & eodē ferè probatur argumento, posse hominem peccare est opus naturæ, sed natura nihil agit frustra, ergo necesse est vt hæc potentia exeat ad actum, vt homo peccet.

Quinto, ad ordinem pulchritudinemque vniuersi necessariæ sunt præclaræ virtutes, Ergo & peccata necessaria sunt, consequentia probatur, quia illæ absque istis obtineri non possunt, Tolle iniurias iniquorum, non erit patientia iusti, Tolle sæuitiam Tyrannorum, non erit gloria Martyrum.

EXERCITATIO XLIV.

Respondet aduersariorum rationi primæ.

CVm in 13. exercitatione exactissimè à à nobis probatum sit, Deum peccato-

rum autorem non esse, opus non est semel dicta recantare. Quare

Ad opposita dissoluenda accedamus.

Ad primum: instrumentũ mouetur prout à suo principali dirigitur, sed nostra voluntas in suis operationibus se habet tanquam instrumentum, Deus verò vt agens principale, Ergo si hæc male operatur, Deo imputandum est.

Respondent nostri Theologi, maiorem veram esse de instrumento inanimato, quale est serra mota à secante, non de instrumento animato & rationali, prout est voluntas humana respectu Dei, nam præter Dei operationem habet & propriam.

Responsio verò ista mihi non arridet, nam hæc duo instrumenta quoad depēdent à suo principali, à pari procedunt, nisi velimus in nostra voluntate ponere aliquid, quod à Deo non dependeat.

Veritatem hoc argumento inquiramus: vel voluntas nostra operatur aliquid absque Dei motione, & directione, vel nihil: si secundum, coincidit cum instrumento inanimato: si primum, aliquid absque Deo causetur necesse est, quare non erit ipse prima causa vniuersalis, ab hac vna vt cęteræ causę dependeant quoad esse & operari.

Quin

Quin imò aſſero, actiones humanas in operando dependere à Deo magis, quàm à Carpentario ſecurim: hæc enim licet in opere nõ moueatur per ſe niſi mota ab alio, habet tamen aliqua quæ non ſe tenent ex parte carpentarii, ſed materiæ ſuæ atque formæ, vt puta, quoad ferrum benè vel malè incidit: illa verò non ſolum quoad motum, ſed quoad ſubſtantiam quoque tota à Deo dependet, quare nihil eſt, quod eidem imputari verè poſſit, neque ex parte ſubſtantiæ, neque operationis, ſed totum Deo, qui voluntatem ſic formauit, & ita mouet: Si enim poſſibile eſſet, vt ſecuris à Carpentario reciciperet materiam, figuram, & motum, nihil profectò remaneret in opere quod ſecuri imputaretur, ſed artifici totum: ita pariter cùm eſſentia & motus voluntatis ſit à Deo, adſcribi eidem debent vel bonæ vel malæ voluntatis operationes, ſi hæc ad illum ſe habet velut inſtrumentum.

Reſpondeo igitur ego ad argumentum negando minorem. Exiſtimo namque (ſi ita Sanctoſanctæ Romanæ placet Eccleſiæ) totam voluntatis actionem eſſe noſtram, quoad actum, quare nos meremur, & demeremur: nec vniuerſalem Dei cooperationem excludo, non enim nos operari poſſemus ſi-

 ne

ne illius generali concursione, vt in Physicis, cùm graue se deorsum mouet, motus grauis illius non est à Cœlo secundum actum, quia si esset à Cœlo, cùm sit mouens extrinsecum, necesse foret vt cœlum deiiceret lapidem, atque adeo totum quod inter cœlum est & lapidem interualli vna cum lapide deturbaretur, cumque non detur vacuum, cœlum descendere necesse esset; Dicendum igitur est lapidem immediatè & effectiuè mouere se deorsum, neque tamen nō moueri à Cœlo, substracta enim actione cœli lapis non moueretur. Ita pariter volūtas mouet se immediatè, mouetur tamen à Deo, & quatenus facultatem ei concessit mouendi seipsam, reliquit enim hominem Deus in manu consilij sui, & quatenus à Deo vires suppeditantur vt sese possit commouere.

Dices: dedit voluntati, vt possit se mouere ad malum, sed ex hac potentia ad malum sequitur actus malus, huius igitur Deus est causa, quippè regula est, quicquid est causa causæ, est etiam causa causati.

Respondeo negando consecutionem: ad probat. dico propositionem illam quicquid est causa causæ, est & causa causati, procedere tantum in rebus naturalibus non voluntariis, quia voluntas est causa adæquata duorum

duorum oppoſitorum, quod non eſt in rebus naturalibus, in quibus poſita cauſa adæquata ponitur effectus.

EXERCITATIO XLVI.

Reſpondet ſecundo argumento.

NOn aliter operantur homines quàm ab aſtris in genitura diſponuntur, ipſis igitur adſcribi debet ſi male operantur.

Reſpondent communiter D D. inclinare duntaxat aſtra non cogere voluntatem noſtram: ita Aug. lib. 5. de Ciuit. Dei c. 5. & 6. tex. 2. ſuper Gen. ad lit. in 2. de doctrina Chriſtiana, in lib. 3. de Trinit. & alibi. Sequuntur Scholaſtici. B. Thom. lib. 3. contra Gent. c. 84. 92. & 96. in 2. ſent. d. 15. 9. 1. a. 2. In 1 part. 9. 115. c. 3. & 4. de poten. 9. 5. c. 8. in 2. de Gener. prope finem & alibi. Scotus in 2. Theolog. ſent. d. 14. 9. 3. & ibidem Bacconius, cæteriq; interpretes: At facili negotio iſtorũ authoritas ab Aſtronomis refellitur, vt potè quia vix quid ſint ſydera Scholaſtici norunt, nedum ſyderum virtutes. Ad Claudium igitur Ptolomæum appellant, Non abnuo, non recuſo: Ptolomæi dicamus iudicium. Is. in lib. 1. de Aſtr. Iud. c. 4. tex. 24. ita loquitur. *Non autem exiſtimandum eſt*

omnia à supernis causis in res rectà humanas deriuarari, tanquam inuiolabili, & diuino quodam edicto proposito singillatim, vt nulla alia vis obsistere, quin ita illa grassentur valeat, Nam ipse quidē cœlestium corporum motus sempiternus est, & procedit diuino & inuariabili ordine & lege. Inferiora autē mutationibus subiiciuntur de superioribus quidem & primis causis, sed accidit hoc illis per consequentiā legis & ordinis naturalis & variabilis. & tex. 25. probat Astrologiæ nobilitatem quia priuisa tela, quominus ad nos perueniant, declinare possumus, & probat hoc exemplo. *Eodem modo & medici prædicunt de vlceribus, quæ vel vt serpant, vel vt putrescant futurum pronunciant, Similiter & de metallis exemplum dari poßit, vt si quis doceat lapidem Magnetem id est Herculanum, ferrum ad se trahehere, Nam quemadmodum horum vtrumque per se tendit rectam viam, in quam à primæ illius naturæ vi rapitur, si relictum sibi sit, ignoratione contrariæ effectionis, sed si medicinam contrariam vlceri opposuerimus, neque illud iam serpet neque putrescet, neq; lapis Herculanus*(cui hoc ouum sine vitelllo præbet exorbendum?) *illitus allij succo iam ferrum attrahet sicut igitur hæc obsistunt, & contrarias effectiones inducunt & fatali lege, ita in his quoque rebus fit, de quibus loquimur: ignorata enim, aut præuisa quidem, sed neglecta*

tamen

tamẽ ea, quæ hominibus euenire debeant, haud dubie seriem primæ illius naturæ sequuntur, præuisa autem & sortita curam, naturaliter & fatali etiam lege aut auertũtur penitus, aut leuiora efficiuntur. & text. 27. (inquit) *Ægyptij à quibus maximè auctam huius artis vim scimus adiunxere vbique Astronomicis preuisionibus medicinæ præcepta. Neque illi constituissent expiationes & auersiones & curas eorum, quæ ab aëre vel inciderent, vel imminerent, & in vniuersum, & singillatim, si in ea opinione fuissent, amoueri illa aut auerti nullo modo posse.* & in Centiloquio propositione 8. Aphoris. 5. *Potest huius scientiæ professor multos effectus stellarum euertere,* simile repetit pluribus in locis. Quod si ex Ptol. ad rationis tribunal appellant, præceptorem ipsimet suum ignorantiæ redarguunt, cumque non sit discipulus supra magistrum, sibi ipsis eandem vel maiorem ignorantiæ notam inurunt. Sed ipsorum rationes audiamus.

Insurgunt igitur rigidiores Stoici, vel potius Stoico-Astronomi ex vna parte asserentes, astra cogere ad malum, & per consequens ipsa esse malorum causas. ex altera verò parte leniores Stoici probant, si astra tantum inclinant, adhuc esse Deum causam fœdissimarum actionum, quia ad illas dedit inclinationem.

Regidiores ſic obiiciũt,totum eſſe,& operari inferiorum depēdet à ſuperioribus tanquam à cauſis primis, & eſſentialibus: ergo falsò quod inclinant tantùm & diſponunt. Conſequentia probatur,nam diſponentia & inclinantia videntur eſſe cauſæ accidentales, & poſteriores.

Reſpondeo,corpora cœleſtia,nõ ſolùm ea, quæ eis directè ſubiiciuntur, qualia ſunt materialia,inclinare & diſponere, ſed etiã procreare cauſarum inſtar eſſentialium. Verùm, quia actiones noſtræ eis directè non ſubiiciuntur, cùm dependeant à voluntate, quæ cùm ſit immaterialis, ipſis obnoxia non eſt, ideò non poſſunt ab ipſis cœleſtibus corporibus cogi vrgerive, ſed inclinari tantùm, atque diſponi. Hanc autem inclinationem, diſpoſitionemque ab eis accipit noſtra voluntas, quatenus præſupponit intellectum, cuius cognitio depēdet à ſenſu, ſenſibile verò directè,& per ſe cœleſtibus ſubiicitur corporibus tanquam ſuis cauſis primis & eſſentialibus.

Obiiciunt ſecundo. ſi ſydera non cogunt, ſed diſponunt duntaxat voluntatem, ergo adhuc ſtante tali ſyderea inclinatione poteſt voluntas agere aduerſus illam:tunc quæro, Nunquid in ea actione, qua voluntas incli-

nationi ſuperiorum agentium aduerſatur, ab ipſis ſuperioribus dependeat, vel non? Primũ non eſt aſſerendum, quia ſibimetipſis ſuperiora aduerſarentur: neque ſecundum, quia agens ſecundum in operari non dependeret à primo; quæ omnia abſurdiſsima ſunt, ſimiliter igitur erit concluſio, à qua dependent.

Reſpondeo voluntatem non dependere à corporibus cœleſtibus in actione, qua eis reſiſtit: illatio, ergo agens ſecundum non dependet à primo, negatur: primum namque agens voluntatis Deus eſt vt dicit Ariſtoteles in lib. de bona fort. non corpus cœleſte, quod dominium non habet in agentia immaterialia, prout noſtra eſt voluntas.

Obiiciunt tertio, diſpoſiti ad ſcelera vt puta, Saturnini, Martiales, & Mercuriales ſemper agunt ſecundum congenitam diſpoſitionem. Ergo non tantum diſponunt, ſed & ſydera cogunt, quod enim ſemper eſt tale, neceſſario eſt tale.

Reſpondeo antecedens non eſſe abſolutè verum. vt patet hoc etiam ex relatis ab Alberto in 1. de Animal. in tract. de Phiſionomia. Plut. in vita Niciæ & Craſsi. in cap. vbi eos ſibi inuicem comparat, ſic inquit, *cum nullum diuinationis ſignum Nicias aliquando negligeret*

gligeret hic verò omnia penitus Deorum portenta contempſerit, vtriuſque idem fermè exitus fuit. Auguſtus quoque multa pericula euaſit præuidens fatum, idemque refert Val. Max. in 1. lib. Sed quid hiſce diuitius immoror nugis? cùm Ptol. Aſtrologorum princeps in Aphoriſ. 8. pro vero accipiat illud, *Sapiens dominabitur aſtris*, vt plurimum tamen euenit, vt plerique congenitam aſtrorum ſequãtur inclinationem ad ſcelera, perpauci enim ſunt, qui rationis auſcultent dictamini & morem gerant, quam plurimi verò ſenſibus ducuntur & reguntur, qui prædictis diſpoſitionibus Aſtrorum infecti affectique ſunt, cuius rei rationem hanc aſsignat Ptol. lib. 3. de Aſtr. Iud. c. 16. tex. 65. quia Mercurius rationi, Luna animæ ſenſitiuæ præeſt, at Luna plerumque validior eſt Mercurio duabus ex cauſis, prima quia longè maior eſt corpore & validior lumine: altera quia Mercurius propter paruã diſtantiã loci eius à Sole, ſemper plerunque eſt ſub radiis eius. Præterea quemadmodum vna virtus diſponit ad alias virtutes, cùm ſint cõnexæ, ita vnũ peccatũ diſponit ad aliud, & fit habitus, qui difficillimè exuitur aut deponitur: quare Saluſtius in Catilinario dicit, in patriæ euertendæ deſideriũ incidiſſe Catilinã quia Oreſtillæ, (quæ ipſius

filium

filium pertimescebat) amore captus propriũ filium veneno sustulerat.

Stoici leniores licet existimant astra tantum inclinare, ex hoc tamen à malorum efficientia Deum non excludunt, sic arguentes: hæ dispositiones ad scelera diuersa, quæ multis in hærent, proculdubio sunt à Deo, qui autor est totius entis. Vel igitur sic dispositi labuntur in vitia, vel non: si primum, ergo ex Dei dispositione: si secundum, igitur vana, & superuacua & ociosa redditur actio diuina, cùm hæ dispositiones ad similes lapsus à Deo ordinatæ, effectum non consequantur.

Respondeo has dispositiones datas esse à Natura, quæ diuinæ potentiæ vis est atque facultas, non vt volutatem superarent, sed potius vt ipsæ à voluntate superarentur, quare voluntati dedit potentius fortiusque dirigens, quàm verò inclinans. Dirigens namque voluntatem est ratio quæ immaterialis est & æterna, dispositio inclinans voluntatem corporea & materialis.

Obiiciunt Secundo. Hæ dispositiones ad peccata sunt causa peccati, at hæ dispositiones sunt à Deo, Ergo Deus est causa peccati.

Respondeo negando Maiorem, non enim dispositiones, sed voluntas est causa peccati,

hæ

plerumq; humanus animus ſibi ipſi innoteſcere non poteſt, niſi vires ſuas ſibi non verbo, ſed experimento tentatione quodammodo interrogante reſpondeat. Vbi ſi Dei munus agnouerit, tunc pius eſt, tunc ſolidatur firmitate gratiæ, non inflatur in nouitate iactantiæ.

Eſt & alia diſparitatis ratio, nam ſi ſydereę inclinationes ad malum reducantur, illud ordinatur ad bonum, & maius bonum: At ſecus eſt in impiorum perſuaſionibus ad malum, quia non niſi peruerſum finem intendunt: ſit exemplum, Socrate naſcēte, Saturnus reſpexit ex Scorpio, & veneno ipſi comminatus eſt inferendam necem, in ipſius tamē Socratis emolumentum, vt fortitudinis illuſtre ederet ſpecimen, & in vniuerſorum cōmodū, vt nimirū eius illuſtriſſimo exēplo inducti, pro veritatis tutela mortē nō pertimeſcerent: Areſtypus interrogatus, qualis mortuus eſſet Socrates, reſpōdit, vtinam mihi ſimilis mors cōtingeret. Vnde natura deſpiciens partem, reſpexit totum, & mediocre permiſit malū, vt inde maius cōſequeretur bonum. Socrates autem interfectores vno eodemque peruerſo permoti ſunt fine. Hæc ex abditiſſimis Aſtrologorum ſecretis accepimus, reliquæ perplebeiæ Aſtrologorum rationes non ſine fuco, ſed ſine

ſine rationis fulcro diſputantur à modernis. Cæterum, qui omnium optime de hoc argumento ſcripſerit, eſt Dominus Iohannes Maria Genochius Clauaro-Genuenſis vir ſanè Reipublicæ literariæ colendiſſimus, in ſuo celebri opuſculo de Gratia & lib. Arb.

EXERCITATIO XLVII.

Reſpondet vltimæ rationi.

PEccata in orbe ſunt neceſſaria, à Deo igitur efficiuntur.

Reſpondeo, Antecedens non modò eſſe falſum, ſed etiam implicatoria includere, in formali namque ratione peccati includitur liberum arbitrium, & contingens: hoc autem neceſſario repugnat.

Qui apud nos habentur ſapientiores exiſtimant vniuerſali ineſſe neceſſarium, qualibet ſingulari exiſtente contingenti: veluti hæc, quilibet homo exiſtit, eſt neceſſaria: quælibet tamen eius ſingularis eſt contingens: & ſi tu es, de ne neceſsitate es in aliquo loco, cùm tamen quocunque loco aſsignato, contingenter ſis in eo. Conſimiliter aliquem peccare neceſſe eſt, quilibet tamen peccans, contingenter peccat. Quare noſtrę rationi reſpondent, neceſſitatem, & contin-

gentiam

gentiam pugnare inuicem, reſpectu vnius determinati:neceſſitatem verò in vniuerſali & contingentiam in particulari non oppo-ni:quare verum erit dicere: neceſſarium eſt aliquis vt homo peccet indeterminatè qui-dem,quilibet tamen peccans liberè, & contingenter peccabit.

Sed hæ rationes illuſiones mihi potius videntur: ſimile namque eſt, ac ſi Rex aliquis conderet legem vt vnus è ſubditis de neceſſitate Caium interficeret, quiſquis tamen eſſet ille qui Caium occideret capitis pœna plecteretur, quoniam potuit ab homicidio ſe abſtinere, nam alius id præſtitiſſet. Atqui nonne Rex ille non modo iniuſtus verum & fatus haberetur? Talis autem ſecũdum noſtros Theologos lex Dei eſt, vult enim(inquiunt)Deus ſint de neceſſitate ſcelera,& tamen quicũq; ſcelus cõmitit, liberè peccat,& per cõſequẽs iure merito punitur.

Sunt autem ipſorum ratiunculæ ineptiſſimæ:Primæ aſſerenti aliquam vniuerſalem eſſe neceſſariam, qualibet ſua ſingulari exiſtente contingenti, vt quilibet homo eſt, neceſſario ſemper eſt verum, quælibet tamen eius ſingularis eſt contingens.Reſpondeo in iis, quæ à libero arbitrio non dependent,ſi aliqua vniuerſalis eſt neceſſaria, ſin-

gularem determinatè esse contingentem, indeterminatè verò singularem esse necessariam. Sit exemplũ. Si mundus est æternus, necessariũ est hominẽ esse: singularis autem determinatus homo (vt puta) Titius erit contingens, singularis autem indeterminata, videlicet esse in mundo plures singulares homines, necessaria est, alioquin suum esse vniuersale non esset necessarium: licet enim nullum singulare materiale sit æternum, non possunt tamen omnia singularia exhauriri, nam de necessitate generationi succedit generatio, supposito quod mundus sit æternus secundum vnamquamque speciem in actu: in iis autem quæ ex libero arbitrio dependẽt, si necessariũ est esse in vniuersali, ita quoq; in particulari determinatè, & in determinatè, quoniã hæc contrarietatẽ includũt.

Quapropter patet solutio ad instantiam: esse hominem est necessarium, & tamẽ esse singularem hominem est contingens, dico, si ex libero arbitrio dependeret hominem esse, non foret necessarium hominem esse, sicut necessarium non est Talis vt sit. Quare cum peccare dependeat ex libero arbitrio, necessarium non est nec in vniuersali, nec in particulari.

Secundæ rationi, te existentem necessario

riũ est esse aliquo in loco, quocunq; tamen assignato,in illo contingenter existis.

Respondeo in te esse aliquam libertatem, & aliquam necessitudinem: quoad locum determinatum liber es, quoniam deducto impedimento in quocunque loco esse potes: Est & necessitas, quia simpliciter non potes te absoluere à loco, vnde si ex vno discedis,in alium te cõferas necesse est. Secus tamen est de peccatis, quia si vnum euitas, non de necessitate committis alterum, quare non est necessarium te peccare, sed dum existis,necessarium est te esse in aliquo vbi.

Concludamus igitur aduersos Stoicos implicatoria continere hoc ipsorum axioma.Peccata sunt necessaria.

Sed plumbeos nunc ipsorum pugiones, quibus suas ratiunculas propugnare conantur,retundamus.

Primo, quæ semper sunt, necessaria sunt,

Respondeo maiorem veram esse de his quæ semper sunt ex causa naturali,vt opponitur voluntariæ,non autem de his quę semper sunt ex causâ libera:ideò enim semper sunt in mundo & mala & bona, quia voluntas semper fuit libera ad operandum bonum & malum; quare ad probationem maioris, dico diuisionem illam de contingenti

in pluribus,in paucioribus,& æquali, intelligi de contingenti naturali,non voluntario.

Aristotelis autoritatem in hoc nō admitto, nā sibimetipsi contradicit, asserit namq; in libris Ethicorum,in lib. 1. Perier. cap.7.& alibi,volūtatem nostram esse liberam, quod si voluntas est libera, rectè asseritur aliquid semper futurum,quod tamen non sit necessarium.

Secundo, possibile haud est homines non peccare, igitur homo necessariò peccabit, Respondeo negādo antecedens. Ad probationem. nunquā extitit mundus sine peccatis, ergo non est possibile, nam propriè & vniuersaliter possibile aliquando deuenit ad actum;consequenti concesso,antecedēs nego: nam Adamus & Eua, qui soli erant in mundo per aliquod temporis spatium peccati fuerunt immunes. Item post vniuersale Diluuium fuit orbis per aliquot tēpus peccatorū sordibus non coinquinatus.quare sic retorqueo argumentum, Ad hoc vt aliquid dicatur possibile fieri, non requiritur vt in omni tempore fiat, sed sufficit vt aliquando factum fuerit:atqui ex adductis demonstratur mundus aliquando fuisse absque peccatis, illis igitur orbem opus non habere, sed facilè carere credibile est.

Tertio:

Tertio:posse peccare inest homini ex natura, Ergo & actus peccandi. Respōdeo negando consequentiam. Ad probationem. Cuius est potentia, eius est actus: dico id esse intelligendum, quatenus posse facere est eius qui facit, & facere est eius qui potest facere, non tamen oportet, vt si potentia est à natura, ab eadem quoque sit actus. nam potentia volendi à natura est, non à nostra potestate, actus tamen volendi, id est, velle est à nobis, & in nostra potestate, non à natura, quia, vt sic, non esset in nostra facultate, esset enim necessarium.

Ad quartum posse peccare est opus naturæ, sed naturæ opus incassum redigi non potest, igitur necesse est, vt hæc potentia exeat ad actum, & sic de necessitate homo peccabit.

Respondeo ingenua confessione argumentum in via Aristotelis esse insolubile; quia nihil frustra in natura; potentia verò à natura est data; vt aliquando actum consequatur. Vnde secundum Aristot. monstra sunt necessaria, quia nisi natura aliquando deficeret; frustra dedisset vt possit deficere; quare apposuit impedimenta ne vana esset Naturæ facultas, vt dicit Comment. 2. Phys. Com. 48.

Attamen apud nos Christianos nullius est ponderis; dicimus enim, naturę opus non esse otiosum & superuacaneum, & si potentia peccandi ad actum non reducatur, quia data est homini hæc potentia non ad peccandum; sed vt potens peccare non peccet ad maiorem sui perfectionem, ac meritum.

Dices: potentia respicit actum, ergo potentia ad peccandum, ordinata est ad actum peccati.

Respondeo negando consequentiam, non tenet enim argumentum de potentia ad ordinationem, potentia namque peccandi in se respicit actionem peccati: vt autẽ à Deo & à natura ordinata est, respicit solũ actum tentationis. E. G. potentia irascendi in colerico, in se respicit actum iræ, data tamen à Deo est non ad irascendum, sed vt facilè quis incitaretur, & quoquomodo ad iram commoueretur, citra peccatum tamẽ, imò ad maiorem perfectionem virtutis, si enim quis non incitatur, non irascitur, præclaræ virtutis actionem minimè exercet: gloriosissimam tamen qui irę stimulis agitatus, iracundiæ motus rationis fræno compescit: nam vt ait Scriptura *virtus in infirmitate perficitur*, & *non coronabitur nisi qui legitimè certauerit*: Potentia ergo peccandi

non

non in peccatum, ſed in actionem circa peccatum ordinatur, vt virtus dicatur quà conſiſtit circa difficile.

Ad vltimam probationem: Ad pulchritudinem, ac vniuerſi ordinem neceſſariæ ſunt præclaræ virtutes, ergo & peccata. Nego cōſequentiam. Ad probationem: Virtutes non poſſunt abſque præcedentibus peccatis obtineri, vt probatur exemplo Martyrij, & patientiæ, quæ Tyrannorum ſæuitiam, inimicorumque iniurias præſupponunt.

Reſpondeo: totum id eſſe à veritate alienum, licet enim Martyrium ſecūdum actum præſupponat peccatum, virtus tamen Martyrij minimè: poteſt enim haberi ab eo, qui non eſt actu Martyr, dummodo paratus ſit abſque pœnarum formidine in cōſpectu cuiuſque Tyranni Chriſti nomen infracto animo confiteri: cōſimiliter ſi quis nulli remittat aut indulgeat quod à nullo læſus ſit, ſi firmi fuerit propoſiti, ſi lædendus aliquādo ſit, facilè ſe & tranquille paſſurum, veræ patientiæ virtute ipſe præditus eſt, & fortaſſe magis quam qui acceptam iniuriam condonat, poteſt enim iſte non læſus maiori cum charitate indulgentiæ actum elicere; Quare tantum abeſt vt ceſſantibus peccatis ceſſet vir-

tus,vt longè perfectior potius exiſtat & cumulatior.

EXERCITATIO XLVII.

Subtiliſſimam proponit ac diſſolutt difficultatem.

EA eſt;quia Chriſtianorum opinio cum Stoicorum ſententia conſentire,vel illa deterior eſſe prima facie videtur.

Conſentit quidem: Nos enim Chriſtiani dicimus Deum concurrere ad peccata permiſſiuè:tunc ſic,Deus permittendo peccata vel facit quid melius, vel deterius:non deterius,quoniã hoc Deo ſummo bono nõ conuenit,igitur melius:ſed ſi melius efficit Deus cùm peccata permittit, & ſic permittendo omnes ferè homines labũtur in ſcelera,ergo melius eſt omnes pœne homines eſſe ſceleratos,atque facinoroſos. Quare conſentit & coincidit cum Stoica opinione aſſerẽte, mala expedire pro bono vniuerſi.

Secũdo coincidit,quia dicitur 2.Phyſ.abſentia Nautæ cauſa eſt ſubmerſionis Nauis, & ad genus cauſæ efficiẽtis reducitur,neque culpandus ob id quia effectiuè nauim ſubuertit,verum etiam, quia naufragiũ vbi præuidit,& potuit,non prohibuit.

Dete

Deterior autem noſtra opinio quibuſdam Atheis videtur, quia potens prohibere naufragium, & non prohibens, peior exiſtimatur quàm qui ſubmerſit, vel in ipſum naufragiũ impulit, hic namque palam, ille verò clam & doloſe egit.

Secundo, Deus ſecundùm Stoicos nõ poteſt efficere, mala ne graſſentur in orbe, cùm vniuerſi natura ſic exigat: At ſecundum nos Chriſtianos poteſt Deus præſtare ne ſint peccata, & tamen non præſtat, quod longè maiorem redarguit malignitatẽ, nam vt dicitur in ſecundo Metaph. qui claudicat tibiam habens extortam excuſabilior eſt eo, qui claudicat voluntate.

Reſpondeo negando has duas opiniones inter ſe coincidere. Stoica namque opinio aſſerit Deum efficere, Chriſtiana verò permittere peccata: efficere autem & permittere non coincidunt, quia ſola permiſſio nõ eſt ſufficiens cauſa effectus.

Nec obſtat prima ratio: dicimus enim melius eſſe vt Deus peccata permittat, quia ſic homo remanet liber in operando, quod eſt optimum. Ad illationem, Deo peccata permittente omnes pœnè homines labuntur, dico homines labi non quia Deus permittit,

ſed quia noſtra voluntas ſequitur ſenſum & delectabile.

Naucleri autem exemplum non facit ad propoſitum, ipſi namque cura Nauis demandata eſt, quare tenetur illius ſubmerſionem præcauere, ſi ſecus facit, merito in ipſum omnis culpa confertur: Deus autem nullo modo tenetur peccata arcere & propulſare, tum quia ab omni obligationis vinculo ſolutus eſt, tum quia poſuit hominem in manu conſilij ſui.

Adhæc, Dei permiſſio non efficit peccata, Naucleri verò negligentia in tẽpeſtate etiam leuiſſima naufragij occaſionem præbet. Adde quod Nauclerus ſi negligat nauim in tempeſtatis diſcrimine, faciles fluctibus decumanis in nauim aditus parat: At Deus piiſſimus ille omniũ noſtrũ parens etſi æquiſſimis de cauſis ſibi ſoli notis peccata permittat, ad illa euitanda ſufficientia ſubminiſtrat nobis & præſtat adiumenta.

Multo verò minus noſtra Stoicorum opinione deterior eſt, Deus enim abducit homines à peccatis, non verò ad ea inducit: remouere autem & à peccatis prohibere, tantem abeſt vt deterius ſit, vt etiam longis antecellat paraſangis.

Ad primum argumentum aſſerens doloſum

ſum eſſe Deum, cum poſſit homines tutari à peccatis, neque tamen defendat. Reſpondeo negando conſecutionem, quippe ad hoc non tenetur, imò miſericors potius dicendus eſt, cùm ex inexhauſto benignitatis ſuæ fonte, qui nullis certis legibus aut abũdat, aut exareſcit, per humaniter in nos ſuperabundantem gratiam deriuet atque deflectat.

Ad ſecundum dico: ſi Deus ſecundum Stoicos eſt veluti claudicans; naturaliter in Deo eſſe defectum: noſtra autem ſententia non inducit Deum claudicantem neque ſecundum naturæ ipſius proprietatem, neque ſecundum voluntatis inclinationem, vt facilè ex ſupradictis colligi poteſt.

EXERCITATIO XLVIII.

Aduerſus Stoicos.

TOto inſuper cœlo aberrarunt Stoici, dùm diuinam quidem prouidentiam lubentes profeſſi ſunt, ſed regere tamen omnia, & proſpicere rebus humanis Deum non pro arbitratu ſuo, ſed ex neceſſitudine exiſtimauerunt.

Quibus adducti fuerint rationibus, nullibi lego: vt autẽ Veritas diſputãdo eluceſcat, in ipſorum gratiã ſic mihi liceat ratiocinari.

Primo

Primo, si Deus contingenter ageret, indeterminate ageret, sed agere indeterminate dicit imperfectionem agentis. Ergo Deus non agit contingenter, quippè remouenda omnis est à Deo imperfectio.

Maior probatur: si Necessarium est quod non potest non esse: ergo necessario agere est non posse non agere, contingenter igitur agere est indeterminatè agere: si quidem contingens est quid indeterminatum.

Minor patet: esse namque aliquem de re aliqua efficienda indeterminatum ex aliquo defectu prouenit, vel quia nõ sapienter consuluit, vel non recte quomodo in effectum res deducenda percipit, quæ diuinæ Sapientiæ repugnant.

Secundo: Aut Deus ab æterno determinauit, quæcumq; fecit, facit, & faciet, aut non: secundum concedi nullo modo potest, hoc enim modo foret aliquid, vel fuisset, vel futurum esset, quod ex Dei volũtate determinationeque factum non esset, vel non fieret; si detur primum, Deum sc. omnia ab æterno disposuisse, tunc quæritur, aut igitur quæ futura, & à Deo determinata sunt, poterunt aliter esse quàm erunt, aut non. si concedatur secũdum, omnia fatali quadam & necessaria consecutione euenient iuxta

Stoicorum errorem de seruo arbitrio: si admittatur primum, ventura scilicet aliter esse posse quam erunt, Deum mutari necesse est. Hoc autē probo, nō possunt aliter esse quàm erunt nisi ad modum illū à Deo determinētur. Sed ex hypothesi iā Deus determinauit oppositum. Ergo si illud fieri debet, aliā in Deo fieri constitutionē oportet. Hoc etiā manifestatur sic. licet dicere aliter erit, ergo aliter Deus disponet, bene ergo sequetur, potest aliter esse, igitur potest Deus aliter disponere, quia ab esse ad posse valet consequentia. quare si Deus ab æterno decreuit sic fore, & posſibile est non sic fore. Non autem posſibile est non sic fore, nisi Deus determinet sic non fore, Ergo Deus potest suam determinationem mutare.

Tertio: si Deus agit contingenter, ergo potest agere, & non agere, siquidem hoc est de formali ratione contingentis, si igitur vnum illorum aget, aut nunc est determinatus, vel non: si non est, & determinabitur, Ergo mutabitur ex indeterminato, in determinatū: si verò nūc est determinatus ad vnū, & potest etiam alterū agere. Cū non possit hoc aliud agere, nisi ad illud se determinet, igitur potest ad illud alterū se determinare, Sed vna determinatio non stat cum altera,

quia actus sunt imposſibiles, ergo poteſt amittere hāc determinationem,& aliam acquirere, & ſic poteſt variari, ſed hoc eſt imposſibile,ergo & imposſibile eſt Deum agere contingenter.

Ariſtoteles quoque docuit Deum de neceſsitate agere, ea ratione ductus: quia non poteſt de nouo incipere mouere niſi primum motum præcederet motus,& cum ante vniuerſum non eſſet niſi Deus, ſi ipſe eſt effector & totius molitor,mutatio fuiſſet in ipſo.

EXERCITATIO XLIX.

Iulij Cæſaris ſententiam adducit.

Scolaſtici poſt infinita propemodum quæſtionum inuolucra ſic explicare hanc ſolent;Deus de neceſsitate operatur ad intra, contingenter ad extra. De illa nos hic non diſſerimus, agimus enim aduerſus veteres Philoſophos quibus illa omnino fuit ignota. De hâc inſtituitur quæſtio; Ad cuius enucleationem antequam accedamus, apud ſubtiliora ingenia deprecor, ignoſcant nobis hanc ſcholaſticam locutionem, Deus agit ad extra, cum enim Deus vbique ſit, propriè agere ad extra non videtur,ignoſcant inquam,quia aliàs diſtinguere

guere haud possemus à nostra creatione ineffabilem diuinarum personarum, cùm Filij ab æterno generationem, tum Spiritus Sancti ante omnia sæcula productionem. His positis ad quæstionem accedamus.

Christianorum sententia, Deum liberè, & contingenter agere ad extra, cum enim ex verbo Dei constet mundum habuisse initium & habiturũ esse finem, Christiana veritate compellimur dicere, Deum libere & contingenter operari ad extra, alioquin hos fidei articulos destruemus. Nam si Deus non contingenter agit, igitur necessario, cumque mouet cœlum, necessario illud mouet, non potest igitur non mouere cœlum, non igitur cessabunt cœli à suo motu, & quemadmodum de necessitate mouet cœlum, ita de necessitate mouit, non igitur motus incepit, neque desinet esse, & per consequens hic ordo vniuersi non variabitur.

Pro cuius perdificilis quæstionis enucleatione.

Dico primo, Deus agit ad extra contingenter, ita vt pro vno tempore possit immediate producere vnum oppositũ, & pro alio tempore alterũ: quare mundum initiauit, & mundum finiet vt sacra testatur pagina. Huius conclusionis veritas demonstrarur quia

cum

demonſtretur eo,quia cùm duo oppoſita diuerſis temporibus poſſit efficere humana voluntas,quanto magis diuina.

Dico ſecundo (ſubiiciens hoc idem ſicuti cætera omnia infallibili Sacroſanctę Romanæ Eccleſiæ iudicio) Deum non agere contingenter ad extra,ita vt pro eodem tempore poſſit diuiſiuè vtrumque oppoſitorum producere. Moueor hac ratione, ſi poteſt Deus pro A. tempore producere Titium,& pro eodem A. tempore Titium non producere, ita vt ipſe ſit vtriuſque cauſa adæquata, nullo alio concurrente,vel iam eſt determinatus ad vnum iſtorum oppoſitorum,aut non:ſi non,cùm in A. tempore de neceſſitate vna pars erit illorum oppoſitorum,& non erit,niſi Dei adſit determinatio. Ergo Deus mutabitur de indeterminato in determinatum: ſi verò iam eſt determinatus, & poteſt aliter eſſe,hoc eſſe non poteſt niſi ſit alia determinatio. Cùm autem illa non ſit compoſſibilis(ita vt loquar)huic quæ eſt,iſta deſinet eſſe,& illa incipiet, quare in Deo erit mutatio, quod deſtandum potius quàm aſſerendum.

Non ſum neſcius complures noſtræ ſententiæ refragaturos, ſed inde ad annos bis mille vſque non niſi hanc vnam ipſamque

leuiſsimam obiicere poſſunt ratiunculam: voluntas diuina cum ſit potentior quàm humana & efficacior, præſtare facillimè poteſt quæcumque & noſtra exequi voluntas valet. At iſta poteſt in A tempore facere vnum, & pro eodem A facere oppoſitum diuiſiuè tamen. Ergo tanto magis illa ſuprema & eminentiſsima voluntas.

Reſpondeo, maiorem veram eſſe reſpectu illarum actionum, quas noſtra voluntas ex ſua perfectione exercet, non ex imperfectione, nam voluntas noſtra poteſt peccare, diuina non poteſt:modò ad minorē.Sed volūtas humana poteſt in A.tēpore facere:vnū in eodem A.tempore facere oppoſitum, diuiſiuè tamen, vtpotè propter ſuam imperfectionem, quia variabilis eſt, quare non exiſtens determinata poteſt determinari, & determinata ad vnum poteſt determinari ad alterum. Ad concluſ. Ergo idem poteſt efficere diuina voluntas. Negatur; omnis enim imperfectio à Deo remouenda quàm longiſsimè eſt.

Dices, poteſt noſtra voluntas pro A. inſtanti producere B. effectum, & eius oppoſitum,ſed ad hūc actum voluntatis,ſc. ad producendum B. & eius oppoſitum, in eodem inſtanti Deus concurrit, ergo ſi noſtra vo-

luntas ſic operando variatur, variabitur & Deus, qui actiones noſtras ſua concurſione concomitatur.

Reſpondeo: Deum concurrere ad actus noſtræ voluntatis, harum tamen actionum determinationem non eſſe ex Deo, ſed ex noſtra voluntate, quam liberam eſſe voluit. Vnde ſi Iudas peccauit in A. tempore, non ideo peccauit, quia Deus, ſed quia ipſius Iudæ voluntas ſic determinauit.

Cùm ergo non ex parte Dei, ſed noſtræ voluntatis ſe teneat determinatio, ex parte eiuſdem procedet variatio, hæc enim ex determinatione oritur.

Noſtra autem ſententia aſſerens Deum non poſſe pro eodem tempore producere vnum, & eius oppoſitum, intelligitur (prout in noſtræ concluſionis initio diximus) de his quorum Deus eſt cauſa totalis, & immediata, vel eſt cauſa determinationis, ita quod illa agentia non determinentur ex ſe, ſed ex natura, velut ſunt actus nõ prouenientes à voluntate, & ſic argumentum aduerſus nos non pugnat.

Dico tertio, Deus ratione ſuæ determinationis ineuitabiliter & de neceſſitate agit prout ſecum ipſe conſtituit & decreuit, quia immutabilia ſunt Dei decreta, *Ego Deus & non*

non mutor legitur in ſacra pagina.

Obiicitur; ſi Deus ſic de neceſſitate ageret, mundum non initiaſſet.

Reſpondeo negando illatum, nam Deus ineuitabiliter, & de neceſſitate mundum initiauit, quia illius creationem pro tali inſtanti ab æterno decreuit, vnde ſequitur oppoſitum, & non propoſitum, quoniam ex quo ſic deſtinauit, non potuit ab æterno orbem producere, Idcircò licet ſuppoſita determinatione neceſſarium fuerit mundum pro tali inſtanti exordiri, nõ tamen quocunque tempore, definiuit enim ab æterno illum procreare, non tamen pro æterno, ſed de nouo, & pro nouo. Non igitur Deus de neceſſitate abſolutè egit, agit, & aget, ſed pro tempore in quo determinauit ab æterno agere.

Dices, ſi Deus de neceſſitate produxit mundum pro inſtanti A: quoniam in eodem inſtanti decreuit ab æterno. Ergo falſum erit commune axioma Theologorum, proceſſionem vniuerſi quæ eſt ad extra, contingentem eſſe.

Reſpondeo commune hoc Theologorum placitum verum eſſe non ſumpta ſimul determinatione, aliàs ſecus. quare ipſa vniuerſi proceſſio dicetur contingens, quia abſolutè non procedit à natura, vt diſtinguitur à vo-

luntate: dicetur autem neceſſaria non ſimpliciter,ſed ex ſuppoſitione diuinæ determinationis.

Inſtabis:illa determinatio voluntatis diuinæ vel eſt ſimpliciter neceſſaria, vel non. Si eſt ſimpliciter neceſſaria, cùm ad illam determinationem de neceſſitate ſequatur vniuerſi productio per conceſſa, ergo abſolutè vniuerſi productio eſt neceſſaria, nam in cõditionali bona ſi antecedens eſt ſimpliciter neceſſarium,& conſequens etiam,& ſic vniuerſi productio eſt ſimpliciter neceſſaria, quod eſt contra reſponſionem. Si verò aſſeratur contingens in Deo eſſe determinatio, poteſt non eſſe in Deo: ſed quod de facto eſt in aliquo,& poteſt non eſſe,abſque ſui variatione immutationeque fieri nequit, igitur Deus variabitur quod eſt perridiculum.

Reſpondeo,poſtquam à Deo facta eſt determinatio, non poſſe illã amplius non eſſe, verùm priuſquam eſſet, poterat non eſſe, & fieri altera determinatio, quare non ſequitur Deum mutari,ſeu variari, mutatio namque & variatio fieri dicitur, quando modo habet vnam,& modo nõ habet. Vna autem determinatio apud Deum habita ſemper remanet.

At iſtud videtur ex toto falſum, nam in
æterni

æternitate nihil prius,nihil posterius,cùm sit tota simul iuxta definitionẽ à Boëtio traditam.nostra autẽ responsio asserit ante hanc determinationẽ potuisse Deũ habere aliam.

Amplius. Si Deus prius potuit determinare quam determinauit, ergo prius erat in Deo indeterminatio: sed hæc imperfectionem arguit, Ergo Deus foret obnoxius imperfectioni.

Ad hæc ex allata responsione, licet Deus habita vna determinatione non possit eam relinquere, prius tamen quàm illam haberet, potest habere illam, & oppositam, hoc autem sine variatione intelligi non potest. Si enim possum sedere & non sedere, videtur in mea natura non esse determinatio,& per consequens adesse varietas. Confirmatur. Si Deus potuit aliud determinare quàm determinauit, aut erat prius determinatus quàm vellet determinationẽ,aut non. Si erat determinatus vtpote ad A, nõ potuit se determinare ad oppositum, nisi mutasset priorẽ determinationẽ,quod est impossibile: si vero priùs erat indeterminat9, & postea se determinauit,igitur ex indeterminato factus est determinatus,quod etiã est impossibile.

Ista omnia hanc à me responsionem accipient: ex quo determinatio à voluntate di-

haberet determinationem, quandoquidem poteſt fieri aliquid ex conceſſis abſque determinatione: ſi igitur poteſt Deus habere determinationem, quam non habet Deus, non eſt actus puriſſimus, quoniam non habet quicquid poteſt habere.

Quod autem illam non habeat, patet, quia ex hypotheſi hoc nunquam fiet, igitur Deus non determinauit hoc fieri. ex oppoſito enim ſequitur oppoſitum, ſi namque determinaſſet, fieret: non igitur Deus habet illam determinationem. Quare Ariſt. haſce fortaſſe ſecum reputans difficultates, abſolutè dixit, in Deo non differre eſſe & & poſſe, neque quoad eſſentiam, neque quoad facultatem agendi, quod facit poteſt, & quod poteſt facit, aliter in Deum caderet imperfectio, quemadmodum deductũ eſt.

Dicit Pomponatius: poteſt Deus aliquid facere quod tamen non faciet non ſumpta ſimul determinatione, non enim diuinæ potentiæ repugnat alios efficere mundos, id cõmuni vocabulo dicitur de potẽtia abſoluta, ſed ſumpta ſimul determinatione nequaquam, quod dici ſolet de potentia ordinaria quæ eſt vera, & realis potẽtia, abſoluta vero potius eſt quædam non repugnantia.

Non verecundatus eſt tantus philoſo-

phus Scholaſticorum diſtinctiunculã amplecti, quare nec ego, qui tantum operæ in Philoſophiæ partibus non conſumpſi, reiicere eam deberem, maximè verò cùm Pomponatij partes me ſequi plerique exiſtiment, verumtamen amicus Pomponatius, magis autẽ amica veritas, quare falſiſsimam dico diſtinctionem illam de poteſtate Dei ordinaria & abſoluta. Probo ab ipſius fundamenti deiectione. Scholaſtici enim cùm animaduerterent Dei potentiam infinitam eſſe, eius tamen opera finita, quando ipſum quoque cœlum finitum eſt, duplicem ei potentiam attribuerunt. Alteram quam vocant ordinariam: alteram quam nominant abſolutam. vna tamen in ipſo eſt: Ordinaria namque eſt abſolutæ pars, & omninò quicquam in Deo ponere quod non ſit abſolutum, & quod non ſit ipſe Deus, impium eſt: neque ordine diſponitur, aut diſtinguitur eius potentia, ſed ipſe ordinis autor eſt, cuius ordinis neceſſitas omnis ab eo pendet, ipſe rebus ordinem præfixit per ſapientiam & bonitatem, neque enim bonum erat Cœlos alio motu ferri: potuit quidem, poteſt, & poterit creare mundos alios, ſed non fuit optimum. At ſummum bonum ſemper quod optimum eſt vult, quod per ſapientiam

tiam

tiam cognoſcit. non igitur agit per finitam poteſtatem, non enim ſequitur, Actio finita, ergo & poteſtas: propterea quod æternę eſſentiæ & potentiæ continuatio ſupereſt ipſi iam factæ operæ, partes tamen habet intelligibiles, quæ per intellectum adæquantur finitis actionibus, ſed aliæ ſuccedunt in infinitum. Hoc adſcripſi, quia nonnulli ſemiphiloſophi noui dixerunt ſupra cœlum vltimum eſſe creatum infinitum, quaſi à Deo infinito non poſſit procedere actio finita,

EXERCITATIO L.

Reſpondet obiectis.

EX dictis facillimè diſſoluuntur argumenta pro Stoicis adducta.

Ad primum. Si Deus agit contingenter, ergo indeterminatè, & per conſequens imperfectè. Reſpõdeo negando conſecutionẽ: Deus enim non agit contingenter, ita vt pro eodem tempore poſſit agere, & non agere, ſed tantummodo ſecundùm diuerſa tempora. Verùm ſecundùm illa tempora, in quibus aget & non aget, ineuitabiliter aget, quare determinatiſsimè, vt ita dicam, veluti Sol faciet diem & noctem in diuerſis temporibus, ineuitabiliter tamen ſuppoſito hoc ordine vniuerſi: ita & Deus, cum tali

enim contingentia ſtat ineuitabilitas, vt manifeſtum eſt.

Vel explico ſic. Deus contingenter agit, id eſt, non repugnat ipſum non agere, neceſſario tamen agit ex hypotheſi quod decreuit agere.

Ad ſecundum, in quo quærebatur, an Deus omnium rerum præſentium & futurarum habuerit ab æterno determinationem. Dico habuiſſe, nec aliter erunt, nec eſſe poterunt, quàm ipſe ab æterno decreuit. Illationem, ergo omnia ineuitabiliter, & ex neceſsitate erunt, concedo omnia futura neceſſaria, prout ſunt à Deo determinata, quia ſubſtantia rei eiuſque accidentia ſunt per omnia iuxta diuinam determinationem, ſed quia Deus ab æterno definiuit, vt aliqua ineuitabiliter, & ex neceſsitate, aliqua contingenter, & ineuitabiliter eueniant, ideo aliqua ineuitabiliter, & neceſſariò, aliqua contingenter & libere euenient.

Dices, ab æterno Deus determinauit Caium futurum in anno proximo: ſupponamus quod ita eueniat.

Reſpondeo hanc propoſitionem eſſe de futuro: quare Deus de Caio futuro in anno ſequenti non determinauit, niſi contingenter futurum in tali tempore, non autem abſolutè

ſolutè futurum, quare ſi erit in tali anno contingenter erit.

Inſtabis. Eſt igitur Deus incertus an Caius ſit futurus anno ſequenti proximo.

Reſpondeo hunc in modum; ſi incertitudo dicat puram negationem, concedo, quia non eſt neque poteſt eſſe certus ſtante contingentia: ſi verò dicat poſitiuum, vt puta, dubitationẽ, nego. In Deũ enim nõ cadit dubitatio, ſcitque de Caio futuro totum quod ſciri poteſt, cùm ſciat illum contingenter futurum, & quod cognoſcitur, vt poſſibile eſt ipſum cognoſci, nullam parit dubitationem in cognoſcente. quare non dubitamus de neceſſariis, neque de impoſſibilibus, ſi ſciamus illa eſſe neceſſaria, aut impoſſibilia; ita Deus non dubitat de Caio futuro, cùm de ipſo quâ futuro ſciat ſolũmodo quod poteſt eſſe, cùm hoc tantum exigat natura futuri.

Dices: Deo igitur futura non ſunt certa.

Reſpondeo, quę futura ſunt eſſe incerta, & quæ certa, non futura, quod ſi Deo futura dicantur certa eſſe, intelligitur quatenus ipſi omnia tempora in ſua æternitate complectenti præſentia ſunt, & extra ſuas cauſas, quare ſunt certa nõ vt futura, ſed vt pręsẽtia.

Ad tertium, in quo dicebatur, ſi Deus contingenter agit, aut eſt determinatus vel non.

Reſpon

Reſpondeo, Deum abſolutè agere contingenter,quia non repugnat ipſum agere & non agere:agere verò ex neceſſitate ſuppoſita ſua determinatione,quare ſuppoſito quod ſit determinatus ad vnum, non poteſt alterum efficere. Hæc autem determinatio dicitur adhuc contingens, non quia poſsit, vel potuit non eſſe, nam æterna fuit, æterna eſt, & æterna erit.quare neque potuit,neque poteſt,neque poterit non eſſe: ſed quia non repugnat,oppoſitam determinationẽ eſſe;quare ſi determinaſſet mundum non fore, nullum fuiſſet inconueniens. Nam ita Deus eſt Sapiens & bonus poſtquam vniuerſum creauit,prout ante creationem.

De Ariſtotele quid ſentiam, breuiter expono, ipſum ſibi in hac re ipſimet contradicere,nam ponit Deum de neceſsitate agentem,& tamẽ in lib.Ethic.& alibi facit homines liberos. Hæc autem inter ſe repugnantia omninò ſunt, &, vt ita dicam,incompoſsibilia,nam cauſa exiſtẽte neceſſaria, haud contingentes, ſed neceſſarij ſunt effectus, quare ſi Deus de neceſsitate agit, voluntas noſtra nõ eſt libera.quod ita probo. Quæro ab Ariſtot. vtrum voluntas noſtra poſsit in vtramque partem diuiſiuè tamen ſine aliquo determinante,vel non.Si non poteſt, ergo non

eſt

est libera contra ipsum Aristot. si potest, & multo magis Deus potest, ergo Deus de nouo agere motum potest, vel mũdum absque motu præcedente:sed nulla alia causa mouit Aristot.ad asserendum Deum de necessitate agere, nisi quoniam de nouo non potest incipere mouere,nisi motus præcederet. Cùm itaque falsum sit hoc principium admissa libertate voluntatis, Ergo si voluntas est libera,Deus non de necessitate agit, igitur rectè infertur,Deus necessariò agit, ergo voluntas non est libera. patet igitur sibimetipsi contradixisse Aristot.dum affirmat Deum agere ex necessitate, & tamen agnoscit in homine liberam voluntatem.

Nunc quoniam, eam, quam aduersus Stoicos de Fato quæstionem agitare proposueramus, propter grauiores, quibus præpediti sumus occupationes omittere coacti, quamuis inuiti & illubentes, illam in secunda Amphitheatri parte fusè & prolixè spondemus nos pertractaturos.

Exigua hæc quæ pinguiori Minerua & leuidenso stylo in rerum quibusdam asperitatibus & temporis angustiis, ex multis variisq; molestiis & difficultatibus vt animum recrearemus, conscripsimus, benignus Lector

ctor ita accipiat oro atq; obtestor, vt si quod rationi minus cōueniens aduerterit, emendet, deleat etiam & obliteret, si ad ipsum hæc pertinuerit cēsura, Si qua enim fortasse sint(quod tamen vix crediderimus)quæ Ecclesiæ Romanæ institutis, decretis, aut dogmatibus refragari vel in re leuissima videantur, nulla omninò & tanquam non dicta vel scripta esse velimus. Atque adeo nos Sanctissimi beatissimiq; Patris nostri Domini PAVLI, qui QVINTVS eius nominis Pōtifex modo ad Ecclesiæ gubernacula Sapiētissimus sedet moderator, atque in cuius imagine cæteros omnes omnium sæculorū omnibus virtutibus circumfusos Pontifices videmus, eius nos autoritati potestatique libellum hunc obnoxium volumus & subjectum.

Sicque etiam summum illum rerum omnium effectorem, conseruatorem, & gubernatorem Deum in nouissimo libri huius margine,cum gratiarum actione putauimus exorandum.

Dei supremo percita flamine
Mentem voluntas extimulat meam:
Hinc per negatum tentat alta
Dædaliis iter ire ceris,
Audetque cœli non memorabile
Metare Numen,principio carens.

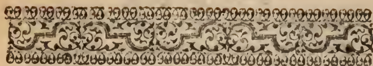
Et

Et fine, diffinire Musæ
Exiguæ breuiore gyro.
Origo rerum, & terminus omnium,
Origo, fons, & principium sui
Suique finis terminusque
Principio sine terminoque
Vbique Totus, tempore in omnibus
Omni quiescens ipse Deus locis
Partes in omnes distributus
Integer vsque manens vbique.
Nec comprehensum vllis regionibus,
Vllisve clausum limitibus loca.
Tenent, sed omnis liber omne
Diditus in spatium vagatur.
Illius alta est velle potentia,
Opus voluntas inuariabilis,
Et magnus absque est quantitate,
Atque bonus sine qualitate
Quod dicit vno tempore perficit,
Mirere fiat vox vel opus prius:
Cum dixit, en cum voce cuncta
Vniuersa simul creata.
Cuncta intuetur, perspicit omnia,
Atque in sua vnus, solus est omnia,
Quæ sunt, fuerunt, & futura,
Prauidet ipse perennitate.
Atque ipse plenus, cuncta replet sui,
Et semper idem: sustinet omnia.
Et fert, mouetque, amplectiturque
Atque supercilio gubernat
Te te oro; tandem respice me bonus,
Tibique nodo iunge adamantino
Id namque solum vnumque & omne

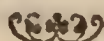
Reddere

Reddere quod potis est beatos
Quicunque iunxit te sibi,& altius.
Vni adhærescit,continet omnia,
Teque omnibus circumfluentem
Diuitiis,nihilique egentem.
Tu cum necesse est,nullibi deficis
Vltroque prabes omnibus omnia.
Ipsumque te,qui sis futurus
Omnibus omnia,subministras
Laboriosis tu vigor inclitus,
Tu portus alto naufragantibus
Tu fons perennis perstrepentes
Qui latices salientis ardent.
Tu summa nostris pectoribus quies,
Tranquillitasque & pax placidissima,
Tu mensus es rerum modusque,
Tu species & amata forma.
Tu meta,pondus,tu numerus,decor,
Tuque ordo,tu par atque honor,atque amor
Cunctis,salusque & vita,& aucta
Nectare & Ambrosia voluptas.
Tu verus alta fons sapientia,
Tu vera lux,tu lex venerabilis,
Tu certa spes,tuque æiterna
Et ratio , & via,veritasque.
Decus, iubarque, & lumen amabile,
Et lumen almum atque inuiolabile
Tu summa summarum,quid vltra?
Maximus, optimus,vnus, idem.

INDEX EXERCITATIONVM.

Y *rnm*

bet

Errata.

Pag.9.lin.5.que,leg quæ.pag.44.lin.5.virginitate, leg. virginitate. pag. 45. lin. 2. benefi iis.leg. beneficis.pag.46 lin.3. veeneris. leg.veneris. pag.50.lin.6.pugnatia, leg. pugnantia. pag.64.lin.11.optimæque,leg.optimèque.pag.117.lin. 3. fordimus,leg. fordibus.pag 119.lin.7 Peripatecis, leg.peripateticis.pag.126.in tit. Exerc. Ciceronias, leg. Ciceronianas.pag. 148.lin.4.inderminatum,leg.indeterminatum pag.161 lin.3. tristitiam,leg.tristitiam,lin.5.contristarun:, leg.contristatur. pag.173.lin.20.nquam,leg inquam. pag.177. in princ. humidem.leg humido.pag.182 lin 14.habitu,leg.habitus pag 183. lin.16.quæ species est efficiens causa, leg.quæ species est efficiens causa sensionis,sicut impressio est efficiens causa impressæ imaginis in cerâ. p 187.l.25.subtilissima,leg.subtilissimam. p.190.l.pen.beneficienti,leg.benefacienti.p.208.l.13.libet, leg. liber.p 211.l.20.duco,leg.duo p.228.lin.vlt.neque,leg. negat. pag.232.lin.5.peripatecicos,leg Peripateticos.pag.233.lin.17. Deum,leg.Deo.pag.236.lin.17.annis,leg annos.pag.245.lin.1. haber leg.habes pag.272.lin.5 virum,leg.vitium.pag.280.lin. 24.maleuola,leg.maleuolæ.pag.287.lin.29.at,leg.vt.pag.288. lin.19.aqui.leg.atqui.pag.296.lin.2. deriuarari, leg. deriuari, lin.20,relistum,leg.relictû.lin.24.vitelllo. leg.vitello.pa.218. lin.12.Ssolastici,leg.Scolastici. pag. 320. lin. 1. demonstretur eo(dele)pag.326.lin.1.procedere,leg.procedit.

